

Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΩΝ Ρ
“Η γνώσις εῆς
πάσης Ιστορικής γν
τοῦ ιδικοῦ μας βίου
χαία Ελληνική ή
πρέπει νὰ είναι i
γῶν τοῦ πολιτι
ἀνάπτυξιν μου”

Α ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΛΛΑΣ (2.000-323 π.Χ.)

Αρ. Εισ. 17691

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ομαδικό αντίτυπο

εύεως
μνημεῖα
γῆν, τὰ
εὐρήματι
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
52 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
1929

ΠΛΗΡΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΟΥ
νπὸ Ἀδ. Ἀδαμαντίου, καθηγητοῦ

ΚΥΚΛΟΣ Α'—Διὰ τὰ Ἑλληνικά

- 1) Ἄρχαια Ἑλληνικὴ ἴστορία, διὰ τὴν α'
- 2) Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινή, διὰ τὴν β' τὰ
- 3) Νεωτέρα Ἑλληνικὴ καὶ Εὐρωπαϊκὴ, διὰ

ΚΥΚΛΟΣ Β'—Διὰ τὰ Γυμνασία :

- 1) Ἄρχαια Ἑλληνικὴ Ἰστορία, διὰ τὴν Α' τάξιν.
- 2) Ἑλληνικὴ καὶ Ρωμαϊκὴ ἴστορία, διὰ τὴν Β' τάξιν.
- 3) Βυζαντινὴ Ἰστορία, διὰ τὴν Γ' τάξιν.

Α'. Διαίρεσις. Ἐκάστη ἴστορία διαιρεῖται εἰς μέρη, καὶ ταῦτα εἰς κλασικά. Ἐκάστον δὲ καφίλαιον εἰς διάσκοτικάς ἐνότητας.—Περιλήψεις τεντες καὶ γενικαὶ κρίσεις.

Β'. Ιστορικὸν ὄλικὸν νέον καὶ μὲν νέας ἀπόψεις.—Ἐκθεσις τῶν συγκριτικῶν ἴστορικῶν γεγονότων, οἱκείας ἀνάπτυξις τῆς ἴστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Γ'. Εἰκονογράφησις. Εἰκόνες πολλαὶ καὶ ιδίως γάρται συνοπτικοί τῆς εἰκονογραφήσεως ή ἔρμηνεια τοῦ κειμένου.

Αἱ κρίσεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἐξαίρεσις καὶ ἐντολὴ τῆν λογοτεχνικὴν καὶ παιδαγωγικὴν δεξιεύσης, τηρα, την, την καινοτομίαν, τὴν μορφωτικὴν καὶ θέματικὴν σχηματισμού των ἐγγειοτείων.

“Η γνῶμας τῆς ιστορίας τῆς ἀρχαιότητος” είναι η βάσις και η ἀρχή πάσης ιστορικής γνώσεως, διότι ὁ “Ἐλληνικός πολιτισμός” είναι τὸ θεμέλιον τοῦ ιδεικοῦ μας βίου και πολιτισμοῦ. Δι’ ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου η ἀρχαία “Ἐλληνικὴ ιστορία” θεωρεῖται ὡς ιδία ιστορία. Διὰ τοὺς “Ἐλληνόπολες” πρέπει νὰ είναι η ιστορία τῶν μεγάλων προγόνων και τῶν μεγάλων δημιουργῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν γενικὴν αὐτὴν ιδέαν ἐπροσάθησα εἰς δλην τὴν ἀνάπτυξίν μου μὲ σαφήνειαν γά τέσσαρω.

‘Η διαίρεσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ιστορίας εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους εὐκολύνει τὴν κατὰ τὰς νεωτάτας ἀντιλήψεις ἐξέλιξιν τῆς ιστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.—Τὰ γεγονότα ἐκτίθενται μὲν νέαν ἀποψίν συντελοῦσαν εἰς τὴν συφεστέραν κατανόησιν τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.’—Ἐνιστέ (ὅπου δυνατόν) ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, διά νὰ συγγρίσῃ ὁ παῖς εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς γρήγορεως τῶν πηγῶν καὶ διὰ νὰ γίνεται ζωηρὰ ἡ ἀφήγησις.

³ Ιδειτέρα προσοχὴ δίδεται εἰς τὴν δὲ εἰκόνων ἐρμηνείαν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ κειμένου, ιδίως δὲ εἰς τὴν παράθεσιν συνοπτικῶν ἴστορικῶν γραφῶν. Οὕτω προέρχεται ἑποικεῖσθαι μὲ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὸν ἀρχαῖον βίον διὰ τῆς ἀμέσου ἐποπτικῆς ἀγτιλήψεως.

Εἰς τὸν διάδοσκοντα ἀπόκειται δι? ιστορικῶν ἀναγγωμάτων ἐκ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ διὰ τῆς διδαχῆς του ἀφηγήσεως, κατὰ τὰς παρατιθεμένας ὑποδείξεις, γάρ δύσῃ πληρεστέραν τὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ιστορίας. Αἱ παρατιθέμεναι εἰς τὸ τέλος ἔνθαστου μέρους περιλήψεις εἰναι σπουδαίον βούθημα διὰ τὸν μαθητὴν. Δὲν εἰναι ἀνάγκη νὰ κάμινῃ ὁ μαθητὴς τὰς περιλήψεις, αἱ καλύτεραι ἔνθεσεις εἰναι ἔκειναι, εἰς τὰς ὄποιας γίνεται συγκέντρωσις ὠριζμένου κύκλου γεγονότων : Τὰ μεγάλα στάδια τοῦ πολιτισμοῦ.—Αἱ τρεῖς μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις.—Αἱ ἔκστρατεῖαι τῶν Ἀθηναίων κ.λ.π.—Ἐπιβάλλεται ἐκ κόπος εἰς τοὺς διδάσκαλους, ὡς καθηγον φιλοπατρίας, ἀλλὰ καὶ ὡς καθηγον πρὸς τὴν ἀληθῆ λογικὴν ἀνάπτυξιν.

AA₁, AA₂

τεῦξεως ἐνι
μνημεῖα, δἰ
γῆν, τὰ ἀνο
ενδήματα φ

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Γενική διαιρεσις:

ΜΕΡΟΣ Α': **Οι παλαιοί χρόνοι.**

[2000—500 π. Χ.]

» Β': **Οι χρόνοι τῆς ἀκμῆς.**

[500—400 π. Χ.]

» Γ': **Ἡ παρακμή.—Ἡ Μακεδονικὴ κοσμοκρατορία.**

[400—300 π. Χ.]

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Α'. - Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ

Ιστορία. — 'Υπῆρξε καιρός, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ ἀνθρωποὶ ἔζων, δπως τὰ ἄγρια θηρία. Δὲν ἐγνώριζον νὰ μεταχειρίζωνται τὰ μέσα, τὰ ὅποια ἡ φύσις εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσίν των, οὔτε νὰ ξοῦν εἰς κοινωνίαν μὲν ἄλλους δμοίους. Ἡσαν ἀπολίτιστοι, ὃς λέγομεν. Ὁτε ἥρχισαν οἱ ἀνθρωποὶ νὰ ἐνδύωνται, νὰ κτίζουν κατοικίας, τότε ἥρχισε καὶ ἡ πρόοδος των. Ἡ πρόοδος αὕτη ἐνὸς λαοῦ εἰς βίον εὐκολώτερον καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένον, δνομάζεται **πολιτισμός**. Ἡ ἀφήγησις δὲ τῶν ἀξιομνημονεύτων συμβάντων εἰς τὸ παρελθόν ἐνὸς λαοῦ, ἀποτελεῖ τὴν **ἱστορίαν** τοῦ λαοῦ τούτου.

Αἱ πηγαὶ τῆς ιστορίας. — Ἡ γνῶσις τῶν παρελθόντων συμβάντων γίνεται δυνατὴ ἀπὸ παντὸς εἴδους μαρτυρίας, τὰς δποίας ἀφῆκαν οἱ παλαιοὶ ἀνθρωποι. Προφορικαὶ παραδόσεις ἢ μυθοὶ, διηγήσεις, τὰς δποίας ἔγραφαν, κτίρια καὶ διάφορα ἄλλα ἔογα τοῦ ἀνθρώπου, δλα αὐτὰ εἶναι αἱ **πηγαὶ τῆς ιστορίας**.

Γραπταὶ πηγαὶ λέγονται δσα ἔγραφαν οἱ ἀρχαῖοι εἰς **χειρόγραφα**, τὰ δποία σήμερον δημοσιεύονταν οἱ σοφοὶ εἰς βιβλία. Ὅσαι δὲ πηγαὶ εἶναι χαραγμέναι ἐπὶ λίθων, μετάλλων ἢ ἄλλης σκληρᾶς ὕλης, λέγονται **ἐπιγραφαί**.

Ἐκτὸς τῶν γραπτῶν τούτων εἰδήσεων, σπουδαῖαι πηγαὶ εἶναι καὶ τὰ λείψανα τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων. Είναι δὲ ταῦτα τὰ κτίρια, τὰ ἀγάλματα, αἱ ζωγραφίαι, τὰ ἀγγεῖα, τὰ νομίσματα, δλα τὰ λεγόμενα **μνημεῖα**. Τὰ μνημεῖα τὰ δποία εἶναι κατεσκευασμένα μὲ δεξιότητα, λέγονται **ἔργα τέχνης**.

Τὰ μνημεῖα εἶναι σπουδαιόταται πηγαὶ τῆς ιστορίας. Διότι μᾶς διδάσκουν τὸν βίον, τὰ ἀσχολίας καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως ἐνὸς λαοῦ. Ἡ δὲ ἐπιστήμη, ἡ δποία ἀσχολεῖται μὲ τὰ μνημεῖα, δνομάζεται **ἀρχαιολογία**. Ὅσα μνημεῖα εἶναι ὑπὸ τὴν γῆν, τὰ ἀνακαλύπτουν οἱ ἀρχαιολόγοι μὲ τὰς ἀνασκαφάς, τὰ δὲ ενδήματα φυλάσσονται εἰς τὰ **Μουσεῖα**.

Είναι άδύνατον νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τοὺς χρόνους, ἀπὸ τοὺς δρόμους ἐνεφανίσθη αὕτη εἰς τὴν γῆν. Διότι διὰ τοὺς πολὺ ἀπομεμακρυσμένους χρόνους δὲν ἔχομεν πληροφορίας, μόνον δὲ αἱ γραπταὶ πηγαὶ δύνανται νὰ μᾶς δώσουν ἀσφαλεῖς πληροφορίας. Ἀλλ᾽ αὕται δὲν ἀνάγονται εἰς χρόνους πάρα πολὺ παλαιούς, χωρὶς δὲ τὴν βοήθειάν των εἴ- μεθα περιωρισμένοι εἰς ἀօρίστους γνώσεις.

Ἐν τούτοις ἄλλαι ἐπιστῆμαι, ὅπως ἡ γλωσσολογία, ἡ **γεωλογία**, ἡ **ἀρχαιολογία**, ἔργοι φαν φῶς εἰς τὰς μᾶλλον ἀπομεμα-

Τὰ πρῶτα ἔργαλεῖα τῶν ἀνθρώπων.—Πρώτια καὶ αίχμὴ βέλους ἀπὸ πυρόλιθον (τουφεκόπετραν).

κρυσμένας ἐποχὰς τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀνεκαλύφθησαν εἰς βαθύτατα στρώματα τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς σπήλαια ἀνθρώπινα δοτᾶ, παραπλεύρως δὲ τῶν δοτῶν διάφορα ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Τὰ σπήλαια ταῦτα ἦσαν κατοικίαι παναρχαίων ἀνθρώπων, βαθέως δὲ εἰς τὴν γῆν εὑρέθησάν καὶ τάφοι αὐτῶν.

Αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.—Κατ' ἀρχὰς οἱ πανάρχαιοι ἔκεινοι ἀνθρώποι ἔζων δὲ ὡς ἀγριοὶ ἐν μέσῳ ἀγρίων θηρίων. Διὰ νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν ζωὴν των κατεσκεύαζον πελέκεις ἀπὸ σκληρὸν λίθον, ἔζων μὲ τὸ κρέας τῶν θηρίων, τὰ δροῖα ἐφόρευον, καὶ ἐνεδύοντο μὲ τὰ δέομιατά των. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος δονομάζεται **ἐποχὴ τοῦ λίθου**. Πολλὰὶ χιλιάδες ἔτη ἐπέρασαν, ἔως ὅτου δ ἀνθρωπος μάθη νὰ ζῇ δλίγον καλύτερα. Μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου εὗρον ἐπὶ τέλους οἱ ἀν-

θρωποι τὰ μέταλλα καὶ ἀπὸ τότε ἥρχισαν νὰ προοδεύουν, δηλ. νὰ ἐκπολιτίζωνται. Πρῶτον εὗρον τὸν χαλκόν, διότι οὗτος εἶναι τὸ μαλακώτερον καὶ τὸ εὐχρηστότερον ἀπὸ τὰ μέταλλα, ἔπειτα τὸν σίδηρον. Αἱ περίοδοι αὗται τῆς ἀνθρωπότητος ὡνομάσθησαν, ἀναλόγως τῆς χρήσεως τῶν μετάλλων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, **ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ, ἐποχὴ τοῦ σιδήρου.**

Αἱ πρῶται κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων ἦσαν τὰ σπήλαια. Κατόπιν ἔκαμψαν ξυλίνας οἰκίας ἐπάνω εἰς πασσάλους εἰς τὰς λίμνας, διὰ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Αἱ κατοικίαι αὗται λέγονται **λιμναῖαι οἰκήσεις.**

Μὲ τὸν χαλκὸν οἱ ἀνθρωποι κατεσκεύασαν κοσμήματα, διὰ νὰ ἀρέσουν εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνθρωποι λοιπὸν νὰ ἕποχῆς τοῦ **χαλκοῦ**, ἀφοῦ ἥθελον ν' ἀρέσουν εἰς ἄλλους, ἥρχισαν νὰ ζοῦν εἰς **κοινωνίαν** μετ' ἄλλήλων. Οἱ ἀνθρωποι, ἀντὶ νὰ κοιμᾶται εἰς τὰ σπήλαια, ἔμαθε νὰ κατασκευάζῃ καλύβας, νὰ κατεργάζεται τὰ μέταλλα, νὰ καλλιεργῇ τὸ ἔδαφος, νὰ κάμνῃ φίλους καὶ νὰ ἔχῃ δική βιοηθοὺς τὰ κατοικίδια ζῶα του.

Πόσας γιλιάδας ἔτη ἔμειναν οἱ ἀνθρωποι εἰς τὴν **ἐποχὴν τοῦ λιθοῦ** καὶ ἔπειτα **τοῦ χαλκοῦ**, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζω-

μεν. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀνθρωπος εὗρε τὸν σίδηρον, δὲ ποιος δὲν λυγίζει καὶ δὲν καταστρέφεται καὶ ἔμαθε νὰ κατεργάζεται αὐτὸν διὰ τοῦ πυρός. Ἡ ἐποχὴ αὕτη τοῦ σιδήρου δὲν εἶναι πολὺ παλαιά, δὲν εἶναι δὲ καὶ ἡ ἴδια δι' ὅλας τὰς χώρας. Ἰσως μετὰ τὸ 1000 π.Χ. ἐγγύωρισαν οἱ ἀνθρωποι τὸν σίδηρον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου.

Μὲ τὸν σίδηρον κατώρθωσεν δὲ ἀνθρωπος νὰ κόπτῃ τὸν λίθον καὶ τὸ ξύλον, νὰ κατασκευάζῃ οἰκίας, νὰ καλλιεργῇ τὸ ἔδαφος, νὰ ἐφευρίσκῃ δπλα φοβερώτερα πρόσων ὑπεράσπισίν του. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐγίνεν εὐκολώτερος, ἡ διάνοια του ἔλαβεν ἀνάπτυξιν, καὶ δὲ ἀνθρωπος ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ προχωρῇ ταχέως εἰς τὸν πολιτισμόν.

Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι.—Μὲ αὐτὰς τὰς βραδείας προόδους δὲ ἀνθρωπος διῆλθε πολλὰ διαδοχικὰ στάδια ἢ ηλικίας ἀναπτύξεως. Αἱ ἐποχαὶ δὲ αὗται δὲν ὑπῆρχαν αἱ ἴδιαι δι' ὅλους τοὺς λαούς. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγγύωριζον τὸν σίδηρον, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἑλληνες ἥσαν ἀκόμη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ ἐποχὴ τοῦ λίθου δὲν ἐτελείωσε παρὰ μόνον, ὅτε οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπῆργαν εἰς αὐτὴν (κατὰ τὸ 1500 μ.Χ.). Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη, εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν ὑπάρχουν φυλαὶ ἀγρίων, αἱ δποῖαι εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου.

Ἄλλως τε ἡ ἀπολίτιστος ἐκείνη ἀνθρωπότης εἶχεν ἄρα γε ἰστορίαν; Τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ἰστορίαν. Καὶ οἱ ἀνθρωποι ἔζων τότε μεμονωμένοι, δὲν εἶχον καταρτίσει **κοινωνίας**. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔλαβε συνείδησιν τῶν καρισμάτων αὐτῆς παρὰ πολὺ βραδέως, μικρὸν κατὰ μικρόν. Κατ' ἀρχὰς ἐγίναν οἱ δεσμοὶ τῆς **οἰκογενείας**. Ἐπειτα πολλαὶ οἰκογένειαι ἀπετέλεσαν μίαν **φυλήν**, πολλαὶ δὲ φυλαὶ ἔνα **λαόν** ἢ **ἔθνος**. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν τὰ **κράτη**, καὶ τότε ἀρχίζει πραγματικῶς ἡ ἰστορία. Οἱ χρόνοι τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ δποῖοι εἶναι **πρὸ τῆς ἰστορίας** λέγονται **προϊστορικοὶ χρόνοι**, οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς **ἰστορικοὶ χρόνοι**.

Οἱ ιστορικοὶ χρόνοι.—Ἡ ἀληθινὴ ἰστορία, ὡς εἴπομεν, δὲν εἶναι γνωστὴ παρὰ μόνον ἀπὸ τοὺς χρόνους ἀπὸ τοὺς δποίους ἤρχισαν οἱ ἀνθρωποι νὰ σημειώνουν διὰ τῆς γραφῆς τὰ γεγονότα.

‘Ο χρόνος οὗτος πάλιν, κατὰ τὸν δποῖον ἀρχίζει ἡ ἴστορία, δπως καὶ αἱ ἡλικίαι τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι δὲ ίδιος δι’ δλους τοὺς λαούς. Ἡ ἴστορία τῆς Αἰγύπτου ἥχισε 4000 ἔτη π. Χριστοῦ, ἡ ἴστορία τῶν Ἑλλήνων 1000 π.Χ. περίπου. Δι’ ἀλλούς δὲ λαοὺς ἡ ἴστορία ἥχισε πολὺ ὑστερώτερα, οἵ δὲ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας δὲν ἔχουν ἀκόμη ἴστορίαν.

Ἡ χρονολογία καὶ ἡ γεωγραφία.—Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοισθῇ δι’ δλους τοὺς λαοὺς ἡ ἀρχὴ τῶν ἴστορικῶν χρόνων, διὰ τοῦτο κάθε λαός λογαριάζει τὰ ἔτη ἀπὸ ἐν σπουδαῖον γεγονός, τὸ δποῖον χρησιμεύει ὡς **χρονολογία**. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, δηλαδὴ οἱ κατ’ ἔξοχὴν πολιτισμένοι λαοί, οἵ δποῖοι εἶναι Χριστιανοί, ἔχουν ὡς χρονολογίαν τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ (π. Χ. = πρὸ Χριστοῦ, μ. Χ. = μετὰ Χριστού). Ἡ **χρονολογία**, δπως καὶ ἡ **γεωγραφία**, εἶναι ἀπαραίτητοι γνώσεις διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἴστορίας.

Ἡ ποικιλία τῆς ἴστορίας. Αἱ πρόσοδοι τῶν λαῶν.—Ἡ ἴστορία τῆς ἀνθρωπότητος ποικίλλει εἰς μέγαν βαθμὸν ἀναλόγως τῶν χωρῶν καὶ τῶν λαῶν. Ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης ἐλέπιτυνε τὰ πνεύματα καὶ ἐπειάχυνε τὴν πρόσοδον τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ εὔχροατα κλίματα, εἰς τὰ δποῖα ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ τις διὰ νὰ εὑρῃ τὴν τροφὴν καὶ διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἐνδύματά του, ἐξήσκησαν τὴν διανόησιν τῶν ἀνθρώπων περισσότερον ἀπὸ τὰ τροπικὰ κλίματα, εἰς τὰ δποῖα ἡ φύσις εἶναι πλουσία καὶ κάμνει τὸν βίον εὐκολώτερον. Προσέτει αἱ φυλαὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐκ φύσεως κατὰ διαφόρους τρόπους προικισμέναι πνευματικᾶς. Ἀπὸ τὰς διαφόρους αὐτὰς αἴτιας οἱ λαοὶ ἔγινον διάφοροι δὲ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ.—Οἱ λαοὶ τῆς λευκῆς φυλῆς, τῆς ίδικῆς μας φυλῆς, εἰς τὴν δποίαν ἀνήκομεν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ μὲ τοὺς δποίους ἀσχολεῖται ἡ ἴστορία, εἶχον, ὡς φαίνεται, κοιτίδα τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Εἰς πολὺ παλαιὰν καὶ ἀγγωστὸν ἐποχὴν κατῆλθον ἀπὸ τὰ δροπέδια ἔκεινα καὶ ἐβάδισαν πρὸς Δυσμάς. Οἱ λαοὶ οὗτοι ὠνομάσθησαν εἰς τὴν ἴστορίαν **Ἰνδοευρωπαῖοι** ή **Ἄριοι λαοί**.

Ἐπίσης δὲ πολιτισμός, δὲ οἱ δποῖοι ἔγινεν ίδικός μας, δὲ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός, ἐγεννήθη καὶ προώθευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν,

εἰς τὰ Ἀνατολικὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαοί, οἱ δποῖοι πρῶτοι ἀνέπτυξαν αὐτόν, ὀνομάσθησαν
Ἀνατολικὸν λαοῖ.

Ἄπὸ τὴν Ἀνατολὴν ὁ πολιτισμὸς ἐπέφασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον, διέτρεξε δηλαδὴ ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, ἀπὸ τὰς Ἀνατολὰς πρὸς Δυσμάς, συμφώνως μὲ τὴν πορείαν τοῦ ἥλιου.

Οἱ λαοὶ τῆς Μεσογείου.—Οἱ σημερινὸς πολιτισμὸς παρήχθη καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς τὰς χώρας, τὰς δποίας βρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα. Πλησίον τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου οἱ **Αἴγυπτοι** εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου καὶ οἱ **Ἄσσοντοι** εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἀνέπτυξαν πρῶτοι τὴν διάνοιάν των καὶ ἐδημιούργησαν τὸν πολιτισμόν. Ἄπὸ 4.000 ἔτη π. Χ. οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, νὰ κτίζουν πόλεις καὶ νὰ ζοῦν ἡνωμένοι ὑπὸ μίαν διοίκητιν, ἥσαν δηλαδὴ λαὸς πολιτισμένος. Ἀλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐξηκολούθησαν τὴν πρόοδον εἰς τὸν πολιτισμόν. Τέλος οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς διεμόρφωσαν πολὺ ὑψηλὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν μόρφωσιν καὶ οὕτως ἐδημιούργησαν ἴδιαν των τέλειον πολιτισμόν, ὁ δποῖος ἐγίνεν ὑστερώτερα ὁ σημερινὸς Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κέντρον τῆς ἀρχαίας ἴστορίας, ὃς καὶ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ Μεσόγειος θάλασσα. Γύρω εἰς τὰ παράλια αὐτῆς ἦκασταν αἱ χῶραι, εἰς τὰς δποίας διεξήχθη ἡ ἀρχαία ἴστορία καὶ ἐξηπλώθη ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὸν μέγαν αὐτοῦ πολιτισμόν.

Αἱ μεγάλαι διαιρέσεις τῆς ἴστορίας.

Ἡ ἴστορία λοιπὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἀρχίζει εἰς τὰς ὅχθους τοῦ Νείλου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, 4.000 ἔτη περίπου π.Χ. Ἀπὸ τότε ἔως σήμερον ἡ ἴστορία διαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους αἱ δποῖαι εἶναι :

1) **Οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι**, ἡ περίοδος πρὸ τῆς δριστικῆς νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ (ἔως τὸ 325 μ.Χ.).

2) **Μέσοι χρόνοι ή μεσαίων** (μέσοι αιώνες) ἔως τὸ 1453, δτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

3) **Οἱ νεώτεροι χρόνοι** ἔως σήμερον.

Ἡ ἀρχαιότης.—Όνομάζομεν ἵστορίαν τῆς Ἀρχαιότητος τὴν ἵστορίαν τῶν ἀρχαίων λαῶν, οἵ δποῖοι ἥκμασαν εἰς τὰς Μεσογειακὰς χώρας κατὰ τοὺς χρόνους πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ διλίγον ὑστερώτερα. Οἱ λαοὶ οὓτοι εἶναι:

1ον) **Οἱ ἀρχαῖοι Ἀνατολικοὶ λαοί,**

2ον) **οἱ Ἑλληνες, καὶ**

3ον) **οἱ Ρωμαῖοι.**

Ἴδιως δμως Ἀρχαιότης εἶναι ἡ ἵστορία τῶν δύο μεγάλων ἀρχαίων λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, οἵ δποῖοι συνεπλήρωσαν καὶ ἐτελειοποίησαν τὸν ἀρχαίον πολιτισμόν.

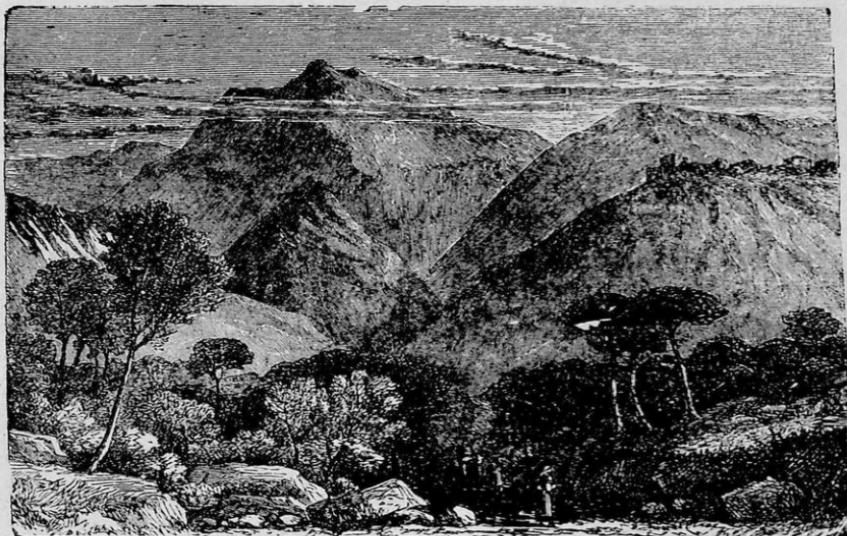
B'.—Ἡ χώρα καὶ οἱ κάτοικοι.

Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα.—Οἱ Ἑλληνες κατόκουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἵστορίας των καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς εἰς τὰ παραλία καὶ τὰς νήσους, τὰς δποίας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὸ κέντρον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἵστορίας ὑπῆρχεν ἡ κυρίως Ἐλλάς, ἡ παλαιὰ λεγομένη Ἐλλάς, δηλαδὴ ἡ ἡπειρωτικὴ χώρα, ἡ δποία ἀποτελεῖ τὸ Νότιον μέρος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς ἔξηπλώθη ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἵστορία ἔχει εὐδύτατον στάδιον δράσεως.

Ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος.—Ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου ἀρχίζει ἀπὸ τὸν μέγαν ποταμὸν Δούναβιν πρὸς Βορρᾶν καὶ φιλάνει ἔως τὸ Ταίναρον πρὸς Νότον. Εἶναι πλατεῖα πρὸς Β. καὶ στενεύει καθ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς Ν. Τὴν Χερσόνησον ταύτην διασχίζει ἐν μέγα ὅρος ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον ἔως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, τὸ δποῖον λέγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Αἴμος**. Ἀπὸ τὸ ὅρος τοῦτο ωνομάσθη **Χερσόνησος τοῦ Αἴμου**. Εἶναι δὲ γνωστὴ καὶ μὲ τὸ ὄνομα **Ἑλληνικὴ Χερσόνησος**, διότι ἐκμιαρχησεν εἰς αὐτὴν ὁ Ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμός⁽¹⁾.

(1) Οἱ Αἴμοι ὀνομάζεται σήμερον ἀπὸ τοὺς ἔνενος **Βαλκάνια** καὶ ἐκ τούτου ἡ Χερσόνησος **Βαλκανική**.

Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων ή κυρίως Ἑλλάς ήτο δὲ πρὸς Νότον τοῦ Ὀλύμπου χώρα. Ἡ χερσόνησος προεκτείνεται διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ σχηματίζει μίαν μικροτέραν χερσόνησον, ὡς εἶδος ἀνοικτῆς παλάμης, ή δποία δνομάζεται Πελοπόννησος καὶ κοινῶς **Μορέας** (διότι ὅμοιάζει μὲ φύλλον μορέας). Τὴν Ἑλλάδα βρέχει ἀνατολικῶς μὲν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὸ δποῖον τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, δυτικῶς δὲ τὸ Ἰόνιον, τὸ δποῖον τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

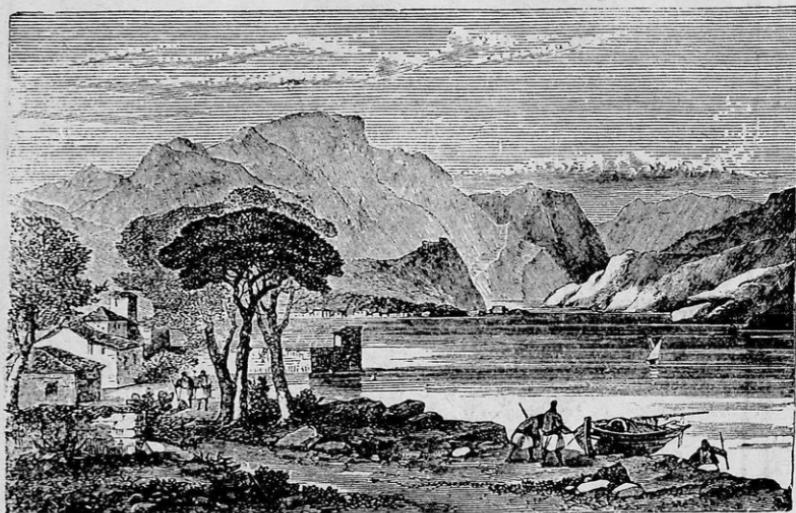

Tὸ δρός Ἑλικών.—Τὰ βουνά, τὰ δποῖα φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα, δεικνύουν πόσον δρεινή εἶναι η Ἑλλάς.

Ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς.— Πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν προκαλεῖ ή γεωγραφικὴ διαμόρφωσις τῆς Ἑλλάδος. Δὲν εὑρίσκεται ἄλλη χώρα τόσον δρεινή καὶ συγκρόνως τόσον πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ δρός διασχίζουν τὴν χώραν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ή δὲ θάλασσα τὴν περιτοιγυρίζει ἀπὸ παντοῦ. Πολλάκις εἰσχωρεῖ βαθύτατα εἰς τὴν ἔηράν καὶ ἀποτελεῖ μεγάλους κόλπους (τὸν Ἀμβρακικόν, Κορινθιακόν, Θερμαϊκόν, Παγασητικὸν κ.λ.), ἀναρίθμητοι δὲ εἶναι οἱ μικρότεροι κόλποι καὶ λιμένες.

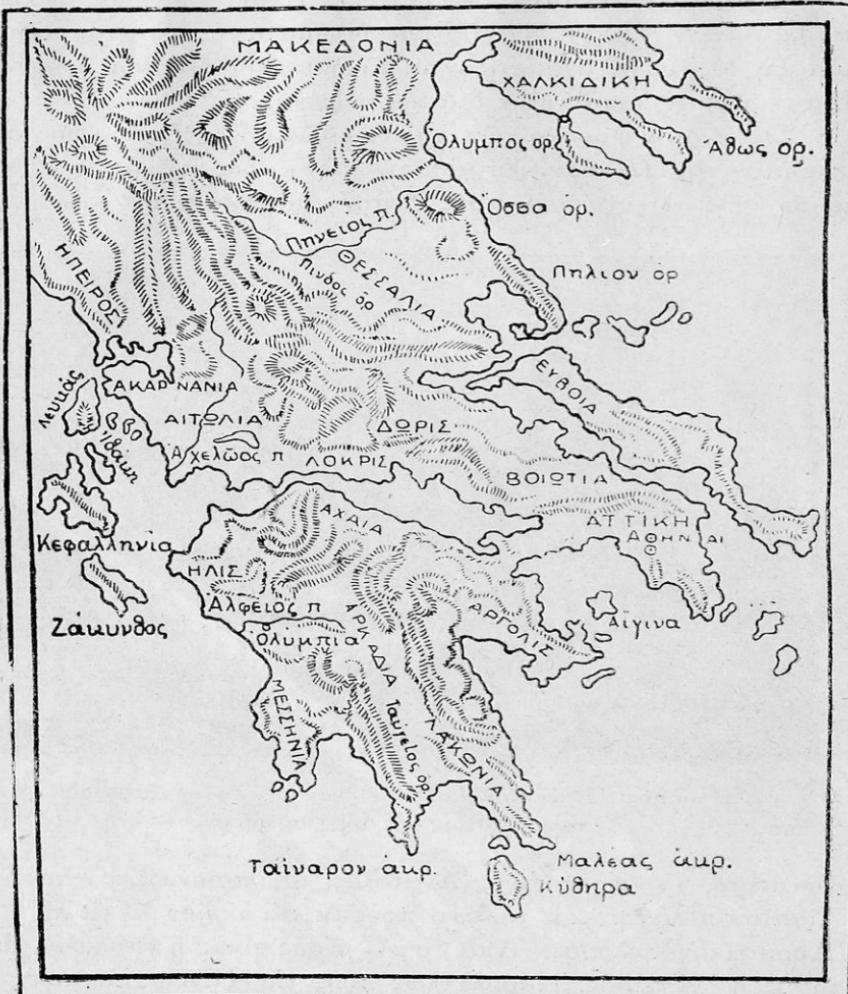
“Ορη καὶ πεδιάδες.— Ή χώρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ πλῆθος ἀποκρήμων δρέψων. Τὰ δρεινὰ ὑψώματα διαδέχονται ἄλληλα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν σχηματίζονται μικροὶ πεδιάδες, τῶν ὅποιών τὸ ἔδαφος εἶναι κατάλληλον διὰ καλλιέργειαν.

‘Ως κύριον κορυφὴν τῶν πολυπληθῶν δρέψων διακρίνομεν πρὸς Βορρᾶν τὴν **Πίνδον**. Τὸ μακρὸν τοῦτο ὅρος ἔχει ἀπέροντας διακλαδώσεις. Διευθύνεται πρὸς Νότον καὶ χωρίζει τὴν Ἑλλάδα εἰς

‘Η νῆσος Ἰθάκη.— Οἱ κόλποι καὶ οἱ λιμένες εἰσχωροῦν πολὺ βαθέως εἰς τὴν θάλασσαν.

δύο μέρη, τὸ μέρος πρὸς **Ἀνατολάς**, τὸ ὅποιον βλέπει πρὸς τὸ **Αἴγαιον** πέλαγος, καὶ τὸ ἄλλο πρὸς **Δ.**, τὸ ὅποιον βλέπει πρὸς τὸ **Ἀδριατικὸν** πέλαγος. Ἀπὸ τὸ **Α.** μέρος εἶναι ἡ **Θεσσαλία**, ἀπὸ τὸ **Δ.** ἡ **Ηπειρος**. Παραλλήλως πρὸς τὴν **Πίνδον** παρατρέχουν παρὰ τὴν θάλασσαν πρὸς **Α.** ὁ **Ολυμπος** (ὕψ. 3000) καὶ ἡ **Οσσα**. Τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ βουνὰ κλείουν τὴν πεδιάδα πρὸς τὸ **Αἴγαιον**, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὅσσι πρὸς τὴν θάλασσαν ὁ ποταμὸς **Πηνειός**, σχηματίζων τὴν περίφημον διὰ τὴν φυσικὴν καλλονὴν κοιλάδα τῶν **Τεμπῶν**. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ μόνη διάβασις, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν **Μακεδονίαν** εἰς τὴν **Θεσσαλίαν**.

*Ἡ παλαιὰ Ἑλλάς. — Ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς, ἥ δοποία εἶναι το
Νότιον μέρος τῆς Χερσονήσου, εἶναι χώρα εὖαιρετικῶς ὀφεινή.
Διασχίζεται καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἀπὸ ὅρη, τὰ δοποῖα ἀφίνουν
ἀναμεταξύ των χλωερὰς κοιλάδας.*

Ἡ παλαιὰ Ἑλλάς.—Αἱ σπουδαιότεραι χῶραι καὶ πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος.

³ Απὸ τὴν Πίνδον καταβαίνουν πρὸς Ν. σειραὶ δρέων, ἡ **Ορθόχεια**, καὶ ἔπειτα ἡ **Οἰτη**. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δρέων δέει δὲ Σπερχειὸς ποταμὸς πρὸς τὴν θάλασσαν, ὃπου εἶναι δὲ Μαλιακὸς κόλπος. Ἐκεῖ σχηματίζεται ἐν ἄλλῳ περίφημον στενόν, αἱ **Θερμοπύλαι**, εἰς τὰς δυοῖς ἔτρεχον πάντοτε οἱ Ἑλληνες διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν ἐλευθερίαν των ἐναντίον τῶν βαρβάρων, οἱ δύοις πολὺ συχνὰ κατέβαινον ἀπὸ τὸν Βορρᾶν διὰ νὰ ὑποδουλώσουν τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ σειρὰ τῆς Πίνδου ἔξακολουθεῖ πρὸς Νότον, καὶ σχηματίζει τὰ περίφημα δρηὶ εἰς τὴν ποίησιν, τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Ἐλικῶνα, τὰ βουνὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸν Μουσῶν.

Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ὑψώνεται εἰς τὸ κέντρον τὸ ὑψηλὸν δροπέδιον τῆς Ἀρκαδίας, ἀπὸ τὸ δυοῖν καταβαίνουν πρὸς Νότον δύο μεγάλαι δροσειραί, δὲ **Πάρνων** καὶ δὲ **Ταῦγετος**. Πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Ταῦγέτου εἶναι ἡ κοιλὰς τοῦ Εὐρώπης, πρὸς Δυσμὰς ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάς.

Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς.—Ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλὰς περικυκλώνεται ἀπὸ μίαν ζώνην νήσων. Εἶναι δὲ αἱ νῆσοι αὗται μεγάλα δρη, τῶν δυοῖν οἱ πόδες βυθίζονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἡ κεφαλὴ ὑψώνεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρη.

Κατὰ μῆκος μὲν τῆς Δυτικῆς παραλίας, πρὸς τὸ μέρος τῆς Εὐρώπης, παρατάσσονται εἰς γραμμὴν αἱ **Ιόνιοι νῆσοι**. Εἰς δὲ τὸ Ἀνατολικὸν μέρος, πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀσίας, εἶναι συστήματα νήσων, τὰ δυοῖς ἀρχίζονται ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, αἱ **Σποράδες νῆσοι**, ἔπειτα αἱ **Κυκλαδες** καὶ τέλος πρὸς Ν. ἡ **Δωδεκάνησος**, τῆς δυοῖς σπουδαιοτέρᾳ νῆσος ἡ **Ρόδος**. Υπάρχουν δὲ νῆσοι καὶ πολὺ πλησίον τῆς Ἑρακλείας. Κατὰ μῆκος τῆς Ἀττικῆς ἔκτεινεται ἡ μεγάλη νῆσος Εύβοια. Πλησίον δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶναι ἡ Λέσβος (Μυτιλήνη), Χίος καὶ Σάμος. Αἱ μεγάλαι δὲ νῆσοι **Κύπρος** καὶ **Κρήτη** κλείονται πρὸς Νότον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἡ Ἀσιατικὴ Ἑλλάς.—Ἡ Ἑλλὰς ἔξακολουθεῖ καὶ πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ θάλασσα, ἡ δυοῖς εἶναι μεταξύ, δὲν τὰς χωρίζει, τούναντίον τὰς ἐνώνει. Διότι εἰς διλίγας ήμέρας ἐν πλοῖον δύναται νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Εἰς τὰ παρόλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἥκμασαν μεγάλαι καὶ σπουδαῖαι πόλεις, δύτως ἡ **Μίλητος**, ἡ **Φώκαια**, ἡ **Ἐφέσος**, ἡ **Σμύρνη**. Αἱ χῶραι αὗται καὶ αἱ νῆσοι διμοιάζουν ὡς ἐν κομμάτι κομμένον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὸ δποῖον ἔχει προσκολληθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐδῶ ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ πολὺ βαθειὰ εἰς τὴν ἔηραν καὶ ἐδῶ ἔχομεν τὸ ἴδιον ἀκριβῶς οἰκία καὶ ἐν γένει τὴν ἴδιαν γέωγραφικὴν διαμόρφωσιν. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων αὐτῆς συνετέλεσαν δύον καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δνόματος.

Τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος.—Τὰ πολινάριθμα βουνά, τὰ δποῖα σκεπάζουν τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ἀπόκρημνα καὶ φαλακρά, ὅ δὲ λαμπρὸς ἥλιος τὰ κάμνει ν̄ ἀστράπτονταν ἀπὸ τὴν λευκότητα ἐν μέσῳ τοῦ διαυγοῦντος αἰθέρος. Εἰς τὰ διαστήματα δὲ μεταξὺ τῶν βουνῶν σχηματίζονται κοιλάδες, αἱ δποῖαι ἔχουν γόνυμον ἔδαφος διὰ καλλιέργειαν. Αἱ σπουδαιότεραι κοιλάδες εἶναι τῆς Θεσσαλίας, τῶν Θηβῶν, τῆς Ἀττικῆς, τοῦ Ἀργονεροῦ, τῆς Δακωνίας καὶ τῆς Μεσσηνίας.

Εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν δρέων καὶ τῆς θαλάσσης πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ οἰκίατος. Εἰς τὰ ὑψηλὰ βουνά τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρόν, εἰς τὰς πεδιάδας θερμόν. Μετοιάζεται δικτυος πάντοτε τὸ κλῖμα ἀπὸ τὴν γειτνίασιν τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὰ Βόρεια μέρη τῆς Ἑλλάδος φυτώνουν τὰ προϊόντα καὶ ἡ βλάστησις τῶν Βορείων χωρῶν, δηλαδὴ ἡ πλάτανος, καστανέα, ἀκόμη καὶ ἔλατα. Προσέτι παραγέται σῖτος καὶ ἄλλοι δημητριακοὶ καρποί. Εἰς δὲ τὰ νότια μέρη εὐδοκιμοῦν τὰ ἐσπεριδοειδῆ, δηλαδὴ αἱ πορτοκαλέαι, λεμονέαι καὶ τὰ συνηθέστερα, ἡ ἔλαια, ἡ συκῆ καὶ ἡ ἄμπελος.

Ἡ ὁράκια φύσις.—Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀραιοτέρους τόπους τοῦ κόσμου. Ὁ οὐρανός καθαρός, τὸ κλῖμα γλυκύν, τὸ ἔδαφος μὲ μεγάλην ποικιλίαν. Ἐδῶ πρόσιναι πεδιάδες, ἐκεῖ σκοτεινὰ δάση, παρὰ πάνω βουνά, τὰ δποῖα ὑψώνουν εἰς τὸν φωτεινὸν οὐρανὸν τὰς κορυφάς των.

Μόλις ἀναβῆ κανεὶς εἰς τὸ βουνόν, θὰ ἴδῃ ἀμέσως εἰς τὸν δρῖζοντα τὴν θάλασσαν, ἡ δποία φίπτει ἀπτίνας καὶ λάμπει μεταξὺ πολυαριθμῶν νήσων, ἡ ἄν έρχεται κανεὶς ἀπὸ τὸ πέλαγος, τὴν βλέπει νὰ εἰσχωρεῖ βαθειὰ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ κάμνῃ ἐν πλήθος λιμένων καὶ κόπων κατὰ μῆκος τῶν καριτωμένων αἰγαλῶν.

Ἀδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἰστορία, β' ἑκδ.

"Αν έμέτρα κανείς τὴν ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν φήμιην, τὴν δποίαν ἔχει εἰς τὴν ἴστορίαν, θὰ ἐνόμιζεν δτι εἶναι μία ἀπέραντος χώρα, πραγματικῶς διως δὲν εἶναι παρόλη ἡ μικροτέρα χώρα εἰς τὴν Εὐρώπην. "Εγινεν διως μεγάλη, διότι δ μικρός αντῆς λαός, εἰς τὸν δποῖον ἔλειπεν ἡ ἔκτασις, ἔξετεινε μὲ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν του τὸ δνομα καὶ τὴν ἐπίδρασίν του πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὰ δρια τοῦ ἐδάφους του καὶ

Μαρμαρίνη κεφαλή (ἀπὸ ἀρχαίον ἄγαλμα ἀνδρός).—"Η κόμη εἶναι πλουσία, ἡ φίς συνεχίζει τὸ μέτωπον καὶ δλα τὸ γαραγτηριστικά εἶναι ἀδρά καὶ κανονικά.

ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, κατὰ τοὺς δποίους ἔξησεν. "Η Ἑλλάς εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα τὸ σχολεῖον τοῦ κόσμου» (*Βικτωρ Δουρδούνη*, σύγχρονος Γάλλος ἴστορικός).

Οἱ κάτοικοι.—"Η διαμόρφωσίς τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ θάλασσα είχον μεγάλην ἐπίδρασίν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι διηγημένη εἰς πολλὰ διαμερίσματα κλει-
σμένα ἀπὸ ὅρη, διὰ τοῦτο κάθε διαμέρισμα ἔγινε τὸ κέντρον ἐνὸς
Κράτους, καὶ εἰς τὰς πεδιάδας ἥκμασαν αἱ μεγάλαι πόλεις (Θῆ-
βαι, Ἀθῆναι, Σπάρτη, κ.λ.π.). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἀρχαία
Ἐλλάς δὲν κατώρθωσε νὰ συνενωθῇ εἰς ἓν μόνον Κράτος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος τῆς Ἐλλάδος δὲν εἶναι παντοῦ γόνι-
μον, διὰ τοῦτο οἱ κατοικοῦντες αὐτὸν ἀνθρωποι ἐσυνήθισαν εἰς

Κεφαλὴ ἀπὸ ἀρχαϊον ἄγαλμα γυναικός.—
Τὸ πρόσωπον εἶναι ώσειδές, οἱ δέσμαλαιοὶ
μεγάλοι καὶ τὸ ὄλον τῆς μορφῆς εἶναι
σύμμετρον καὶ εὐρωστόν.

τὸ νὰ ἐργάζωνται πολὺ διὰ νὰ κάμνουν τὴν γῆν νὰ παράγῃ τὰ
χρήσιμα εἰς τὸν βίον. Ἡ συνήθεια τῆς ἐργασίας ἔκαμε τοὺς Ἑλλη-
νας λαὸν φιλόπονον. «Διὰ πραγματικῆς δραστηριότητος, τὴν
δύοιαν οὐδεὶς ἀλλος λαὸς ἔδειξε, κατώρθωσάν οἱ Ἐλληνες
νὰ φθάσουν τόσον πολὺ ὑψηλά. Ἔκαλυψαν τὰ παράλια τῆς
Μεσογείου δι' ἀνθηρῶν πόλεων, καὶ ἀνέδειξαν τὸν μικρὸν
καὶ πτωχὸν τόπον των κύριον τοῦ κόσμου διὰ τῶν ὅπλων,
διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἴδιως διὰ τοῦ πολιτισμοῦ» (Δουρονί).

"Άλλο γεγονός, τὸ δποῖον ἐκυριάρχησεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἴστορίαν εἶναι ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης. Εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου οἱ κόλποι, τὰ ἀκρωτήρια, αἱ παραλίαι δὲν εἶναι περισσότεροι, οὔτε ποικιλώτεροι. Ἡ θάλασσα ἔκαμε τοὺς Ἑλληνας ναυτικούς, τοὺς ηύκόλουν νὰ συγκοινωνοῦν μὲ ξένους λαούς, τοὺς ἔδωκε τὰ πλούτη καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ γίνουν τὰ μικρὰ Κράτη αὐτῶν πλούσια καὶ ἴσχυρά.

"Ἐν τούτοις ὅλαι αὖται αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις δὲν θὰ εἴχον τὴν δύναμιν^v ἀναδείξουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τόσον μεγάλην περιφορήν, ἀν οἱ ἴδιοι δὲν ἦσαν φυλὴ ἐκ φύσεως προικισμένη μὲ ἐξαιρετικὰ ὄλως διόλου χαρίσματα. Καὶ ἡ ἴδιοφυΐα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἦτο ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ καὶ ἡ σωματικὴ διάπλασις τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, αἱ ζωγραφίαι, αἱ δποῖαι ἔχουν σωθῆ, παριστάνουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ὑψηλοὺς καὶ εὐρωστούς, μὲ μέλη ἀρμονικώτατα. Τὸ πρόσωπόν των ἦτο πολὺ κανονικόν, τὸ μέτωπον ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἀφθόνου κόμης, οἱ διφθαλοὶ ἦσαν μεγάλοι καὶ φωτεινοί, τὰ χεῖλη λεπτά. Τέλος, τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἦτο, ὅτι ἡ δίς εὐθυτάτη συνέχιε κατ' εὐθεῖαν τὴν γραμμὴν τοῦ μετώπου. Οὗτος ἦτο διγνήσιος Ἑλληνικὸς τύπος, διποῖος ἐθεωρεῖτο δις τὸ ἀληθῆς ὑπόδειγμα τῆς ὁραιότητος. Σήμερον σπανίως τὸν συναντῶμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἵσως ἦτο σπάνιος καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἰς μερικὰ διωρὶς—δφεινὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰς νήσους δύναται νὰ εὑρεθῇ καὶ σήμερον διαματίσιος οὕτος τύπος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἴδιοφυΐα.—«Ἐκείνο τὸ δποῖον ποδὸς παντὸς θαυμάζομεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἶναι ἡ ποικιλία τοῦ πνεύματος καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν ἄξιοι διὰ πᾶσαν ἐργασίαν καὶ ἐπάγγελμα. Οἱ μέγας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης παρατηρεῖ ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ κατοικοῦν εἰς ψυχρά μέρη, ἔχουν δραστηριότητα, ἀλλ' ὅλιγην ζωηρότητα πνεύματος. Τὸ ἐναντίον, οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας, οἱ δποῖοι κατοικοῦν εἰς θερμάς χώρας, ἔχουν ζωηρότητα πνεύματος, ἀλλ' ὅλιγην δραστηριότητα. Ἐνῷ οἱ Ἑλληνες δφείλουν εἰς τὸ συγκεκραμένον κλῆμα τὸ δι τοῦ συνενώνουν τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ χαρακτῆρος μὲ τὴν ἀνεπτυγμένην διάνοιαν.

"Ἡ δικαὶη αὕτη ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων πνευματικῶν δυνάμεων ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς θαυμασίας ἴσορροπίας καὶ τῆς ἀρμονίας, τὰς δποίας βλέπομεν εἰς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης».

(Κατὰ τὸν *Μανείκιον Κροαζέ*, ἐπιφανῆ Γάλλον φιλόλογον).

‘Η Ἑλληνικὴ ἴστορία.—*Η* ἔξαιρετική θέσις τῆς χώρας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἄκρον τῆς Μεσογείου θαλάσσης ηὗνόθεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσουν μεγάλην ἀποστολὴν εἰς τὸν κόσμον. Διότι διὰ τῆς θαλάσσης ἤγγιζον τὴν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν δοποίαν ἔλαβον τὰ πρῶτα διδάγματα τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τῆς θαλάσσης ἐπίσης διέδωκαν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν ὑπέροχον πολιτισμόν, τὸν δοποῖον ἐδημιούργησαν.

‘*Η* Ἑλλὰς εἶναι χώρα μικρά, ἀλλ᾽ ἡ δόξα τῆς κατέκτησεν ὅλό-
κληρον τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδημιουργήθη ὁ σπουδαιό-
τερος πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν χώ-
ραν ἐγεννήθησαν μεγάλοι ποιηταί, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι, πα-
ροήχθησαν αἱ δραστεραι καὶ ὑψηλότεραι ίδεαι, αἱ δοποῖαι ἐξημέ-
ρωσαν καὶ ἐξηγένεισαν τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ Ἑλληνες πρῶτοι
μείδιαξαν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ θραῖνον καὶ τὸ ἀγα-
θόν, τὴν ίδεαν τῆς φιλοπατρίας καὶ πρῶτοι αὐτοὶ ἐξήτησαν νὰ
μάθουν τὰ ζητήματα τῆς φύσεως καὶ τοῦ κόσμου.

Ἐν γένει, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ἔμαθεν ἡ ἀνθρωπό-
της τὰς μεγάλας ίδεας, αἱ δοποῖαι εἶναι σήμερον τὸ θεμέλιον τοῦ
πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ νὰ σπουδάζωμεν λοιπὸν τὴν
ἴστορίαν τῶν Ἑλλήνων εἶναι τὸ ἵδιον ὡς νὰ σπουδάζωμεν τὰς
ἀρχὰς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Δι’ ὅλους τοὺς πολιτισμένους
λαοὺς ἡ **‘Ἑλληνικὴ ἴστορία** θεωρεῖται ὡς ίστορία τῶν πνευμα-
τικῶν προγόνων· δι’ ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας εἶναι καὶ ἡ ίστορία τῶν
μεγάλων πραγματικῶν προγόνων.

Νόμισμα τῶν «Ἡλείων».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

(2000-500 π. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ο ΠΑΝΑΡΧΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

α'.— *Οι Πελασγοί και οι "Ελληνες".*— Αἱ ἀρχαι τοῦ πολιτισμοῦ.

β'.— *Ο Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμός.*— Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κρήτης.

· Η Κνωσσές. Η Τροία και αἱ Μυκῆναι.

γ'.— *Αἱ μεταναστεύσεις τῶν "Ελληνικῶν λαῶν".*— Η ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων. Η Ασιατικὴ Ελλάς.

δ'.— *Οι "Ηρωῖκοι χρόνοι και δ 'Ομηρικὸς πολιτισμός.*

α.—*Οι Πελασγοί και οι "Ελληνες".*

Οι πανάρχαιοι χρόνοι: τῆς Ελλάδος ἡρχιζον διὰ τοὺς ἀρχαίους Ελληνας μὲ τοὺς θεοὺς και τοὺς ἥρωας, τὴν ἀληθινὴν δὲ ἴστορίαν των ἐγνώριζον ἀπὸ τὸ 800 π. Χ. Διότι ἀπὸ τότε μόνον ἔχομεν γραπτὰ μνημεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ τότε μόνον ἡρχισαν οἱ "Ελληνες" γὰρ γράφουν τὰ γεγονότα. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως ἡμῶν ἔγιναν σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους, αἱ ἁποιαὶ ἔχουν ρίψει φᾶσι εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους. Μὲ τὰς κοπιώδεις αὐτὰς μελέτας τῶν ἐπιστημόνων ἐγνωρίσαμεν ἔνα σπουδαιότατον πολιτισμόν, δ ὅποιος ἦκμαζεν ἡδη κατὰ τὸ 2000 π. Χ. εἰς τὰ παρόλια και τὰς νήσους τῆς Ελλάδος.

Οι πρώτοι κάτοικοι.— Οι Ἑλληνες ἐνδιμίζον δτι ήσαν αὐτόχθονες, δτι δηλαδὴ ή φυλὴ αὐτῶν ὑπῆρχε πάντοτε εἰς τὴν χώραν, τὴν ὅποιαν κατέψκουν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι δτι οἱ Ἑλληνες δὲν ὑπῆρξαν οἱ πρώτοι κάτοικοι τῆς χώρας, εἰς τὴν ὅποιαν ἔδωκαν τὸ ὄνομά των. Εἶχον προηγηθῇ ἄλλοι λαοί, καὶ οἱ πρώτοι κάτοικοι, οἱ ὅποιοι κατέψκουν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ησαν σχεδὸν ἄγριοι. Ἐζων εἰς σπήλαια, ἢ εἰς καλύβας, κατεσκεύαζον δπλα ἀπὸ λίθου, διὰ ν ἀποκρούουν τὰ ἄγρια θηρία, ἔτρωγον τὸ κρέας των καὶ ἐνεδύοντο μὲ τὰ δέρματά των.

Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐποχὴ τοῦ λιθου. Εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος πολὺ βαθεὶά εἰς τὴν γῆν εύρεθησαν κοπτεροὶ λίθοι δμοιοι μὲ πέλεκυν ἢ μὲ αἰχμὴν βέλους. Εἶναι τὰ ἔγνη, τὰ ὅποια ἀφῆκαν οἱ παναρχαῖοι ἐκείνοι ἀνθρωποι. Ποιοι δμως ησαν καὶ ἀπὸ ποσ ἥρχοντο, πῶς ἀκριθῶς ἔζων δὲν γνωρίζομεν. Κατὰ τοὺς ιδίους δμως παναρχαῖοις χρόνους, ἀπὸ 4000 ἔτη π. Χ., οἱ ἀνθρωποι ἔζων εἰς τὴν Ἀνατολήν, ιδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Μεσοποταμίαν, εἶχον καταρτίσει κοινωνίας καὶ ἔζων ὡς πολιτισμένοι.

Οι Πελασγοί.— Μετὰ τοὺς ἄγριους ἐκείνους τῆς ἐποχῆς τοῦ λιθου κατέβησαν ἀπὸ τὰ Βόρεια μέρη ἄλλοι λαοὶ ήμερώτεροι, οἱ ὅποιοι εἶχον διάφορα δνόματα, ἐλέγοντο δὲ ὅλοι μαζὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μὲ ἐν κοινὸν ὄνομα **Πελασγοί**. Εἰς δὲ τὰ παράλια καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέψκουν διάφοροι λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Μικράνην Ἀσίαν. "Ολοι οἱ λαοὶ οὗτοι μὲ ἐν γενικὸν ὄνομα λέγονται σήμερον **Προσέλληνες**, διότι εἶναι λαοί, οἱ δηποτοι κατέψκουν εἰς τὰς χώρας πρὶν ἔλθουν οἱ Ἑλληνες.

Οι Πελασγοί, οἱ δηποτοι ἔζων κατά τὴν ἐποχὴν τοῦ χαλκοῦ, ἐκαθέρισαν τὸν τόπον ἀπὸ τὰ ἄγρια θηριά καὶ ἀπὸ τὰ πυκνὰ δάση, ἀπεξήραντα τὰ μεγάλα ἔλη καὶ ἐκανόνισαν τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν. Πρώτοι αὐτοὶ ἥρχισαν νὰ ξοῦν γῆναρένας καὶ νὰ σχηματίζουν κοινωνίας, αὐτοὶ μάλιστα ὑδρυσαν καὶ τὰς πρώτας πόλεις, αἱ δηποτοι ὑπῆρξαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ησαν δηλαδὴ νὰ ἐκπολιτιζωνται. Ἐπίστευον δτι πολλοὶ θεοὶ ἐκυδέρων τὰν κόσμον, ὁ μεγαλύτερος ἦτο ὁ Ζεύς, τοῦ ὅποιου τὸ σεδίαστὸν ἱερὸν εὑρίσκετο εἰς τὴν Δωδώνηγ τῆς Ἡπείρου.

Δοιπόδην εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, (5000 ἔτη πρὶν ἀπὸ σήμερον, 3000 ἔτη πρὸ Χριστοῦ οἱ πανάρχαιοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶχον κάμει ἀρκετὰς προσόδους εἰς τὸν Πολιτισμόν. Ἐγνώριζον τὸν χαλκόν, ὁ δποῖος, ὡς μαλακώτερος, εἶναι τὸ εὐχρηστότερον ἀπὸ τὰ μέταλλα. Μὲ τὸν χαλκὸν καὶ μὲ δπτὴν γῆν (ψημένον χῶμα) κατεσκεύαζον διάφορα ἔργαλεῖα καὶ οἰκιακὰ σκεύη.

Οἱ "Ελληνες".—Μετὰ τοὺς Πελασγοὺς ἦλθον οἱ "Ελληνες, οἱ δποῖοι γῆσαν, ὡς φαίνεται, συγγενεῖς μὲ αὐτούς, καὶ οἱ δποῖοι ἔδωκαν τὸ ὄνομά των εἰς τὴν χώραν. Οἱ "Ελληνες ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἀνήκον δὲ εἰς μίαν μεγάλην φυλὴν ἀνθρώπων, ἣ δποῖα λέγεται **"Αρία ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ**, καὶ ἣ δποῖα εἰχε κοιτίδα τὰ δροπέδια τῆς κεντρικῆς Ἀσίας. Ἀπὸ ἑκεὶ οἱ "Αριοι λαοὶ εἰς ἀμνημονεύτους χρόνους (τοὺς δποίους δηλαδὴ δὲν ἐνθυμεῖται γῆστορία) καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἔξεκίνουν κατὰ μεγάλας ὅμιλους καὶ ἥρχοντο πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Ποιὸν ἀκριβῶς χρόνον ἦλθον οἱ "Ελληνες εἰς τὴν χώραν, τὴν δποίαν ἔκτοτε κατώκησαν ἀδιαλείπτως ἔως σήμερον, δὲν γνωρίζομεν. Κατὰ τὸ 1500 εἶναι βέβαιον, ὅτι ὑπῆρχον "Ελληνες εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ "Ελληνες δὲν ἦλθον ὅλοι μαζὶ εἰς τὴν χώραν, εἰς τὴν ἀποίαν ἔδωκαν τὸ ὄνομά των, ἀλλὰ κατὰ μεγάλα διαστήματα καὶ κατὰ μεγάλας ὅμιλους. Διὰ τοῦτο εἶχον διάφορα ὄνόματα καὶ ἀπετέλουν πολλὰς φυλές. Ηρώται, ὡς φαίνεται, ἦλθον οἱ **"Αχαιοὶ** καὶ οἱ **"Αἰολεῖς**, ἔπειτα οἱ **"Ιωνεῖς** καὶ τελευταῖοι ἀπὸ ὅλους οἱ **"Δωριεῖς**. Συγχρόνως δὲ μὲ τοὺς "Ελληνας ἥρχοντο καὶ ἔκαμνον ἀποικίας εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια καὶ τὰς νήσους, διάφοροι λαοὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, οἱ Κᾶρες καὶ Δέλεγες κ.λ.π., ἔπειτα οἱ Αἰγύπτιοι, Φοίνικες. Ἀπὸ τοὺς λαοὺς τούτους ἔλαθον οἱ "Ελληνες τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Κᾶρες καὶ οἱ Δέλεγες, οἱ δποῖοι γῆσαν θαλασσινοί, τοὺς ἔμαθον νὰ κάμνουν πλοῖα καὶ νὰ θαλασσοποροῦν, τοιουτοτρόπως εὔρον τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοίνικην καὶ ἐγνωρίζοντο μὲ λαοὺς πρωτευμένους εἰς τὸν πολιτισμόν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρίσκομεν ἀπὸ 2000 ἔτη π. Χ. εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου πελάγους ἕνα πολιτισμὸν ἀρκετὰ πρωτευμένον, ὁ δποῖος εἶχε κέντρον τὴν Κρήτην. Οἱ παλαιοὶ μῆθοι διμιλοῦν περὶ ἐνὸς μεγάλου βασιλέως, ὁ δποῖος ἐλέγετο

Μίνως, έζηγε εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἦτο φημισμένος διὰ τὴν σοφίαν του, αὐτὸς δὲ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος νομοθέτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου βασιλείου, διότι λέγουν, ὅτι ὁ Μίνως «ἔθαλασσοκράτει», δηλαδὴ ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης.

β'.—**Ο Κρητικηναϊκὸς πολιτισμός.** **Ἡ Κρήτη καὶ αἱ Μυκῆναι.**

Αἱ ἀνασκαφαί.—Τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ παλαιοτάτου ἐκείνου πολιτισμοῦ, ὁ ἀποίος διήρκεσε περίπου δέκα αἰώνας (2000—1000 π. Χ.), ήσαν καὶ ἀρχαῖς ἡ **Κρήτη**, ἀργότερα καὶ **Μυκῆναι** εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἔγινε δὲ γνωστὸς εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς ἀποίας ἐκαμπαν ἀρχαιολόγοι, ἰδιοί μας καὶ ξένοι. Μὲ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτάς, αἱ ἀποίαι ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν κόσμον, ἀνεκαλύφθη εἰς λαμπρὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἵδιας εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ Α. παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους (¹).

Τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ.—Σπουδαιότατα λείψανα τοῦ παναρχαίου ἐκείνου πολιτισμοῦ ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κνωσσὸν τῆς Κρήτης. Εἰς τὴν Κνωσσὸν εὑρέθη τὸ ἀνάκτορον, εἰς τὸ ὄποιον κατὰ τοὺς μύθους ἔβασιλευεν ὁ περίφημος βασιλεὺς Μίνως καὶ τὸ ὄποιον ἐλέγετο **Δαβύδινθος**.

Τὸ μέγα τοῦτο ἀνάκτορον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰς μεγαλοπρεπεῖς αἰθούσας καὶ ἀπὸ πλῆθος διαδρόμων, ἦτο δηλαδὴ μέρος εἰς τὸ ὄποιον εὐκόλως ἥδυνατο τις νὰ περιπλανηθῇ (διὰ τοῦτο ἡ λέξις Λαζύρινθος ἔλαχε τὴν σημασίαν πολὺ περιπλόκου κατοικίας, ὅπου χάνεται κανείς). Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν Λαζύρινθον καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ 3.000 ὀδωμάτια, οἱ δὲ μύθοι ἀναφέρουν τὸν Λαζύρινθον τῆς Κνωσσοῦ.

(¹) Οἱ ἀρχαιολόγοι διακρίνουν τρεις περιόδους πολιτισμοῦ κατὰ τὴν πανχαίαν ἐποχὴν πρὸ τοῦ Ὁμήρου:

- 1) Τὸν Αἰγαίκον πολιτισμόν (ἀπὸ 3000 π. Χ.)
- 2) Τὸν Μεγαίκον ἡ Κρητικὸν πολιτισμὸν (2000 π. Χ.)
- 3) Τὸν Μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν (1500—1000 π. Χ.).

Τὰ διάφορα δωμάτια τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κυωνίσσου ἦσαν διακοσμημένα μὲν ὥραιοτέτας ζωγραφίας εἰς τοὺς τοίχους. Ἀνεκαλύφθησαν τοιχογραφίαι, αἱ δποῖαι παριστάνουσι ἄνδρας ἢ γυναικας εἰς φυσικὸν μέγεθος καὶ ποικίλας μικροτέρας παραστάσεις, ὡς κυνήγια, τοπία καὶ ἄλλας γραφικὰς σκηνὰς. Ἐντύπωσιν δὲ προκαλεῖται ζωγραφία γυναικῶν, αἱ δποῖαι εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς ἔνα ἔξιώστην, οἵτινες μία ἄλλη ζωγραφία ἐξεικονίζουσα γυναικας τόσον πολὺ ζωηρὰν καὶ στολισμένην μὲν τόσον γεωτεριστικὸν συρμόν,

Τοιχογραφία τῆς Μινωϊκῆς (Κρητικῆς) ἐποχῆς.
Παριστάνει ἀκροβατικὰ γυμνάσια ἐκτελούμενα ἐπὶ τούρου.

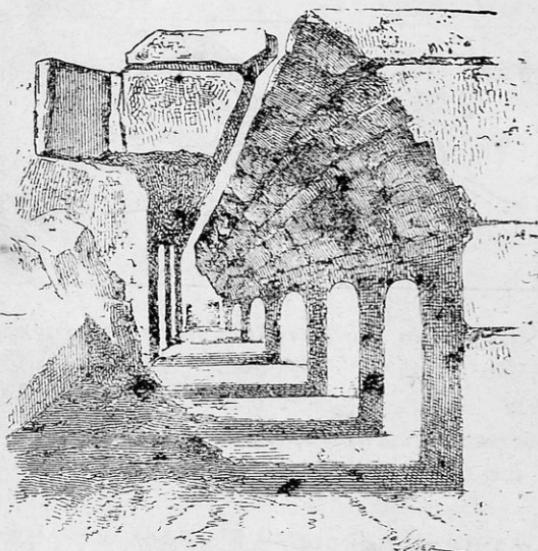
ὡστε θὰ ἡδυνάμεθα νὰ τὴν νομίσωμεν ὅτι εἶναι ἔργον τῶν Ἱδικῶν μᾶς χρόνων καὶ ὅτι παριστάνει μίαν σημερινὴν κομψευομένην γενιδιά.

* **Αἱ Πελασγικαὶ πόλεις.**— Εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος βλέπομεν καὶ σήμερον μεγάλα τείχη ἀπὸ πελαρίους ὁγκολίθους, τὰ δποῖα προκαλοῦν τὴν ἔκπληξιν μας, διήγειρον δὲ καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὰ σπουδαιότερα σώζονται εἰς τὴν Τίρουνθα καὶ εἰς τὰς Μυκήνας εἰς τὴν Ἀργολίδα. Οἱ Ἑλληνες ἀπέδιδον τὴν κτίσιν αὐτῶν εἰς μίαν φυλὴν γιγάντων μὲ θυερφυσικὴν δύναμιν, τοὺς Κύκλωπας, διὰ τοῦτο τὰ ὡνόματος Κυκλώπεια τείχη, ἐπίσης δὲ καὶ Πελασγικὰ ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, τοὺς Πελασγούς. Εἶναι δὲ κατεσκευασμένα μὲ ὁγκολίθους ἀκανονίστους ἢ πολυγωνικούς, χωρὶς γὰ συγδέωνται μὲ ἀσθεστον, καὶ στερεώνονται διὰ τοῦ ἴδιου βάρους αὐτῶν. Εἰς τοιούτος ὁγκόλιθος εἰς τὰς Μυκήνας ἔχει μῆκος 9 μέ-

τρων, πάχος 6 και θά ζυγίζει περίπου 120 τόννους, περισσότερον και ἀπὸ τὴν βαρυτέραν σιδηροδρομικὴν μηχανήν.

Τὰ κολοσσιαῖα ταῦτα ἐρείπια ἡσαν περιτειχίσματα μεγάλων πόλεων, τὰς ὁποίας είχον βεβαίως κτίσει οἱ Ηελασγοί.

Αἱ Μυκῆναι.— Ἡ πλουσιωτέρα ἀπὸ τὰς πρώτας ἐκείνας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡσαν αἱ Μυκῆναι, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν σήμερον ἀρκετὰ καλὰ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ἐρείκου Σλίμαν καὶ ἔπειτα ἄλλων ἀρχαιολόγων.

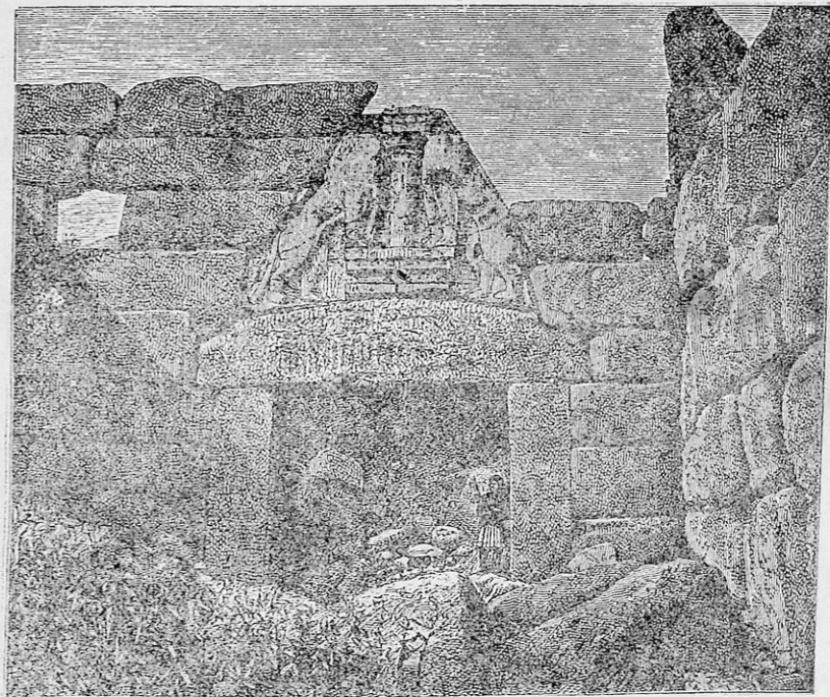
Πελασγικὴ στοά.
Εὑρίσκεται εἰς τὴν Τίρυνθα.

“Οταν πηγαίνωμεν ἀπὸ τὴν Κόρινθον εἰς τὸ Ἀργος, διερχόμεθα ἐν στενὸν καὶ ἔπειτα ἐξερχόμεθα εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀργολίδος, ἡ ὁποία φθάνει ἕως τὴν Θέλασσαν. Μόλις ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ στενὸν βλέπομεν πρὸς Α. ἔνα λόφον, εἰς τὸν ἅποιον σώζονται Ηελασγικὰ τείχη. Ἐκεῖ ἡσαν αἱ περίφημοι Μυκῆναι.

Αἱ Μυκῆναι ἦτο πόλις ἀποτελουμένη ἀπὸ δύο μέρη, τὴν Ἀγωπόλιν ἥ ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία ἦτο κτισμένη εἰς τὸν λόφον, καὶ τὴν Κάτω πόλιν, ἡ ὁποία ἐκείτο εἰς τὴν πεδιάδα. Καὶ ἡ ἀκρόπολις

καὶ ἡ Κάτω πόλις ἡσαν περικυκλωμένη ἀπὸ τείχη, τὰ ὅποια εἰχον Ὅψος περίπου 10 μέτρων καὶ 6 μέτρων πάχος.

[“]Η κυρία εἰσόδος πρὸς τὴν ἀκρόπολιν εἶναι ἡ Πύλη τῶν λεόντων, ἡ ὅποια ἔλαθε τὸ ὄγομα ἀπὸ δύο λέοντας ἀναγλύφους ἐκατέρωθεν μιᾶς στήλης ἀνωθεν τῆς πύλης. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνεκλύφθησαν τάφοι λαξευμένοι εἰς τὸν βράχον. Εἰς δὲ τὴν Κάτω

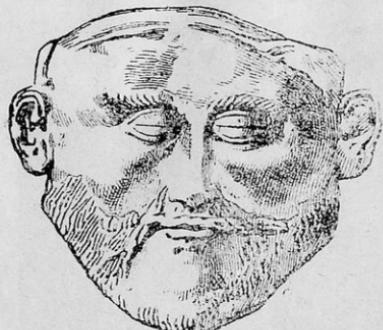

[“]Η Πύλη τῶν λεόντων εἰς τὰς Μυκήνας.

πόλιν ἐν κτίριον μὲν κωνοειδῆ θόλον (ὕψους 15 μέτρων), τὸ ὅποιον κοινῶς λέγεται Θησαυρὸς τοῦ Ἀτρεάως, ἀλλ᾽ εἶναι καὶ τοῦτο τάφος. Ομοίως θολωτοὶ τάφοι, ἀλλὰ μικρότεροι, εὑρέθησαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

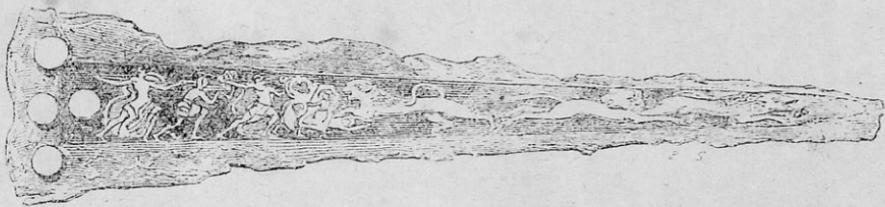
Τὰ πολύτιμα εὑρήματα.— Εἰς τὰ ἐρείπια καὶ ιδίως εἰς τοὺς τάφους, ἀνεκλύφθη μέγας ἀριθμὸς ποικίλων ἀντικειμένων,

ἀκόμη καὶ σκελετοὶ ἀνθρώπων. Τὰ πρόσωπα πολλῶν σκελετῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς πολεμιστὰς καὶ ἀρχηγούς, ήσαν σκεπασμένα μὲ προσωπίδας ἀπὸ φύλλα χρυσοῦ, οἱ ὅποιαι παρίστανον τὴν μορφὴν τοῦ νεκροῦ. Τὰ πτώματα ήσαν θαμμένα μὲ τὰ πολυτελέστατα ἐνδύματά των. Εἰς τοὺς πόδας τῶν νεκρῶν εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἀπὸ χαλκὸν ἢ ἀργυροῦ. Οἱ ἄνδρες ήσαν θαμμένοι μὲ τὰ ἔπλα των, ξίφη, λόγχας, ἐγχειρίδια. Εἰς ἕνα τάφον εὑρέθησαν 146 ξίφη, εἰς ἀλλον 86. Εὑρέθησαν ἐγχειρίδια μὲ ἑλάσματα, τὰ ὅποια εἶχον ἐπικολλήσεις ἀπὸ χρυσὸν ἢ ἀργυρούν οὕτως, ὥστε ἐσχημάτιζον διαφόρους παραστάσεις, ἵδιως πολεμικάς. Ἐν ἀπὸ τὰ σχέδια αὐτὰ παριστάνει τρεῖς λέοντας πολεμοῦντας ἐναντίον πέντε ἀνδρῶν ὡπλι-

Προσωπὸς νεκροῦ.

φόρους παραστάσεις, ἵδιως πολεμικάς. Ἐν ἀπὸ τὰ σχέδια αὐτὰ παριστάνει τρεῖς λέοντας πολεμοῦντας ἐναντίον πέντε ἀνδρῶν ὡπλι-

Ἐγχειρίδιον Μυκηναϊκὸν (ἀπὸ τὰς Μυκῆνας). — Γιαριστάνει κοινῆς λεόντων. Τὸ σχέδιον γίνεται μὲ ἐπικολλήσεις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

σμένων διὰ λόγχης καὶ μεγάλης ἀσπίδος (βλέπε σχετικὴν εἰκόνα).

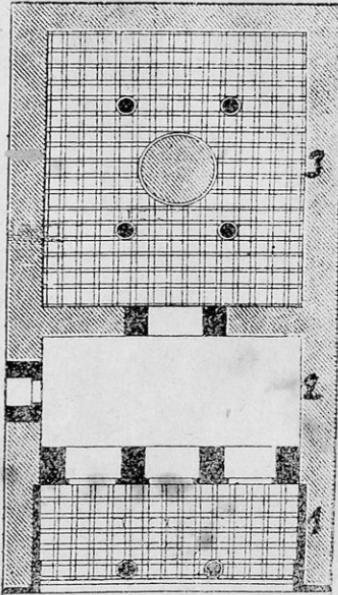
Εἰς δὲ τοὺς τάφους τῶν γυναικῶν ἀνεκαλύφθησαν διαφόρων εἰδῶν πολύτιμα κοσμήματα: διαδήματα χρυσᾶ, ἵδιως βραχιόλια, ἐνώπια, δακτύλιοι, χρυσαὶ καρφίτσαι, περιδέραια καὶ ἄλλα.

Τὰ Μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα. — Εἰς τὰς Μυκῆνας, καὶ καλύτερα εἰς τὴν Τίρυνθα, πλησίον τοῦ Ναυπλίου, διεσώθησαν ἀρκετὰ λείψανα τῶν παναρχαίων ἀνακτόρων, εἰς τὰ ὅποια κατέφυσον οἱ βασιλεῖς τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Δυνάμεθα δὲ μὲ τὴν βοήθειαν

τῶν ἐρειπίων ν^ο ἀναπαραστήσωμεν τὸ σχέδιον τῶν ἀνακτόρων τούτων, τὰ δόποια περιγράφοντας παρόμοια καὶ εἰς τὰ ἀρχαιότατα ποιήματα τοῦ Ὄμηρου.

Διερχόμεθα διαφόρους στοάς, καὶ ἄλλα διαμερίσματα, καὶ φθάνομεν εἰς τὸ ἀνάκτορον, ἐμπρὸς εἰς τὸ πρῶτον δωμάτιον, τὸ δόποιον ἐλέγετο **αἴθουσα**. Ἡτο τὸ πρώτον διαμέρισμα, ποῦ εὑρίσκει κανείς, μόλις εἰσῆρχετο. Κατόπιν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν προθάλαμον δόποιος ὀνομάζετο **πρόδομος**, ἐπειδὴ κεῖται πρὸ τοῦ δόμου, πρὸ τοῦ κυρίου μέρους τῆς κατοικίας. Τελευταῖον εἰς τὸ βάθος εἶναι τὸ μέγα δωμάτιον, ἢ ή μεγάλη αἴθουσα, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἢ δόποια ἐλέγετο **μέγαρον**. Εἰς τὸ μέσον τοῦ μεγάρου ἦτο ἡ **ἔστια**, δηλαδὴ τὸ κυριώτατον μέρος τοῦ μεγάρου, περιτριγυρισμένη ἀπὸ 4 κίονας. Οἱ τοῖχοι ἦσαν στολισμένοι μὲ διαφόρους ξωγραφίας.

Τριγύρω ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον ἦσαν διαφόρων εἰδῶν ἄλλα κτήρια, κατοικίαι διὰ τὰς γυναῖκας, διὰ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν, διάφοροι ἀποθήκαι διὰ τὸν σῖτον καὶ ἄλλας προμηθείας. Ὁλα δὲ τὰ κτίρια ταῦτα ἦσαν περιτριγυρισμένα μὲ τείχη, τὰ δόποια, διὰ νὰ εἰναι ἴσχυρότερα, εἶχον πύργους πολὺ στερεὰ κτισμένους. Εἰς τὸ βάθος ἦτο τὸ ἀνάκτορον, ὃστε ὁ βασιλεὺς ἦτο καλῶς προφυλαγμένος. Τὸ σχέδιον τῶν Μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐπέδρασε κατόπιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν, πρὸ παντὸς δὲ τῶν ἀρχαίων ναῶν. Ἔως σήμερον ἀκόμη μεταχειρίζομενταὶ τὰς λέξεις πρόδομος, αἴθουσα, μέγαρον.

Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον. —

Τὸ κύριον μέρος.

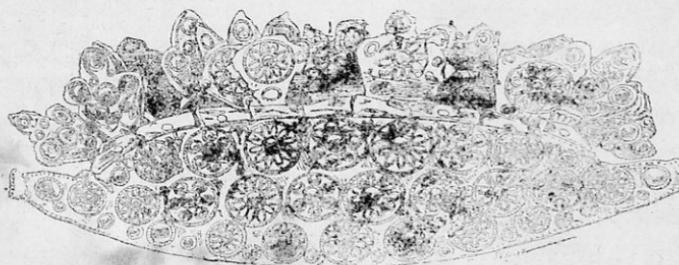
1. **Αἴθουσα.**

2. **Πρόδομος.**

3. **Μέγαρον.**

Ἡ Μυκηναϊκὴ τέχνη.—Τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν Κρήτην, τὰς Μυκήνας, τὴν Τίρυνθα καὶ εἰς ἄλλα μέρη, δεικνύουν ὅτι ἡ τέχνη ἦτο τότε πολὺ προχωρημένη. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἔκαμψον τότε οἱ ἀνθρώποι κτίρια μεγάλα καὶ στερεά. Εἰς δὲ τὴν ζωγραφικὴν ὥραιοτατα ἔργα, ὡς μᾶς δεικνύουν αἱ τοιχογραφίαι τῆς Κυανοσοῦ καὶ τῆς Τίρυνθος. Οἱ καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ειργάζοντο μὲν μεγάλην δεξιότητα, ἐγνώριζον νῦν κάμψουν καλὸν σχέδιον, ἔδιδον ζωὴν εἰς τὰ ἔργα τῶν καὶ μεγάλην κομψότητα.

Τὰ πανάρχαια Ἑλληνικὰ βασίλεια.—Αἱ πανάρχαιαι πόλεις ήσαν πάντοτε κτισμέναι πληησίον εἰς ἕνα λόφον περιτειχισμέ-

Χευσοῦν διάδημα.—Εἶναι διάσκηνον ἀπὸ φύλλα χρυσοῦ μὲ διακοσμήσεις (ἀπὸ τὰς Μυκήνας).

νον. Ὁ λόφος οὗτος λέγεται: ἀκρόπολις καὶ ἐπ' αὐτῆς ἦτο τὸ ἀνάκτορον τῶν βασιλέων, ὅπως τὸ περιεγράψαμεν ἀνωτέρῳ. Κάτω δὲ εἰς τὴν πεδιάδα κατέφυκον οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν. Ὅσάκις οἱ κάτοικοι ἥθελον νῦν προσφυλαχθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς ἢ τοὺς πειρατάς, κατέφευγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Τὰ σωζόμενα τείχη, τὰ ὅποια οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν ὡς Κυκλώπεια, καὶ τὰ ἄλλα ἐπίσης κτίρια μᾶς δεικνύουν μὲ τὸ μέγεθός των, ὅτι αἱ πόλεις ἐκείναι ἦσαν πριν τεύσουσαι: ισχυρῶν βασιλέων. Οἱ Μυκηναῖοι οὗτοι βασιλεῖς ἐδικόλευον εἰς σπουδαῖα Κράτη, εἰχον στρατὸν καὶ στόλον, ἐπήγανταν μάλιστα εἰς μακρινάς χώρας μὲ τὰ πλοῖα των, διὰ νῦν κάμψουν κατατήσεις.

Τοιαῦτα πανάρχαια Ἑλληνικὰ βασίλεια ἦσαν τὰ βασίλειον τῆς Κρήτης, τῶν Μυκηνῶν καὶ ἄλλα. Ἡδὲ ισχυρότερον ἦτο τὸ βασί-

λειον τῶν Μυκηνῶν. Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ὄνομάζουσιν τὴν πρωτεύουσάν του **«πολυκεύσους Μυκήνας».**

γ.—Αἱ μεταναστεύσεις τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν.

Ποιοι ἔμως ησαν οἱ ἀνθρώποι, τῶν ὅποιων εὑρέθησαν οἱ σκελετοὶ εἰς τοὺς τάφους καὶ τὰ διάφορα πράγματά των, ποῖα ησαν τὰ ἔργα καὶ αἱ τύχαι αὐτῶν, κατὰ ποῖον τρόπον ἔζων, ἡ ἱστορία δὲν δύναται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ. Δὲν διεσώθησαν ἔως ἦμας παρὰ μόνον μῆθοι, εἰς τοὺς ὅποιους δύσκολον εἶναι νὰ ξεχωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὴν ποιητικὴν φαντασίαν.

Οἱ Ἀχαιοί.—Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ὄνομάζουσιν τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους βασιλεῖς Ἀχαιούς. Πραγματικῶς οἱ Ἀχαιοὶ ησαν διπρῶτος Ἑλληνικὸς λαός, διποίοις ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ Βόρεια μέρη. Ἐδωκαν νέαν ζωὴν εἰς τὸν Μυκηναϊκὸν πολιτισμόν, ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ κατὰ τὸ 1.500 π. Χ. εἶχον γίνει μέγας λαός. Ἀπὸ τότε ἡ χώρα ἦμῶν εἶναι πλέον Ἑλληνική.

Ἡ αἰτία, διὸ τὴν ὅποιαν ἐξηλείφθη ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν κατόπιν ἀνθρώπων ἡ ἐνθύμησις τῶν παναρχαῖων χρόνων καὶ ἐλησμονήθη ἡ ἱστορία αὐτῶν, εἶναι μία μεγάλη ἀναστάτωσις λαῶν, ἡ δποία ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν παναρχαῖων μεγάλων βασιλείων.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων.—Ο λαμπρὸς Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν κατὰ τὸ 1.400 π. Χ. Μετά τιγκας αἰῶνας ἥρχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μία μεγάλη ἀναστάτωσις τῶν λαῶν. Διότι ἥρχισαν νὰ καταβαίνουν ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ ἄλλοι Ἑλληνικοὶ λαοί, οἱ Ἰωνεῖς, οἱ Αἰολεῖς, τελευταῖοι οἱ Δωριεῖς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπέφεραν τὴν μεγάλην ἀναστάτωσιν, διότι ησαν λαὸς δρεινὸς καὶ φιλοπόλεμος.

***Ἄδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἰστορία, β' ἑκδ.**

3

Πολεμιστὴς τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς (ἀπὸ ἀγγεῖου)

Οι Δωριεῖς ἡλθον ώς βάρβαροι κατακτηταί, κατέστρεψαν τὰς πόλεις, ἔκαυσαν τὰ παλάτια τῶν Ἀχαιῶν βασιλέων τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ δέ σας δὲ χώρας διήρχοντο οἱ Δωριεῖς ἐδίωκον τοὺς παλαιοτέρους κατοίκους καὶ οὗτοι ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν καὶ

Τοιχογραφία τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. (Ἀπὸ τὴν Τίρυνθα). — Εἰς τὴν ζωηροτάτην ταύτην ζωγραφιὰν διεσάθη ἡώς σῆμαρον ἡ παράστασις γυναικὸς τῶν παναρχαῖων γρόνων. Ή κόρμωσις τῆς κεφαλῆς εἶναι κορψόν, τὸ φόρεμα πολὺ μακρὸν καὶ σφιγμένον εἰς τὴν μέσην, νομίζεις, ὅτι βλέπεις σημερινὸν συρμόν.

καὶ οἵσοι δὲν ἔμειναν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐπέρασαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπού ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Αἱ μεταναστεύσεις ἐτελείωσαν ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ 1000 π. Χ. καὶ ἀπὸ τότε οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ κατέλαβον τὰς ἔριστικάς των χώρας. Κατὰ τὸν ἔπιον χρόνον ἔλαβον ἔριστικὴν διαμόρφωσιν καὶ αἱ τέσ-

έξήτουν ἄλλας χώρας νὰ ἐγκατασταθοῦν. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων διήρκεσε πολὺν χρόνον, σχεδὸν δύο αιώνας. Κατὰ τὸ 1.000 π. Χ. είχε τελειώσει. Οἱ πανάρχαιοι Μυκηναϊκὸι πολιτισμὸις είχε καταστραφῆ, οἱ δὲ κάτοικοι εἶχον γυρίσει δπίσω εἰς τὴν βαρβαρότητα.

Αἱ μεταναστεύσεις τῶν Ἑλλήνων. — Απὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἀναστάτωσιν, τὴν δποίαν ἐπέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων, προέκυψαν πολλαὶ μεταναστεύσεις τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι ἐπῆγαν πρὸς Ἀνατολάς, διὰ νὰ ζητήσουν ἀσφάλειαν, πρῶτον εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους,

σαρες μεγάλαις Ἑλληνική φυλαί, οἱ Ἰωνες, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Αἰολεῖς.

Ἡ μεγαλυτέρα Ἑλληνικὴ φυλὴ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, οἱ Ἀχαιοί, περιωρίσθη εἰς τὰ Βορειοδυτικά μέρη τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν χώραν, ἡ ὅποια ὀνομάσθη καὶ εἶναι γνωστὴ ἔως σήμερον μὲ τὸ ὄνομά των Ἀχαια. Οἱ Ἀχαιοί λαμβάνουν πάλιν σημασίαν μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας.

Οἱ Αἰολεῖς.— Ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν ἐπῆγαν πρὸς Ἀνατολὰς οἱ Αἰολεῖς καὶ κατέλαβον τὴν νῆσον Λέσβον. Κατόπιν μέρος ἐξ αὐτῶν διῃλθε καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατώκησεν εἰς τὸ Βόρειον μέρος αὐτῆς. Αἱ σπουδαιότεραι Αἰολικαὶ πόλεις ήσαν ἡ Μυτιλήνη εἰς τὴν Λέσβον καὶ ἡ Κύμη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Οἱ Ἰωνες.— Κατ’ ἀρχὰς οἱ Ἰωνες κατώκησαν εἰς τὰς Κυκλαῖς, ἐπειτα ἐπῆγαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Χίον καὶ τὴν Σάμον. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ κατέλαβον τὴν μεσαίαν χώραν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς Νότον τῶν Αἰολέων. Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις αὐτῶν ήσαν ἡ Ἐφεσος, ἡ Μιλητος, ἡ Σμύρνη. Ἀργότερα οἱ Ἰωνες ἀνεπτύχθησαν τόσον πολὺ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὥστε ὅλοι οἱ Μικρασιάται Ἑλληνες ἐλέγοντο Ἰωνες καὶ ὅλα τὰ Δυτικὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ὀνομάσθησαν Ἰωνία.

Οἱ Δωριεῖς.— Οἱ δὲ πολεμικὸς λαός, ὁ ὅποιος ἐπροξένγειν ὅλας τὰς μεταναστεύσεις αὐτάς, οἱ Δωριεῖς, ἐγκατεστάθη κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ αὐτοὶ ὅμως ἀργότερα μετηνόστευσαν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Ρόδον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰ Δυτικὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ συνέχειαν τῶν Ἰώνων πρὸς Νότον. Ἡ σπουδαιοτέρα των πόλεις ήτο ἡ Ἀλικαρνασσός. Εἰς δὲ τὴν τελευταίαν πρὸς Νότον μεγάλην Ἑλληνικὴν νῆσον Κύπρον εἶχον ἐγκατασταθῆ ὁ Ἑλληνες ἀπὸ πολὺ παλαιοτέρους χρόνους.

Ἡ Ἀσιατικὴ Ἑλλάς.— Ἀπὸ ἀρχαιοτάτους λοιπὸν χρόνους εἶχον ἐγκατασταθῆ ὁ Ἑλληνες εἰς τὰς νῆσους τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ χώρα αὕτη, ἡ ὅποια ὅμοιάζει καὶ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὸ οἰλίμα πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἔγινεν ως μία νέα Ἑλλάς, αἱ μεταναστεύσεις δὲ αὕται τῶν Ἑλλήνων δὲν ήσαν ἀποικίαι, ἀλλ’ ήσαν δρι-

στικαὶ ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.
Ἄπο τότε, ἀπὸ τὸ 1000 π.Χ. ἕως σήμερον δὲν ἔπαυσαν οἱ Ἑλληνες νὰ κατοικοῦν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας.

‘Ο παλαιὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμός. — Ἐπειδὴ οἱ Δωριεῖς ἡσαν λαὸς τραχὺς καὶ ἀξεστος, διὰ τοῦτο ἔφεραν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου ἔκαμψαν τὰς ἐπιδρομάς των, μεγάλην ὁπισθοδρόμη-

Αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν. Αἱ περιφέρειαι εἰς τὰς διοικητικαὶς ἐγκατεστάθησαν αἱ μεγάλαι φυλαὶ, ιδίως οἱ Ἰωνεῖς καὶ οἱ Δωριεῖς.

σιν τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ χώραι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὴν βραχυρότητα. Ἄλλος οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ, οἱ ἐποίοις μετηγάστευον εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔφερον μαζί των τὰ σπέρματα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀνεπτύχθη ταχέως νέος πολιτισμός. Ο νέος οὗτος λαμπρὸς πολιτισμὸς μετεδόθη ἀργότερα

καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀπὸ αὐτῶν δὲ προηλθεν δικυρίως λεγόμενος Ἐλληνικὸς πολιτισμός, διμέγαχος, διαθάνατος πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ Ἐλληνες, μόλις ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἥρχισαν ἀμέσως νὰ ἔργαζωνται. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἔλαχον μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἐπομένως αἱ πόλεις ἐπλούτισαν εἰς μέγχυν βαθμόν. Μεγάλην δὲ ἴδιως πρόσδοσιν εἶχον αἱ πόλεις τῶν Ἰώνων, πρὸ παντὸς ἡ Μίλητος, ἡ ὁποία ἔγινε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κόσμου. Ἐν μέσῳ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν Ἰωνικῶν πόλεων ἀνεπτύχθη ἡ ποίησις, ἡ τέχνη, αἱ ἐπιστήμαι καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ πρόσδοις τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἐλληνικῶν πόλεων ἥρχισε κατὰ τὸ 800 π. Χ., ἀπὸ τότε δὲ ἀρχῖσει καὶ ἡ κυριαρχία τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸ Αἴγαίον πέλαγος. Ἔως τότε ήσαν κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Φοίνικες, τολμηροὶ ναυτικοί, οἱ ὅποιοι κατέψκουν εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας, καὶ οἱ ὅποιοι μὲ τὰ πλοῖά των διεξῆγον μόνοι ὀλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλο ἀπὸ τότε ἥρχισαν οἱ Ἐλληνες νὰ τοὺς ἐκτοπίζουν ἀπὸ τὸ Αἴγαίον πέλαγος. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον τῆς μεγάλης προόδου τῶν Ἐλλήνων ἥρχισαν τὰ δυνόματα Ἐλλην καὶ Ἐλλὰς νὰ διαδίδωνται εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ νὰ γίνωνται κοινὸν σηματα τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὸν ἴδιον δὲ χρόνον, ἀπὸ τὸ 800 περίπου π. Χ., ἥρχισεν ἡ ἀληθής, ἡ ἐξηκριβωμένη ἱστορία τῶν Ἐλλήνων.

δ'.—Οἱ ἡρωϊκοὶ χρόνοι. Ὁ Ὀμηρικὸς πολιτισμός.

~~Χ~~ ~~Υ~~ Οἱ μῦθοι.—Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Μυκηναϊκῶν βασιλείων ἐξηλείφθη, ώς εἰπόμεν, ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀνάμνησις τῆς παναρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς, διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες δὲν ἔγνωριζον τὴν ἱστορίαν τῆς καταγωγῆς των καὶ τῶν πρώτων χρόνων. Ἄλλο ἐπειδὴ εἶχον πολὺ μεγάλην καὶ ζωηρὰν φαντασίαν, ἔπλασαν διαφόρους μύθους, οἱ ὅποιοι ἀντικατέστησαν τὴν παλαιοτέραν ἱστορίαν των.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καταγωγὴν των

καὶ τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ, ἔλεγον, ὅτι εἰς φιλάνθρωπος θεός, ὁ **Προμηθεύς**, ἔκλεψε τὸ πῦρ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ᾽ ὁ μέγας θεὸς Ζεὺς τὸν ἐπιμώρησε καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς ἕνα βράχον τοῦ Καυκάσου, ὃπου ἐπήγανεν εἰς γῆψ καὶ τοῦ ἔτρωγε τὸ ἥπαρ.

Ἐπειτα ἡ ὄργη τοῦ Διὸς ἐπεσε καὶ κατὰ τῶν ἀγθρώπων, τοὺς δροίσους κατέστρεψε μὲν ἕνα κατὰ κλυσμόν. Ἀλλ᾽ ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθέως Δευκαλίων ἐσώθη καὶ ἐδημιούργησε πάλιν ἀγθρώπους ρίπτων λίθους ἐπισθεν τοῦ ὅμου του. Εἰς ἀπὸ τοὺς υἱούς του ἐλέγετο "Ελλην, ἐκ τούτου δὲ κατήγοντος ὁ Δωρός, ὁ Αἴολος, ὁ Ἱων καὶ ὁ Ἀχαιός. Ἀπὸ τοὺς Ἀπογόνους τούτους τοῦ "Ελληνος κατήγοντο πάλιν αἱ τέσσαρες μεγάλαι φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Δωριεῖς, οἱ Αιολεῖς, οἱ Ἱωνεῖς καὶ οἱ Ἀχαιοί.

Εἰς ἄλλους πάλιν μύθους εὑρίσκομεν τὴν ἀνάμυγησιν τῶν πρώτων βασιλέων. Οἱ ἀνθρώποι τῶν παναρχιών χρόνων ἦσαν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους "Ελληνας ἥρωες, δηλαδὴ ὅγτα ἀνώτερα ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲν ὑπερφυσικὴν δύναμιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν λαῶν, οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς καὶ πολεμισταὶ οἱ δροῖοι εἶχον ἀγωνισθῆ διὰ νὰ ἐξημερώσουν τὸν τόπον, νὰ κτίσουν πόλεις, ἦσαν ἥρωες. Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες διηγοῦντο τὰς ἥρωϊκὰς αὐτὰς παραδόσεις ως πραγματικὴν ἴστορίαν των. Οὕτως ἡ "Ελληνικὴ ἴστορία ἥρχιζε μὲ τοὺς ἥρωας, διὰ τοῦτο οἱ πρῶτοι χρόνοι αὐτῆς ωνομάσθησαν **Ἡρωῖκοι χρόνοι**.

Σήμερον μὲ τὰς μελέτας τῶν ἐπιστημόνων καὶ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις ἡμεῖς γνωρίζομεν διὰ τὰς ἀρχὰς τῆς "Ελληνικῆς ἴστορίας πολὺ περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἀρχαῖους "Ελληνας.

"Ἡρως τῆς μυθικῆς ἐποχῆς.
Εἶναι πολεμιστὴς καὶ εἰς στάσιν
μάχης.

Άλλα και ή γνώσις των ήρωϊκῶν μύθων είναι σπουδαιοτάτη. Πρῶτον, διότι είναι ωραίωτα και ποιητικῶτα δημιουργήματα φαντασίας. "Επειτα οἱ Ἑλληνες τοὺς ἀνέφερον πάντοτε ὡς ἀληθινὴς ἱστορίαν των, η γνώσις δὲ αὐτῶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐννοήσωμεν καλύτερα τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ὅπάρχει δὲ και κάποια ἀλήθεια εἰς τοὺς μύθους, ἀλλ᾽ είναι δύσκολον εἰς ήμας σήμερον νὰ ξεχωρίσωμεν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ποιητικὴν φαντασίαν.

Τυναῖνες ἀρχαῖαι προσφέρονται θυσίαιν. — Η ἔνδειξις αὗτη λατρείας ἀπονέμεται εἰς ήρωα, εἰς τιμὴν τοῦ ὅποιου ἔχει ἀνεγερθῆ η ἀπεικονιζομένη στήλη

γονοὶ οἱ μῦθοι, ήσαν ξένοι και ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, αὐτοὶ δὲ ἔφεραν εἰς τοὺς Πελασγοὺς τὴν ἔξημέρωσιν και τὸν πολιτισμόν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἥλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ **Κέκρωψ**, ὁ ὄποιος ἔκτισε κώμας, ἔμαθε τοὺς κατοίκους νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν και τοὺς ἔδωκε νόμους. Ἀλλος Αἴγυπτιος, ὁ **Δαναός**, ἔκτισε τὸ Ἀργος. Αἱ Θῆβαι ἔτιμων ώς ἰδρυτὴν τὸν **Κάδμον**, ὁ ὄποιος ἔφερεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν Φοινίκην τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου, τοὺς ἔδιδαξε δὲ και τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων. Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔδωκε τὸ σηματικό **Πέλοψ**, ὁ ὄποιος ἥλθεν ἀπὸ τὴν Λυδίαν τῆς Μικρασίας.

Οι έγχωριοι ήρωες. — Απόγονοι τῶν πρώτων τούτων ήρωων ήσαν οἱ ἔγχωροι ήρωες, οἱ ὄποιοι ἔγιναν οἱ ἰδρυταὶ τῶν πόλεων και οἱ πρῶτοι βασιλεῖς. "Ἐκαστος λαὸς, ἐκάστη Ἑλληνικὴ πόλις εἶχε τὸν ἴδιον τῆς ήρωα, ὁ ὄποιος ἦτο ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς η ὁ ἀρχηγέτης (ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γένους). Οἱ ήρωες οὗτοι ἐξετέλουν μεγάλα κατορθώματα, ἐφόνευσον τὰ ἄγρια θηρία, ἐκαθάριζον τὸν τόπον ἀπὸ

Οἱ ξένοι ήρωες.

Οἱ μῦθοι διετήρησαν και τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐγκαταστάσεως ξένων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ιδίως τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπιδράσεως τῶν Αἰγυπτίων και τῶν Φοινίκων.

Οἱ πρῶτοι ήρωες, ἔλε-

γονοὶ οἱ μῦθοι, ήσαν ξένοι και ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, αὐτοὶ δὲ ἔφεραν εἰς τοὺς Πελασγοὺς τὴν ἔξημέρωσιν και τὸν πολιτισμόν. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἥλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ **Κέκρωψ**, ὁ ὄποιος ἔκτισε κώμας, ἔμαθε τοὺς κατοίκους νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν και τοὺς ἔδωκε νόμους. Ἀλλος Αἴγυπτιος, ὁ **Δαναός**, ἔκτισε τὸ Ἀργος. Αἱ Θῆβαι ἔτιμων ώς ἰδρυτὴν τὸν **Κάδμον**, ὁ ὄποιος ἔφερεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν Φοινίκην τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου, τοὺς ἔδιδαξε δὲ και τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων. Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔδωκε τὸ σηματικό **Πέλοψ**, ὁ ὄποιος ἥλθεν ἀπὸ τὴν Λυδίαν τῆς Μικρασίας.

τοὺς ληστάς, καὶ ἐν γένει ἔκαμναν μεγάλας εὐεργεσίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ μεγαλύτερος ἥρως, ὁ ὅποιος ἐλατρεύετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἦτο ὁ **Ἡρακλῆς**. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, οἱ **Ἡρακλεῖδαι**, ἔλεγον οἱ μῦθοι, εἶχον ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἀργότερα ἐπανήλθον διὰ πολέμου, ἢ ἐπιστροφή των δὲ αὕτη ἐλέγετο **Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν**. Οἱ ἀρχαῖοι ἡγνόουν διὰ ταύτης τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων.

Τὰ μεγάλα μυθικὰ βασίλεια.—Οἱ ἥρωες ἦσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τὴν ὅποιαν γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ εὑρεθέντα ἑρείπια. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ πανάρχαια ἔκεινα βασίλεια ἦτο τὸ **Βασίλειον τοῦ Μίνωος** εἰς τὴν Κρήτην. Μὲ τὸν Μίνωα συνδέεται ἡ παράδοσις περὶ τοῦ Λαθυρίνθου, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε κλείσει τὸν Μινώταυρον, τέρας, τὸ ὅποιον ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ ταῦρος καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἄνθρωπος. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἀπεκάλυψαν τὸν Λαθυρίνθον, ὁ ὅποιος ἦτο παλάτιον τοῦ Μίνωος εἰς τὴν Κνωσσὸν τῆς Κρήτης.

* * * Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἥρωας συνηγωμένοι ἔκαμνον κοινὰς ἐκστρατείας, αἱ δοποῖαι ἔγιναν περίφημοι, διότι τὰς ἔψαλαν μεγάλοι ποιηταί. Τοιαύτη ἦτο ἡ **Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία**. Οἱ Ἀργοναῦται ἐπήγαν μὲ τὸ πλοιόν των **Ἀργώ** εἰς μίαν μακρινὴν χώραν, τὴν Κολχίδα, πλησίον εἰς τὸν Καύκασον, ὅπου τοὺς ὠδήγησεν ὁ ἥρως τῆς Θεσσαλίας **Ιάσον**, διὰ νὰ κατατήσουν τὸ «Χρυσοῦν δέρας». Η ἐκστρατεία αὐτὴ ἐνθυμίζει τὰ παλαιότατα ταξίδια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι ἐπήγαινον διὰ νὰ πλουτίσουν εἰς μακρινὰς χώρας, εἶχον δὲ φθάσει καὶ ἔως τὸν Εὔξειγον Πόντον.

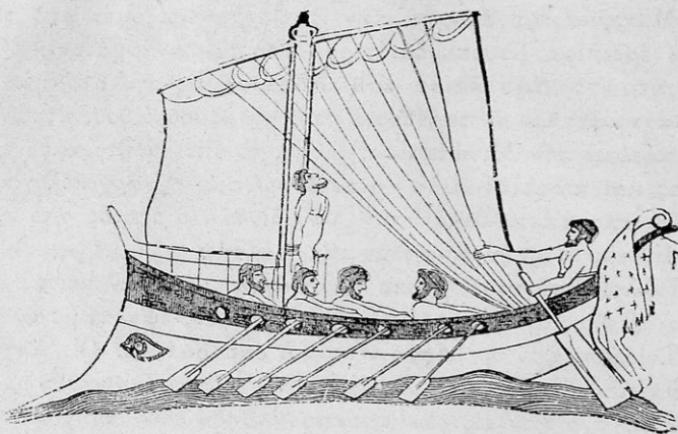
Τὸ λαμπρότερον βασίλειον ὑπῆρξε τὸ **Βασίλειον τῶν Μυκηνῶν**, τοῦ ὅποιου τοὺς ἴσχυροὺς βασιλεῖς ἔψαλαν οἱ ποιηταί. Φημισμένος ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ «βασίλευς τῶν βασιλέων», ὁ ὅποιος ὠδήγησε τοὺς **Ἀχαιούς**, ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ Ἑλληνες, εἰς μίαν κοινὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Τροίας.

Ο Τρωϊκὸς πόλεμος.—Η Τροία ἦτο μία πόλις εἰς τὰ Βόρεια μέρη τῆς Μικρᾶς Ασίας, πλησίον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (τὰ Δαρδανέλλια). Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἔθεσθαισαν ὅτι πραγματικῶς ὑπῆρξε μία πόλις Τροία εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν καὶ ὅτι μάλιστα ἦτο καλῶς ὡχυρωμένη.

Τὸν καιρόν, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Δωριεῖς ἐξεδίωκον τοὺς πα-

λαιούς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, οὓτοι ἔφευγον, ώς γνωρίζομεν, καὶ ἐπήγαινον εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατώκουν ἄλλοι λαοί, καὶ οἱ Ἑλληνες, διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν, ἡναγκάσθησαν γὰρ κάμουν πολλοὺς πολέμους. Αἱ παραδόσεις περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου διετήρησαν ἔως ἡμᾶς τὴν ἀνάμνησιν τῶν πολέμων τούτων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐγνώριζον λοιπὸν δύο ἀληθινὰ καὶ μεγάλα γεγονότα τῆς παλαιοτάτης ἴστορίας των, τὴν **Κάθοδον τῶν Ἡρα-**

Πλοῖον τῆς μυθικῆς ἐποχῆς.

Ἐπεισόδιον ἀπό τὴν Ὁδύσσειαν (ὁ Ὁδυσσεὺς καὶ αἱ Σειρῆνες).

κλειδῶν καὶ τὸν **Τρωϊκὸν πόλεμον**, τὰ ὅποια ὅμως περιεκάλυψαν μὲ μύθους διὰ νὰ τὰ ἔξωραΐσουν (¹).

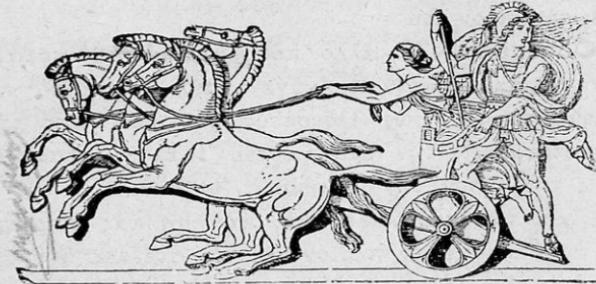
Ο Πάρις, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, ἔκλεψε τὴν ὥραίν τοῦ Ἐλένην, σύζυγον τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Σπάρτης. Ο ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου, Ἄγαμπέμνων, βασιλεύει τῶν Μυκηνῶν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Ὁδριν, ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας βασιλεῖς εἰς ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Τροίας, ἢ ὅποια κατεστράφη μετὰ πολιορκίαν δέκα ἑτῶν.

Τὰ ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν ἥρωων, οἱ

(¹) Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον, ὅτι πρῶτον ἔγινεν ἡ Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ κατόπιν ἡ Τρωϊκὸς πόλεμος.

έποισις ἔλαθον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ὅπως καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτῶν, ὅτε ἐπέστρεψον εἰς τὰς πατρίδας τῶν, εἶναι τὸ θέμα δύο μεγάλων καὶ ωραίων ἀρχαίων ποιημάτων.

Τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα.—Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ὑπῆρχον τραγουδιστάκι, οἱ ὄποιοι ἐλέγοντο **ἀοιδοί** καὶ ἔψαλλον τὰ κατορθώματα τῶν ἥρωών μὲ συνοδείαν μουσικῆς. Οἱ ἥρωες ἐθεωροῦντο ως οἱ διοξασμένοι πρόγονοι. Μὲ μεγάλην λοιπὸν εὐχαρίστησιν ἤκουον οἱ “Ἐλληνες εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς πανηγύρεις τὰς διηγήσεις ἐκεῖνας, αἱ ὄποιαι ἐλέγοντο **ἔπη** (ἔπος=λόγος, διήγησις). Οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι ἀοιδοί ὅμοιάζουν μὲ τοὺς σημεριγούς τυφλούς συνή-

“**Ἡρως μαχόμενος.**

Οἱ ἥρωες ἐμάχοντο συνήθως ἀπὸ τὸ ἄρμα.

θιας τραγουδιστάκι, οἱ ὄποιοι πηγαίνουν εἰς τὰ πανηγύρια τῶν χωρίων καὶ τραγουδοῦν μὲ τὴν συνοδείαν τῆς λύρας διάφορα συμβάντα. Τὰ **ἔπικα** αὐτὰ **ἄσματα** ἀνεπτύχθησαν ἰδίως εἰς τὰς πλουσίας πόλεις τῆς **Ιωνίας** (τῆς Μικρᾶς Ασίας), ὅπου ὁ πολιτισμὸς εἶχε προχωρήσει καὶ οἱ ἀνθρώποι ἔζων εὐχάριστον βίον.

Τὰ σπουδαιότερα **ἔπικα ποιήματα** ήσαν η **Ἰλιάς** καὶ η **Ὀδύσσεια**, τὰ ὄποια λέγονται **Ὀμηρικὰ ποιήματα**, διότι ἀποδίδονται εἰς ἕνα ἀοιδὸν δνομαζόμενον **Ὀμηρον**. Η ἱστορικὴ αὐτὴ ποίησις ἔχει μεγάλην ώραιότητα, διότι παριστάνει μὲ ἀκρίβειαν τὸν βίον καὶ τὰ διάφορα ἐπεισόδια, ἔχει δύηλα αἰσθήματα καὶ λαμπροτάτας περιγραφάς. Ο βίος καὶ τὰ ἥθη τῶν παλαιοτάτων χρόνων, αἱ ἴδεαι τῶν ἀνθρώπων ζωγραφίζονται μὲ λεπτομέρειαν καὶ μὲ ζωηρότητα, η ὄποια κατακιγεύει τὸν ἀναγνώστην.

Η Ιλιάς.—Τὸ μεγαλοπρεπέστατον ποίημα εἶναι η **Ἰλιάς**,

ἡ ὅποια φάλλει τὰς μεγάλας μάχας τῶν ἥρωών εἰς τὴν Τροίαν καὶ τὰ πολεμικὰ ἥθη τῆς παναρχαῖς ἐποχῆς. Ἡ ύπόθεσις εἶναι ἡ δργὴ τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως ἐναντίον τοῦ Ἀγαμέμνονος, διόποτος τοῦ εἶχεν ἀρπάσει μίαν αἰχμάλωτον δούλην. Ὁ Ἀχιλλεύς, διὸ λαμπρότερος ἥρως τοῦ Τρωίου πολέμου, ἔξωργίσθη, δὲν ἥθελγε πλέον νὰ πολεμήσῃ καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν σκηνήν του. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ὁ Ἐκτωρ, υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ὁ ἀνδρείστερος ἥρως τῶν Τρώων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ φονεύει τὸν φίλον τοῦ Ἀχιλλέως Πάτροκλον. Τότε ὁ Ἀχιλλεύς γίνεται μανιώδης, φορεῖ μίαν λαμπρὰν πανοπλίαν, τρέχει καὶ ἔκδικεται τὸν φίλον του.

(Ἡ Ὁδύσσεια.—Τὸ ἄλλο ποίημα ἡ Ὁδύσσεια, συνετέθη μετὰ τὴν Ἰλιάδα, καὶ εἶναι σίκογενειακόν, εἶναι τὰ ποίημα τοῦ θαλασσινοῦ βίου. Ὁ ἥρως Ὁδύσσεος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Τροίαν, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του Ἰθάκην, ναυαγεὶ ὅμως καὶ φθάνει εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων. Ὁ βασιλεὺς τοῦ τόπου τὸν φιλοξενεῖ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ διηγηθῇ τὰς περιπετείας του. Ἔπειτα τοῦ ἑτοιμάζει ἐν πλοίον καὶ τὸν στέλλει εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν Ἰθάκην εύρισκει ὁ Ὁδύσσεος τὸ ἀνάκτορόν του εἰς μεγάλην ἀγαστάτωσιν, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας, νομίζοντες ὅτι ἀπέθανεν, ἥθελον νὰ νυκτευθοῦν τὴν πιστὴν σύζυγόν του Πηνελόπην. Ὁ Ὁδύσσεος φονεύει τοὺς μνηστῆρας καὶ ἀποκτᾷ πάλιν τὴν γυναῖκα καὶ τὸ βασίλειόν του. *

Ω. Ομηρικὸς πολιτισμός.

Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα δὲν εἶναι μόνον ἀθάνατον λογοτέχνημα, ἀλλ᾽ εἶναι καὶ σπουδαιοτέτη πηγή, ἀπὸ τὴν ἐποίκιν μανθάνομεν πᾶς ἔνων οἱ ἀνθρώποι τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς. Τὰ ποιήματα αὐτὰ συνετέθησαν πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐποίων εὑρέθησαν λείψανα εἰς τὰς Μυκήνας καὶ ἀλλαχοῦ. Διετηρήθησαν ὅμως εἰς αὐτὰ ἀναμνήσεις τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ὥστε αἱ λεπτομέρειαι τοῦ βίου, τὰς ἐποίκις μανθάνομεν, δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ἐποίκιν συνετέθησαν (κατὰ τὸ 800), ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τοῦ Μυ-

κηγαῖκου πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι οἱ "Ελληνες ὀνομάζονται ἀκόμη" **Ἀχαιοί**, διότι οὗτοι ήσαν τότε ὁ σπουδαιότερος "Ελληνικὸς λαός.

"Οπως μᾶς περιγράφουν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα τοὺς Ἀχαιούς, βλέπομεν, ὅτι εἶχον κάμει ἀρκετάς προόδους εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἐγνώριζον γὰρ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, γὰρ κτίζουν πόλεις καὶ γὰρ ἔχουν διοίκησιν. Εἶχον ἀρχηγούς, ὑπήκουον εἰς τοὺς νόμους καὶ περιεφρόνουν τοὺς γειτονικούς λαούς, οἱ δποῖοι δὲν ήσαν πολιτισμένοι. Διὰ γὰρ δεῖξῃ ὁ ποιητὴς πόσους ἀπολίτιστοι ήσαν οἱ Κύκλωπες, λέγει: «δὲν ἔχουν νόμους διὰ τὴν δικαιοσύνην, οὐτε ἀγοράς, εἰς τὰς δποίας συσκέπτονται». ὁ καθεὶς διευθύνει μόνος τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία του καὶ δὲν φροντίζουν δεῖς διὰ τὸν ἄλλον».

Δὲν ήσαν ὅμως καὶ πολὺ προχωρημένοι οἱ Ἀχαιοί εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον τὴν γραφήν, δὲν ἔχοπτον γομίσματά, ἔκαμψον τὸ ἐμπόριον μὲν ἀνταλλαγάς προϊόντων.

Ο βασιλεύς.—Οι Ἀχαιοί ήσαν διγρημένοι εἰς πολλὰ βασίλεια. Εἰς κάθε ἐν βασιλείον ἡ γῆ ἀνήκειν εἰς μερικούς ἀρχηγούς, οἱ δποῖοι τὴν ἐκαλλιέργουν μὲ τοὺς δούλους των. Ὁ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς ἐλέγετο βασιλεύς, ἀναξ, ἔνη ὅμως καὶ αὐτὸς μὲ ἀπλότητα, εἰργάζετο καὶ αὐτὸς εἰς τὰ κτήματα μὲ τοὺς δημόσιους του.

Ἐνίστε οἱ ἀρχηγοὶ ἔκαμψαν συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, διὰ γὰρ συνητήσουν σπουδαῖα ἕητήματα. Ὁ βασιλεὺς ἔκρατει τὸ σκῆπτρον, τὸ δποῖον τὸ διέκρινεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς. Τὸ σκῆπτρον ἦτο τὸ σύμβολον τῆς βασιλείας, δηλαδὴ τῆς ἔξουσίας, τὴν δποίαν εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν μέγαν θεόν, τὸν Δία. Ὡτο δ ἀρχηγὸς εἰς τὸν πόλεμον, προήδρευεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, καὶ αὐτὸς ἐδίκαζεν. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ήρως καταγόμενος ἀπὸ θεούς, ἢ θεία δὲ κυτη καταγωγὴ ηὔχανε τὸν σεβασμὸν τοῦ λαοῦ του.

Ἡ κατοικία τοῦ βασιλέως ἦτο τὸ ἀνάκτορον, τὸ δποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς θαλάμους καὶ ἀπὸ τὸ μέγαρον, ὅπως τὸ περιεγράψαμεν συμφώνως μὲ τὰ ἐρείπια, τὰ δποῖα διεσώθησαν εἰς τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Τίρυνθα.

Ο πόλεμος.—Ἡ σπουδαιοτέρα ἐνασχόλησις τῶν ἡρώων ἦτο ὁ πόλεμος. Οἱ πολεμισταὶ ήσαν πεζοί, ὥπλισμένοι μὲ πολὺ μακρὸν δέρῳ καὶ μὲ μέγα τέξσον. Ὡς ἀμυντικῷ δὲ ὅπλῳ εἶχον τὸν θώρακα

καὶ τὴν ἀπίδα, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ δέρματα βούς. Κάθε λαός, δηλαδὴ κάθε φυλὴ, ἐπήγγαινεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν δισκησιν τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐμάχετο ἀπὸ τὸ ἄρμα μὲ τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος. Εἰς τὰς μάχας οἱ πολεμισταὶ παρετάσσοντο κατὰ γραμμήν, οἱ ἀρχηγοὶ ἐπήγγαιναν ἐμπρὸς μὲ τὸ ἄρμα των ἐν μέσῳ τῶν δύο στρατῶν, προσεκάλουν δὲ εἰς μονομαχίαν τοὺς ἀντιπάλους ἀρχηγούς, λέγοντες πολλὰς μεγαλαυχίας. Δὲν ἐγνώριζον ὅμως ἀκόμη οἱ Ἀχαιοὶ τὴν τέχνην νὰ πολεμοῦν πόλεις, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρειάσθησαν δέκα ἔτη διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Τροίαν.

Ἡ σικογένεια.—Τὰς σκηνὰς τοῦ πολέμου μᾶς περιγράφει ἡ Ἰλιάς, ἡ δὲ Ὁδύσσεια, μᾶς ἔξεικονίζει τὴν ἀπλότητα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης. Οἱ γῆραες, οἱ ὁποῖοι ἥσαν τόσον ὑπερήφανοι εἰς τὸν πόλεμον, διῆγον τῆσυχον βίον εἰς τὸ ἀνάκτορον καὶ εἰς τὰ κτήματά των. Ὁ Ὁδύσσευς ἦτο καὶ κτίστης καὶ ἔυλουργός. Αὐτὸς ἔκτισε τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου του, κατεσκεύασε δὲ μόνος τὴν κλίνην του καὶ μὲ πολλὴν τέχνην μάλιστα. Ἡ δὲ κόρη τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων, ἡ Ναυσικᾶ, ἐπήγανε μὲ τὰς θεραπαινίδας νὰ πλύνῃ εἰς τὸν ποταμόν.

Οἱ λαὸς κατεγίνετο εἰς τὴν γεωργίαν, ἦτο δὲ διαδεδομένη ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς συκῆς καὶ τῆς ἐλαΐας. Τὸ ἔλαιον, ὃ οἶνος, τὰ σῦκα ἥσαν, ὡς καὶ σήμερον, τὰ συνηθέστατα εἰδη τοῦ νοικοκυριοῦ. Κατεγίνετο προσέτι ὁ λαὸς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Εἰς τὰ Ὄμηρικὰ ποιήματα βλέπομεν γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἦγάπων τρυφερώτατα τοὺς συζύγους των, ὅπως ἡ Ἀνδρομάχη τὸν Ἐκτορα, ἡ Πηνελόπη, ἡ ὁποία ἐπερίμενεν εἴκοσι ἔτη τὸν Ὁδύσσεα. Ἡ γυνὴ ἦτο σεβαστὴ ὡς ὀίκοδέσποινα, ἀλλὰ δὲν ἐπρεπε νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν. Ἔν γένει ὁ βίος ἐν εἰρήνῃ διμοίαζε πολὺ μὲ τὸν βίον, τὸν δπόλιον ζοῦν σήμερον οἱ πλούσιοι κτηνοτρόφοι καὶ χωρικοὶ εἰς τὴν ἔξοχήν.

Οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἀνθρώποι εἶχον μεγάλας ἀρετάς. Ἐτίμων τὴν δικαιοσύνην καὶ τοὺς θεούς, ἐσέδιντο τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἐστέλλετο ἀπὸ τοὺς θεούς. Ἡ σπουδαιοτέρα διασκέδασίς των ἦτο νὰ κάμνουν ἀγῶνας διὰ τὴν ἀσκησιν εἰς τὰ ὅπλα καὶ τὴν καλὴν

διαμόρφωσιν τοῦ σώματος, ἐπίσης γ' ἀκούουν εἰς τὰ συμπόσια τοὺς **ἀοιδούς**, οἱ ἀποῖοι ἔψαλλον τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των ήρώων.

Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐδίδασκον εἰς ὅλους τοὺς Ἐλληνας ὅτι ἀνῆκον εἰς ἕνα λαόν, ἀφοῦ ὅλοι ἡγωμένοι ἔκαμπαν τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Τροίας. Συγχρόνως τοὺς ἐδίδασκον ὅλα τὰ εὐγενῆ αἱσθήματα, καθε θύψηλὸν καὶ ψραῖον. Ὁ Ὅδυσσεύς, ποθῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἔλεγε «καὶ καπνὸν ἀς ὕδω μόνον τῆς πατρίδος μου καὶ ἀς ἀποθάνω. Διότι δὲν ὑπάρχει γλυκύτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν πατρίδα».

Διὰ τοῦτο τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἔγιναν πολὺ ταχέως κοινὸν ἀνάγνωσμα τῶν Ἐλλήνων. Εἰς οἰανδήποτε χώραν καὶ ἀν εύρισκετο ὁ Ἐλλην ἀνεγίνωσκε διαρκῶς τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ ποιήματα, τὰ ἀποῖα ἐδιδάσκοντο καὶ εἰς τὰ σχολεῖα. Οἱ ἥρωες, τοὺς ὄποιους ἔψαλεν ὁ Ὁμηρος, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Ἄγαμέμνων, ὁ Ὅδυσσεύς, εἶναι ἀκόμη καὶ σῆμάρον εἰς ὅλον τὸν κόσμον πρόσωπα πολὺ γνώριμα καὶ πολὺ ἀγαπητά.

Χρυσοῦς Μυκηναϊκὸς δακτύλιος.

Παριστάνει κυνῆγον ἀπὸ ἄρμα. Ο κυνηγός τανύει τὸ τόξον του ἐναντίον ἐλάφου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ – ΑΣΣΥΡΙΟΙ – ΦΟΙΝΙΚΕΣ

α'. — *Οι Αιγύπτιοι.* — Ἡ Αἴγυπτος καὶ ὁ Νεῖλος. Ὁ πολιτισμός. Τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ιερογλυφικά.

β'. — *Οι Ασσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι.* — Ἡ Μεσοποταμία. Τὰ Ἀσσυριακὰ κράτη. Οἱ Χαλδαῖοι. Αἱ ἐπιστῆμαι.

γ'. — *Οι Εβραῖοι καὶ οἱ Φοίνικες.* — Ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη. Τὰ ταξίδια τῶν Φοίνικων. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἄμπερος. Τὸ ἀλφάθητον.

✓ α' — Οι Αιγύπτιοι.

‘Ο Νεῖλος καὶ ἡ Αἴγυπτος. — «Ἡ Αἴγυπτος εἶναι δῶρον τοῦ Νείλου», εἶπεν ὁ ἀρχαῖος Ἐλλήν ἱστορικὸς Ἡρόδοτος. Πραγματικῶς χωρὶς τὸν μέγαν τοῦτον ποταμὸν ἡ Αἴγυπτος θὰ γῆτο μία μεγάλη ἔρημος, συνέχεια τῆς Σαχάρας.

‘Ο Νεῖλος ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔρει ἀπὸ τὸν Νότον πρὸς τὸν Βορρᾶν. Εἰς τὸ μέρος δὲ ὃπου χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν σχηματίζεται μία εὐφορωτάτη πεδιάς, τὴν ὅποιαν διαρρέουν πολλοὶ βραχίονες τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ ὅποια ὄνομάζεται ἐκ τοῦ σχήματός της **Δέλτα**.

Κάθε χρόνον κατὰ τὸν Ἰούνιον ἀρχίζουν αἱ πλημμύραι τοῦ Νείλου, αἱ ὅποιαι προέρχονται ἀπὸ τὰς μεγάλας λίμνας τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ τὰς βροχάς. Τὰ ὅδατα τοῦ ποταμοῦ καλύπτουν διλόχληρον τὴν πεδιάδα καὶ δίδουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Αἰγύπτου ἐξαιρετικὴν γραμμότητα. Μόλις ἀποσυρθοῦν τὰ ὅδατα, οἱ Αἰγύπτιοι καλλιεργοῦν χωρὶς κόπου τὴν γῆν καὶ σπείρουν τὰ σπαρτά των.

Σύντομος ιστορία της Αιγύπτου.—Οι Αιγύπτιοι ήσαν υπερήφανοι διά τοὺς προγόνους των καὶ ἔλεγον ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκυδερνῶντο ἀπὸ τοὺς θεούς. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς μᾶλ λον παναρχαῖους χρόνους εἶχον δημιουργήσει Κράτος καὶ ὑπήκουουν εἰς ἓνα βασιλέα, δ ὅποιος εἶχε τὸν τίτλον Φαραὼ καὶ ἐλατρεύετο ὡς υἱὸς θεοῦ.

Τὴν Αἴγυπτον ἐκυδέρνησαν πολλαὶ οἰκογένειαι τῶν Φαραώ, αἱ ὅποιαι ὄνται δύναμάζουται δυναστεῖαι. Ὁ πρῶτος Φαραὼ ἐδόκιμευσε κατὰ τὸ 5.000 π.Χ., εἶναι δὲ ὁ πρῶτος βασιλεὺς, ὁ ὅποῖς ὑπῆρξεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐπειτα, ἀπὸ τὸ 5.000 ἔως τὸ 525 π. Χ., ἐπὶ 45 αἰώνας, ἡ Αἴγυπτος εἶχεν 26 δυναστείας, ἥτοι 26 οἰκογένειας βασιλέων.

‘Η παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν Φαραώ, εἰς τὴν ἀποίαν ἐβασίλευσαν αἱ πρῶται δυναστεῖαι (ἔως τὸ 2.000 περίπου π.Χ.) ἤτοι ἡ Μέμφις (παρὰ τὸ σημερινὸν Κάιρον) εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον. Κατόπιν μεγάλη πρωτεύουσα ἔγιναν αἱ Θῆβαι εἰς τὴν Ἀνω Αἴγυπτον.

‘Η ἀκμὴ τῆς Αἰγύπτου πίπτει κατὰ τὸ 3.000 π. Χ. εἰς τὴν Μέμφιδα, καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Θήβας κατὰ τὸ 1.500 π. Χ. Κατὰ τὴν δευτέραν ταῦτην λαμπράν ἐποχὴν ἥκμασεν ὁ Ραμσῆς, τὸν διποίον οἱ ἀρχαῖοι: “Ἐλληνες ὄνόμαζον Σέσωστριν (κατὰ τὸ 1400 π.Χ., δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν διποίαν ἥκμαζεν εἰς τὴν ‘Ἐλλάδα ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμός). Κατόπιν ἡ δύναμις τῶν Φαραών ἤχωκε νὰ καταπίπῃ ὅλιγον κατ’ ὅλιγον. Μετὰ πολὺν χρόνου ἡ χώρα κατεκτήθη ἀπὸ τὸ μέγα Κράτος τῶν Περσῶν (525).

‘Η διοίκησις καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.—Διὰ γὰρ διευθύνουν τὸ βροτίειόν των οἱ Φαραὼ εἰχον πολυαρίθμους ὑπαλλήλους. ‘Η δὲ κοινωνία ἦτο διηρημένη εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις, τοὺς ἕρετς, τοὺς πολεμιστὰς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους. Οἱ ἕρετις τῶν Αἴγυπτίων ἦσαν σοφοί, ἐπιμῶντο εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ εἶχον μεγάλην ἐπιδρασιν εἰς τὸν λαόν. ‘Ο δὲ λαός ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργούς, τεχνίτας καὶ ἐμπόρους. Οἱ τεχνίται ἐξήσκουν ὅλας τὰς γνωστὰς τέχνας (ἥσαν κτίσται, ὑφανται κ.λ.π.), καὶ κατετάσσοντο εἰς συντεχνίας, ὅπως καὶ σήμερον.

Ἡ θρησκεία τῶν Αιγυπτίων.— Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάττερουν
ἢς θεὸὺς τὸν ποταμὸν Νεῖλον, ὃ ὅποιος παρείχεν εἰς αὐτοὺς τόσον

Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἔκδ. 4

ἀγαθά. Ἐπίσης καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς φύσεως· ἵδιως τὸν γῆλιον καὶ τὴν σελήνην. Ἐνόμιζον δὲ διὰ τῶν διέμενον εἰς τὸ σῶμα ἑνὸς ζώου καὶ διὰ τοῦτο ἐλάτρους ταῦτα ὡς ἔσερὰ καὶ παρίσταντον τοὺς θεούς των μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζώου.

Δατρείαν ἐπίσης ἀπένεμον καὶ πρὸς τοὺς νεκρούς των. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἔλεγον, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ μετὰ τὸν θάνατον, ἐφ' ὅσον τὸ σῶμα δὲν καταστρέψεται. Διὰ τοῦτο τὸ σῶμα ἐπρεπε νὰ μένῃ ἀφθαρτον, ἐθαλασμώνετο λοιπὸν μὲ τέλεια τεχνικὰ μέσα καὶ διετηρεῖτο ἀφθαρτον ὡς **μομία**. Ο σεβασμὸς πρὸς τοὺς νεκρούς ἐπέβαλλε τὸν σεβασμὸν τῶν παλαιῶν συνηθεῶν. Ἐπὶ αἰώνας λοιπὸν ἔγησαν οἱ Αἰγυπτίοι μὲ τὸν ίδιον βίον, τὸν ὄποιον ἔζων οἱ πανάρχαιοι πρόγονοι των.

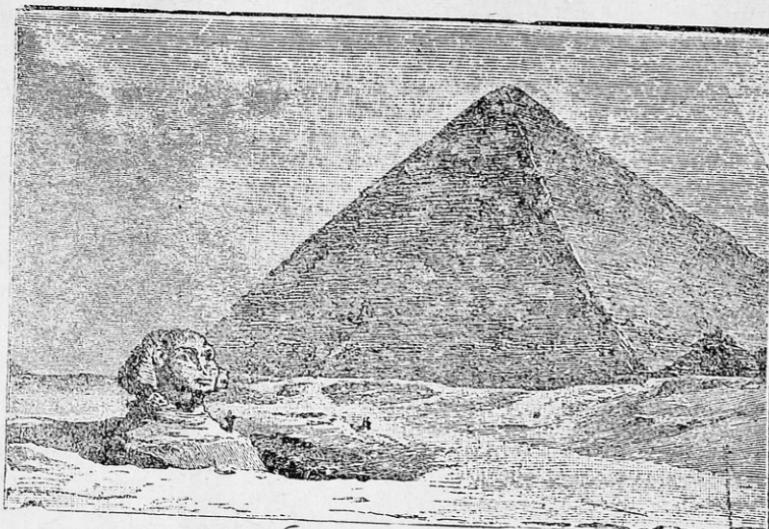
Ο πολιτισμός. **Η τέχνη καὶ τὰ μνημεῖα.**— Αἱ πλημμύραι τοῦ Νείλου ἤναγκασαν τοὺς Αἰγυπτίους ἀπὸ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους (ἀπὸ τὰ 5.000 ἔτη π.Χ.) νὰ ζοῦν γνωμένοι καὶ νὰ ἐργάζονται διὰ νὰ κανονίζουν τὰ θύσατα. Εἶχον μάθει λοιπὸν νὰ κτίζουν πόλεις, νὰ κατασκευάζουν διώρυγας καὶ προχώματα, νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, δηλαδὴ εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐκπολιτεύονται.

Ἄπὸ πολὺ δὲ ἀρχαίους χρόνους ἔγραφον βιβλία καὶ συνέθετον ώραίους θρησκευτικοὺς ὅμιλους. Ἄργότερα δὲ ἔγιναν ἴνανοι καὶ εἰς τὰς ὥραιας τέχνας, δὲν εἶχον ἀνωτέρους, παρὰ μόνον τοὺς Ἑλληνας. Ἡγάπων πολὺ νὰ κατασκευάζουν μεγάλα κτίρια, διεκόσμουν δὲ αὐτὰ μὲ ζωγραφίας καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Πολλὰ ἔρειπα κτίριων διεσώθησαν ἔως τὴν ἐποχήν μας καὶ προξενοῦν κατάπληξιν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν απερεότητά των, φαίνονται ὡς νὰ ἀνηγέρθησαν διὰ τὴν αἰώνιότητα.

Αἱ πυραμίδες, οἱ ναοί καὶ ὁ Λαβύρινθος.— Τὰ παλαιότατα καὶ θαυμαστάτατα μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων εἶναι τρεῖς κολοσσαῖαι πυραμίδες πλησίον τῆς Μέμφιδος (τοῦ σημερινοῦ Καΐρου), αἱ ὁποῖαι ἀνηγέρθησαν ἀπὸ πολὺ παλαιοὺς Φαραὼν διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς τάφοι αὐτῶν (περὶ τὰ 3.500 π. Χ.). Η μεγαλυτέρα πυραμίς, ἡ ὁποίᾳ ἔχει ύψος 150 μέτρων περίπου, ἔχειασθη πρὸς κατασκευήν, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, 30 ἔτῶν ἔργασίαν καὶ 100000 ἔργάτας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κι πυραμίδες εἶχον σειρὰν διαδρόμων πλησίον τῶν πυραμίδων τούτων ὑπάρχει ἐν μέγα καὶ ἀνθρωπόμορφον

ἄγαλμα, τὸ δποῖον ἔχει σῶμα λέοντος, κεφαλὴν δὲ γυναικίδος καὶ λέγεται **Σφίγξ**.

Πρὸς λατρείαν δὲ τῶν θεῶν των ἔκτισον οἱ Αἰγύπτιοι κολοσσαίους ναούς, οἱ δποῖοι συγίσταντο ἀπὸ πολλὰ οἰκοδομήματα καὶ αὐλάς. Τὸ κύριον μέρος τοῦ οἰκοδομήματος ἦτο μία μεγαλοπρεπῆς αἴθουσα, ἡ δποία ἐστηρίζετο εἰς ὑψηλοὺς κίονας, τόσου πολλούς, ὅστε ἐφαίνογτο ὡς δάσος. Διὰ γὰρ πλησιάσῃ τις εἰς τὸν ναὸν διήρ-

Ἄε μεγάλαι πυραμίδες.

Εἰς τὸ βάθος τῶν τεραστίων αὐτῶν πυραμίδων ἦτο σωμάτιον, εἰς τὸ ἐποίον ἐτίθεντο οἱ γενροὶ Φαραώ. Διὰ γὰρ ατισθοῦν τὰ κολοσσαῖαν αὐτὰ ἔργα ἐχρειάσθησαν δεκαδεῖς ἐτῶν καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἡ πυραμίς φθάνει εἰς ὅψος 150 μ. (ἢ πύργος τοῦ "Αἴφελ εἰς τὸ Παρίσιον" ἔχει ὅψος 300 μ.). "Εμπροσθεν τῆς πυραμίδος εἶναι ἡ Σφίγξ, καὶ αὐτὴ μέγα ἔργον.

Χετο μίαν σειρὰν ἀπὸ Σφίγγας, αἱ δποῖαι ἥσαν τοποθετημέναι ἀπέναντι ἀλλήλων, ἔμπροσθεν δὲ τοῦ πυλῶνος τοῦ ναοῦ ὑψώνοντο δύο δξυχόρυφοι μονόλιθοι λεγόμενοι **δβελίσκοι**.

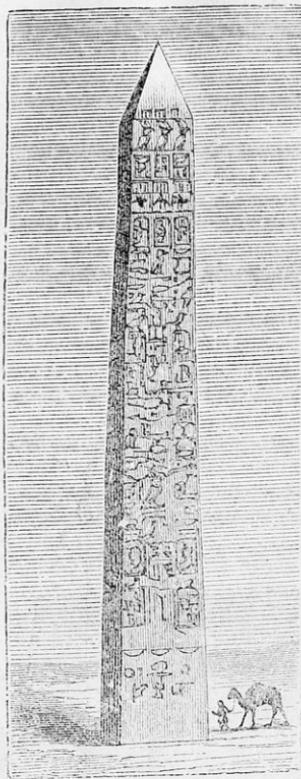
"Άλλα μεγάλα ἔργα ἔκαμψαν οἱ Φαραώ εἰς τὴν Κάτω Αἴγυ-

πτων (πλησίον τῆς Ἀλεξανδρείας) περὶ τὰ 2.200 π. Χ. Τοιοῦτο περίφημον ἔργον ήτο δὲ Λαθύρινθος, κολοσσιαῖον αἰκιδόμημα, συγιστάμενον ἀπὸ πολλὰ παλάτια, εἶχε δὲ 3.000 δωμάτια καὶ διαδρόμους, οἱ δοποῖς περιεπλέκοντο τόσον πολὺ πρὸς ἀλλήλους, ὡστε δυτισδήποτε εἰσῆρχετο εἰς αὐτοὺς ἐχάνετο καὶ δὲν ἦδύνατο γὰρ ἔξελθη.

Ἡ γραφή. Τὰ ιερογλυφικά.

Εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς κίονας τῶν ναῶν οἱ Αιγύπτιοι ἔγραφον διάφορα σημεῖα, τὰ ἄποικα ἀπετέλουν τὴν γραφὴν αὐτῶν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ σημεῖα ταῦτα διεσώθησαν ἵνα σήμερον, καὶ εἰναι αἱ πρώται ἐπιγραφαὶ αἱ γραφεῖσαι ὅπε τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτοι λοιπὸν οἱ Αιγύπτιοι ἐφεύρον τὴν γραφὴν. Ἄλλο γέτο μία γραφὴ πολὺ δύσκολος, διότι διὰ κάθε λέξιν μετεχειρίζοντο καὶ ἐν ἴδιαιτερον σημείον, τὸ διποίον διμοίσιας μὲ σχέδιον (πτήγην, ἵχθυς, λέων κλπ.). Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔγγρωριζον τί ἐσήμαινον τὰ σημεῖα αὐτά, τὸ δὲ παράδοξον σχῆμά των τοὺς ἔκαμψεν γὰρ νομίζουν ὅτι ἐσχημάτιζον ταῦτα μίαν ίερὰν γραφὴν, τὴν ὄποιαν ἔγγρωριζον μόνον οἱ ίερεῖς καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὄντομασκαν ίερογλυφικά.

Ο Βίος τῶν Αιγυπτίων. — Εἰς παναρχαῖους τάφους τῶν Αιγυπτίων εὑρέθησαν μορίαι, καὶ πλησίον αὐτῶν διάφορα αἰκιακὰ ἀντικείμενα τῶν νεκρῶν, ἔργαλεῖα ἀνδρῶν, κοσμήματα γυναικῶν, παιγνίδια παιδιών, ὅπλα, βιθλία, ἀγαλμάτια καὶ χλιδιαὶ ἀλλὰ ἀντικείμενα τὰ ποιὰ σήμερον κοσμοῦν τὰς Αιγυπτιακὰς αἰθίουσας τῶν μουσείων.

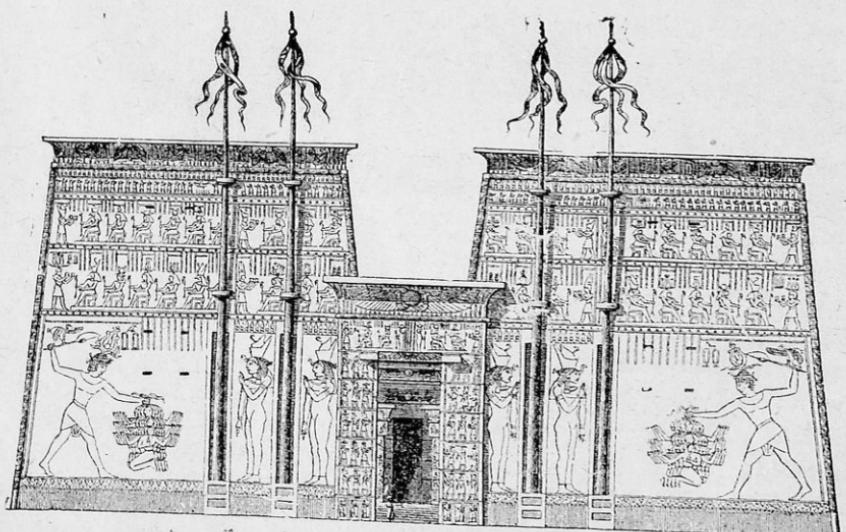

Ο Βελίσκος. — Οἱ ὁδολίσκοι ησαν μονοκόμματοι λίθοι πανύψηλοι, ἐμπροσθεν τῶν ναῶν. Ήσαν γεμάτοι ιερογλυφικὰ γράμματα.

Εἰς δὲ τοὺς τοίχους τῶν τάφων καὶ τῶν ναῶν ἐξωγραφίζοντο καθημεριναὶ σκηναὶ τοῦ βίου. Βλέπομεν γεωργοὺς εἰς τοὺς ἀγρούς, ποιμένας βόσκοντας ποιμνιὰ αἰγῶν καὶ προβάτων, ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις μὲ χοροὺς καὶ μὲ συνοδείαν ὅργάνων, βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς εἰς τὰς τελετάς, ἐργάτας εἰς τὰς ἐργασίας των, ἔπειτα βλέπομεν τοὺς πολέμους καὶ τὰ καταρθώματα τῶν Φαραώ, τοὺς στρατοὺς καὶ τὰς μάχας. Μὲ τόσην δὲ ζωηρότητα είναι: ζωγραφίσμένα δλα αὐτά, ὥστε νομίζομεν ὅτι ἀγαζοῦν ἐνώπιόν μας οἱ παμπάλαιοι ἔκεινοι χρόνοι.¹⁾

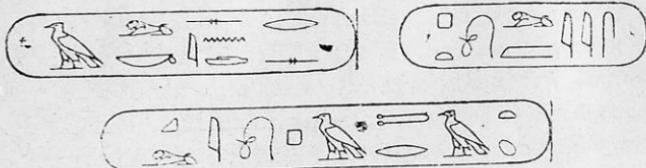
Σφίγξ.—Τοιαῦται σφίγγες ήσαν πολλαὶ εἰς δύο στίχους ἔμπροσθεν τῶν Αἰγυπτιακῶν ναῶν

Αἴγυπτιακὸς ναός.—Οἱ τοίχοι είναι στολισμένοι ὀλόσκληροι ἀπό τοιχογραφίας.

(¹⁾) **Εἰς Αἴγυπτιακὸς τάφος.**—Οἱ τοίχοι τοῦ τάφου ήσαν σκεπασμέ-

Ο Αιγυπτιακός λαός καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς Αἰγύπτου.—Οἱ Αἰγύπτιοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Ἡσαν λαός φιλόθρησκος, ὑπομονητικός καὶ φιλειρηνικός. Εξων γῆσύχως μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν, αἱ συγίθειαι τῶν ἥσαν πολὺ

Ιερογλυφικά.—Κάθε εἰκονιζόμενον σημεῖον εἶναι ὡς μία εἰκὼν καὶ παριστάνει μίαν ἔγγονα, μίαν ιδέαν. Διὰ τοῦτο ἡ γραφή τῶν Αἰγυπτίων λέγεται ἴδεογραφική γραφή.

χρπλαῖ, ἐσέδοντο δὲ τὰς γυναῖκας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἄλλους λαούς τῆς Ἀνατολῆς.

Οἱ μέγας σεβασμὸς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γενέροις τῶν τοὺς ἔκαμε γὰρ εἶναι καὶ πολλοὶ δίκαιοι. Τὴν ψυχὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ λαοῦ ἐγγοῦμεν ἀπὸ τὸ **Βιβλίον τῶν νεκρῶν**, τὸ ὅποιον ἐτίθετο πλησίον κάθε μορίας, διὰ γὰρ τὸ ἀπαγγεῖλη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἐνώπιον τῶν θεῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ διαβάζομεν :

«Δὲν εἴπα φέμματα εἰς τὸ δικαστήριον. Δὲν ἡμῖν ὀκνηρός. Δὲν κατεπάνησα κανένα χωράφι. Δὲν ἔκαμα κανένα γὰρ κλαύση. Δὲν ἐφόνευσα. Εἴμα ἀγνός! Εἴμαι ἀγνός! Εἴμαι ἀγνός!»

νοὶ μὲν ζωγραφίας, αἱ ἐποῖαι παριστανον λεπτομερέστατα καὶ ἀκριβέστατα δλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἀποθανόντος. Εἰς μίαν γωνίαν εἶναι ζωγραφισμέναι σκηναὶ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, μάγειροι ἀνάπτοντες φωτιάν καὶ ἔτοιμάζοντες τὸ φαγήτον, γυναικεῖς χορεύουσαι καὶ τραχουδοῦσαι μὲ συγοδείαν βιολίων, αὐλῶν καὶ ἄρπας. Ἀλλοῦ ἐπεισόδια κυνηγίου καὶ ἀλείας, ναυτικοὶ ἀγῶνες ἐπὶ τῷ Νείλῳ, ἐπεισόδια πλημμύρας, ἐπειτα σργωματα χωραφιοῦ, σπορά, θερισμὸς καὶ ἀποθήκευσις τῶν γεννημάτων.

Εἰς τὸν τάφον ἀπὸ τῶν ἐπήγαινων τὰς ὠρισμένας ἡμέρας οἱ ἀπόγονοι τοῦ νεκροῦ καὶ οἱ λερεῖς διὰ γὰρ προσευχῆθοῦ εἰς τὸν πρόγονόν των. Ἐπατοῦ νεύρισκον ἔκει τὸν νεκρόν των, ὅπως τὸν εἰχον γνωρίσει κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὑπάρξεώς του περιστοιχόμενον ἀπὸ πᾶν ὅ,τι τὸν εἰχεν εὐχαριστήσει κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του, ὡς γὰρ ἡτο ζωντανὸς μεταξὺ ἀντῶν». **(Μασπερώ, σοφὸς Γάλλος Αἰγυπτιολόγος).**

‘Η Αιγυπτος ήτο χώρα πολυάνθρωπος, είχεν, ώς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, 20.000 πόλεις. Εἰς τὰς ἔξοχὰς ὑπῆρχον πολλαὶ ἀγροκήσαι, δηλαδὴ ἔξοχικαι οἰκίαι, αἱ ὅποιαι ἔδιδον ζωὴν εἰς τὰς πεδιάδας, μεγάλαι δὲ ἐκτάσεις τῆς γῆς ήσαν καλλιεργημέναι. Οἱ Αἰγύπτιοι ἡγάπων τὰς διασκεδάσεις, τὴν μουσικὴν καὶ τὸν χορόν, ἐπίσης τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἀλιείαν. Εἰς δὲ τὰς πόλεις ή κίνησις τῶν ἀνθρώπων ήτο πολὺ μεγάλη, καὶ εἰς τὰ ὅδατα τοῦ Νείλου ἐπλεον διαρκῶς λέμβοι καὶ πλοῖα μὲν ἴστια.

‘Απὸ τὴν ἀπωτάτην λοιπὸν ἀρχαιότητα ή Αἰγυπτος εἶχε δημιουργήσει λαμπρὸν πολιτισμόν. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκτιζον παλάτια καὶ ναούς, οἱ δὲ Φαραὼν ἐκυδέρνων τὸ Κράτος των μὲ τάξιν καὶ μὲ νόμους, καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄλλοι λαοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἴστορίαν. ‘Η Αἰγυπτος λοιπὸν ὑπῆρξεν ή προμήτωρ καὶ ή πρώτη διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὸν πολιτισμόν.

~~Β.~~ Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι.

‘Ο Τίγρης καὶ ὁ Εὐφράτης. ‘Η Μεσοποταμία.—‘Οπως ὁ Νείλος συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόδον τῆς Αἰγύπτου, δύοις οἱ ποταμοὶ Τίγρης καὶ Εὐφράτης συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Βαβυλωνίας. Οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι ποταμοί, ρέοντες παραλλήλως ἀπὸ τὴν Ἀριενίκην ἔως τὸν Περσικὸν κόλπον, σχηματίζουν μίαν εὐρεῖαν πεδιάδα, η ὅποια λέγεται *Μεσοποταμία*. ‘Η πεδιάς αὕτη ὑπῆρξε πολὺ σπουδαία εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, διότι εἴναι πολυσύχναστος ὁ δῆμος μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ ἐκατομμύρια ἀνθρώπων διῆλθον δι' αὐτῆς ή ἔζησαν εἰς αὐτήν.

Οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι.—Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μεσοποταμίας ὑπῆρχαν οἱ *Βαβυλώνιοι*, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ *Χαλδαῖοι*. ‘Εγκατεστάθησαν οὗτοι εἰς τὰ Νότια μέρη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν δύο ποταμῶν εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. ‘Απὸ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους τῆς ἴστορίας ἥρχισαν γε ἀγοργούν διώρυγας διὰ τὰ ποτίζουν τὸ ἔδαφος, κατεσκεύαζον πόλεις, εἰς τὰς ὅποιας διωργανώθη ἡ θρησκεία καὶ η διοίκησις. Κατέπιν, ἐπειδὴ οἱ Χαλδαῖοι ἔγιναν πολυάριθμοι, ἐπῆγαν πρὸς Βορρᾶν κατὰ μῆκος τοῦ

Τίγρητος καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ὁρεινὴν χώραν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιούργησαν τὴν Ἀσσυρίαν (εἰς τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν).

“Η μεγάλη πεδιάς τῶν δύο ποταμῶν διηγέρεθι εἰς δύο κώφρας,
εἰς τὴν Ἀσσυρίαν εἰς τὴν Βορείαν Μεσοποταμίαν, καὶ εἰς τὴν
Χαλδαίαν ἢ Βαβυλωνίαν εἰς τὴν Νοτίαν. Πρωτεύουσα τῆς Ἀσ-
συρίας ἦτο ἡ Νινευὴ παρὰ τὸν Τίγρητα, τῇδε δὲ Χαλδαῖας ἢ Βα-
βυλὼν παρὰ τὸν Εὐφράτην (¹).

Οι Ἀσσύριοι κατέφκουν εἰς ἕνα τόπον ὅπου οἱ σκολον καὶ ἄγονον, διὰ τοῦτο προσεπάθουν νὰ τοὺς εἰς βάρος τῶν γειτόνων τῶν καὶ ὁ πόλεμος ὑπῆρξεν για σπουδαιοτέρᾳ ἐνασχόλησίς των. Τοιουτορόπως αἱ μὲν τέχναι τοῦ πολέμου ἦσαν ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ δὲ τέχναι τῆς εἰρήνης τῶν Χαλδαίων.

Αἱ Ἀσσυριακαὶ παραδόσεις. — Ἡ ιστορία τῶν Ἀσσυρίων εἶναι γεμάτη ἀπὸ παραδόσεις, κι σπουδαιότεραι τῶν ὅποιων ἀναφέρονται εἰς τὸν Νεμρώδ, τὸν Νίνον καὶ τὴν Σεμίραμιν.

‘Ο Νεμρώδ ἔζη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀνθρωποτηγ-
τος, ὅτε ἐπλανῶντο εἰς τὴν γῆν φρικτὰ Ηγρία. Ο Νεμρώδ έτο-
φοβερὸς κυνηγὸς καὶ ἐπέρασε τὴν ζωὴν του εἰς τὸ γὰ καθαρίζῃ
τὴν γῆν ἀπὸ τὰ τέρατα ἐκείνα. Ο δὲ Νίνος καὶ ἡ Σεμίραμις
ἥσκαν δοξασμένοι κατακτηταί, καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις ὁ μὲν Νί-
νος ἔκτισε τὴν πόλιν Νινευή, ἡ δὲ Σεμίραμις τὴν Βαχούλωνα.

"Αλλη δὲ παράδοσις ἀναφέρεται: εἰς τὸν βασιλέα Σαρδαναπα-
λον, ὁ ὅποιος ἔγινε περίφημος διὰ τὴν ἡδυπάθειάν του. Καθ' ὃν
χρόνον κατεστρέφετο ἡ Νινεύη ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ἐξ απάλων
μεθεσκέδαζε μὲν εὐωχίκες καὶ ἀκολασίας, ἔπειτα ἀνέθη εἰς μίκη με-
γάλην πυρὸν καὶ ἐκάη μὲ τὰς γυναικίκας καὶ τοὺς θησαυρούς του.

Σύντομος ιστορία των Ἀσσυρίων.—¹Απὸ παλαιότατους χρόνους ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰ Βόρεια τῆς Μεσοποταμίας τρία ισχυρὰ Ἀσσυριακὰ Κράτη, τὰ ὅποια διεδέχθησαν τὸ ἔν τὸ ἄλλο καὶ εἶχον πρωτεύουσαν τὴν Νινεύην.

(¹) Οι Ἀσσύριοι καὶ οἱ Χαλδαῖοι (Βαθυλώνεις) εἰναι κατ’ αἰσταν ὁ ιδεὸς λαός, οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔκαμπον καμπίαν διάκρισιν μεταξὺ αὐτῶν. Μόνον ὅτι ἄλλοτε ή κυριαρχία ἀνήκει εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Νίσην (εἰς τοὺς Ἀσσύριους) καὶ ἄλλοτε εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Βαθυλώνος (τοὺς Χαλδαίους ή Βαθυλώνεις).

Οι βασιλεῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐκυριάρχησαν εἰς διῆγην τὴν κοιλάδα τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Eυφράτου, κατέκτησαν πολλὰς χώρας τῆς Ἀσίας, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, ἀκόμη καὶ τὴν Αἴγυπτον. Μεγίστη εὐχαρίστησίς των ἦσαν αἱ μακριναὶ ἐκστρατεῖαι, οἱ πόλεμοι, αἱ κατακτήσεις, αἱ σφαγαὶ τῶν αἰχμαλώτων καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν διποτασσομένων χωρῶν.

Τέλος ἔπεισε τὸ Ἀσσυριακὸν Κράτος. Οἱ βασιλεὺς τῶν Μήδων Κυαξάρης ἐκυρίευσε καὶ ἔκανε τὴν Νιγεύν (τὸ 607 π. Χ.). Βουγά ἀπὸ ἄμμους τῆς ἐρήμου διψάνω εἰς τὰ ἐρείπια της. Ἡ ἀλλοτε ἴσχυρὰ πόλις κατεστράφη διὰ παντός, τόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ καταστροφή, ὥστε οἱ ἀνθρώποι ἐληγσμόνησαν καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς. Μόνον ἐσχάτως, τὸν 19ον αἰώνα, οἱ ἀρχαιολόγοι εὗρον τὰ ἐρείπια αὐτῆς εἰς τὰς ἔχθας τοῦ Τίγρητος.

Κατόπιν οἱ βασιλεῖς τῆς Βαβυλῶνος διεδέχθησαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλὰ τὸ Βαβυλωνιακὸν Κράτος δὲν διήρκεσεν οὔτε ἕνα αἰώνα. Οἱ μεγάλύτεροι βασιλεὺς διπηρέξεν δὲ Ναθουχοδογόσωρ, ὁ ὅποιος κατέκτησε πολλὰς χώρας καὶ ἐμεγάλωσε τὸ Κράτος του. Ἄλλος ἡ πραγματικὴ δόξα του εἶναι τὰ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ ὅποια διεκόσμησε τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὴν ἀνέδειξεν ἐξόχως θαυμαστὴν πόλιν.

‘Ο βίος τῶν Ἀσσυρίων.—

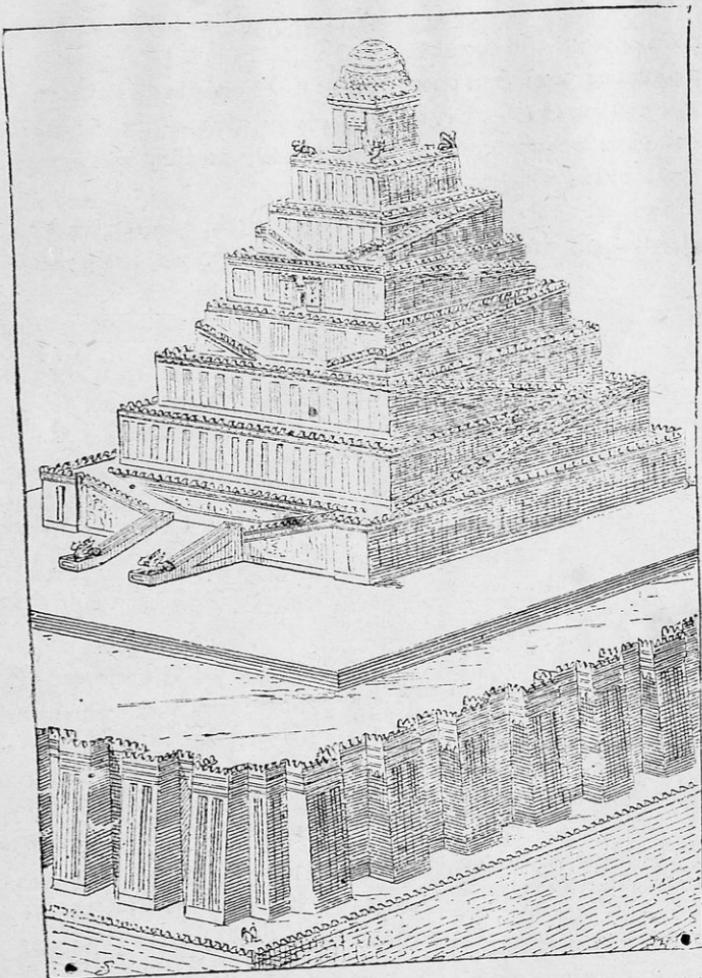
Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν λαὸς σκληρὸς καὶ εἶχον ὡς κυριωτάτην ἐνασχόλησιν τὸν πόλεμον, ἔσφαζον δὲ χωρὶς οἰκτού τοὺς ξένους λαούς, τοὺς διποίους ἐνίκων. Οἱ ἄγριοι αὐτὸς χαρακτήρες διετηρήθη ἔως σήμερον εἰς τοὺς Κούρδους, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας Ἀσσυρίας, αἱ δὲ σφαγαὶ τῶν Ἀρμενίων διποίας εἶχον κάμει ἀλλοτε οἱ λαοὶ τῆς Νιγεύν καὶ τῆς Βαβυλῶνος.

Εἶγαι δὲ περίεργον ὅτι ὁ χαρακτήρας τῆς σκληρότητος συγεδυάζετο μὲ μεγάλην μαλθακότητα τοῦ βίου. Οἱ Ἀσσύριοι ἐφόρουν

‘Ασσύριοι πολεμισταί.—

Ἐφόρουν μακρὰ ἐνδύματα καὶ ἐπολέμουν μὲ μεγάλα τόξα.

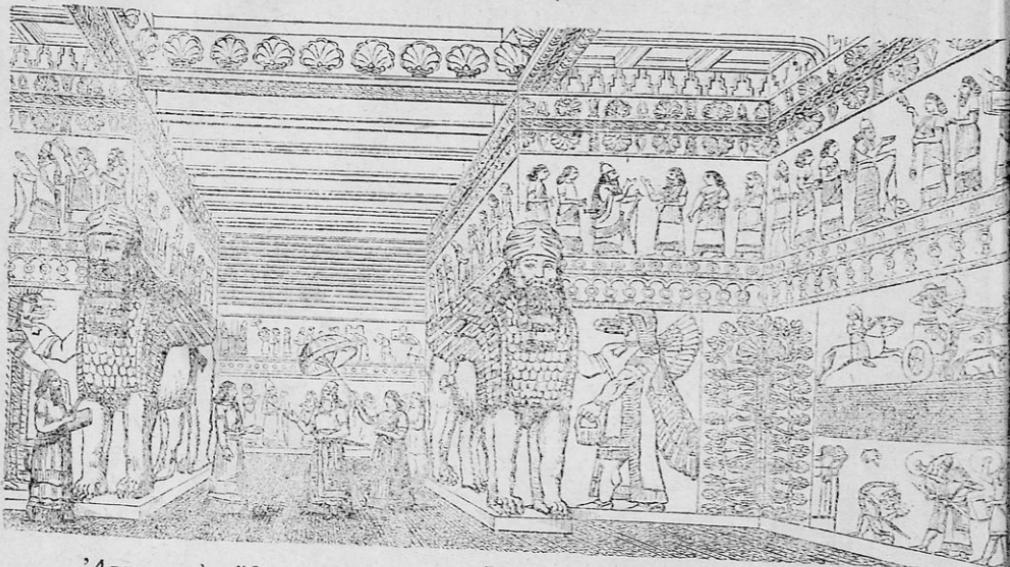
Πύργος Ἀσσυριακὸς (ἀναπαράστασις). — Εἰς τὸ ἔσω τερεικὸν τῶν τειχῶν ὑψώνοντο οἱ πύργοι, οἱ ὅποιοι εἶχον πολλὰ πατώματα, ἐχρησίμευον δὲ καὶ ὡς ναοί. Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν πύργων παρετέίρουν οἱ Χαλδαῖοι τὰ ἄστρα.

ποδήρη ἐνδύματα μὲ διακοσμήσεις, ἐπεριποιῶντο πολὺ τὴν μακρὰν κόμην καὶ γενειάδα των, ἐστολίζοντο δέ, γυναικες καὶ ἄνδρες, μὲ βραχιόλια, ἐγώτια καὶ διάφορα ἄλλα κοσμήματα. Οἱ Ἀσ-

σύριοι ἀφῆκαν εἰς τὸν κόσμον τὴν μνήμην ἐνδέ λαοῦ εἰς μέγαν βαθμὸν σκληροῦ καὶ μαλθακοῦ.

‘Ο πόλεμος καὶ ὁ στρατός.—Οἱ Ἀσσύριοι ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Εἶχον δχι μόνον τέλεια ὅπλα, ἀλλὰ καὶ διάφορα σώματα στρατοῦ, πεζικόν, ἵππικόν, ἀκόμη καὶ μηχανικὰ διὰ τὰς πολιορκίας τῶν πόλεων.

Οἱ δὲ βασιλεῖς τῶν γῆχαριστοῦντο νὰ γράψουν ἐπιγραφὰς ἐπὶ τῶν μνημείων, εἰς τὰς δοποὶς ἀναγιγώσκομεν καὶ σήμερον τοὺς

‘Ασσυριακὴ αὐθονοσα παλατίου (ἀναπαράστασις).—Οἱ τούχοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τοιχογραφίας, ἐκκατέρωθεν δὲ τῆς εἰσόδου δύο πτερωτοὶ ταῦροι.

πολέμους, τὰς κατακτήσεις καὶ τὰς ὠμότητας αὗτῶν. Ἡσαν ἀνηλεεῖς διὰ τοὺς ἡττημένους, εἰς τοὺς ὄποιους ἐπέβαλον φοδεράκι μαρτύρια. Τοὺς ἔξωρυσσον τοὺς δρφαλμούς, τοὺς ἔκοπτον τὴν ρίνα, τὰ ώτα, τὴν γλῶσσαν ἢ τοὺς ἔγδερναν ζῶντας. Ἀγήγειρον τρόποια μὲ κεφαλὰς νεκρῶν, ἢ δὲ κατακτηθεῖσα χώρα ἐλεγχατεῖτο συστηματικῶς, τὰ δένδρα ἐκόπτοντο, αἱ σποραὶ κατεστρέφοντο καὶ αἱ πόλεις ἐξηγρανθίζοντο ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς (¹).

(¹) Ιδοὺ πῶς εἰς Ἀσσύριος βασιλεὺς διηγεῖται εἰς μίαν ἐπιγραφὴν του

Αἱ τέχναι τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων.—Τὰς Ἀσσυριακὰ μνημεῖα δὲν ἔκτιζοντο μὲν μάρμαρα, διότι δὲν ὑπῆρχον λίθοι εἰς τὸν τόπον, ἀλλὰ μὲν πλίνθους ψημένους, διὰ τοῦτο πολὺ διλῆγον διεσώθησαν. Δὲν εἶναι δὲ ναοί, ὅπως τὰ μνημεῖα τῆς Αἴγυπτου, ἀλλὰ πύργοι καὶ παλάτια. Οἱ πύργοι των εἶχον πολυαριθμούς ὄρόφους καὶ ἐνθυμίζουν τὸν περίφημον πύργον τῆς Βαβέλ, τὸν ὃποιον ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή. Τὰ δὲ παλάτια των ἥσαν ἀπέραντα. Είχον πολλὰς ταράτσας, μεγάλας στοάς καὶ ἔξωστας, κιονοστοιχίας, ἀνάγλυφα καὶ διαφόρους διακοσμήσεις. Οἱ δὲ συνηθέστερος τρόπος διακοσμήσεως ἔγινετο μὲν πλίνθους ζωγραφισμένας. Εἰς τὰς ζωγραφίας ἐκείνας παριστάνοντο μὲν ἀξιοθαύματον ἀκριδειαν σκηναὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου, κυνήγια, μάχαι, θρησκευτικαὶ τελεταῖ.

Εἰς μεγάλην δὲ τελειότητα εἶχε φθάσει ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν Βαβυλώνα κατεσκευάζοντο θαυμάσια ὑφάσματα, τάπητες, ὅπλα, ἔπιπλα καὶ διάφορα κοσμήματα. Ἐν γένει δὲ τὰ ἔργα τῆς κεραμουργίας καὶ μεταλλουργίας, τὰ ὃποια κατεσκεύαζον οἱ Βαβυλώνιοι, ὡς καὶ πᾶν εἶδος διακοσμήσεως, ἥσαν περίφημα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ σφηνοθειδῆς γραφή.—Αἱ παλαιαὶ ζωγραφίαι μᾶς διδάσκουν πολλὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔθίμων τῶν Ἀσσυρίων, ὅπως ἐπίσης αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ βιβλία των. Δὲν ἥσαν δὲ ταῦτα γραμμένα ἐπὶ κάρτου, ἀλλ᾽ ἥσαν χαραγμένα ἐπὶ πλίνθῳ. Τὰ γράμματα ἔχαράσσοντο δι’ ὅξεος ἔργαλείου εἰς χλωρὸν πηλόν, τὸν ὃποιον ἔθετον κατόπιν εἰς τὸν φουργὸν, καὶ σταύ ἐψήνετο ἡ πλίνθος διετηροῦντο εἰς αὐτὴν τὰ γράμματα ἀνεξίτηλα. Εἰς ἔν τοῦ Ἀσσυριακὸν παλάτιον εὑρέθη ὁλόκληρος βιβλιοθήκη ἀπὸ πλίνθους, ἡ βιβλιοθήκη τοῦ βασιλέως Ἀσσύρ-Βανιπάλ (κατὰ τὸ 650 π.Χ.). Τὸ περιεχομένον αὐτῆς ισοδυναμεῖ μὲ 500 ἀπὸ τὰ συγήθη βιβλία μᾶς.

τὸν τρόπον, καθ’ ὃν μετεχειρίσθη τοὺς κατοίκους μᾶς ἐχθρικῆς πόλεως:

«Ἐφόνευσα ἀπὸ τοὺς δύο τὸν ἔνα . . . Ἐκτισα ἔνα τοῖχον ἐμπρός εἰς τὰς μεγάλας πύλας τῆς πόλεως, ἐξέγδυρα τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἐσκέπασα τὸν τοιχὸν τοῦτον μὲ τὸ δέρμα των. Μερικοὶ ἐκτισθησαν ζωντανοὶ εἰς τὴν σικοτοιχὸν τοῦτον μὲ τὸ δέρμα των. Συνήθοισα τὰς κεφαλὰς των εἰς σχῆμα στέμματος καὶ δαραν ἐνώπιόν μου. Συνήθοισα τὰς κεφαλὰς των εἰς σχῆμα στεφάνους.

Τὰ γράμματα τῶν Ἀσσυρίων ἔχουν τὸ σχῆμα καρφίων ή γωνιῶν, ὁμοιάζουν μὲ σφῆγας, καὶ διὰ τοῦτο ὄνομάσθησαν **σφηνοειδῆ**.

Πτερόωτοι ταῦροι.—Τὰ κολοσσιαῖα αὐτὰ ἀγάλματα ἦσαν ὡς φύλακες ἐμπρός εἰς τὴν εἰσόδον τῶν τειχῶν η̄ τῶν παλατίων. Εἶχον πρόσωπον Ἀσσυρίου βασιλέως μὲ τὴν κόμμωσιν, τὴν ὅποιαν οὗτοι ἔσυνγχθιζον.

Εἶναι δὲ πολὺ δύσκολα γράμματα αὐτὰ ἀναγνωσθοῦν, σπως καὶ τὰ ιερογλυφικὰ τῶν Αἰγυπτίων. Μὲ πολλοὺς κόπους κατώρθωσαν κατὰ τὰ τελευ-

Σφηνοειδῆς γραφή.—Τὰ ὁμοιάζοντα μὲ σφῆγας σημεῖα αὐτὰ οἱ Ἀσσύριοι ἐχάρασσον ἐπάνω εἰς πλίνθους.

ταῖς ἔτη ἀρχαιολόγοι, Γάλλοι καὶ Ἀγγλοι, νὰ τὰ ἀναγνώσουν καὶ νὰ τὰ ἔξηγήσουν.

Η θρησκεία καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι. Οἱ μάγοι.—Οἱ Βαδυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐπίστευον καὶ ἐφοδοῦντο τὰς μεγάλας δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ θεοὶ των ἥδρευον εἰς τὸν γῆλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς πλανήτας. Προσέτι ἐλάτρευον τὰ πνεύματα ὡς προστάτας, καὶ διὰ τοῦτο αἱ πύλαι τῶν παλατίων ἐκοσμοῦντο μὲν τὰ ἀγάλματά των, τὰ ἐποῖα ήσαν φανταστικοὶ λέοντες καὶ ταῦροι μὲν κεφαλὴν ἀνθρώπου.

Ἴδιαιτέρως ἐλάτρευον οἱ Βαδυλώνιοι τὰ ἀστραπῶς θεούς, διότι ἐπίστευον ὅτι εἶχον ταῦτα μαστηριώδεις δυνάμεις καὶ ὅτι ἐπέδρων εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων. Οἱ Ἱερεῖς, οἱ δόποιοι ἴδιως εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Χαλδαῖοι, ἐλέγοντο μάγοι, προέλεγον τὰ μέλλοντα, διότι κάθε ἀνθρώπος, ὅπως ἐνόμιζον, ἐγεννᾶτο μὲ καλὸν γῆ μὲ κακὸν ἀστέρα. Οἱ Ἐλληνες ὡνόμασαν τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν τῶν Χαλδαίων *ἀστρολογίαν*.

Αἱ ἐπιστῆμαι τῶν Χαλδαίων.—Παρατηροῦντες τὰ ἀστραπὰ νὰ μαντεύουν τὸ μέλλον, οἱ Χαλδαῖοι, εὗρον τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν μαθηματικῶν.

Ως ἀστρονόμοι ἐγγάρισαν τὰ διάφορα ἀστρα, ὑπελόγισαν τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ ἐφεύρον τὸ ἡλιακὸν ὀρολόγιον. Ως μαθηματικοὶ δὲ ἐγγάρισαν τὸ μέτρημα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὗρον τὴν διαιρέσιν τοῦ ἔτους εἰς μῆνας, ἑδομάδας, γήμερας, ὥρας καὶ λεπτά, ἐκανόνισαν προσέτι τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμά. Οἱ Χαλδαῖοι ἐφεύρον τὸν πίγακα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ὃ δόποιος ὄνομάζεται: Πυθαγόρειος πίγακος.

Η Νινευὶ καὶ ἡ Βαβυλὼν.—Αἱ δύο πρωτεύουσαι τῶν λαῶν τῆς Μεσοποταμίας ὑπῆρχαν μεγάλαι καὶ θαυμασταὶ πόλεις, ὅπως ἡ Μέμφις καὶ αἱ Θήραι τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀνώτεραι μάλιστα.

Η Νινευὴ λέγουν ὅτι εἶχε ω ἑκατομμύρια κατοίκους καὶ ὅτι ἔχρειάζοντο τρεῖς γήμεραι διὰ νὰ τὴν διέλθῃ τις, εἶχε πολλοὺς κήπους καὶ δάση διάσκληρα διὰ τὰ κυνήγια τῶν βασιλέων αὐτῆς (ῆκμασε κατὰ τὸ 800 π. Χ.).

Κυρίως δημιώς ἡ Βαβυλὼν ὑπῆρξε ἡ μεγάλη πόλις τῆς Ἀσίας, πόλις μυθώδης διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν πλοῦτον. Ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας καὶ ημέρας ἔρριψεν εἰς τὸν κόσμον λάζαρον μεγάλου πολιτισμοῦ, τόσον δημιώς μαλθακοῦ πολιτισμοῦ, ὡστε ἔφθανε μέχρι διαφθορᾶς (μὲν θαυμασμὸν περιγράψει αὐτὴν ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς *Ἡρόδοτος*).

‘Ο περίθολος τῶν τείχων τῆς Βαθυλόνος ἦτο ἀπέραντος (έπτα φοράς μεγαλύτερος ἢ πὸ τὸ σημερινὸν Παρίσι). Εἶχον δὲ τὰ τείχη πάχος 25 καὶ ὅψις 100 μέτρων. Τέσσαρα χρυματα κατὰ μέτωπον ἥδυναντο νά τρέχουν ἐπάνω εἰς τὰ τείχη. Ηεντήκοντα μεγάλαι δῦοι ἔχωριζον τὴν πόλιν εἰς κανονικὰ τετράγωνα, τὰ δποία τῆς ἔδιδον ὅψιν σημερινῆς Ἀμερικανικῆς πόλεως. Ὄνομαστοι δὲ ἔγιναν οἱ λεγόμενοι **κρεμαστοὶ κῆποι**, οἱ δποίοι ἦσαν ἐπάνω εἰς ὅψη λᾶς ταράτσας ὑπερκειμένας ἀλλήλων, καὶ εἰς τοὺς δποίους ἀνεβιβάζοντο μὲ μηχανὰς τὰ ὅδατα τοῦ Εὐφράτου.

γ.—Οἱ Φοίνικες. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη.—Μεταξὺ τῆς Αιγύπτου πρὸς Βορρᾶν καὶ τῆς Μεσοποταμίας πρὸς Ἀνατολὰς ἐκτείνεται πλησίον τῆς θαλάσσης στενὴ καὶ μακρὰ παραθαλασσία χώρα, ἡ δποία πρὸς Β. λέγεται **Συρία**, πρὸς Ν. **Παλαιστίνη**. Αἱ χώραι αὗται εἶναι πολὺ σπουδαῖαι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Διότι εἰς μὲν τὴν Συρίαν ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Ἑλληνισμός, εἰς δὲ τὴν Ηαλαϊστίνην ἔζησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἀνεπτύχθη ὁ Χριστιανισμός. Εἰς ἀρχαιοτέρους δὲ χρόνους ἤκμασαν εἰς τὰς χώρας αὗτὰς δύο μικροί, ἀλλὰ σπουδαῖοι λαοί, οἱ **Φοίνικες** καὶ οἱ **Ἐβραῖοι**. Οἱ λαοὶ οὗτοι κατέκουν εἰς τὴν στενὴν λωρίδα τῆς, ἡ δποία σχηματίζεται μεταξὺ τῆς δροσειρᾶς τοῦ Διδάνου καὶ τῆς θαλάσσης, πρὸς Β. οἱ **Φοίνικες**, πρὸς Ν. δὲ αὗτῶν οἱ **Ἐβραῖοι**.

Οἱ Ἐβραῖοι.—Ἡ ἱστορία τῶν Ἐβραίων ἔχει μέγα ἐνδιαφέρον διὸ δῆλην τὴν ἀνθρωπότητα. Περιλαμβάνεται εἰς τὰ ἱερά των βιβλίων, τὰ δποία λέγονται **Βίβλος**, δηλαδὴ τὸ κατ’ ἔξοχὴν βιβλίον, καὶ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα βιβλία, τὰ δποία παρήγαγε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα.

“Ολοὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀρχαιότητος ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεούς, ἐλάττευον τὰ δμοιώματα αὗτῶν, τὰ δποία ἐλέγοντο εἰδωλα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των λέγεται εἰδωλολατρεία. Οἱ Ἐβραῖοι δμως ἐπίστευον εἰς ἄνα Θεόν, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ἐνῷ δλοι

οι ἄλλοι ήσαν ψευδεῖς θεοί. Ἡ πίστις αὕτη εἰς τὸν μόνον Θεὸν εἶναι ἡ μεγάλη κληρονομία, τὴν ὅποιαν ἐκληροδότησαν οἱ Ἐβραῖοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν προητοίμασαν τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τοῦτο ἡ ἴστορία τοῦ μικροῦ ἐκείνου λαοῦ ἔχει τόσην σπουδαιότητα, ὥστε δύναται εἰς Ἱερὰ Ἰστορία. Θὰ τὴν μάθωμεν ἀργότερα, διότι οἱ Ἑλληνες εἰς πολὺ παλαιὰν ἐποχὴν δὲν εἶχον ἔλθει εἰς πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἐβραίους.

Οἱ Φοίνικες.— Οἱ Φοίνικες ήσαν λαὸς συγγενῆς μὲ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς Ἐβραίους, ἥλθον δὲ εἰς τὴν παραλίαν τῶν ἀπὸ τὰ Νότια μέρη τῆς Μεσοποταμίας. Ἡ θρησκεία των ὠριοίσει μὲ τὴν Χαλδαϊκήν, διότι ἐλάττερουν ὡς μεγάλους θεοὺς τὸν Βάαλ, θεὸν τοῦ ἥρεως καὶ τὴν Ἀστάρτην, θεὰν τῆς σελήνης. Ἄλλῃ λατρείᾳ αὐτῶν ἦτο βάρβαρος, διότι ἐθυσίαζον εἰς τοὺς θεούς των νέους, νέας καὶ παιδίσκων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα τῶν Φοίνικων ἦτο ἀκατάλληλος διὰ καλλιέργειαν καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πόλεων, διότι ἡτο μία στενὴ καὶ μακρὰ λωρίς γῆς, διὰ τοῦτο ἡγιαγκάσθησαν νὰ στραφοῦν εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Λιθανοὶ παρείχεν εἰς αὐτοὺς μὲ τοὺς περιφήμους κέδρους του λαμπρὸν διάκονον διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα, ἔπλεον λοιπὸν ἐνωρίες, ἀπὸ τὸ 1500 π.Χ. μακρὰν εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ ἐφημίσθησαν ὡς σπουδαιότατοι ναυτικοί.

Ἡ Σιδῶν καὶ ἡ Τύρος.— Ἡ Φοίνικη δὲν ἀπετέλεσε ποτὲ Κράτος ὅπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς μόνου κυριάρχου, ὅπως ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἀσσυρία. Αἱ πόλεις τῆς ἔμειναν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ ἄλλήλων. Διότι ὁ λαὸς ἐκείνος δὲν εἶχεν ἐνδιαφέρον διὰ κατακτήσεις παρὰ μόνον διὰ τὸ κέρδος. Διὰ τοῦτο οἱ Φοίνικες ἐδέχθησαν μὲ εὐκολίαν τὴν ἔξουσίαν τῶν Αἴγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων, ἔστρεψαν δὲ θληγ τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρώτη ἀνεπτύχθη ἡ πόλις Σιδών, ἡ ὅποια ἐπλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὰ πλοῖα τῆς Σιδῶνος ἐταξίδευσαν πρῶτον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὅποια ἦτο πλησίον, κατόπιν εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς ὅποιας ἥδυναντο νὰ εύρουν πολύτιμα ἐμπορεύματα. Ἡ δύναμις τῆς Σιδῶνος κατέπεσε κατὰ τὸ 1200 π.Χ., διάδοχος δὲ αὐτῆς ἔγινεν, ἡ πρὸς Ν. κειμένη Τύρος.

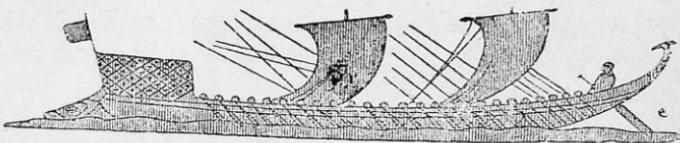
Οι ναυτικοὶ τῆς Τύρου ὑπερέβησαν τοὺς προκοπόχους των. Ἐκαμψαν τὸν κύκλον τῆς Σικελίας, ἐπῆγαν εἰς τὰς Βαλεαρίδας νή-

αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἰστορία, β' ἑκδ.

5

σους, ἔφθασκεν ἐώς τὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπως ἐλέγετο τότε τὸ Γιβραλτάρ, αἱ δύοιαι χωρίζουν τὴν Ἰσπανίαν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐθεωροῦντο ὡς τὸ τέρμα τοῦ κόσμου. Ἐτόλιμησαν μάλιστα καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὸν Ὡρεανόν, πρὸς Ν. κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς Β. ἐώς τὴν Ἀγγλίαν. Ήντοῦ ἔκτιζον ἐμπορίκους σταθμοὺς καὶ ἀποικίας, γινομένης σπουδαιοτέρα ἀποικία των εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν ἦτο ἡ **Καεχηδών**, ἡ δύοια ἐδημιούργησεν ἀργότερα ἐν Ισχυρότατον Κράτος.

Ἄλλὰ τὰ πλούτη γιργατείραν τὴν Τύρον, οἱ Φοίνικες ἐσυνήθισαν εἰς τὸν μαλακὸν βίον καὶ τὰς ἥδονάς, ἔχασκεν τὸν σεβασμὸν

Πεντηκόντορος.—Πλοῖον Φοίνικων μὲ 50 κώπαρι.

εἰς τοὺς νόμους καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἡ Τύρος γίργισε καὶ αὐτὴ νὰ καταπίπτῃ ἀπὸ τὸν Σον αἰῶνα καὶ τέλος ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαούς. Τὴν δὲ δύναμίν της κατὰ θάλασσαν διεδέχθησαν οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Καρχηδόνιοι.

Η βιομηχανία.—Οἱ Φοίνικες κατεσκεύαζον πολλῶν εἰδῶν πράγματα χρήσιμα εἰς τὸν βίον, οἰκιακὰ σκεύη, ἴδιως διαφόρων εἰδῶν ἀγγεῖα ἀπὸ πηλόν, κοσμήματα, ἀγαλμάτια, διάφορα ἔργα ἀπὸ χαλκόν, ἄργυρον καὶ χρυσόν, ὕφαινον δὲ λεπτότατα ὑφάσματα τόσον πολὺ λεπτά, ὡστε ἐφαίγοντο ὡς νά τσαν ἀραχνούφαντα.

Αἱ σπουδαιότεραι δὲ βιομηχανίαι των ἦσαν ἡ κατασκευὴ τῆς ψάλου καὶ τῆς πορφύρας. Μὲ τὴν ψάμμον, ἡ δύοια ἦτο ἀφθονος εἰς τὴν παραλίαν των, ἔχαμνον ψαλον, καὶ οὕτω κατεσκεύαζον ἀγγεῖα ὅχι μόνον ἀπὸ πηλόν, ἀλλὰ ἀπὸ ψαλον, διάφορα δοχεῖα, ποτήρια, φιαλίδια. Ἡ δὲ πορφύρα ἦτο τὸ κόκκινον χρῶμα, τὸ δύοιον ἐξήγετο ἀπὸ ἐν κογχύλιον εὑρισκόμενον ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς ἀκτὰς των. Μὲ τὴν πορφύραν ἔθαψον τὰ πολυτελέστερα ὑφάσματα, τὰ δύοια ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας ἔφερον μέγαν πλοῦτον εἰς τὴν χώραν των. Τὰ πορφυρά αὐτὰ ὑφάσματα, τὰ δύοια ἐλέγοντο πορ-

φύρας, τὰ ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἀρχοντες ὅλων τῶν ἀρχαίων λαῶν.

Τὸ ἐμπόριον.— Οἱ Φοίνικες ὑπῆρξαν ὁ πρῶτος ἐμπορικὸς λαὸς τοῦ κόσμου, παραβάλλονται δὲ μὲ τοὺς σημερινοὺς Ἐβραίους καὶ τοὺς Ἀγγλους. Διὰ τῆς θαλάσσης μετέφερον εἰς τὸν γνωστὸν ὕδετε κόσμον τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, ὡς καὶ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ιδίως τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ασσυρίων. Ἡσχολοῦντο δὲ καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑηρᾶς, τοῦ ὕποποιον ἐγίνετο μὲ καραβάνια, ὥπως καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Χιλιάδες κάμηλοι ἔφερον εἰς τὴν Τύρον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Ἀραβίαν διάφορα πολύτιμα ἐμπορεύματα. Μὲ τὰ πλοῖα των δὲ ἐπήγαγιν εἰς μακρινὰ παράλια, ἐξήρχοντο εἰς τὴν Ἑηρᾶν καὶ ἐξέθετον τὰ κοσμήματα καὶ τὰ ἄλλα ἔργα, τὰ ιδικά των καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ βάρδαροι τοῦ τόπου, ιδίως αἱ γυναικες, ἔτρεχον νὰ τὰ ιδοῦν καὶ νὰ τὰ θυμάσσουν. Ἐδιδον οὕτοι τὰ ιδικά των προϊόντα (δέρματα ζῷων, μέταλλα κλπ.), ἐλάμδαγον δὲ εἰς ἀντάλλαγμα τὰ ὠραῖα πράγματα, τὰ ὅποια ἔφερον οἱ Φοίνικες. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισε τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγίνετο μὲ ἀνταλλαγὴν καὶ ὠνομάζετο ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον, ἀργότερα δὲ οἱ ἀνθρώποι κατεσκεύασαν τὰ νομίσματα, καὶ τότε τὸ ἐμπόριον ἐγίνεν ὥπως καὶ σήμερον πολὺ εὔκολον.

Τὸ ἀλφάβητον.— Ή σπουδαιοτέρα ἀνακάλυψις τῶν Φοίνικων εἶναι τὸ ἀλφάβητον. Οἱ Φοίνικες ἤσαν πρὸ παντὸς ἀνθρώπων πρακτικοὶ καὶ εἶχον ἀνάγκην διὰ τὸ ἐμπόριόν των ν^η ἀναγινώσκουν, νὰ γράψουν καὶ νὰ λογαριάζουν εὐκόλως. Ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους λοιπὸν ἔμαθον τὴν τέχνην τοῦ λογαριασμοῦ, ἀπὸ δὲ τὴν γραφὴν τῶν Αἰγυπτίων ἔφευρον τὸ ἀλφάβητον. Διὰ κάθε φθόγγου μετεχειρίσθησαν ἐν ιδιαιτερον σημεῖον καὶ οὕτως ἔκαμψαν τὴν γραφὴν πολὺ ἀπλουστέραν. Τὸ Ἀλφάβητον τῶν Φοίνικων συνίστατο ἀπὸ 22 γράμματα, μὲ τὰ ὅποια ἥδυναντο νὰ σημειώσουν ὅλους τοὺς ἥχους τῆς γλώσσης των. Οἱ Ἑλληνες ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας τὰ σημεῖα αὐτά, τὰ ἡγεμονεῖσαν εἰς 24 καὶ ἔκαμψαν τὸ γνωστὸν ἀλφάβητον, τὸ ὅποιον μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀλφάβητον τοῦτο δὲν συνίστατο πλέον ἀπὸ σημεῖα τὰ ὅποια ἐδήλωνον συλλαβῆς ἢ λέξεις ὀλοκλήρους, ἀλλ᾽ ἀπὸ

σημεῖα τὰ δποῖα ἐδήλων φωνήεντα καὶ σύμφωνα. Μὲ τὰ σημεῖα λοιπὸν αὐτὰ εἶναι δυνατὸν γὰρ γράφωνται αἱ λέξεις οἵαςδήποτε γλώσσης.

Η σπουδαιότης τῶν Φοινίκων.— “Ο ἐμπορικὸς ἔκεινος λαός, ὁ δποῖος δὲν εἶχεν ἄλλην σκέψιν παρὰ μόνον τὸ συμφέρον, ὑπῆρξε μὲ τὸ ἐμπόριόν του σπουδαιότατος παράγων τῆς προσδόου. Ο πολιτισμὸς ὅφείλει παρὰ πολλὰ εἰς τοὺς Φοίνικας. Πρῶτοι αὗτοὶ ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον πόσην σπουδαιότητα ἔχει ἡ βιομηχανία, ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. Μὲ τὰ ἐμπορεύματά των διέδιδον συγχρόνως εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας τῷν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τὴν θαυμασίκην δὲ ἐφεύρεσιν τοῦ ἀλφαριθμοῦ αἱ πρόσδοι τοῦ βίου καὶ αἱ γνώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προήχθησαν καὶ διεδόθησαν πολὺ εύκολώτερον. Τὸ ἀλφάριθμον τῶν Φοινίκων τὸ ἐτελειοποίησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάριθμον προηλθεν ἡ γραφὴ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΜΔΑΟΣ

ΑΙΓΑΙΟΙ	ΑΣΣΥΡΙΟΙ	ΕΛΛΗΝΕΣ	ΦΟΙΝΙΚΕΣ
Oἱ πυῶντοι φρασάδό. Μεμφρις	Oἱ Λιγύπτιοι κτίζουν τὸν πόλεις καὶ ἐπολεύ- ζονται.	Kύρτος τῆς Νινευή.— Μι- κραὶ βοσκεῖαι.— Oἱ Χαλδαῖοι κτίζουν παλαιότατας πόλεις εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.	H Σιδῶν . . . 1.500 Καραποροφή τῆς Σιδῶνος. 1200
Oἱ ιδρυταὶ τῶν πυραμίδων	3.500	Oἱ Χαλδαῖοι κατέβασαν τὰ μέ- ταλλα, ἔχουν γνωμήν, πόλεις καὶ μηνιαῖα.	Kορήν 2.000 Μυρχῆναι 1.500
H 12 δυναστεία εἰς τὰς Θήβας (τὸ Λαβήριονθο)	2.200	Mεγάλα κατακτή- σεις τῆς Ασσυρίας. 1000-650	Διορεῖς 1.100
H ἀζυὴ τῶν Θηρβᾶσ. Ρακοῆς B'	1.500	H ἀζυὴ τῶν βασι- λέων τῆς Νινευή. . . . 700	Τιδουσις τῆς Καραποροφή τῆς Σιδῶνος. 813
Κατάκτησις τῆς Αιγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν.	525	Bαθηλέων. Κύρτος τοῦ Ναխογδονόσορος “Αλισσις Βαθηλέωνος ὑπὸ τῶν Περσῶν	Μετασεγενέσεις 1200-900 Πολιορκία τῆς Γύ- ψου ὑπὸ τοῦ Να- βουγοδονόσορος. 587

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

ΘΕΟΙ ΚΑΙ ΗΡΩΕΣ - ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ

α'.—*Οι Ἑλληνικοὶ μῦθοι.*—Τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως. Ἡ πολυθεῖα. Ο ἀνθρωπομορφισμός.

β'.—*Οι θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες.*—Οι θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ, τῆς θαλάσσης, τῆς γῆς. Οι σπουδαιώτεροι ἥρωες.

γ'.—*Η λατρεία καὶ οἱ ἀγῶνες.*—Αἱ θυσίαι. Τὰ μαντεῖα. Οἱ ἀγῶνες.

α.—*Οι Ἑλληνικοὶ μῦθοι.*

Οι Ἑλληνες εἶχον ζωηρὰν καὶ πλούσιαν φαντασίαν, τὴν ὅποιαν ἐξωργόνει ή ὠραία φύσις τῆς χώρας των. Τριγύρω τὰ ὅρη μὲ τὰς ὠραίας γραμμάτων, ή γαλανή θάλασσα, ή λαμπρὰ ἀτμοσφαίρα ἐμέθυε τὴν φαντασίαν των καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ δημιουργήσουν ἔνα ὑπερφυσικὸν κόσμον, δ ὅποιος ἔγινεν ἀντικείμενον τῆς λατρείας των. Ἡ θρησκεία λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων εἶναι μία ὠραιοτάτη ποίησις.

Αἱ δυνάμεις καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, τὰ δυνάμεια δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξηγήσεις ή ἐπιστήμη εἰς τοὺς παναρχαίους χρόνους, ἐφάγησαν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὡς μεγάλα καὶ μυστηριώδη ὅντα προσκιμένα μὲ θέλησιν καὶ μὲ αἰσθήματα ἀνθρώπινα. Τὰ ὑπεράνθρωπα καὶ τὰ ὅντα ἔγιναν οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐξ ἄλλου, ή εὐσέβεια τῶν τέκνων ἔκαμε νὰ νομίζουν, δτι δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν γὰρ χάσσουν τοὺς γονεῖς των, ἔστω καὶ ἀνέθυησκον. Ἐπίστευον δτι οἱ προσφιλεῖς γενροὶ των ἔζων πάντοτε καὶ μετὰ θάνατου καὶ ἐπροστάτευον αὐτούς. Ἐκτὸς λοιπὸν τῆς λατρείας τῶν θεῶν, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες εἶχον καὶ τὴν λατρείαν τῶν προσγόνων.

Πῶς ἐδημιούργησαν οἱ "Ἐλληνες τοὺς θεούς.—Οἱ "Ἐλληνες ἐσυγήθιζον γὰρ δημιούρων περὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως μὲ

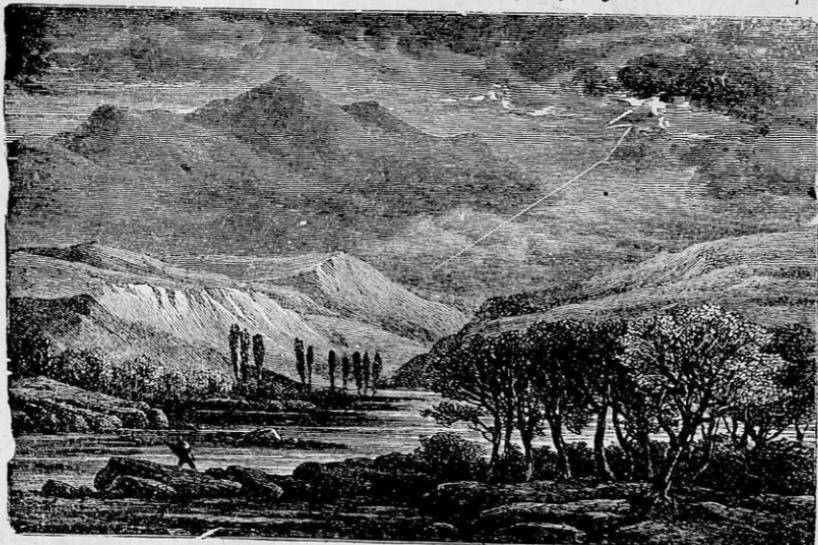
·**Ἡ Σελήνη μὲ τὸ ἄρμα της.**—**Ἡ θεὰ Ἀρτεμίς,**
·**ὧς προσωποποιήσει τῆς σελήνης.**

παρομοιώσεις, τὰς δποίας ἔπαιρναν ἀπὸ τὰς συνήθεις πράξεις τῶν ἀνθρώπων. "Ἐκχμόνον δ, τι κάμνουν καὶ σήμερον οἱ ποιηταί, Βταν μεταχειρίζονται ποιητικὰς ἐκφράσεις. Διὰ νὰ δεῖξουν τὴν λάμψιν τοῦ ἥλιου ἔλεγον «δ Ἄπόλλων ἐξακοντίζει τὰ βέλη του», δπως σήμερον λέγομεν «δ ἥλιος ρίπτει τὰς ἀκτίνας του». Μὲ τὴν ζωηρὰν φαντασίαν των οἱ "Ἐλληνες ἐφαντάσθησαν, δτι τὰ δνόματα "Ἄπόλλων, ἥλιος ἐδήλων ἐν πρό- ·**Ο "Ἥλιος μὲ τὰς ἀκτίνας του.** σωπον ισχυρόν, τὸ δποίον προξενεῖ τὸ φαινόμενον τῆς λάμψεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν δ "Ἄπόλλων ἔγινε Ήεδός. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐνόμιζον δτι ἔκαστον ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως κρύπτει μίαν δύναμιν ζωντανὴν καὶ δπεράνθρωπον, τὴν δποίαν δ ἀνθρωπος δφείλει γὰρ μὴ δυσκρεεστῇ,

ἀλλὰ γὰρ κάμνη εύνοϊκὴν πρὸς ἔσυτὸν μὲ τὸν σεβασμὸν καὶ μὲ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας τοῦ ἀπονέμει. Οἱ κατακλυσμοί, οἱ κεραυνοί, αἱ θύελλαι, αἱ τρικυμίαι: διήγειραν τὸν θαυμασμὸν ἢ τὸν τρόμον. Ὁ γῆλιος ζωογονεῖ τὴν φύσιν, τὰ γέφη παράγουν τὴν εὐεργετικὴν βρο-
χὴν ἢ τὴν χάλαζαν, ἢ ὁποία εἰναι: ὁ τρόμος τῶν γεωργῶν. Ὅλαι
αὐταὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὔτυχίαν
ἢ συμφοράς, προύρχοντο ἀπὸ ὑπερφυσικὰ ὅντα, καὶ αὕτα τὰ ὅντα
τὰ ὑπεράνθρωπα γῆσαν οἱ θεοί.

Ἡ πολυθεῖα καὶ ὁ ἀνθρωπομορφισμός.— Οἱ Ἑλληνες

‘Ο “Ολυμπος.—Τὸ ὄψηλὸν ὅρος τῆς Θεοσαλιας, τὸ ὅποιον
ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κατοίκια τῶν θεῶν.

λοιπὸν δὲν ἔξυψώθησαν εἰς τὴν ἔννοιαν ἐνὸς μόνου Θεοῦ. Ἐθεο-
ποίησαν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὰ ὅδατα, μὲ μίαν λέξιν δλας τὰς
δυνάμεις τῆς φύσεως. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς αὐτάς,
ἐθεοποίησαν ἀκόμη καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν
διάνοιαν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἀλλας ἥθικας δυνάμεις, δηλαδὴ τὰ
διάφορα χαρίσματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίστευον οὖτις ἐπεριτριγύριζον
αὐτοὺς πλήθος ἀστράτων ὅντων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησαν ὡς πρόσωπα,
τὰ ἐπροσωποποίησαν (τοῦτο λέγεται προσωποποίησις), καὶ εἰς

τὰ ἐποία ἔδωκαν ἐν ὅνομα τῷ θεῖον μεγάλους καὶ μικρούς. Ἡ τοιαύτη θρησκεία, κατὰ τὴν δοκίμαν πιστεύουσιν οἱ σύμφωνοι εἰς πολλοὺς θεούς, λέγεται πολυθεϊσμός, εἶχον δὲ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὅλοι οἱ Ἀριοὶ λαοί.

Ἡ ζωηροτάτη φαντασία τῶν Ἑλλήνων ἔδωκεν εἰς ἑκάστην θεότητα μορφὴν καὶ σῶμα ἀνθρώπου, καὶ οἱ Ἑλληνες ἐπλασαν τοὺς θεούς των κατὰ τὸ δμοίωμα ἑαυτῶν. Οἱ θεοί των γῆσκν «ἀνθρωποφυεῖς», ὅπως τοὺς ὄνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ ποιηταί, γῆσκν ἀνδρες ἢ γυναικες, νέοι ἢ γέροντες. Οἱ τρόποις οὕτοις νὰ παριστάνωνται οἱ θεοὶ μὲ ἀνθρωπίνην μορφὴν λέγεται ἀνθρωπομορφισμός. Εἰχον δμως οἱ θεοὶ δύναμιν, πνεῦμα καὶ ὥραιότητα, ἢ ἐποία δὲν ἡδύνατο νὰ καταστραφῇ, οὔτε νὰ φθαρῇ. Ἡσκν ἀθάνατοι καὶ τὸ πρόσωπόν των ἔλαμπεν ἀπὸ αἰώνιαν νεότητα, ἔζων δέ, ὅπως καὶ οἱ Ἑλληνες ἀρχηγοί, εἰς ἐν ἀνάκτορον ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὅρους Ὁλύμπου. Ἔκει ἔπιγνον νέκταρ καὶ ἔτρωγον ἀμέροσίκαν, τὰ ἐποία γῆσκν ἢ τροφὴ τῶν ἀθανάτων.

Ἡ μυθολογία.—Ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἀπέδωκεν εἰς τοὺς θεούς συνηθείας δμοίας μὲ τὰς συνηθείας τῶν ἀνθρώπων. Συνήπτον μεταξύ των συγγενείας, γάμους, εἰχον ἀντιζηλίας, φιλίας. Ἀνεμείχθησαν ἐπίσης μὲ τοὺς θηντούς καὶ εἰχον δικφόρους περιπετείας. Οἱ θεοὶ λοιπόν, εἶχον, ὅπως καὶ οἱ ἀνθρώποι, τὴν ἴστορίαν των. Αἱ διηγήσεις αὗται περὶ ἑκάστου τῶν θεῶν ἢ καὶ τῶν ἡρώων λέγονται μῦθοι. Τὸ σύνολον δὲ τῶν μύθων αὗτῶν ἀποτελεῖ τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν.

Οὐδεὶς λαὸς εἰς τὸν κόσμον ἐπλασε τόσον λαμπρὰν καὶ γεμάτην ἀπὸ ποίησιν μυθολογίαν. Οἱ Ἑλληνικοὶ μῦθοι ἔδωκαν ἡμέρα εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας νὰ γράψουν ὑπέρηφα ποιήματα καὶ νὰ κάμουν ἀπαράμιλλα ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας. Ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας παρέλαθον τὰ θέματα αὗταὶ οἱ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι ἐλων τῶν λαῶν καὶ ἐλων τῶν αἰώνων καὶ ἐδημιουργησαν ποιήματα, δράματα, ἀγάλματα, εἰκόνας. Καὶ οὕτω τὰ δύναματα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος ἔγιναν τόσον συνήθη εἰς ζλους τοὺς λαούς, οἵσον καὶ τὰ μεγαλύτερα πρόσωπα τῆς ἴστορίας των.

Ἡ κοσμογονία καὶ ἡ τιτανομαχία.—Εἰς τὴν ἀρχήν, ὅπως διηγοῦντο οἱ ποιηταί, ὑπῆρχε τὸ Χάος καὶ ἡ Γῆ, ἡ Νύξ καὶ

ἡ Ἡμέρα. Ἀπὸ δὲ τὴν ἔγωσιν αὐτῶν προσῆλθεν ὁ Οὐρανὸς καὶ δόμος (θάλασσα). Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐγεννήθησαν διάφοροι ἄλλοι καλοὶ θεοί. Ἐγεννήθησαν δύμως καὶ ἄλλα τερατώδη δύντα, τὰ δποῖς ἥσαν οἱ Τιτᾶνες, οἱ Γίγαντες καὶ δὲ Κύκλωπες μὲν ἕνα δρθαλμόν, οἱ Ἐκατόγχειρες μὲν ἑκατὸν χειραρχας. Ὁ λιχυρότατος ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνας ἦτο δὲ Κρόνος (χρόνος). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐξεθρόνισε τὸν

Τιτανομαχία

πατέρα του Οὐρανὸν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ τὸν Κρόνον ἐξεθρόνισεν δικός του Ζεύς, δέποιος ἔγινεν ἀνώτατος θεός, «δι πατήρ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων», διπος τὸν ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Οἱ ἀδελφοὶ του Κρόνου, οἱ Τιγάτες καὶ οἱ Γίγαντες, ἡθέλησαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν ἐκθρονισθέντα θεὸν καὶ ἤρχισαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Διός, δέποιος ἦτο εἰς τὸν "Ολυμπον". Ἀλλ' δὲ Ζεύς, τὸν δέποιον ἐβοήθουν οἱ ἀδελφοὶ του, οἱ καλοὶ θεοί, κατετρόπωσε μὲ τὸν κεραυνὸν τοὺς ἐκθρούς του καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὰ Τάρταρα, τὰ δέποια ἥσαν ἔν φοιτερὸν βάραθρον κάτω ἀπὸ τὸν "Ἄδην". Ἀπὸ τότε δὲ Ζεύς κυβερνᾷ μόνος τὸ σύμπαχο.

Β.—Οἱ θεοί.

Ἀναλόγως τοῦ τόπου, εἰς τὸν δέποιον κατέκουν, οἱ θεοὶ ἥσαν θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων θεῶν, ὑπῆρχον καὶ πλῆθος κατωτέρων θεῶν, οἱ δέποιοι εἰχον διαφέροντες ἴδια τητας καὶ ἥσαν οἱ θεράποντες τῶν μεγάλων.

Οἱ θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ.—Ο Ζεὺς εἶναι «ὁ ἄναξ, ὁ πατὴρ

·Ο μέγας θεὸς Ζεύς.

τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων», ὁ κρατικὸς κύριος καὶ κυβερνήτης τοῦ κόσμου. Εἶναι ὁ θεὸς ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ,

·Ο Αἰσλός ἔξαπολύει τοὺς ἀνέμους.

αὐτὸς συναθροίζει· ἢ διαλύει τὰ σύννεφα, παράγει τὴν βροχήν, ρίπτει τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν. Εἰς ἐν κίνημά του τρέμει ὁ

ούρανὸς καὶ ἡ γῆ. Αὕτης κρατεῖ εἰς τὸν κόσμον τὴν τάξιν (κόσμος =τάξις). Δεὶγμα τῆς δυνάμεως τοῦ Διὸς ἦτο ὁ κεραυνὸς καὶ ὁ ἀετός, τὸ ἴσχυρότατον ἀπὸ τὰ πτηγυά.

Πλησίον τοῦ Διὸς παρεκάθητο ἡ σύζυγός του **"Ηρα**, ἡ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ.³ Επίσης πλησίον τῶν παρέμενον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸν "Ολυμπον. Οἱ **"Ερωτῆς** ἔφερεν εἰς τὴν γῆν τὰς διεταγάδας τοῦ Διὸς καὶ ἦτο ὁ Ήερός, ὁ ὄποιος ἐμεσίτευε μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.⁴ Επίσης ἄγγελος τῶν θεῶν ἦτο ἡ **"Ιερις**, τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ὄποιον ἐμφανίζεται εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν βροχήν.⁵ Ο

Tρίτων

γῆλιος ἦτο ὁ ἀπαστράπτων **"Απόλλων** (Φοῖδος), ὁ θεῖος τοξότης μὲ τὰ ἀργυρᾶ βέλη. Ή δὲ σελήνη ἦτο ἡ λευκὴ **"Αρτεμις**, ἡ κυνηγὸς παρθένος, τῇς ὄποιας τὸ ἀργυροῦν τόξον ἔπληγτε τὰ θηρία τῶν δρέων. Εἰς τὸν "Ολυμπον διέμενε καὶ ἡ **"Ηβη**, ἡ αἰωνία θεότης.

Καὶ οἱ ἄνεμοι ἀκόμη εἶχον ὄνομα. **"Ησαν** ὁ Βορέας (ἄνεμος τοῦ Βορρᾶ), ὁ Νότος (ἄνεμος τοῦ νότου), ὁ Εὖρος (ἄνεμος τῆς Ανατολῆς), ὁ Ζέφυρος (ἄνεμος τῆς Δύσεως). Υπήκοουν δὲ ὅλοι εἰς τὸν κύριόν των, τὸν **"Αιολον**, ὁ ὄποιος τοὺς ἐκράτει κλεισμένους εἰς ἀσκούς.

Οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης.—"Ολα τὰ φαινόμενα τῆς θαλάσσης, ἡ ὄποια εἶναι ἀγαπητὴ εἰς τὸν "Ελληνας, εἶχον γίνει θεοί. Ή θάλασσα, ἀλλοτε γαλήνιος, ἀλλοτε φοβερά, ἦτο ὁ **"Ποσειδῶν**, ὁ βασιλεὺς τῶν θαλάτων. Μὲ τὴν τρίαινάν του ἔσειε τὴν γῆν καὶ διῆ-

γειρε τάξ τρικυμίας. Ή δὲ θάλασσα πλησίου εἰς τὰς ἀκτὰς ἦτο ἡ σύζυγός του Ἀμφιτρίη. Τὴν γαλήνιον θάλασσαν παριστανεν ὁ Νηρεύς, τοῦ ἐποίου αἱ κόραι, αἱ Νηρηΐδες, ἔπαιζον μὲ χάριν εἰς τὰ κύματα. Εἰς τὸν θόρυβον τῶν κυμάτων ἤκουον οἱ Ἑλληγες νὰ σαλπίζουν οἱ Τρίτωνες, θαλάσσιοι θεοί, οἱ ὅποιοι παριστάνοντο μὲ ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ ἐποίον λήγει εἰς οὐράνιον ιχθύος.

Οἱ θεοὶ τῆς γῆς.—Η γονιμότης τῆς γῆς ἦτο ἡ Δήμητρα (γῆ - μήτηρ), ἡ ἐποία παρήγε τὰ σπαρτὰ καὶ πρῶτον τὸν σῖτον. Η Δήμητρα ἔμαθε τοὺς ἀνθρώπους τὴν τέχνην νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς. Ο θεὸς τοῦ Ἀδου, ὁ Πλούτων, τῆς εἶχεν ἄρπασει τὴν κόρην τῆς Περσεφόνης, ἡ ἐποία κάθε ἀγοιζεν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μητέρα της. Ήτο ἡ ἀγνησία τῆς φύσεως κατὰ τὸ ἔαρ, τὴν ἐποίαν ἔξαφανίζει ὁ χειμῶν (ὁ Ἀδης).

Η δὲ ἀμπελὸς εἶχε τὸν ἴδιον της θεόν, τὸν Διόνυσον ἢ Βάκχον. Πέριξ αὐτοῦ συνηθίσαντο οἱ Σάτυροι, χυδαιοὶ θεοί μὲ πόδας καὶ οὐράνιοι γέροι, οἱ ὅποιοι ἐσυμβόλιζον τὰς κτηνώδεις δυνάδας καὶ οὐράνιοι αἰγάλες, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο Νύμφαι, ποιμένων. Ωραῖαι δὲ γυναικεῖς, αἱ ὅποιαι ὠνομάζοντο Μοῖραι, ἐξέφραζον τὴν χάριν τῆς φύσεως. Εν γένει τὰ δάση καὶ τὰ βουνά, αἱ κρήναι καὶ αἱ κοιλάδες, αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοὶ ἦσαν ἐμψυχωμένοι μὲ ἀπειράριθμα ὄντα.

Οἱ θεοὶ τοῦ Κάτω κόσμου.—Εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, εἰς τὸ βασίλειον τῶν νεκρῶν, ἐβασίλευεν ὁ σκοτεινὸς Ἀδης, ὁ Πλούτων. Εἰς κύρων τρικέφαλος, ὁ Κέρεβρος, ἐφύλαττε τὸ βασίλειον τῶν νεκρῶν. Ηλησίον τοῦ Πλούτωνος εἶναι αἱ τρεῖς Μοῖραι, αἱ ὅποιαι νενηθοῦσαι καὶ ἔκοπτον τὸ γῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Δύο σκοτεινοὶ ποταμοί, ἡ Στρυξ καὶ ὁ Αχέρων, ἐχώριζον τὸν Κάτω κόσμον ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ζώντων. Απὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς σμον ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ζώντων. Επέρνα δὲ Χάρων, ὁ θυηρέτης τοῦ Πλούτωνος, τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν εἰς τὸν Ἀδην. Ο θεὸς τῶν θαυματείων ἦτο δὲ Ἡφαιστος, ὁ ὅποιος ἐπροξένει τοὺς σεισμούς.

Οἱ θεοὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἀνθρώπου.—Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ δυνάμεις καὶ αἱ ἴδιότητες τοῦ ἀνθρώπου εἶχον προσωποποιηθῆ. Ο "Αρης ἦτο ἡ ἀνδρεία, δὲ θεὸς τοῦ πολέμου, ἡ δὲ ποιητή. Ο "Αρετης ἦτο τὸ κάλλος. Υἱὸς τῆς Αφροδίτης ἦτο δὲ μηρὸς θεὸς Ερως, συνοδοὶ δὲ αὐτῆς αἱ τρεῖς Χάριτες. Ο Ασκληπιόδης ἦτο δὲ θεὸς τῆς ιατρικῆς.

„Αλλοί οἱ σπουδαιότατοι θεοὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος ήσαν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἀπόλλων. Ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο κόρη τοῦ Διός

εἰχεν ἐξέλθει πάνοπλος ἀπὸ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ εἰχε μεγάλην δύναμιν ὡς ἐκπροσωποῦσα τὴν σοφίαν τοῦ πατρός της. Ο δὲ Ἀπόλλων, διθεὸς τοῦ φωτός, ἦτο συγχρόνως καὶ προστάτης, τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς. Μὲ τὴν κιθάραν τοῦ ἔσυρεν εἰς τὸν Παρνασσὸν τὸν χορὸν τῶν ἐννέα Μουσῶν, διὰ τοῦτο ἐλέγετο «Μουσιγέτης Ἀπόλλων». Αἱ Μουσαὶ παριστάνουσιν εὐγενεῖς δημοσιργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος (ἡ Κλειδωτὴν ἴστορίαν, ἡ Εὐτέρπη τὴν μουσικήν, ἡ Οὐρανία τὴν ἀστρονομίαν κλπ.).

Οἱ δύο οὗτοι θεοί, ἡ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ήσαν οἱ ἀγαπητοὶ θεοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ Ἀθηνᾶ ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἦτο ἡ ἀγαπητὴ θεά τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, διὸ Ἀπόλλων ἔγινεν δικαῖος ἐξοχὴν Ἑλληνικὸς θεός. Καὶ τῶν δύο ἡ λατρεία ἐξήσχησε πολὺ ἐξευγενιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ πνεύμα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἀθηνᾶ

τρεία ἐξήσχησε πολὺ ἐξευγενιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὸ πνεύμα τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ μεγάλοι θεοί.—Δώδεκα ἀπὸ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἐθεωρήθησαν ώς οἱ μεγάλοι θεοὶ καὶ εἶχον κατοικίαν τὸν Ὀλυμπὸν, τὸ ὑψηλὸν Θεοσαλικὸν ὅρος. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἢ ὅποια εἶναι γεμάτη ἀπὸ σύνυνεφα, οἱ Ὀλύμπιοι θεοί, ώς ἐλέγοντο, εἶχον τὰ παλάτια τῶν καὶ ἔκαμψον τὰ συμβούλια τῶν. Εἶναν μὲν εὐωχίας, ὅπως καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Ὄμηρου, ἔπινον νέκταρον καὶ ἔτρωγον ἀμφοροσίαν, τὰ δποῖα τοὺς ἔδιδον τὴν ἀθανασίαν, καὶ εἶχον παντοτειγὸν ἀκόλουθον τὴν Ἡδηγη, τὴν αἰωνίαν θεότητα. Οἱ μεγάλοι θεοὶ παρίστανον μίαν δύναμιν φυσικὴν καὶ συγχρόνως μίαν ἡθικὴν ἴδεαν, τὴν δποίαν οἱ καλλιτέχναι ἔκαμψαν αἰσθητὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των μὲν μερικὰ σύμβολα. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἐμορφώθησαν μὲ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἔταύτισαν τοὺς Ἕντοικούς των θεοὺς μὲ τοὺς θεοὺς τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας τὰ δύομάτα τῶν θεῶν προέρχονται ἀπὸ τὴν Αατινικὴν γλωσσαν.

Όν. θεοῦ	Λατινικὸν	Δύναμις	Ιδέα	Σύμβολο
ΖΕΥΣ	Jupiter	ἀήρ	παντοδυναμία	ἀετός, σκῆπτρον, κε-
ΗΡΑ	Juno	οὐρανὸς	γάιος	ταώς. [ραυνός.
ΑΘΗΝΑ	Minerva	ἀστραπὴ	σοφία	γλαύξ, αἰγίς, ἔλαιον.
ἌΡΤΕΜΙΣ	Diana	σελήνη	ἄνφοτης	ἔπαφος, ἡμισέληνος.
ἈΦΡΟΔΙΤΗ	Venus	ἔρως	κάλλος	περιστερά.
ΔΗΜΗΤΡΑ	Ceres	γῆ	γονιμότης, γεωργία	στάχυς, δρέπανον.
ΑΠΟΛΛΩΝ	Phoebus	ἥλιος	τέχναι, γράμματα	τόξον, λύρα.
ΕΡΜΗΣ	Mercurius	βροξὴ	εὑρισκετεία	πτερόα, κηρύκειον.
ΑΡΗΣ	Mars	θύελλα	πόλεμος	πειρικεφαλαία, λόγκη.
ΗΦΑΙΣΤΟΣ	Vulcanus	ὑπόγειον πῦρ	βιομηχανία	σφῦρα, ἄκμων.
ΠΟΣΕΙΔΩΝ	Neptunus	θάλασσα	δργὴ	τρίαινα, πηπός.
ΕΣΤΙΑ	Vesta	ἔστια τοῦ οἴκου	οἰκογενειακαὶ ἀρε-	τεῖρὸν πῦρ
			[ταὶ]	

Ἡθικαὶ ιδέαι.—Οἱ ἀρχαῖοι ἔπλασαν καὶ θεᾶς σεβαστάς, αἱ δποῖαι ἔξέφραζον τὴν ἔννοιαν τῆς τάξεως. Τοικύται ήσαν ἡ **Νέμεσις**, ἡ δποία κατεδίωκε πάντα, βστιὲς ὑπερηφανεύετο καὶ ἐπειριφρόνει τὸ δίκαιον, ἡ **Θέμις**, ἡ θεὰ τῆς δικαιοσύνης, ἡ δποία ἐπετήρει τὴν ἔννομον τάξιν. Η δὲ **Ἐστία** ἦτο ἡ θεὰ τοῦ πυρός, ἡ δποίοιο ἔκαιεν εἰς τὴν ἔστιαν τοῦ οἴκου, καὶ παρίστανε τὰς οἰκογενειακὰς ἀρετάς.

Τοπεράνω δὲ πάντων τῶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων ὑψώνετο ἡ **Μοῖρα**, ἡ θεὰ τοῦ πεπρωμένου, ἡ εἰμαρμένη. Η Μοῖρα ἦτο ἀγν.

ΠΡΙΝΑΡΗΣ

Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν.—Οἱ Ἐρμῆς, ὁ ὅποιος ἐθεωρεῖτο καὶ ως ψυχοπομπός, φέρει δύο ἀποθανόντας εἰς τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Ηερσεφόνην.

τέρα καὶ ἀπὸ θεοὺς ἀκόμη. Οἱ ἄνθρωποι, ὅγν καὶ ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτήν, ἐντούτοις εἰναι ὑπεύθυνοι διὰ τὰς πράξεις των. "Οταν δὲ οἱ νεκροὶ ἔφθανον εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πλούτωνος, ἐπήγανον ἐνώπιον τριῶν κριτῶν, οἱ δρποῖοι ἦσαν ὁ **Μίνως**, ὁ **Αἰακὸς** καὶ ὁ **Ραδάμανθυς**. Οἱ κακοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰ **Τάρταρα**, ὅπου ἐβασινίζοντο μὲν αἰώνια βασανιστήρια ἀπὸ φοιεράς θεάς, αἱ δρποῖαι ἐλέγοντο **Ἐριννύες**. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἐπήγανον εἰς τὰ **Ἢλύσια πεδία**, ὅπου τοὺς ἐπερίμενε βίος ἥρεμος καὶ εὐδαίμων.

Οἱ Ἡρωες.—Οἱ πρόγονοι τῶν βασιλεών σίκουν ἔγιναν οἱ προστάται τῶν λαῶν καὶ τῶν πόλεων, οἱ **Ἡρωες**. Ἐπειδὴ δὲ οἱ **Ἐλληνες** ἐφαντάζοντο τοὺς θεούς των ως ἀναμιγνυομένους πολὺ στενῶς μὲ τούς ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι οἱ Ἡρωες ἦσαν υἱοὶ τῶν θεῶν, **ἡμίθεοι**, γεννηθέντες ἀπὸ τῶν γάμων ἐνὸς θεοῦ ἢ θεᾶς μὲ ἔνα θυητόν.

Οἱ Ἡρωες εἶχον θαυμαστὴν ἱστορίαν. Διότι ἐπετέλεσαν εἰς τὴν θαυμάσια κατορθώματα, ἔκκλιμα μεγάλα ταξίδια καὶ κατακτήσεις. Αὗτοι ὠδήγησαν τὰς μεταναστεύσεις τῶν λαῶν. Οἱ δὲ **Ἐλληνες** μὲ τὴν ζωηροτάτην φαντασίαν των ἐπλασαν θαυμασίας διηγήσεις

περὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν. Μερικοὶ ἡρωες καὶ παραδόσεις ἔγιναν περισσότερον δύνομασται καὶ εἶναι αἱ ἔξηγες.

Ο ‘Ηρακλῆς.—“Ολους τοὺς ἡρωας καὶ τὰ κατορθώματά των τὰ ἐπέρασεν δὲ Ἡρακλῆς, δὲ δποιος ἦτο δὲ ἀγαπητὸς ἡρως τῶν Ἑλλήνων. Οὐδὲ Ἡρακλῆς διέτρεχε τὸν κόσμον καὶ ἔζετέλει τὰ σκληρότερα ἔργα. Ήτο εἰς τὸ λίκνον ἀκόμη καὶ ἔπινιξε μὲν τὰς χεῖρας του δύο ὅφεις. Οτε δὲ ἐμεγάλωσεν, εὑρέθη ἐμπρὸς εἰς δύο δρόμους, δ

Ο ‘Ηρακλῆς παλαίων πὲ τοὺς λέοντας τῆς Νεμέας

Ο ‘Ηρακλῆς φονεύων τὴν Λερναῖαν θραν

εἰς ἦτο δὲ δρόμος τῆς ἀρετῆς, καὶ δὲ ἄλλος τῆς κακίας. Εδιάλεξε τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Οληγν του τὴν ζωὴν δὲ Ἡρακλῆς τὴν ἀφίρωσεν εἰς τὸ νῦ ἐκτελῆ κατορθώματα, τὰ δποια εἰχον σκοπὸν τὴν εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων. Τὰ σπουδαιότερα κατορθώματά του ἦσαν δώδεκα καὶ ἐλέγοντο οἱ δώδεκα ἄθλοι του Ἡρακλέους.

Ο ‘Ηρακλῆς ἐκαθάριζε τὸν τόπον ἀπὸ τὰς κακοποιοὺς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀπηλευθέρωντε τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ τέρατα καὶ τοὺς ληστάς, ἦτο ὡς ή θείκ τιμωρία ὅλων τῶν κακῶν, ἦτο δὲ ἔηγμερωτῆς, δὲ δποιος ἔξηγες εἰς τὴν γῆν ή τάξις καὶ ή δικαιοσύνη. Οἱ ἄθλοι του Ἡρακλέους ἐνθυμίζουν τοὺς ἀγῶνας τῶν παναρχαίων ἀνθρώπων, οἱ δποιοι ἐπάλαιον ἐναντίον θηρίων καὶ ἐναντίον τῶν κακοποιῶν διὰ νὰ κατορθώσουν γὰ τῆσουν τακτικὸν βίον καὶ περισσότερον πολιτισμένον. Ολοι οἱ ἄλλοι ἡρωες ἐπλάσθησαν κατὰ τὸ πρότυπον του Ἡρακλέους.

‘Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἑκδ.

6

‘Ο Θησεύς.—Λαμπρὸς γῆρως ἦτο ὁ Θησεύς, ὁ σύντροφος του Ἡρακλέους. Ἁτο μὲν ἀγαπητὸς γῆρως τῶν Ἀθηναίων, ὁ διποῖος ἀπηγλευθέρωσε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν δουλείαν. Οἱ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως εἶχε νικήσει τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς εἶχεν ἀναγκάσει νὰ στέλλουν ώς φόρον νέους καὶ νέας εἰς τὴν Κρήτην, διποὺς τοὺς κατεβρόχθιζεν ὁ Μινώταυρος. Οἱ Θησεύς ἐφόνευσε τὸν Μινώταυρον καὶ ἀπηγλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας.

‘Ο Περσεύς.—Οἱ παλαιὸς γῆρως τῆς Ἀργολίδος ἦτο ὁ Περσεύς. Τὸ σπουδαιότερον κατόρθωμά του ἦτο ὅτι ἐφόνευσε τὴν γοργόνα **Μέδουσαν**. Ἁτο μὲν αὕτη ἐν τέραξ μὲ πλοκάμους ἀπὸ ὅφεις, ἡ θέα του μόνη μετέβαλλε τοὺς ἀνθρώπους εἰς πέτρας. Ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς Μέδουσῆς ἐπήδηγσεν εἰς πτερωτὸς ἵππος, ὁ **Πήγασος**, τὸν διποῖον ἵππευσεν ὁ Περσεύς καὶ ἐγύριζε τὸν κόσμον ἐκτελῶν διαφόρους ἄθλους.

‘Ο Οἰδίποες λύων τὸ αἰνιγμα τῆς Σφιγγός.
(Ὥωγραφία εἰς ἀρχαίον ἀγγεῖον)

‘Ο Οἰδίποες.—Τὸ κατόρθωμα τοῦ Οἰδίποδος ἦτο, ὅτι ἐφόνευσε τὴν Σφίγγα, τέραξ μὲ σῶμα λέοντος καὶ κεφαλὴν γυναικός.

“**Η Σφίγξ** ἐκάθητο ἔξω ἀπὸ τὰς Θήρας, ἔκαμνε δυσκόλους ἐρωτήσεις εἰς τοὺς διειδάτας καὶ τοὺς κατέτρωγε, διότι δὲν ἦδύναντο νὰ ἀπαντήσουν. **Ο Οἰδίποους** ἔλυσε τὸ αἰνιγμα τῆς Σφιγγός καὶ τὸ τέρας ἀπὸ τὸ πεῖσμα του ἐπεσεν εἰς τὸ βάραθρον. Οἱ δὲ Θηραῖοι εὐγνωμονοῦντες ἔκαμψαν τὸν Οἰδίποδα βασιλέα των, ἀλλ᾽ ἐπειτα ὑπέφερεν οὗτος ἀνεκδιήγητα δυστυχήματα, τὰ ὅποια ἔψαλαν οἱ ποιηταί. Εἰς τὰς δυστυχίας του εἶχε σύντροφον τὴν καλήν του κόρην **Ἀντιγόνην**, ἡ ὅποια ἔγινε τὸ παράδειγμα τῆς υἱοκῆς εὐσεβείας.

Ο ’Ορφεύς.—Μεγάλην φήμην ἀπέκτησε καὶ ὁ **Ορφεύς**, ὁ ὄποιος δὲν ἦτο γῆρας ἐκτελῶν ἀθλους, ἀλλ᾽ γῆρας τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. **Ο γλυκὺς** οὗτος ἀσιδὸς τῆς Θράκης ἐξημέρωνε μὲ τὴν λύραν του τὰ ἄγρια θηρία, καὶ, ὅτε ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του Εὔρυδίκη, κατηλθεν εἰς τὸν **Ἄδην**, ὅπου συνεκίνησε μὲ τὰ ἄσματά του καὶ αὐτὸν τὸν Πλούτωνα, ὁ ὄποιος τοῦ ἀπέδωκεν αὐτὴν. **Άλλα** καὶ πάλιν τὴν ἔχασε, ἀπὸ τότε δὲ ἔξη εἰς τὰ δάση τῆς Θράκης ψάλλων τὰ δυστυχήματά του.

Αἱ σπονδαὶ καὶ αἱ θυσίαι.—Εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γῆρας ὥφειλον οἱ ἀνθρώποι νὰ δεικνύουν τὸν σεβασμὸν των μὲ τὴν λατρείαν πρὸς αὐτούς, ἡ ὄποια ἐδεικνύετο δι² ἔξωτερικῶν τύπων. **Η συνηθεστέρα τιμὴ** ἦτο ἡ σπονδὴ, σηγαδὴ ἡ προσφορὰ οἴνου ἡ καὶ ἄλλου ὑγροῦ, τὸ ὄποιον ἔχυνον πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν. **Ἐπισήμως** ἐλατρεύοντο οἱ θεοὶ εἰς τοὺς **ναούς**, οἱ ὄποιοι ἡσαν κατοικίαι των. **Ο ἐπισημότερος** δὲ τύπος τῆς λατρείας ἦτο ἡ **θυσία**, ἡ ὄποια ἐτελεῖτο εἰς τὸν βωμόν, ἐν ὑψηλὸν μέρος ἐμπροσθεν τοῦ ναοῦ.

Αἱ θυσίαι συνίσταντο εἰς τὴν προσφορὰν εἴτε καρπῶν, εἴτε ζῷων, τὰ ὄποια ἐσφάζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. **Ἐθυσιάζοντο** δὲ διάφορα ζῷα ἀναλόγως πρὸς τὸν θεόν, πρὸς τὸν ὄποιον ἐγίνετο ἡ θυσία, συνήθως βοῦς, πρόδατον, αἴξ. **Ἐνίστε ἐθυσιάζοντο** πολλὰ ζῷα συγχρόνως καὶ τότε ἡ θυσία ἐλέγετο **ἐκατόμβη**, διότι συνήθως ἐθυσιάζοντο ἐκατὸν βρέες.

Αἱ τελεταὶ τῆς θυσίας.—Οἱ πιστοὶ προσήρχοντο μὲ ἑορτασμά **ἔνδυματα** καὶ στεφανωμένοι, **ἐπίσημης** καὶ τὰ θυσιαζόμενα ζῷα ἡσαν στολισμένα μὲ ταινίας καὶ μὲ στεφάνους. Πρῶτον ἔψαλλον τοὺς καθιερωμένους θρησκευτικούς ὅμνους, **ἐπειτα** ἐθυσιάζετο ἀπὸ τοὺς ἰερεῖς τὸ ζῷον. Μὲ τὸ αἷμα τοῦ ζῷου ἐρραντίζετο ὁ βωμός,

ἐν μέρος αὐτοῦ ἐκαίετο πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ, σπανίως ἐκαίετο ὅλοκληρον καὶ τότε ἡ θυσία ἐλέγετο «ὅλοκαύτωμα». Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ ζῷου ἑτρώγετο εἰς συμπόσιον ἀπὸ ὅσους ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν τελετήν. Μεγαλοπρεπέσταται δὲ ἡσαν αἱ θυσίαι, τὰς ὁποῖας προσέφερε τὸ κράτος (ἡ πόλις). Ἐπήγαιναν νὰ προσφέρουν τὴν θυσίαν μὲ λαμπρὰν πομπὴν (λιτανείαν), εἰς τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανον μέρος οἱ ἄρχοντες, οἱ πολῖται, ἴδιαιτέροι δὲ χοροὶ ἔψαλλαν τοὺς Ὁμηρούς, ἐνίστε ἔχόρευον οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες.

Ἀρχαία θυσία.

Πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ ἔκκαμναν καὶ ἀφιερώματα, **ἀναθήματα**, εἴτε ἐτοποθέτουν τὸ ἄγαλμά του ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Αἱ συνήθειαι αὐται, αἱ πομπαὶ, οἱ χοροί, οἱ ὕμνοι, τὰ ἀναθήματα, τὰ ἀγάλματα, ἀνεδείκνυσν τὴν λατρείαν καὶ ἔξηγένιζον τὰ πνεύματα. Ἐν γένει δὲ ὅχι μόνον εἰς τὸν ὥρατον κόσμον τῶν θεῶν, τὸν δποῖον ἐδημιούργησαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῶν ἐπέχράτει ἡ λαμπρότης καὶ ἡ φαιδρότης. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶχον τὴν σκληρότητα, τὴν δποῖαν εἶχεν ἡ λατρεία μερικῶν Ἀναταλικῶν λαῶν, οἱ δποῖοι ἐθυσίαζον καὶ ἀνθρώπους ἀκόμη. Οἱ Ἑλληνες προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς ἀνθη καὶ καρπούς, αἱ δὲ θυσίαι των κατέληγον εἰς φαιδρὰ συμπόσια. Ὁλη δὲ ἡ τελετὴ ἦτο μία φαιδρὰ πανήγυρις. Καὶ οὕτω συνετέλεσε καὶ ἡ λατρεία εἰς τὴν ἔξευγένισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ

δὲ προσφοραὶ ἀγαλμάτων εἰς τοὺς θεοὺς συνετέλεσαν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς τέχνης.

Τὰ μεγάλα ιερά.—“Εκαστος Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἔκαστη πόλις ἐτίμα ἰδιαιτέρως τὸν θεὸν γῆ, τὸν γῆραν, ὁ δόποιος τὴν ἐπροστάτευεν, ὁ δόποιος γῆτο δ πολιοῦχος αὐτῆς, καὶ ἕδρας πρὸς τιμὴν του ναὸν γῆ ηεῷσον (εἰς τὰς Ἀθήνας ἐτιμάστο γῆ Ἀθηνᾶ, εἰς τὸ Ἀργος γῆ Ἡρα κλπ.). “Ολοι Ἐμωας οἱ Ἑλληνες ἐτίμων ώς ἀνώτατον θεὸν τὸν Δία, ὁ δόποιος διὰ τοῦτο ἐλέγετο Ζεὺς Πανελλήνιος. Καὶ ἄλλοι δὲ ἀπὸ τοὺς μεγάλους θεοὺς γῆσαν κοινοὶ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς μερικὰ μέρη εἰχον ἐδρυθῆ μεγάλα ιερά πρὸς τιμὴν αὐτῶν, ὅπου γῆσαν ναοί, ἀγάλματα, γῆρας καὶ ἐτελοῦντο μεγάλοπρεπεῖς πανηγύρεις.

Τὰ μεγαλύτερα ιερά τῶν Ἑλλήνων γῆσαν τὸ ιερὸν τῆς Ὄλυμπίας, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Ζεύς, τὰ ιερὰ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, τὸ ιερὸν τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπου ἐπήγανον οἱ ἀσθενεῖς πρὸς ἵσιν, καὶ τὸ ιερὸν τῆς Ἐλευσῖνος εἰς τὴν Ἀττικήν, ὅπου ἐγίγοντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, δηλαδὴ μυστικαὶ τελεταὶ, αἱ δόποιαι ἐξηγένειζον τοὺς λαμβάνοντας μέρος εἰς αὐτάς.

Σήμερον γγωρίζομεν καλῶς τὰ μεγάλα ιερά, διότι οἱ ἀρχαιολόγοι ἔκαμψαν ἀνασκαφὰς καὶ εὑρον ναούς, βωμούς, ἀγάλματα, καὶ πολυειδῆ κτίρια. Ἀπὸ τὰ εὑρήματα αὐτὰ δυνάμεθα ν ἀναπαραστήσωμεν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ιερῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν τελετῶν.

Αἱ Ἀμφικτιονίαι.—Τὴν ἀνάγκην πρὸς συνένωσιν μεταξύ των γῆθάνθησαν ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους οἱ Ἑλληνες, καὶ ἔκαμψαν ἐνώσεις διὰ θρησκευτικοὺς σκοπούς, διὰ νὰ λατρεύουν μαζὶ τοὺς θεοὺς καὶ νὰ προφυλάσσουν τὰ κοινὰ ιερά. Οἱ συνενούμενοι λαοὶ πρὸς κοινὴν λατρείαν γῆσαν ἴδιας οἱ λαοί, οἱ δόποιοι κατόκουν τριγύρω εἰς ἓνα ιερὸν τόπον καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγοντο ἀμφικτιονες (περίσσοι), αἱ δὲ συνελεύσεις ἀμφικτιονίαι. Οἱ ἀμφικτίονες συνήρχοντο κατὰ ὥρισμένον χρόνον, διὰ νὰ σκεφθοῦν μαζὶ περὶ τῶν ὑποθέσεών των, αἱ δὲ συνελεύσεις αὐτῶν ἐλέγοντα ἀμφικτιονικὰ συνέδραια.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι εἰχον γίνει μεταξύ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μία μεταξύ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων καὶ ἄλλη μεταξύ

τῶν Δωρικῶν. Ἀλλὰ σπουδαιότερα ἡτο ἡ Ἀμφικτιονία τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφούς, οἱ δόποιοι ἐθεωροῦντο ὡς τὸ ἐθνικὸν ἱερὸν τῶν Ἑλλήνων. Πρὸ παντὸς δὲ ἡ ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ συγδέσῃ περισσότερον τοὺς Ἑλληνας, μεγάλη δὲ τιμὴ ἐθεωρεῖτο διὰ μίαν Ἑλληνικὴν πόλιν υ' ἀποτελῆ μέλος τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ συγεδρίου τῶν Δελφῶν.

Οι οἰωνοὶ καὶ τὰ μαντεῖα.— Οἱ Ἑλληνες προσεπάθουν νὰ μανθάνουν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ νὰ προσβλέπουν τὸ μέλλον. Ἐνδιμίζον ὅτι οἱ θεοὶ ἔστελλον εἰς αὐτοὺς σημεῖα καὶ ὅτι ἥδυναντο νὰ ἔξηγήσουν τὰ σημεῖα ταῦτα. Τὰ σπλάγχνα τῶν θυμάτων, δηλαδὴ τῶν θυσιαζομένων ζώων, καὶ ἴδιας ὁ τρόπος, κατὰ τὸν δόποιον ἐπέτων τὰ πτητά, ἔδεικνυν οἱ αὐτοὺς τὰ σημεῖα ταῦτα. Ὁ τρόπος οὗτος ἡτο σπουδαιότατος καὶ διὰ τοῦτο τὰ σημεῖα τῶν θεῶν ἐλέγοντο οἰωνοὶ (οἰωνὸς=πτηγόν).

Ἐκεῖνος, οἱ δόποιοι προσέβλεπε τὸ μέλλον, ἐλέγετο μάντις, ἦσαν δὲ μάντεις κυρίως οἱ Ἱερεῖς. Μεγάλην δὲ φήμην ἀπέκτησαν ἴδιας ὁρισμένοι Ἱεροὶ τόποι, οἱ δόποιοι ἐλέγοντο μαντεῖα καὶ εἰς τοὺς δόποιούς ὁ θεὸς ἐπροφήτευε τὸ μέλλον καὶ ἔδιδε τοὺς χερσομούν. Τοιούτον πανάρχαιον μαντεῖον ἡτο εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου, τὸ δόποιον ἐπροσταύτευεν ὁ Ζεύς. Ὄνομαστὸν ἐπίσης ἡτο τὸ Τροφάνιον ἄντρον εἰς τὴν Λεθάδειαν τῆς Βοιωτίας, ὅπου οἱ χρησμοὶ ἔδιδοντο ἐντὸς σκοτεινοῦ καὶ μυστηριώδους σπηλαίου. Μὲ δλον δημιού τὸν σεβασμόν, τὸν δόποιον εἶχον οἱ Ἑλληνες πρὸς τοὺς χρησμούς καὶ τοὺς οἰωνούς, ἐγνώριζον πάντοτε ὅτι διὸ ἔνα εὐγενῆ σκοπὸν δὲν εἶχον ἀνάγκην αὐτῶν. Ὁ Ἐκτιῷρ λέγει εἰς τὴν Ἰλιάδα:

«Ἐις οἰωνὸς ἀριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»,

δηλαδὴ ὁ καλύτερος οἰωνός, ἡ καλυτέρα μαντεία είναι νὰ πολεμῇ κανεὶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.— Τὸ δνομαστόνερον μαντεῖον-ἡτο τῶν Δελφῶν, δπου ὁ Ἀπόλλων ἔδιδε τοὺς χρησμούς διὰ μέσου μιᾶς Ἱερείας, ἡ δόποια ὠνομάζετο **Πυνθία**. Ἐδιδε δὲ ἡ Πυθία τὰς ἀπαντήσεις ἀπὸ ἔνα τρίποδα τοποθετημένον εἰς ἐν ἄντρον, ἀπὸ τὸ δόποιον ἔξηρχοντο ἀτμοί. Ἡ Πυθία ἔζαλίζετο ἀπὸ τοὺς ἀτμούς καὶ ἔξεβαλλεν ἀνάρθρους φωνάς, οἱ Ἱερεῖς ἡρμήνευον αὐτάς, καὶ

οὕτω μετέδιδον εἰς τοὺς ἔρωτῶντας τὸν χρησμὸν τοῦ θεοῦ. Οἱ χρησμοὶ τῆς Ηὐθίας εἰχον ἀμφίδολον ἔννοιαν καὶ ἦτο δύσκολον νὰ ἐξηγγυθῇ σαφῶς ἢ συμβουλὴ τοῦ θεοῦ.

Οἱ χρησμοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰχον γίνει περίφημοι εἰς ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ὁ γυάλος ἦτο γεμάτος ἀπὸ πλούσια δῶρα καὶ ἀναθήματα, μεγάλοι θησαυροὶ εἰχον συλλεχθῆ ἐκεῖ, τὸ Μαντείον μάλιστα ἐδάνει: τοιούτους χρήματα εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὄποιαι εἰχον ἀνάγκην. Ὁ Ἀπόλλων ἔδιδε πάντοτε χρησίμους συμβουλὰς εἰς ὅλους ὅσοι κατέφευγον εἰς αὐτὸν. Δὲν ἥρωτῶν δὲ τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν μόνον ἴδιαται, ἀλλ᾽ ἀκόμη καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, καὶ αἱ πόλεις ἑστελλον ἀπεσταλμένους, διὰ νὰ λάβουν ὁδηγίας, δέν γραμμούσιον ἤρχοντο δὲ μόνον Ἑλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἀπὸ μακρινὰ μέρη. Οἱ λερεῖς τοῦ Μαντείου ἦσαν ἀνθρώποι σοφοί, οἱ ὄποιαι εἰχον πολλὰ μάθει ἀπὸ τοὺς πολυαριθμούς προσκυνητάς, μὲ τὴν πειραρχὴν δὲ καὶ μὲ τὴν σοφίαν των ἔδιδον πάντοτε φρονίμους δόηγματα.

Ἡ Πυνθία καθημένη ἐπὶ τοῦ τρίποδος χρησμοδοτεῖ.

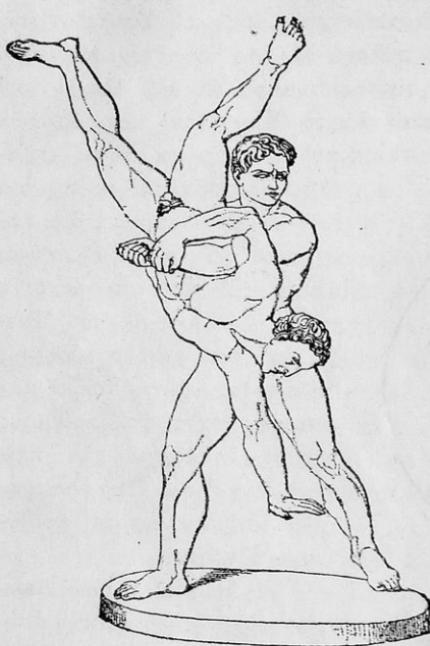
Τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν εἰχεν εὐεργετικὴν ἐπιδρασιν, εἰχε μάλιστα καὶ μεγάλην ἡθικὴν ἐπιδρασιν.

Τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν εἰχεν εὐεργετικὴν ἐπιδρασιν, εἰχε μάλιστα καὶ μεγάλην ἡθικὴν ἐπιδρασιν.

Διότι ἦτο ἀπηγγρευμένη ἢ εἰσοδος εἰς τοὺς ἐνόχους, ὥφειλε δὲ νὰ ἐξαγνισθῇ τις μὲ τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Κασταλίας, πρὶν γίνῃ δεκτὸς ἀπὸ τὴν Ηὐθίαν. Προσέτι ὥφειλε νὰ γνωρίῃ καλὰ τὸν ἔαυτόν του, διότι τότε θὰ ἥδύνατο νὰ κυνερνῷ τῷ πάθῃ του καὶ νὰ διευθύνῃ τὸν ἔαυτόν του. Διὰ τοῦτο ἄνω τῆς θύρας τοῦ λεροῦ ἦτο γραμμένον μὲ χρυσᾶ γράμματα τὸ γνῶθι σαντόν.

Αἱ ἑορταὶ τῶν πόλεων.—Πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου θεοῦ ἡ ἥρωος ἐτέλει κάθιε Ἑλληνικὴ πόλις ἐπισήμους τελετὰς εἰς ὁρισμένον χρόνον (ὅπως σήμερον τελοῦνται διὰ τοὺς ἀγίους). Μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο μὲ μεγάλην ἐπισημότητα, Ἐλας δὲ

ὑπερέβαλλεν εἰς λαμπρότητα ἢ τελουμένη εἰς Ἀθήνας ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου θεᾶς Ἀθηνᾶς. Ὑπῆρχον δμως καὶ ἑορταὶ καιναὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο πανηγύρεις. Εἶχον δὲ αἱ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις αὐταὶ φαιδρὸν χαρακτήρα, ὡστε ἦσαν ὡς λαϊκαὶ ἑορταὶ.

Πάλη εἰς ἀγῶνας.

Οἱ ἀγωνισταὶ ἐπάλαιοι γυμνοί.

σκοβολία (ρίψιμον τοῦ δίσκου) τὸ ἀκόντισμα (ρίψιμον τοῦ ἀκοντίου).

Οἱ ἀθληταὶ ἔκαμναν πρωτύτερα μεγάλην προπόνησιν, ἔκαμναν δίαιταν καὶ γυμναστικήν, μὲτὰ τὴν ἀδιάκοπον δὲ ἀσκησιν ἔφθαναν εἰς μεγάλην σωματικήν δύναμιν. Οἱ Ἑλληνες εἶχον ἔξευγενίσει τοὺς ἀγῶνας, διότι ἀπεκλείετο πᾶν ὄλικὸν κέρδος καὶ οἱ νικηταὶ δὲν ἐλάμβανον ὥς βραχεῖον χρήματα, ἢ γωνίζοντο μόνον διὰ τὴν τιμὴν, ἢ μόνη ἔμοισθη τοῦ νικητοῦ ἵτο εἰς στέφανος δάφνης ἢ ἐλαΐς.

Οἱ ἀγῶνες.— Οἱ Ἑλληνες ἐτίμων τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ρώμην τοῦ σώματος εἰς τόσον βαθμόν, ὡστε ἐνόμιζον, δτὶ δὲν ὑπῆρχε διὰ τοὺς θεοὺς περισσότερον ἀρεστὴ προσφορὰ παρὰ νὰ τοὺς ἐπιδεικνύουν ὥραῖς καὶ ρωμαλέα σώματα. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς πανηγύρεις ἐτέλουν ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους προσέτρεχον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ ἀθληταὶ καὶ οἱ θεαταὶ μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν.

Τὰ ἀγωνίσματα ἦσαν πολλά, ὡς σπουδαιότερα δὲ ἐθεωροῦντο ὁ δρόμος μὲ ὅπλα ἢ χωρὶς ὅπλα, ὁ δρόμος μὲ ἄμαξα ἢ μὲ ἵππους (**ἀρματοδρομίαι**), ἢ δι-

Οι τέσσαρες μεγάλοι ἀγῶνες.— Κάθε πόλις ἐτέλει κατὰ τὰς ἑορτὰς ἰδικούς της ἀγῶνας. Ἀλλ' ἔπειτα μερικὰ μέρη ἐκ θρησκευτικῶν λόγων ἔγιναν κοινὸν κέντρον λατρείας καὶ ἀγώνων, οὓτοι δὲ ἐθεωροῦντο ως **Πανελλήνιοι ἀγῶνες**. Οἱ τέσσαρες μεγάλοι ἀγῶνες ἦσαν:

- 1) Τὰ Ὀλύμπια πρὸς τιμὴν τοῦ Διός εἰς τὴν Ἡλίδα.
 - 2) Τὰ Πύθια πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφούς, ἐπου ἐγίνοντα κυρίως μουσικοὶ καὶ ποιητικοὶ ἀγῶνες.
 - 3) Τὰ Ἰσθμια εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος.
 - 4) Τὰ Νέμεα εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

‘Η Ὀλυμπία.—“Ολους τοὺς ἀγῶνας ὑπερέβαλλον κατὰ πολὺ οἱ τελούμενοι εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου θεοῦ, τοῦ Ὁλυμπίου Διός, οἱ δποῖοι ἐλέγοντο Ὀλύμπια ἢ Ὁλυμπιακὸι ἀγῶνες.

Εἰς τὴν Ἡλιδᾶ εἰς μίαν· κοιλάδα, τὴν ἐποίαν διαφέρει ὁ ποταμὸς Ἀλφειός, εὑρίσκετο εἰς παλαιὸς ναὸς του Διός, οὗπου ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους ἐγίνοντο ἀγῶνες. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἥρχισαν νὰ ἔρχωνται Ἐλληνες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐκτίσθησαν πολλοὶ νοοὶ τῶν θεῶν, διάφοροι ἀλλὰ μνημεῖα καὶ τὸ μέρος ἐστολίσθη μὲν πολλὰ ἀγάλματα. Ἀργότερα ἀνηγέρθη μεγαλοπρεψῆς ναὸς πρὸς τιμὴν του Διός, ἡ ἐποίος ητο ἐ Πανελλήνιος Θεός. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἦ “Ολυμπία ἔγινεν εἰς μέγας καὶ πολὺ σεβαστὸς ἵερὸς τόπος.

Οι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.—Κάθε τέσσαρα ἔτη συνήρχοντο οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν Ὀλυμπίαν διὰ νὰ ἀπονείμουν κοινὴν λατρείαν εἰς τὸν Δία καὶ νὰ ἑορτάσουν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἡ περίοδος δὲ αὗτη τῶν τεσσάρων ἐτῶν ἐλέγετο Ὀλυμπιάς, καὶ οἱ εἱρεῖς τοῦ Διός ἀπὸ τὸ 776 π.Χ. ἐσημείωνον ταχτικὰ τὰς Ὀλυμπιάδας καὶ τοὺς νικητάς. Τὸ ἔτος δὲ τοῦτο ἔλαβον οἱ Ἑλληνες ὡς ἀρχὴν χρονολογίας των καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ἔτος 776 π.Χ. γνωρίζομεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν Ἑλληνικὴν ἴστορίαν, διότι ἀπὸ τότε ἥρχισαν νὰ γράφωνται ταχτικὰ τὰ ἴστορικὰ γεγονότα.

Οι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διήρκουν πέντε ἡμέρας καὶ ἐγίνοντο εἰς γρόνον, ἐδόποιος ἐλέγετο στάδιον (ώμοιόισε μὲ τὸ στάδιον τοῦ

Αθέρωφ εἰς τὰς Ἀθήνας). Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἔπαινον
ὅλοι οἱ πόλεμοι, τόσον σεβαστοὶ ησαν οἱ ἀγῶνες.

Τὰ ἀγωνίσματα.—Τὴν πρώτην ἡμέραν ἐγίνετο μεγάλη θυ-
σία εἰς τὸν Δία, εἰς τὸ ιερὸν ἄλσος αὐτοῦ, τὸ δποῖον ἐλέγετο **"Αλ-**
τις". Τὴν ἐπομένην ὥλοι ἐπήγαναν εἰς τὸ στάδιον. Μόλις ἔθρανεν
ὁ ἥλιος ἐσάλπιζον αἱ σάλπιγγες, οἱ κριταὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο **"Ελ-**
λανοδίκαιοι", ἐκάθηγτο εἰς τὰς θέσεις των, οἱ ἀθληταὶ ητοιμάζοντο
καὶ οἱ ἀγῶνες ἥρχιζον. Τὰ πρῶτα ἀγωνίσματα ησαν οἱ δρόμοι,
κατὰ τοὺς ὅποιους διέτρεχον τὸ στάδιον μίαν καὶ ἐπειτα δύο φο-
ρᾶς μὲ ἐπιστροφήν. Μετὰ ταῦτα ἥγανεντο εἰς τὸ ἄλμα, τὸ ἀκόν-
τισμα, τὴν δισκοβολίαν καὶ τέλος εἰς τὴν πάλην. Ἐνίστε συνεδυά-
ζετο ἡ πάλη μὲ τὴν πυγμαχίαν καὶ τότε τὸ ἀγώνισμα ἐλέγετο
παγκράτιον. "Οστις ἐξήρχετο νικητὴς καὶ εἰς τὰ πέντε ἀγωνί-
σματα ἐλέγετο νικητὴς εἰς τὸ πένταθλον.

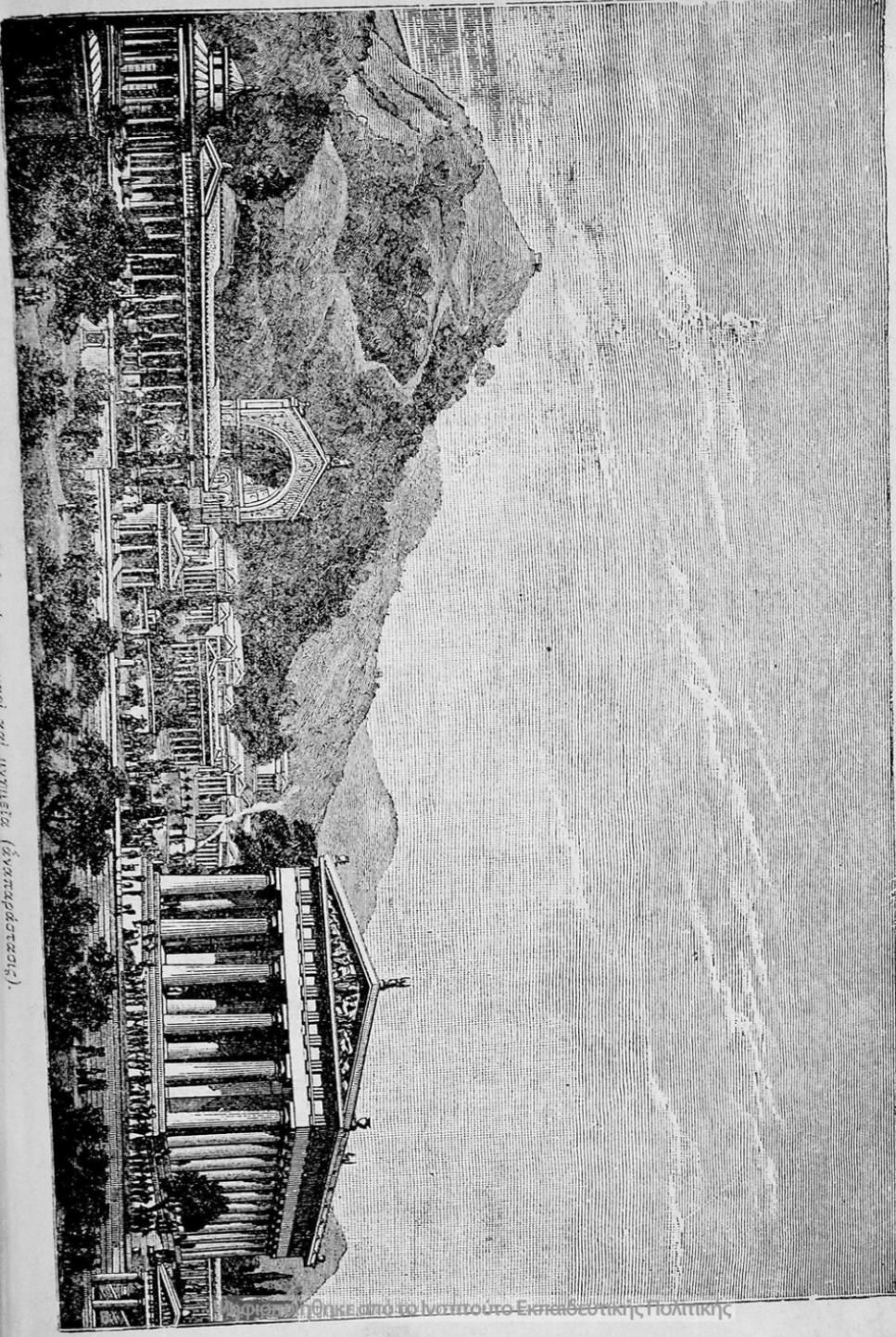
Τὸ δραστήταν ἀγώνισμα ησαν αἱ ἱπποδρομίαι, αἱ ὅποιαι
ἐγίνοντο εἰς τὸν ἵπποδρομον, ἐσυνηθίζοντο δὲ ἀπὸ πολὺ ἀρχαίους
χρόνους. **"Αλλοτε** ησαν ἀγῶνες ἱππέων, **ἄλλοτε** ἀγῶνες ἀρμάτων.
Τὰ ἄρματα ησαν ἐλαφρὰ καὶ ζευγμένα μὲ τέσσαρας ἵππους, ἐτο-
ποθετοῦτο κατὰ σειρὰν εἰς δρασμένον μέρος, ἢ σάλπιγξ ἔδιδε τὸ
σημεῖον καὶ τὰ ἄρματα ὥριμα εἰς τὸν δρόμον.

"Ο Ολυμπιονίκης".—Τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἐγίνετο μὲ
ἐπισημότητα ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων. Τὸ ἀθλον, δηλαδὴ τὸ βρα-
βεῖον, ητο μόνον εἰς στέφανος δάφνης ἢ ἀγριελιάς, ἡ ὅποια ἐλέ-
γετο **κότινος**. Ἐμπρὸς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς συνηθροίζετο τὸ πλῆ-
θος, ὁ κήρυξ ἐφώναζε τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ καὶ τὴν πατρίδα του.
Ο νικητὴς ἐπροχώρει καὶ οἱ **"Ελλανοδίκαιοι"** τοῦ ἔδικλον τὸν στέφα-
νον εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἀνεκήρυσσον **"Ολυμπιονίκην".**

Δὲν ὑπῆρχε μεγάλυτέρα εὐτυχία διὰ τὸν **"Ελληνα παρὰ νὰ**
γίνῃ Ολυμπιονίκης". **"Ητο δέξα καὶ διὰ** αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ διὰ
τὸν τόπον του, δέ ὅποιος του ητοίμαζε θριαμβευτικὴν ὑποδοχήν.

Οἱ συμπολιταὶ του ἐκρήμνιζον ἐν μέρος του τείχους τῆς πόλεως
διὰ νὰ εἰσέλθῃ ἐπὶ ἄρματος. Μεγάλοι δὲ ποιηταί, ὅπως δ Θηβαῖος
Πίνδαρος, ἔψαλλον τὴν δόξαν αὐτοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπερήφανος
Σπάρτη ἔδιδεν εἰς τὸν **"Ολυμπιονίκην"** τὴν τιμὴν νὰ βαδίζῃ εἰς τὴν
μάχην ἐπὶ κεφαλῆς του στρατοῦ μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ **"Αθη-**

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΙΚΟ ΜΑΤΙΑΡΙΚΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟ ΙΩΝΙΟ ΟΙΚΟΥ Εκπαίδευσης Πολιτικής

ναῖοι ἔδιδον εἰς αὐτὸν μεγάλα βραβεῖα καὶ τὸν ἔτρεφον δωρεὰν καθ' ὅλον τὸν βίον του εἰς τὸ Πρυτανεῖον (δημόσιον οἰκημα).

Οἱ Ἑλληνες παρεσκευάζοντο μὲν μεγάλην ἐπιμέλειαν διὰ τοὺς ἀγῶνας. Κατ' αὐτὸν τὴν τρόπον οἱ νέοι ἀπέκτων εὐκινησίαν καὶ φυσικὴν ρώμην, ἡ ἕποια ἔχρεαζετο διὰ τὸν πόλεμον. Οἱ ἀγῶνες συνετέλεσαν πάρα πολὺ ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ ἐν γένει εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὴν τελειότητα ταύτην ἐξέφραζον οἱ ἀρχαῖοι μὲ τὸ ρητὸν «*νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ*».

Ιστορικὸν ἀνάγνωσμα.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. — «Δι» ἔνα Ἑλληνα ἦτο δυστυχία ν̄ ἀποθάνῃ, χωρὶς ν̄ ἔχῃ κάμει τὸ προσκύνημα τῆς Ὀλυμπίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγώνων ἥδυναντο πάντες ν̄ δύοιποροῦν ἐλευθέρως χωρὶς ν̄ ἔχουν φόδον οὐδεμιᾶς βίας. Κατὰ μῆκος τῶν δύθιων τοῦ Ἀλφειοῦ, ἀπὸ τὰ Ὕψη, τὰ δύοια περικυκλώνουν τὴν πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας, ἐδιάδιζον χωρὶς διάλειμμα προσκυνηταὶ ἐπὶ ἀμάξῶν, ἐπὶ ἵππων, ἐπὶ ὄγων, πεζοῖ. Κατέλυον δὲ δπως ηὔκολύνετο ἔκαστος. Τὰς ἐπισήμους πρεσβείας ὑπεδέχοντο οἱ ἀρχοντες τῆς γειτονικῆς πόλεως Ἡλιδος. Οἱ ἐπίσημοι διέμενον εἰς σκηνὰς κατὰ μῆκος τοῦ περιβόλου ἢ εἰς τὴν Ἀλτιν, οἱ δὲ πτωχοὶ, ἐξηπλωμένοι εἰς τὰ χόρτα, ἐκοιμῶντο ὑπὸ τὸν ἔναστρον οὐρανόν,

Εἰς τοὺς ναούς, πλησίον τῶν βωμῶν, οἱ δύοιοι ἡσαν κρυμμένοι ὑπὸ τὰ φυλλώματα τῶν πλατάνων, εἰς τὰς στοὰς τῆς ἀγορᾶς περιεφέρετο χωρὶς διακοπὴν τὸ περίεργον πλῆθος, καὶ κατ' ἀρέσκειαν ὁ καθεὶς ἔκκιε θυμιάματα πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν. Κατόπιν θυμιάσουν τὴν καλὴν στάσιν τῶν ἀθλητῶν καὶ τοὺς ρωμαλέους ἵππους, διὰ νὰ κρίουν τὴν ταχύτητα εἰς τὸν δρόμον καὶ τὰ κτυπήματα εἰς τὴν πυγμήν, διὰ νὰ χαιρετίσουν τοὺς νικητάς, οἱ δύοιοι ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς Ἑλλανοδίκας τὸν κότινον. Ἔπειτα ἔθλεπον νὰ διέρχωνται αἱ πομπαὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἱερέων μὲ τὰς ἐπισήμους ἐνδυμασίας. Παρηκολούθουν μὲ τοὺς διφθαλμούς

τὰς ἐπισήμους πρεσβείας, αἱ δποῖαι προσήρχοντο βραδέως ή μία μετά τὴν ἀλλην καὶ προσέφερον εἰς τὸν μέγαν θεὸν τὸ προσκύνημά των καὶ τὴν λατρείαν τῆς πόλεως τῶν.

³ Απερίγραπτος δὲ ἐνθουσιασμὸς ἐτάρασσε τὰ πλήθη, ὅταν οἱ νικηταί, αἱ δποῖοι ἐγγάριζον, ὅτι θὰ ἔξων πάντοτε ἐν δόξῃ, ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς φοροῦντες τὸν στέφανον, καὶ μὲ τὸν ἥχον τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ἐπινικίων ὅμινων διηυθύνοντο εἰς τὸ πρυτανεῖον, ὅπου τοὺς ἐπερίμενε τὸ ἐπίσημον γεῦμα. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην αἱ ψυχαὶ ὅλων τῶν θεατῶν ἐθερμαίνοντο μὲ τὸ αἰσθήμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀδελφότητος. (*Μονσώ*, «Ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου»).

Οπλιτοδρόμοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Η ΣΠΑΡΤΗ — ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

- α. *Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις.* — Τὰ πολιτεύματα. Οἱ νομοθέται. Οἱ δῆμοι μεγάλοι λαοί, Δωριεῖς καὶ Ἰωνεῖς.
- β. *Ἡ Σπάρτη.* — Οἱ κάτοικοι. Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου.
- γ. *Αἱ Ἀθῆναι.* — Ἡ παλαιὰ ἴστορία, Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Καθ' ὅν χρόνον οἱ "Ἐλληνες τῆς Ἰωνίας ἦσαν πρωτευμένοι εἰς τὸν πολιτισμόν, ἥρχισαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἐλλάδα νὰ γίνωνται: πρόσδοτοι καὶ νὰ σχηματίζωνται Ἐλληνικὰ κράτη. Διότι ἡ Ἐλλὰς δὲν ἀποτέλει εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐν κράτος ἡνωμένον, ἀλλὰ συνίστατο ἀπὸ πολλὰ μικρὰ κράτη, τὰ δποὶα ἦσαν αἱ πόλεις. Αἱ μεγάλαι δὲ πόλεις ἦσαν ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, αἱ δποὶαι ἔγιναν διονυμασταὶ ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἐλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν. Εἰς τὴν Σπάρτην δὲ πολίτης ἦτο στρατιώτης, ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν διὰ τὴν πατρίδα του. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὁ Ἀθηναῖος δὲν ἦτο μόνον φιλόπατρος, ἥγαπα τὴν ἐργασίαν, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

α.—Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις.

Η πόλις. — Η χώρα τῆς Ἐλλάδος ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς κοιλάδες, τὰς δποὶας περικλείουν ὅρη, ἡ τοικύτη δὲ γεωγραφικὴ διαχρόφωσις τῆς χώρας συνετέλεσεν, ὥστε ἡ Ἐλλὰς νὰ μὴ ἔνωθῇ

ποτὲ εἰς ἔνιατον Κράτος, ἀλλὰ κάθε πόλις νῦν ἀποτελῇ καὶ ἐν χωριστὸν κράτος. Τοιαῦται μεγάλαι πόλεις, ἀληθινὰ κράτη, ὑπῆρξαν αἱ Θῆραι εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας, αἱ Ἀθῆναι εἰς τὴν Ἀττικήν, τὸ Ἀργος, ἡ Κόρινθος, ἡ Σπάρτη εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Πελοποννήσου.

“Οτε οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ κατέθαινον ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ ἐζήτουν χώρας νὰ ἐγκατασταθοῦν, δὲν ἦσαν διόλου ἀτακτα στίφη, εἶχον κάποιαν δργάνιωσιν.” Απετελοῦντο ἀπὸ διάφορα γένη (γένος, μεγάλη οἰκογένεια), πολλὰ γένη ἀπετέλουν μίαν φυλήν. “Οσοι ἀνήκον εἰς μίαν φυλὴν συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους, διότι ἐλάττευον ἕνα κοινὸν πρόγονον, ἔνα θῆρα, εἶχον δὲ καὶ ἕνα ἀρχηγόν, διποτὸς ήτο βασιλεύς.

“Οτε λοιπὸν ἐγκατεστάθησαν οἱ λαοὶ εἰς ωρισμένας χώρας, τότε φυσικὰ ἔκτισαν χωρία, ἀπὸ τὰ διποτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν αἱ πόλεις, καὶ ἔζων μὲ τάξιν καὶ μὲ νόμους. Οὕτως θρησκευνὰ συγκροτήται ή πόλις, δηλαδὴ τὸ κράτος. “Οσοι εἶχον δικαιώματα εἰς τὴν πόλιν ἐλέγοντο πολῖται, δὲ τρόπος, κατὰ τὸν διποτὸν ἐκυρωνάτο κάθε πόλις, ἐλέγετο πολιτεία.

Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ήσαν πολὺ μικρά, πολλὰ εἶχον διίγας χιλιάδας κατοίκους, τὰ μεγαλύτερα 200—300 χιλ. Κάθε μία ἀπὸ τὰς πόλεις εἶχεν, ὡς ἴδιαιτερον κράτος, ἴδιαν τῆς κυβέρνησιν, ἴδιαν τῆς στρατὸν καὶ στόλου. Αἱ ἀντισηγγίαι καὶ τὰ συμφέροντα πολλάκις ἔφερον τὰ κράτη αὐτὰ εἰς σύγκρουσιν, ή Ἑλληνικὴ δὲ ἰστορία κάμει συχνὰ λόγον περὶ τῶν πολέμων αὐτῶν Ἑλλήνων πρὸς Ἔλληνας.

Η βασιλεία.—Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐλαὸς ἐκυρερᾶτο ἀπὸ ἕνα βασιλέα, διποτὸς ήτο ἴσοδιος ἀρχῶν καὶ ἀνήκειν εἰς τὸ πρῶτον γένος, εἰ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπρεπε νὰ κατάγωνται ἀπὸ τὸ ἴδιον γένος (οἱ Ἀτρειδαι εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ Κοδρίδαι εἰς τὰς Ἀθήνας κλπ.).

“Ἄλλοι οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι δὲν ήσαν ἀπόλυτοι κύριοι, δὲν ἐκυρερᾶν δεσποτικῶς. “Οπως τοὺς περιγράφουν τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, ήσαν οἱ πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἀλλων ἀρχηγῶν, τῶν διποιῶν μιαν, ητο εἰρεύς, δηλαδὴ ἐκκαμνεθυσίας ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, ητο προσέτι καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστής. Πλησίον του ήσαν οἱ φίλτατοι

ἀρχηγοί, οἱ δποῖοι τὸν ἐδοκήθουν (θεράποντες). Οἱ παλαιότεροι δὲ ἀρχηγοί, οἱ γέροντες, ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον τοῦ, τὸ δποῖον ἐλέγετο **Βουλὴ**. Ἀλλὰ καὶ δ λαδὲ συγήρχετο εἰς συγέλευσιν, εἰς τὴν δποίαν ἐνέκρινε τὰς ἀποφάσεις τοῦ βασιλέως.

Η αριστοκρατία.—Μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν ὅμως τῶν Δωριέων ἔγιναν εἰς πολλὰς πόλεις μεγάλαι ταραχαί. Οἱ εὐγενεῖς (οἱ καταγόμενοι ἀπὸ καλὸν γένος) δὲν ἦδύναντο γ' ἀνεχθοῦν τὸν βασιλέα νὰ ἔχῃ πλούτη καὶ κτήματα, ἔνηγέρθησαν καὶ κατήργησαν τὴν βασιλείαν, ἀνέλαδον δὲ οἱ ἴδιοι τὴν ἑξουσίαν (κατὰ τὸν 8ον αἰώνα).

Οὕτως ἐσχηματίσθη νέον πολίτευμα, τὸ δποῖον ἐλέγετο **ἀριστοκρατία**, διότι ἐκυδέργων οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἀριστοί, οἱ δποῖοι ἦσαν συγχρόνως καὶ μεγάλοι κτηματίαι.

Η τυραννία.—Οἱ εὐγενεῖς κατεπίεζον τὸν λαόν, διὰ τοῦτο εἰς μερικὰς πόλεις ἰσχυροὶ ἄνδρες ἐπαρουσιάσθησαν ὡς προστάται τοῦ λαοῦ, κατέρριψαν τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐκυδέργων ὡς βασιλεῖς, δὲν εἶχον μάλιστα οὔτε συμβούλιον, καὶ ἐλέγοντο **τύραννοι**. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκυδέργων καλῶς, ἐπροστάτευον τὸ λαόν καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν πρόσοδον τῆς πόλεώς των. Τὸ δόγμα **τύραννος** δὲν εἶχε τότε τὴν σημερινὴν σημασίαν, ἔγιναν ὅμως κατόπιν οἱ τύραννοι κακοὶ ἀρχοντες, διότι φοδούμενοι τοὺς εὐγενεῖς εἶχον ἴδιαιτέραν φρουρὰν καὶ κατεπίεζον τοὺς πολίτας.

Η δημοκρατία.—Ἄργοτερα ἔλαβεν ἀνάπτυξιν καὶ δ λαός, ὁ **δῆμος**, δπως ὥγομάζετο. Τότε ἥθελησε καὶ δ δῆμος νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους. Ἡλαττώθη λοιπὸν ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν, δ λαὸς ἔλεγε τὴν γνώμην του καὶ ἔξελεγε τὸν λαόν. Τὸ τοιούτον πολίτευμα, εἰς τὸ δποῖον δ δῆμος ἔχει τὴν δύναμιν, λέλεται **δημοκρατία** (δῆμος-κρατῶ).

Αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας.—Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη δὲν ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ ἴδια μας, διότι ἔλοι οἱ κάτοικοι δὲν εἶχον τὰ ἴδια δικαιώματα εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν. Ὅπηρχον τρία ἥδη κατοίκων: 1) οἱ πολίται, 2) οἱ μέτοικοι, 3) οἱ δούλοι.

Οἱ πολίται εἶχον δικαιώματα εἰς τὴν πόλιν, ἦσαν δὲ οἱ καταγόμενοι ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς πολιτῶν, δηλαδὴ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἐντάπιοι. Οἱ δὲ μέτοικοι ἦσαν οἱ ξένοι, οἱ δποῖοι ἥρχοντο νὰ κα-

τοικήσουν εἰς τὴν πόλιν, εἶχον δὲ οὗτοι κατωτέραν θέσιν ἀπὸ τοὺς πολίτας.

“Αλλ’ ἔκεινοι, οἱ ἐποῖοι εὑρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἦσαν οἱ δουῆλοι. Ἡσαν δὲ δουῆλοι οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου καὶ οἱ ἀγοραζόμενοι, διότι οἱ ἔχθροι εἰς τὸν πόλεμον ἐγίνοντο δουῆλοι τῶν γηγεντῶν ἢ ἐπωλούντο ὅπ’ αὐτῶν ὡς δουῆλοι. Ἡσαν δὲ πολυαριθμότατοι καὶ ἔκαμψαν βλασ τὰς βαρείας ἐργασίας, ἢ τύχη των ἦτο πολὺ σκληρά. Ἡ δουλεία ἦτο μία συνήθεια, ἢ δούοις δὲν τιμῆτην Ἀρχαιοτητα, καὶ εἶνε περίεργον, διτε εἶχον τὴν δουλείαν καὶ οἱ τέσσαρες πολιτισμένοι “Ελληνες.

Οι νομοθέται.—Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀνατολικὰ κράτη, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀσσυρίαν, ὁ μόνος ἵσχυρὸς ἦτο ὁ βασιλεὺς, ὁ ἐποιὸς ἐκδιδέρνα ώς δεσπότης, δηλαδὴ ώς ἀπόλυτος κύριος, ὁ δὲ λαὸς ἦτο δουλος. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν οἱ βασιλεῖς δὲν ἤσαν δεσπόται, ἀργότερα δὲ ὁ λαὸς ἀκόμη, ως εἰδομεν, ἔλαβεν ἐλευθερίας. Οἱ Ἑλληνες ἥγαπτησαν εἰς τὸν μικρὸν τόπον των τὴν ἐλευθερίαν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον λαόν, καὶ ὁ μόνος κύριος ἦτο ὁ νόμος, οὗτος ἦτο ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸν ὅποιον ὥφειλον νὰ ὑπακούσουν. Ἡ ἀγάπη διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς νόμους ἔκαμψαν μεγάλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδόξασαν αὐτήν.

‘Οσάκις αἱ πόλεις εὑρίσκοντο εἰς ταραχάς, οἱ πολῖται παρεκάλουν τοὺς σοφοὺς συμπολίτας των νὰ κανονίσουν πᾶς ἔπειτε νὰ ζῶνται καὶ νὰ διαιροῦνται. Οἱ σοφοὶ οὗτοι, οἱ δποῖοι ἔδωκαν νόμους εἰς τὰς πόλεις των, ὡνομάζονται νομοθέται, πολλοὶ δὲ ἔγιναν περίφημοι.³ Ιδίως ἐδοξάσθησαν ὁ Λυκούργος καὶ ὁ Σόλων διὰ τοὺς νόμους, τοὺς δποίους ἔδωκαν ὁ πρῶτος εἰς τὴν Σπάρτην καὶ δἄλλος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Αι μεγάλαι Ελληνικαὶ πόλεις καὶ λαοί. — Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ελληνικῶν λαῶν (μετὰ τὸ 800 π. Χ.), ή μεγαλύτερα Ελληνικὴ πόλεις ἦτο ἡ Μίλητος εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν. Εἰς δὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ελλάδα ἀνεδείχθησαν αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ιδίως τὸ "Αργος καὶ ἡ Κόρινθος.

Εις τὴν καλὴν ἐποχήν, δηλαδὴ κατὰ τοὺς χρονους τῆς αἱρῆσης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, αἱ μεγάλαι πόλεις ἤσαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη. Τὰ ὄνόματά των ἔγιναν τὰ ἐνδιξότερα ὄνόματα τῆς

Αδαμαντίου ἀρχαῖα Ἑλληνικὴ Ἰστορία, β' ἑκο.

Ἐλληνικῆς ἴστορίας. Αἱ δύο καὶ πόλεις ἡσαν ὡς αἱ πρωτεύουσαι τῶν δύο μεγάλων Ἐλληνικῶν λαῶν, ἡ Σπάρτη ἡτοῦ ἡ πρωτεύουσαι τῶν Δωριέων, αἱ Ἀθῆναι τῶν Ἰώνων.

Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἰωνεῖς.—Κάθε εἰς ἀπὸ τοὺς δύο μεγάλους Ἐλληνικοὺς λαοὺς εἶχεν ὅλως διάλου ἰδιού του, ἰδιαίτερον χαρακτήρα. Οἱ δύο μαζὶ εἶχον ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ καλοῦ πολίτου, διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τελειότατα παραδείγματα.

Οἱ Δωριεῖς ἡσαν λαὸς ὀρεινὸς καὶ φιλοπόλεμος, ὁ διποίος ἥγάπια νὰ μένῃ πιστός εἰς τὰς παλαιὰς συνηθείας του. Ἡσαν συνηθισμένοι νὰ ξοῦν ὡς στρατιῶται εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν. Τὸ ἐναντίον, οἱ Ἰωνεῖς ἡσαν λαὸς γαυτικὸς καὶ πολὺ δραστήριος. Εἶχον πνεῦμα λεπτόν, ἥγάπιαν τὴν πρόσοδον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Καὶ εἰς τὸ πολίτευμά των ἀκόμη ἐφαίνετο ἡ διαφορά τῶν δύο λαῶν. Οἱ Δωριεῖς εἶχον πολίτευμα ἀριστοκρατικόν, ἐνῷ αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐπροχώρησαν ταχέως πρὸς τὴν δημοκρατίαν.

Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἰωνεῖς ἡσαν ἀρχηγοὶ τῶν Ἐλλήνων, ἔνεκα δὲ τοῦ διαφορετικοῦ χαρακτήρος των, ἡσαν ἀντίζηλοι πρὸς ἀλλήλους. Ὁλόκληρος ἡ Ἐλλὰς ἐχωρίζετο εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἔν πρῶτον ἡσαν οἱ Ἰωνεῖς, εἰς τὸ ἄλλο πρῶτοι οἱ Δωριεῖς. Διὰ τοῦτο αἱ δύο μεγάλαι πόλεις, αἱ διποίαι ἡσαν πρωτεύουσαι των, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἔγιναν ἀντίζηλοι καὶ περιήλθον εἰς πόλεμον. Κάθε μία ἐζήτει νὰ γίνη πρωτεύουσαι δύον τῶν Ἐλλήνων, ἡ δὲ ἴστορία των συγκεντρώνει δόλοκληρον τὴν ἴστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχήν.

Επιλεκτικά από την Ιστορία της Ελλάδος

β.—Η Σπάρτη.—Τὰ Πελοποννησιακὰ κράτη.

Ἡ περίφημος διεὰ τὴν ἀγδρείαν τῶν στρατιωτῶν τῆς Σπάρτης κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς Δακωνίας μεταξὺ δύο μεγάλων παραλήγων δρέων, τοῦ Ταῦγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνας, εἰς μίαν κοιλάδαν τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ποταμὸς Εὔρώτας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ Δυτικόν, εἰναι εὐφοριωτάτη πεδιάς, ἡ Μεσσηνία. Κύριοι τῶν δύο τούτων εὐφόρων πεδιάδων ἡσαν οἱ Δωριεῖς.

Ο ποταμὸς Εύρωτας ποτίζει τὴν κοιλάδα τῆς Δακωνίας καὶ τὴν κάμνει πολὺ εῦφορον. Εἰς τὸ μέσον τῆς Δακωνίας οἱ Δωριὲς, οἱ ὅποιοι κατέκτησαν τὸν τόπον, ἔκαμψαν χωρία διὰ νὰ κατοικουν, καὶ τὰ χωρία αὐτὰ ἔγιναν η πρωτεύουσα τῆς Δακωνίας, η ὅποια ὠνομάσθη Σπάρτη η Δακεδαίμων. Η Σπάρτη δὲν περιεκλείσθη ἀπὸ τείχη, καὶ ἀληθῶς δὲν εἶχεν ἀνάγκην, ήρκει εἰς αὐτὴν η ἀν-

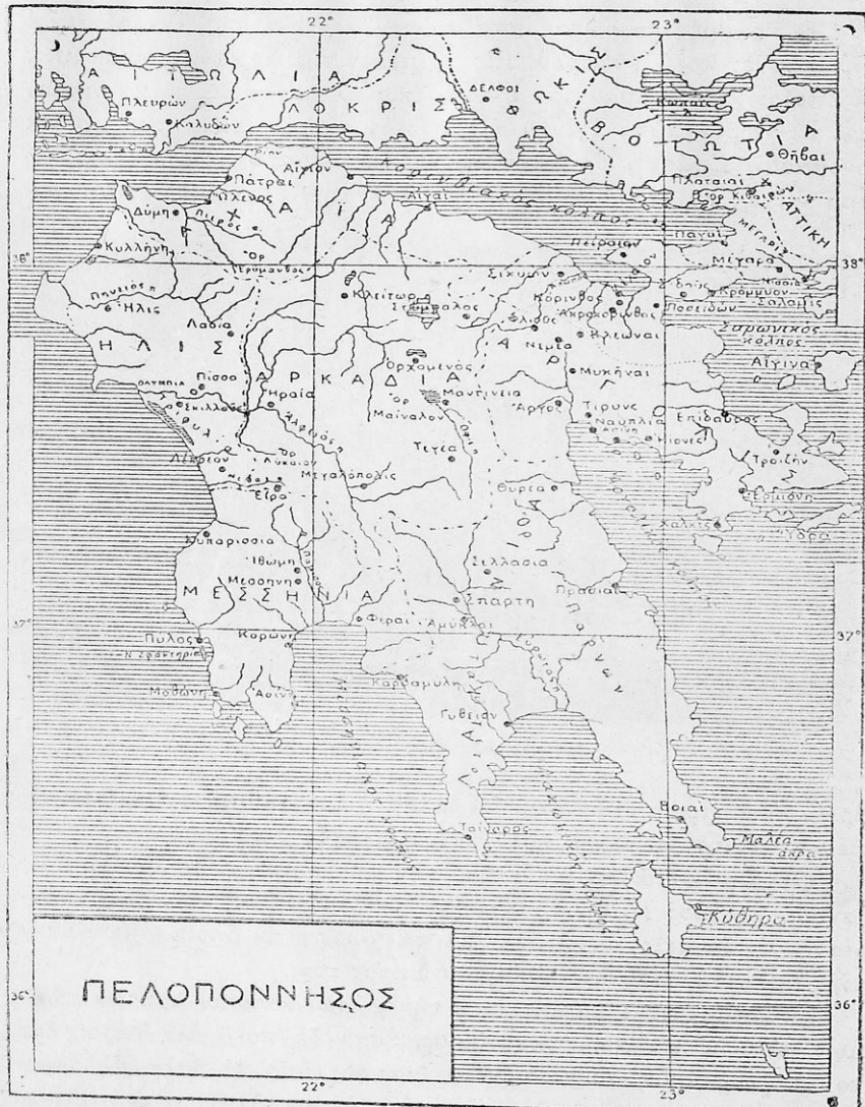

Η κοιλάς τῆς Σπάρτης.

δρεία τῶν στρατιωτῶν της. Η Σπάρτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἐν στρατό-
πεδον, εἰς τὸ ὅποιον ἔζησεν ἀνδρεῖος λαὸς στρατιωτῶν.

Οι Σπαρτιάται.— Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς
ἰσχυρὸς κλάδος αὐτῶν κατέκτησε περὶ τὸ 1000 π. Χ. τὴν Δακω-
νίαν. Οἱ Δωριὲς οὗτοι ἔκτισαν τὰ χωρία, τὰ ὅποια ἀπετέλεσαν
τὴν Σπάρτην, καὶ ὠνομάσθησαν Σπαρτιάται.

Οἱ Σπαρτιάται κατέκτησαν τὴν γώραν κατόπιν μακρῶν πολέ-
μων μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, ησαν δὲ πολὺ δλιγάτεροι, διὰ
τοῦτο ἡγαγκάσθησαν νὰ μένουν διαρκῶς ὑπὸ τὰ ὅπλα, ὡς σῶμα
κατακτητικοῦ στρατοῦ. Δὲν εἶχον λοιπὸν καιρὸν οὔτε νὰ καλλιερ-
γοῦν τὴν γῆν, οὔτε γ' ἀσχολοῦνται εἰς τὰ γράμματα, ἔμειναν πάν-
τοτε εἰς λαὸς πολεμικὸς καὶ ησαν ὑπερήφανοι νὰ θυσιάζουν τὴν
ζωὴν των διὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος των.

'Η ἀρχαία Πελοπόννησος.

Οι περίοικοι καὶ οἱ εἰλωτες.—Εἰς δύος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ὑπετάχθησαν ἡσύχως, οἱ Σπαρτιάται ἀφῆκαν τὰ κτήματά των διὰ γὰρ καλλιεργοῦν. Οὗτοι ὡνομάζοντο περίοικοι, διότι κατώκουν πέριξ τῆς Σπάρτης. Πολὺ σκληρὰ δύναμις ἦτο ἡ τύχη ἐκείνων, οἱ δυοῖς δὲν ἤθέλησαν νὰ ὑποταχθοῦν, διότι ἔγιναν δοῦλοι καὶ ἔλαθον τὸ ὄνομα εἰλωτες.

Οἱ περίοικοι κατώκουν εἰς τὰ ὅρη καὶ τὴν παραλίαν, ὁ βίος των ἦτο ὑποφερτός. Διότι ἡδύναντο ἐλευθέρως νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς ἀσχολίας, αἱ δυοῖς ἦσαν ἀπηγραφευμέναι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Ὡφειλον μόνον νὰ δίδουν φόρον καὶ γὰρ ἐκτελοῦν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, δὲν ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἀλλ᾽ οἱ εἰλωτες, οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς κοιλάδος, ἦσαν πολὺ δυστυχεῖς. Τὰ κτήματα, τὰ ὅποια ἐκαλλιέργησαν, δὲν ἀνήκον εἰς αὐτούς, ἀνήκον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δυοῖς τὰ εἰχον κατακτήσει καὶ μοιράσει μεταξύ των. Οἱ δὲ Σπαρτιάται ἐπέδαλλον εἰς αὐτοὺς σκληρὰς ἐργασίας καὶ ταπειγώσεις.

Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν πολὺ διάγοι (σχεδὸν 10.000), οἱ περίοικοι ἦσαν πολυάριθμοι, οἱ δὲ εἰλωτες ἦσαν εἴκοσι φοράς περισσότεροι (σχεδὸν 200.000). Οἱ εἰλωτες ἐμίσουν πολὺ τοὺς κυρίους των, διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιάται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εἰναι διαρκῶς ἔτοιμοι διὰ τὸν πόλεμον.

Οἱ Λυκοῦργοι.—Οἱ Σπαρτιάται διφείλουν τὸ μεγαλεῖον εἰς τοὺς νόμους των, τοὺς δύοις ὡνόμαζον «νόμους τοῦ Λυκούργου». Δὲν γνωρίζομεν τίποτε ἀκριβές διὰ τὸν Λυκούργον, ἵσως ἔζησε κατὰ τὸ 800 π. Χ. Ἡτο, ως ἐλέγετο, ἀπὸ βασιλικὸν γένος καὶ ἀνθρωπος σοφός, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Αγγυπτον, εἰς τὴν Ασίαν καὶ εἶχε μάθει τὴν σοφίαν τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων. Ὄτε οἱ Σπαρτιάται ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοὺς δώσῃ νόμους, ἥρωτησε τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν καὶ ἦ Πυθία τοῦ εἶπεν νόμους, ἥρωτησε τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν καὶ ἦ Πυθία τοῦ εἶπεν «φίλοις τῶν θεῶν». Ἐδέχθη λοιπὸν νὰ κάμῃ νόμους, διότι ἔτι εἶναι «φίλοις τῶν θεῶν». Εδέχθη λοιπὸν νὰ κάμῃ νόμους, διότι θὰ ἦσαν νόμοι τῶν θεῶν, καὶ ὅτε τοὺς ἐτελείωσεν, ὥρκισε τοὺς συμπολίτας του νὰ μὴ ἀλλάξουν τίποτε, ἔως ὅτου ἐπιστρέψῃ. Τότε ἐγκατέλειψε τὴν Σπάρτην καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον.

Οἱ λεγόμενοι νόμοι τοῦ Λυκούργου ἦσαν λεπτομερεῖς ὁδηγίαι, αἱ δυοῖς καθώριζον ὅχι μόνον τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τὸν ιδιωτικὸν βίον, πρὸ παντὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν. Εἰ-

Χον δὲ σκοπὸν γὰρ ἐνισχύουν τὴν δύναμιν τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ γὰρ ἔχασφαλίσουν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὴν κατάκτησίν των.

‘Η Γερουσία.—Οι Ἔφοροι.—Τὴν Σπάρτην ἐκυδέργων εἰς παλαιοτέρους χρόνους δύο βασιλεῖς, οἱ δποιοι εἶχον πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ὁ Δυκοῦργος ἤλαττωσε τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ τοὺς ἀφῆκε νὰ είναι μόνον ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Τὴν πραγματικὴν διοίκησιν εἶχεν ἡ Γερουσία, συμβούλιον ἀποτελούμενον ἀπὸ 30 μέλη, τὰ ἀποια ἐκτὸς τῶν δύο βουλευτῶν ἥσαν ὅλοι γέροντες εὐγενεῖς καὶ ἥλικις τοῦλάχιστον 60 ἔτῶν. Ἡ Γερουσία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος καὶ οἱ δύο βασιλεῖς, ἔκαμψε τοὺς νόμους καὶ διηγήθυνε ὅλας τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τῆς Σπάρτης.

Οι Σπαρτιάται, οσοι είχον ήλικίαν 30 έτών, συγήρχοντο εἰς συνελεύσεις μίαν φοράν τὸν μῆνα, ἀλλ' η συνέλευσις τοῦ λαοῦ εἶχε πολὺ μικρὰν ἔξουσίαν. Τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπέκτησαν οἱ ἄρχοντες, οἱ ἐποίοι ἐλέγοντα "Ἐφοροι. Τὸ ἔργον τῶν ἐφόρων ἦτο νὰ ἐπιβλέπουν ὅλους τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τῆς πόλεως, ἢν ἔκαμψαν καλά τὸ καθηκόν των, ἀκόμη καὶ τοὺς δύο βασιλεῖς. Ἡ πολιτικὴ δύναμις λοιπὸν δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς τοὺς βασιλεῖς, οὔτε εἰς τὸν λαόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παῖδων.—Μεγάλην πρόσοχὴν ἔδιδον οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παῖδων, διότι προωρίζοντο γὰρ γίνουν στρατιώται. Μόλις ἐγεννώντο, ἐξηγάγοντο ἀπὸ τοὺς γέροντας, οἱ δροῖσι, ὅν τὰ εὑρίσκοντα ὑγιῆ, τὰ ἔδιδον εἰς τὴν μητέρα γὰρ τὰ ἀναθρέψῃ. Ἀν δημιως ἤσαν ἀσθενικά, τὰ ἔρριπτον εἰς Ἐν βάραθρον τοῦ Ταῦγέτου.

“Ολαι· αἱ μητέρες ἀνέτρεφον μὲ τὸν ἔδιον τρόπου τὰ παιδιά
τῶν. Τὰ ἄφιναν γυμνά, τὰ ἐσυνήθιζον γὰ μὴ φοδοῦνται· τίποτε.
“Οτε ἐγίνοντο ἐπτὰ ἑτῶν, τὰ παρέδιδον εἰς τοὺς ἀρχοντας, καὶ τότε
τὰ παιδιά ἀπετέλουν διμίλους ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῶν καὶ ἔζων
ἦλα μαζί. Τὰ καλύτερα, δσα εἶχον δειχθῆ ἀνώτερα κατὰ τὴν εὐ-
φυῖαν καὶ τὴν ρώμην, ἵσαν ἀρχηγοί.

Πολλὰ γράμματα δὲν έμάνθανον οἱ μικροὶ Σπαρτιᾶται, διότι
βλῆγη τὴν ἡμέραν ἔκαμψον γυμνάσια. Ἐμάνθανον νὰ τρέχουν, νὰ
πηδοῦν καὶ νὰ παλαίσουν, ιδίως νὰ μεταχειρίζωνται καλῶς τὰ ὅπλα.
Ο δὲ βίος των ἦτο πολὺ σκληρός. Ἐδάδιζον μὲ γυμνούς πόδας
καὶ εἶχον ἐν μόνον ἀπλοῦν ἔνδυμα, τὸ ίδιον καὶ τὸ καλοκαῖτον καὶ

τὸν χειμῶνα. Ἐκοιμῶντο ἐπάνω εἰς τὰ καλάμια, τὰ ὅποια ἔκοπτον οἱ ίδιοι ἀπὸ τὸν Εὐρώπαν, καὶ ἐλούντο εἰς τὰ κρύα νερά τοῦ ποταμοῦ. Ἐτρωγόν πολὺ διλύγον καὶ γρήγορα. Ἐνίστη μάλιστα τοὺς ἐμαστίγωνον ἔως νὰ τρέξῃ αἷμα, νικητὴς δὲ ἦτο ἐκεῖνος, δ ὅποιος δὲν ἔδηγαζε κανὲν παράπονον. Ἡ σκληρὰ αὕτη ἀνατροφὴ τὰ προητοίμαζε διὰ τὴν σιδηρᾶν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν.

Μὲ τὴν ίδεαν σκληρὰν ἀνατροφὴν ἀνετρέφοντο καὶ τὰ κοράσια. Καὶ αὐτὰ ὑπεβάλλοντο εἰς κόπους καὶ ἔκαμπνον γυμνάσια, ἐφόρουν δὲ κοντὸν φόρεμα διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθερα εἰς τὰς κινήσεις των. Οἱ Σπαρτιάται ἥθελον νὰ κάμουν ρωμαλέας γυναῖκας, διὰ νὰ ἔχουν ρωμαλέα τέκνα.

Τὰ πολεμικὰ ἄσματα.—Διὰ νὰ ἐγθυσυσιάζωνται τὰ παιδιά, τὰ ἐμάνθανον νὰ χορεύουν καὶ νὰ τραγουδοῦν πολεμικὰ ἄσματα. «*Ἡσαν δὲ ταῦτα ἔπαινοι ἐκεῖνων, οἱ ὅποιοι ἔχασαν τὴν ζωὴν τῶν ὑπὲρ τῆς Σπάρτης καὶ τοὺς ὅποιοις ἐμακάριζον, ἢ κατηγορία τῶν φυγάδων, οἱ ὅποιοι: ἔζων δυστυχῆ καὶ βασανισμένον βίον, ἢ προτροπαὶ καὶ μεγαλαυχίαι: διὰ τὴν ἀνδρείαν*

Τὰς ἑορτὰς ἔχόρευον ὅλοι κατὰ ἥλικιαν. Ὁ χορὸς τῶν γερόντων ἔψαλλεν:

«*Ἄλλοτε εἴμαστε ἔμεῖς γενναῖα παλληκάρια*».

Ο χορὸς τῶν ἀνδρῶν ἔξηκολούθει:

«*Εἴμαστε δύνας τέρρα ἔμεῖς, κι' ἂν θές, δοκίμασέ μας*».

Καὶ ἔπειτα τὰ παιδιά ἔψαλλον:

«*Ἄπ' ὅλους θὰ γενοῦμ' ἔμεῖς πολὺ καλύτεροί σας*».

Ο στρατιωτικός βίος καὶ ὁ στρατός.—Οτε δὲ Σπαρτιάτης ἔφθανεν εἰς ἥλικιαν 20 ἔτῶν, ἐπήγαινεν εἰς τὸν στρατόν, ἐπου διέμενεν ἔως τὰ 60 ἔτη. «*Δὲν ἦτο δὲ ἐλεύθερος νὰ ξῆ ὅπως αὐτὸς ἥθελε, διότι δὲν ἀνήκειν εἰς τὸν ἀνυτόν του, ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα του, ἔζη ἐν τῇ πόλει ὡς νὰ ἦτο εἰς τὸ στρατόπεδον*Ἐτρωγε μὲ τοὺς συγτρόφους του εἰς τὰ συσσίτια, τὸ δὲ φαγητόν του ἥσαν μικρὰ τεμάχια κρέατος, τὰ ὅποια ἔβράζοντο μὲ χοιρινὸν ἀλειμμα, ξεῖδις καὶ ἀλας. Τὸ ἄσχημον αὐτὸ φαγητὸν ἦτο δὲ περίφημος μέλας ξωμός.

Οι νόμοι του Δυκούργου δὲν ἐπέτρεπον νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν Σπάρτην πλούσιοι καὶ πτωχοί, ὅλοι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄσοι, ώς οἱ στρατιῶται ἐνὸς συντάγματος. Καμμία πολυτέλεια δὲν ἐπετρέπετο, ἐπίσης καμμία ἔργασία. Μόνον οἱ εἵλωτες καὶ οἱ περίοικοι εἰργάζοντο, ὁ δὲ Σπαρτιάτης δὲν εἶχεν ἀλλο ἔργον, παρὰ νὰ πολεμῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Διὰ τοῦτο ὁ Σπαρτιατικὸς στρατὸς ἦτο διρθίας στρατὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν διοργάνωσιν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν πεθαρχίαν. Οἱ ἄλλοι στρατοὶ τῶν Ἑλλήνων συνίσταντο ἀπὸ πολίτας, οἱ δοποῖοι ἐγίνοντο στρατιῶται, δοσκίς ἦτο ἀνάγκη, ἀλλ ὁ οἱ Σπαρτιάταις ἤσαν ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιῶται ἀσκούμενοι εἰς τοῦτο ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν.

Σπαρτιάτης δοπλίσης (μικρὸν ἄγαλμα γαλοῦ).

Ο δοπλίτης ἦτο πεζὸς στρατιῶτης, δοποῖος εἴκε βαρεῖαν πανοπλίαν. Ἐφερε θύρακα καὶ περικεφαλαῖαν καὶ περικυνημάτα.

Τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν δόπεῖαν ἦ φάλαγξ ἐκινεῖτο, οἱ στρατιῶται ἔφαλλον πολεμικὸν ἄσμα, ἐμβατήριον, τὸ δόποιον ἐλέγετο παιάν. «Ἡ θέα τῆς φάλαγγος ἐπροξένει: τρόμον, διότι: οἱ στρατιῶται ἐδάδιζον μὲ ρυθμόν, σύμφωνα μὲ τὸν αὐλόν, καὶ ὅλοι μαζὶ ώς εἰς ὅγκον, δοποῖος ἐλέγετο φάλαγξ. φάλαγξ ἐκινεῖτο, οἱ στρατιῶται

πεζοὶ καὶ ἐλέγοντο δοπλίται. Ἐφόρουν ώς δπλα όμοντεικά θύρακα, περικεφαλαῖαν καὶ ἐκράτουν μεγάλην ἀσπίδα. Διὰ νὰ κτυποῦν τὸν ἐχθρόν, εἶχον κοντὸν ἔφος καὶ μακρὰν λόγκην. Ο στρατιῶτης ἐλέγετο δοπλίτης, διότι ἔφερεν δόλχηγρον τὸν δοπλιζόν του.

Οἱ δοπλίται ἐδάδιζον ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐσχημάτιζον ἐνα στερεὸν ὅγκον, δοποῖος ἐλέγετο φάλαγξ.

Οι Λακωνισμοί.—“Η ἀνατροφὴ καὶ ὁ βίος αὐτὸς ἔκαμναν τοὺς Σπαρτιάτας πολὺ σοβαροὺς ἀνθρώπους, τὰ λόγια των ἦσαν πολὺ δλίγα. Περίφημοι ἴδιας εἶχον γίνει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα αἱ ἀξιοπρεπεῖς καὶ βραχύταται ἀπαντήσεις των, αἱ ὅποιαι ὡνομάζοντο λακωνισμοί. “Οτε π. χ. ὁ βασιλεὺς Ἀγρις ἥρωτήθη τὶ πρὸ παντὸς μανθάνουν οἱ Σπαρτιάται, ἀπήγνησεν: «ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι». ”Αλλοις στρατηγὸς Σπαρτιάτης πρὸς τὸν ἐρωτῶντα πόσοι εἰναι οἱ Σπαρτιάται, «ἴκανοι, εἶπεν, ὡς ἔνε, ὥστε νὸς ἀποκρούουν τοὺς κακούς».

Ἐπίσης αἱ Σπαρτιάτιδες ἐφημίσθησαν διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ διὰ τὸ θάρρος των. Ἡσαν σεβασταὶ εἰς ὅλους καὶ πολλὰ λόγια των ἔμειναν ἀθυναταὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. “Οτε ἔδιδον τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱόν των, ἔλεγον «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τάν», (ἢ γὰ τὴν φέρῃς ὀπίσω ἢ ἐπάνω εἰς αὐτὴν νὰ σὲ φέρουν). Καὶ ὅτε ἀνήγγειλαν εἰς μίαν Σπαρτιάτιδα ὅτι ὁ υἱός τῆς ἐφονεύθη, ἀλλ᾽ ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην, ἐκείνη εἶπε: «Διὰ τοῦτο τὸν ἐγένηντα καὶ τὸν ἀνέθιεψα, διὰ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του». “Οτε δὲ ἀνήγγειλαν εἰς μίαν ἄλλην Σπαρτιάτιδα, ὅτι ἐφονεύθησαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ οἱ πέντε υἱοὶ της, εἶπε: «δὲν ἥρωτησα τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μπέγινεν

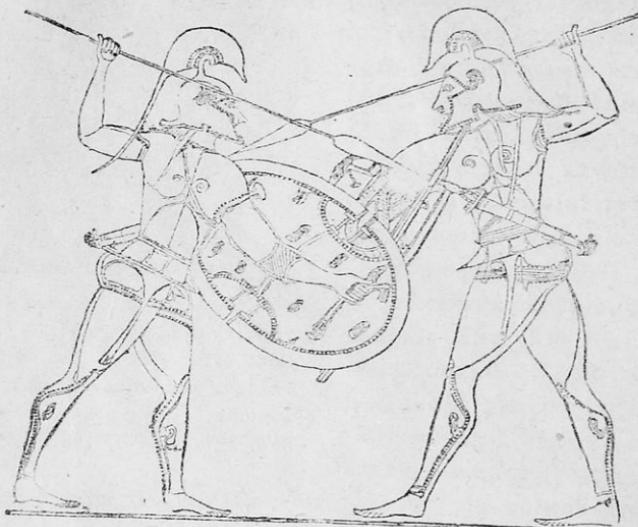
‘Οπλίται ἐν πορείᾳ (ἀπὸ ζωγραφίαν ἐνός ἀγγείου). Βαδίζοντες κατὰ τοῦ ἔχθροῦ οἱ ὅπλιται ἐκάλυπτον ἐκυτοῦς μὲ τὰς ἀσπίδας, αἱ ὅποιαι ἐσχημάτιζον ἀληθινὸν τείχος ἐμπρός των.

‘Οπλίται μονομαχοῦντες.

πέντε υἱοὶ της, εἶπε: «δὲν ἥρωτησα τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μπέγινεν

Οι Μεσσηνιακοί πόλεμοι.—¹ Αφού οι Σπαρτιάται καθυπέταξαν τὴν Δακωνίαν, ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν γειτόνων των.² Άλλο γειτονικαὶ χώραι Μεσσηνία καὶ Ἀργολίς καταφοῦντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ Δωρείς κατακτητάς, στρατιωτικὸν δὲ κράτος, διπλαῖς Σπάρτη, δὲν ἤδυνατο νῦν ἔχει οὐδὲν τοιούτους ισχυροὺς γείτονας, οἱ δποῖοι θὰ ήσαν διαρκῆς κίνδυνος διῆς αὐτήν.

Οπλῖται μονομαχοῦντες.—Εἰς τὴν εἰκόνα δεικνύεται
ὅλος ὁ βαρὺς ὅπλισμός των.

Οι σκληρότεροι πόλεμοι ήσαν οἱ πόλεμοι ἐγαντίον τῶν Μεσσηνίων, οἱ δποῖοι ὑπερησπίσθησαν μὲν μεγάλην γεγγαιότητα τὴν πατρίδα των.³ Επὶ τέλους οἱ Σπαρτιάται ἐνίκησαν τοὺς Μεσσηνίους. Μετὰ πολλὰ ἔτη οἱ Μεσσήνιοι ἡθέλησαν νῦν ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν σκληρὰν δουλείαν τῶν Σπαρτιατῶν. Εἰς νεαρὸς ἥρωας, δὲ Ἀριστομένης, ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν ὀλόκληρον τὴν Μεσσηνίαν.⁴ Ετόλμησε μάλιστα νῦν ἐκστρατεύσηρ ἔως τὴν Σπάρτην καὶ εἰσῆλθε μίαν νύκτα εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιούκου Ἀθηνᾶς. Οἱ Σπαρτιάται ήσαν ἀπηλπισμένοι. Τότε εἰς χωλὸς ψάλτης, δὲ Τυρταῖος, τοὺς ἔκαμψε νῦν ἐθουσιασθοῦν μὲν τὰ πολεμικά του τραγούδια. Τὰ ἔψαλλον οἱ Σπαρτιάται έταν ἐδάδικον εἰς τὴν μάχην. Διὰ τοῦτο λέγονται: **ἔμβατήρεια**:

«Τί τιμὴ στὸ παλληκάρι, δταν πρῶτο στὴ φωτιὰ
«Σκοτωθῆ γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὴ σπάθα στὴ δεξιά!»

Ο "Αριστομένης ἔκαμε θύματα ἀνδρείας." Αλλ' ἐπὶ τέλους ἐγι-
κήθη καὶ ἡγαγκάσθη νὰ φύγῃ μὲ τοὺς συντρόφους του (κατὰ τὸ 650
π.Χ.). Πολλοὶ ἐπῆγγαν καὶ ἔκτισαν ἀποικίας, ὅπως τὴν Μεσσήνην
εἰς τὴν Σικελίαν. Παντοῦ, ὅπου ἐσκορπίσθησαν οἱ Μεσσήνιοι, ἔφαλ-
λον μὲ θλιβερὰ ἄσματα τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ὥραίας πατρίδος των

Ἡ ἡγεμονία τῆς Πελοποννήσου.—Απὸ τότε οἱ Σπαρ-
τιᾶται ἐμεγάλωσαν ταχέως. Ἐκαμαν πολλοὺς ἄλλους πολέμους.
Απὸ τὸ "Αργος ἐπῆραν ἀρκετὸν μέρος τῆς χώρας, καὶ κατώρθω-
σαν νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν των τὴν Κόρινθον καὶ σχεδὸν ὅλα
τὰ κράτη τῆς Πελοποννήσου, νὰ γίνουν δὲ καὶ προστάται τοῦ ναοῦ
τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὁλυμπίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Σπάρτη ἦτο κατὰ τὸ 500 π. Χ. κυ-
ρίαρχος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἶχε μάλιστα καταστίσει μίαν Πε-
λοποννησιακὴν Συμμαχίαν ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Πελοποννήσου μὲ
στρατὸν 40.000 δριτῶν, καὶ εἶχεν αὐτὴν τὴν ἡγεμονίαν. Οὕτως
ἡ Σπάρτη ἔγινεν ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ πόλις, ἡ φήμη αὐτῆς ἐξη-
πλώθη εἰς ὅλας τὰς χώρας, ὅπου κατίκοντο Ἑλληνες, ἀκόμη καὶ
εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς Κροίσος τῆς Λυδίας ἐζήτησε τὴν
συμμαχίαν της.² Αλλ' ὅτε ἡ Σπάρτη ἤθέλησε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν Πε-
λοπόννησον, εὑρεν ἐνώπιόν της μίαν ἄλλην μεγάλην πόλιν, ἡ οποία
ἀντεστάθη γενναίως εἰς αὐτὴν. Ἡ πόλις αὕτη ἦσαν αἱ Ἀθῆναι.

Τὰ Πελοποννησιακὰ κράτη.—Ἡ βασιλεία, ἡ οποία εἶχε
μεγάλην δύναμιν εἰς τοὺς παλαιοτάτους χρόνους, δὲν διετηρήθη
παρὰ μόνον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἐκεῖ, ως εἰδομεν, μὲ πολὺ περιω-
ρισμένην δύναμιν. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ κράτη ἥλλαξε τὸ
πολίτευμα. Τὸν 8ον αἰῶνα ἔγιναν αἱ ἀριστοκρατίαι. Τοὺς δὲ ἐπομέ-
νους αἰῶνας, τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον εἰς πολλὰς πόλεις ἀνεφάνησαν
τύραννοι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὄποιους ἐκυδέρνησαν καλῶς καὶ ἀπέ-
κτησαν μεγάλην φήμην. Οἱ ὄνομαστότεροι τύραννοι ἦσαν εἰς πό-
λεις τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰς ἀποικίας.

Μία ἀπὸ τὰς μεγάλας Πελοποννησιακὰς πόλεις ἦτο κατὰ τοὺς
παλαιοὺς χρόνους τὸ "Αργος. Μετὰ τὴν Δωρικὴν κατάκτησιν οἱ

βασιλείς τοῦ "Αργους, οἱ δποῖοι ἦσαν Δωριεῖς, κατέλαθον δλην τὴν Ἀργολίδα, ὡστε κατὰ τὸν αἰῶνα τὸ "Αργος ἦτο ἡ ἴσχυροτέρων πόλις τῆς Ἑλλάδος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἔδιασίλευεν εἰς τὸ "Αργος ὁ Φείδων, ὁ δποῖος ἔκαμε μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμά, πρῶτος ἔκοψε νομίσματα, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔδωκε πολὺ μεγάλην ὥθησιν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμόν.

Μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ ἡ **Κόρινθος**. Η λαμπρὰ τοποθεσία τῆς πόλεως μεταξὺ δύο θαλασσῶν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ προοδεύσῃ πολὺ ταχέως. Διὰ νὰ γίνεται δὲ ἡ συγκοινωνία εὐκολωτέρα μεταξὺ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, οἱ Κορίνθιοι εἶχον κατασκευάσει μίαν δόραν, ἡ δποῖα ἐλέγετο **δίολκος**, ἔσυρον δὲ εἰς αὐτὴν τὰ πλοῖα δι² ἀμυξών καὶ σύτως ἀπέφευγον νὰ κάμουν τὸν γῦρον τῆς Πελοπον- γῆσου.

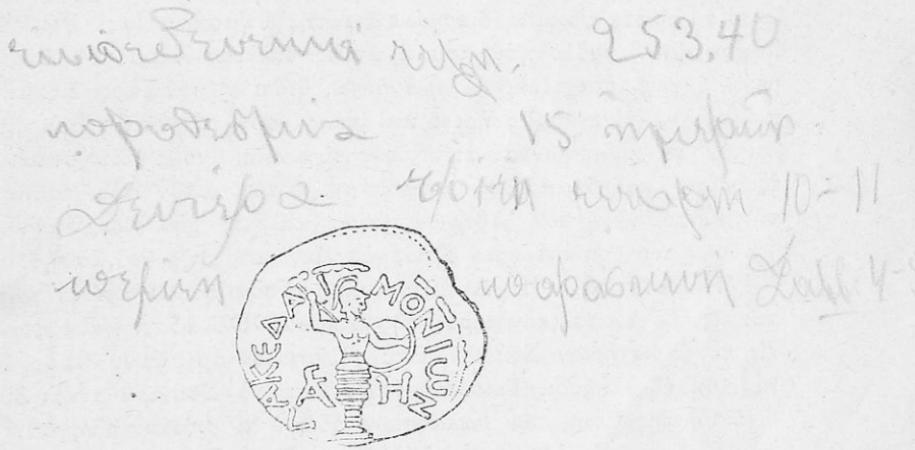
Εἰς τὴν Κόρινθον ἀνεδείχθησαν τύραννοι, ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ **Περίανδρος**, ὁ δποῖος ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ὁ Περίανδρος ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ ὁ ἴσχυρότερος ἄρχων τῶν χρόνων αὐτοῦ (ἔζησε κατὰ τὸ 600 π.Χ.). Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἡ Κόρινθος ἤρχισε νὰ γίνεται πολὺ πλούσια πόλις καὶ πολὺ ἴσχυρά, διότι εἶχε μεγάλον στόλον, ὁ δποῖος ἔκαμψε τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Δύσεως καὶ τῆς Ἀσίας, προσέτι δὲ ἀνέπτυξε καὶ μεγάλην βιομηχανίαν. Οἱ Κορίνθιοι τεχνίται κατεσκεύαζον ὕραις ἀγγεῖα ἐκ μετάλλου ἡ ἑξ δποῖα γῆς, τὰ δποῖα ἐπώλουν εἰς μακρινὰ μέρη.

Μεγάλη καὶ πλουσία πόλις εἰς τὴν Ηελοπόνυγον ἦτο καὶ ἡ **Σικελίων**, πλησίον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Καὶ ἡ Σικελίων ἐκυρήθη ἀπὸ πλουσίους τυράννους, ἔγινε δὲ δνομαστὴ πόλις, διότι ἀνέπτυχθησαν εἰς αὐτὴν αἱ τέχναι καὶ παρήγαγε σπουδαῖους καλλιτέχνας (ἀγαλματοποιοὺς καὶ ζωγράφους). Ή δὲ πόλις ἦτο στολισμένη μὲ λαμπρὰ ἔργα τέχνης, ναούς καὶ ἀγάλματα.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

"Η δρᾶσις τῆς Σπάρτης.—«Η Σπάρτη ἦτο κυρίως στρατιωτικὴ πόλις. Δὲν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, οὕτε ποιητὰς οὕτε καλλιτέχνας οὕτε φιλοσόφους οὕτε σοφούς. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Σπάρτης τίποτε δὲν παρήγαγε

καὶ τίποτε δὲν μᾶς ἀφησεν. 'Αλλ' ἔν τιν θήνος ζῆι μὲ τὴν ποίησιν, μὲ τὴν τέχνην, μὲ τὴν ἐπιστήμην, ζῆι ἐπίσης καὶ μὲ τὸν ἡθικὸν χαρακτῆρα καὶ μὲ τὰς ἀρετὰς του. Οἱ περιορισμοὶ καὶ η ἀντηρότητης, τὴν ὁποῖαν ἐπέδιλλον εἰς τὸν βίον των οἱ Σπαρτιάται, φθάνει ἔως σκληρότητα. 'Αλλ' εἰς τὴν δραστηριότητα ἐκείνην, εἰς τὴν διαρκῆ θυσίαν τοῦ ἀτόμου των πρόσδιφες τοῦ κράτους, εἰς τὸν στενὸν ὑπερήφανον καὶ ἀκατάθλητον πατριωτισμόν των, ὑπάρχει τόσον μεγαλεσίην, ὅστε τὸ συνομά των ἀξίζει νὰ μείνῃ ἀθάνατον. 'Η μνήμη τῶν γειτόνων αὐτῶν ἐξηγανίσθη πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ τὸ ὑψηλὸν παράδειγμα τῶν μεγάλων ἀρετῶν, τὰς ὁποῖας ἐδειξαν ὡς πολεῖται, ὁ ἡρωΐσμός καὶ αἱ θυσίαι των ὑπὲρ τῆς πατρίδος, μένει πάντοτε ἀληγομένητον, χωρὶς νὰ τὸ ἀδυνατίσουν εἴκοσιν αἰώνες, οἱ δοποὶ ἐπέρχεσαν» (κατὰ τὸν Normand, νεώτερον Γάλλον Ιστορικὸν).

'Αρχαῖον Σπαρτιατικὸν νόμισμα.—Παριστάνει ἀγαλμα τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. 'Η ἐπιγραφὴ λέγει : «Δακεδαιμονίων».

8'. Ξεζήμων

γ'.—Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Σόλων

“Ολως διόλου διάφορος ἀπὸ τὴν ἴστορίαν τῆς Σπάρτης εἶναι· ή
ἴστορία τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Σπάρτη· ή ὅποια προέκυψεν ἀπὸ μίαν
κατάκτησιν ἡτο κράτος ἡπειρωτικὸν καὶ στρατιωτικὸν καὶ ἐκυβερ-
νᾶτο ἀπὸ μίαν ἀριστοκρατίαν συμφώνως πρὸς τὰ παλαιὰ ἔθιμα. Αἱ
Ἀθῆναι ἡσαν πόλις παραλία, πόλις τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων
καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Δύο εἶναι τὰ μεγάλα γεγονότα,
τὰ ὅποια πρωτεύουν εἰς τὴν ἴστορίαν τῶν Ἀθηνῶν, ή ἕδρας τις θα-
λασσίου κράτους καὶ ή διοργάνωσις τῆς δημοκρατίας, ἡτο δὲ δη-
μοκρατία ή κυβέρνησις τοῦ κράτους διὰ τοῦ λαοῦ. Τὰ δύο αὐτὰ
μεγάλα γεγονότα εἶναι ἀλληλένδετα, διότι ή θαλασσαὶ ἔκαμε τοὺς
πολίτας νὰ εἶναι δραστήριοι καὶ νὰ γίνουν πλούσιοι; δὲν ηθελον
λοιπὸν νὰ κυβερνῶνται ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς ἀργύρεσσαν τὴν
ἔξουσίαν, καὶ ἔκαμαν δημοκρατίαν.. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς
τὴν εὑδαιμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν διορ-
γάνωσίν των, συνετέλεσεν ίδιας ή γειτνίασις τῆς θαλάσσης.

Ἡ Ἀττική.—“Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χερσόνησος, ή ὅποια εὐρίσκε-
ται εἰς τὸ Ἀγατοικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ καταλήγει
εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀρχίζουν πρὸς Νέτον
αἱ Κυκλαδες γῆσσοι. Τοιουτορόπως ἀπὸ τὸ Σούνιον εἶναι δυνατὴ
ἡ ἐπίβλεψις ὅλων τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὅποιαι δόηγοιν πρὸς
τὴν Κρήτην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Θράκην. Πρὸς Βορρᾶν εἶναι τὸ ὄρος
Κιθαιρών, εἰς τὸ κέντρον ή Πάρνης καὶ Ἀγατοικὰ ὁ Γυμητός.

“Ἡ χώρα εἶναι δρεινὴ καὶ πτωχὴ διὰ καλλιέργειαν, ή μόνη καλ-
λιεργήσιμος γῇ εἶναι τρεῖς μικροὶ πεδιάδες μεταξὺ τῶν δρέων, τοῦ
Μαραθῶνος, τῆς **Ἐλευσίνος** καὶ τῶν **Ἀθηνῶν**. Οἱ παλαιοὶ Ἀθη-
ναῖοι ἐκαλλιέργουν εἰς τὰς πεδιάδας των τὴν κριθὴν καὶ τὸν σῖτον,
εἰς δὲ τοὺς λόφους τὴν ἐλαίαν, τὴν ἀμπελον καὶ τὴν συκῆν. “Οτε
οἱ κάτοικοι ἔγιναν πολυάριθμοι, τότε ἡγαγκάσθησαν νὰ στραφοῦν
πρὸς τὴν θαλασσαν, ή ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε ναυτικούς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.—“Ἡ Ἀττικὴ λοιπὸν δὲν ήτο
πλουσία χώρα καὶ δὲν προσείλκυε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Διὰ τοῦτο οἱ
ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ήσαν **αὐτόχθονες**, ὅτι δηλαδὴ
εἶχον γεννηθῆ εἰς τὸ ἔδαφός των. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι οἱ κάτοικοι

τῆς Ἀττικῆς ήσαν διαφόρων προελεύσεων. Οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τοῦ τόπου ήσαν οἱ Πελασγοί, ἀργότερα ηλθον πολλοὶ Ἰωνεῖς, Ιδίως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Διὰ θαλάσσης δὲ ηλθον καὶ ἄλλοι ἔνοι αποικοί. Οἱ διάφοροι οὗτοι κάτοικοι ἔγιναν εἰς λαός, ὁ Ἀθηναῖκος λαός, ὁ ὄποιος ἐθεωρεῖτο κυρίως Ἰωνικὸς λαός, διότι οἱ Ἰωνεῖς ήσαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἡ ποικιλία αὕτη τῆς καταγωγῆς τῶν Ἀθηναίων ἐξηγεῖ καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν προτερημάτων αὐτῶν, διότι ησαν συγχρόνως καὶ ναυτικοί, καὶ ἔμποροι καὶ καλλιτέχναι.

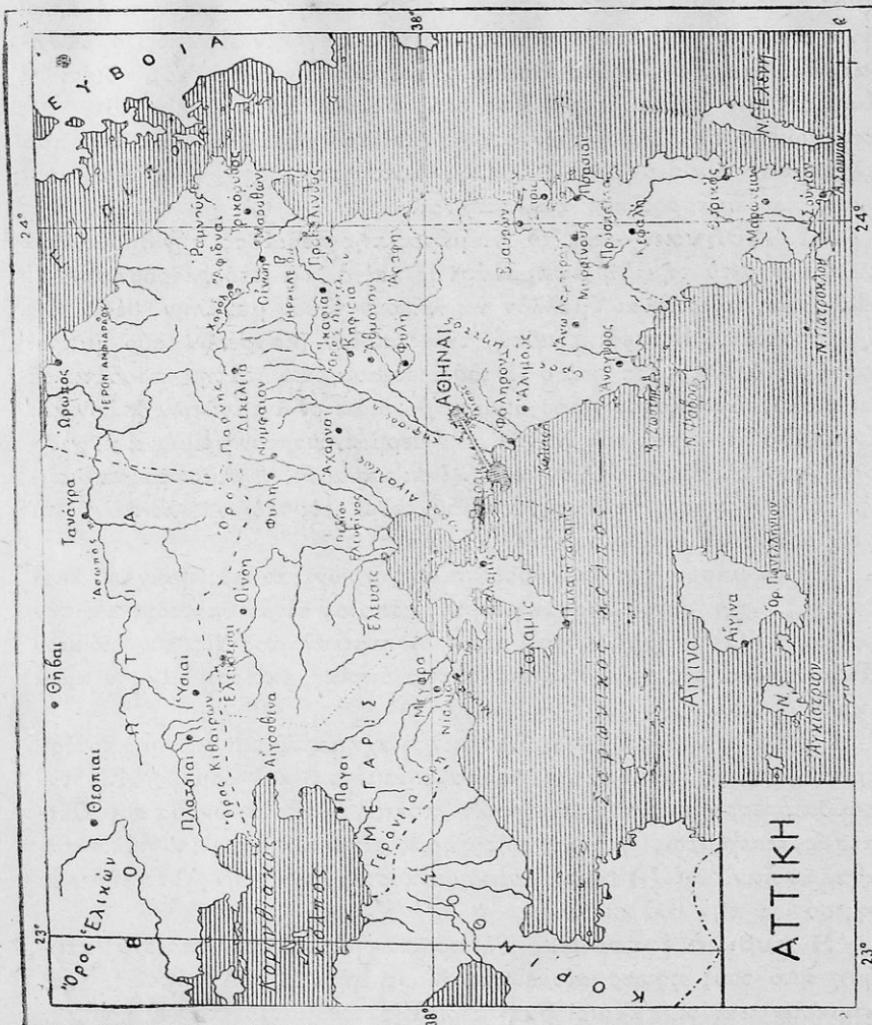
Αἱ Ἀθηναῖαι.—Εἰς τὸ N. μέρος τῆς πεδιάδος, τὴν ὁποίαν περικλείουν ἀπὸ τὴν ἔηράν ή Πάρνητος, ἰδρυθησαν αἱ Ἀθηναῖαι, αἱ ὄποιαι ἔμελλον γὰρ λάθους τόσον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ἴστορίαν. Ἡ πεδιὰς αὕτη, τὴν ὁποίαν διαρρέουν δύο μικροὶ ποταμοί, ὁ Κηφισός καὶ ὁ Ἰλισός, εἶναι γονιμωτάτη, προσέτι δὲ καὶ πολὺ εὐχάριστος πρὸς διαμονήν, διότι οἱ ἄνεμοι τῶν ὁρέων καὶ αἱ θαλάσσιαι αὔραι τοῦ Νότου, τὴν θερμαίνουν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν δροσίζουν τὸ θέρος. Ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρός, ἡ ἀτμοσφαίρα διαυγής, ὅλη ἡ φύσις γελαστή, καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ λεπτύνῃ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ φαιδρύνῃ τὴν ψυχήν.

Εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος ταύτης ὑψώνεται εἰς βράχος ἀπόκρημνος, ἔχων ὕψος ἑκατὸν μέτρα, ὁ ὄποιος εἶναι ἐπίπεδος εἰς τὴν κορυφήν. Ὁ βράχος οὗτος εἶναι ἡ περιλάλητος εἰς τὸν κόσμον Ἀκρόπολις, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὄποιας ἐκτίσθη μικρὸν κατά μικρὸν ἡ πόλις.

Ἐις δὲ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς σχηματίζεται μία μικροτέρα χερσόνησος, ἡ Ἀκτῆ, μὲ πολλοὺς λιμένας καὶ δρμούς. Εἰς τὸν σπουδαιότερον ἐκτίσθη μία ἄλλη πόλις, ἡ ὄποια ὠνομάσθη Πειραιεύς, καὶ οὕτως ἡ πόλις τῆς ἔηρας εἶχε πλησίον καὶ πόλιν παραθαλασσίαν. Αἱ Ἀθηναῖαι λοιπὸν ἐκυριάρχουν τὴν Ἀττικὴν καὶ συγχρόνως τὴν θάλασσαν.

Η μυθικὴ ιστορία.—Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὄποιον κατώκηθη ἀπὸ τοὺς παναρχαίους κατοίκους, ἦτο ἡ Ἀκρόπολις, ἐκεῖ κατώκουν καὶ οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Κέκροπος, ἔλεγον οἱ μῦθοι, ἔγινεν ἀγών μεταξὺ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς ποῖον θὰ ἀνήκῃ ἡ πόλις. Ὁ Ποσειδῶν ἐκτύπησε μὲ τὴν τρίαινάν του καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ βράχου ὕδωρ, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ ἐφύ-

τευσε τὴν ἑλαίαν. Οἱ θεοὶ ἔδωκαν τὴν νίκην εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, διότι ἡ ἑλαία ἦτο πολύτιμος διὰ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀπόγονοι

τοῦ Κέκροπος, οἱ **Κενχροπίδαι**, ἐδασίλευσαν πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Ἀττικήν. Ὅπο τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς

έμεγάλιωσεν ἐπειχθόνιος καὶ δὲ ἔγγονός του Ἐρεχθεύς, οἱ δποῖοι
ῆσαν οἱ προστάται τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Κέκροπος ἦτο δὲ Θησεύς, δὲ ἀγα-
πητὸς ἥρως τῶν Ἀθηναίων, δὲ δποῖος τοὺς εἶχεν ἀπελευθερώσει
ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Μίνωος, καὶ δὲ δποῖος ὑπῆρξεν δὲ κατ' ἔξοχὴν
ἔδρυτης τῶν Ἀθηνῶν. Πρωτύτερα οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἔζων
χωριστὰ κατὰ κώμας, δὲ Θησεύς τοὺς ἔκαμε γὰρ συγενωθοῦν εἰς
μίαν πόλιν, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρώτος βασιλεὺς.

Ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς.

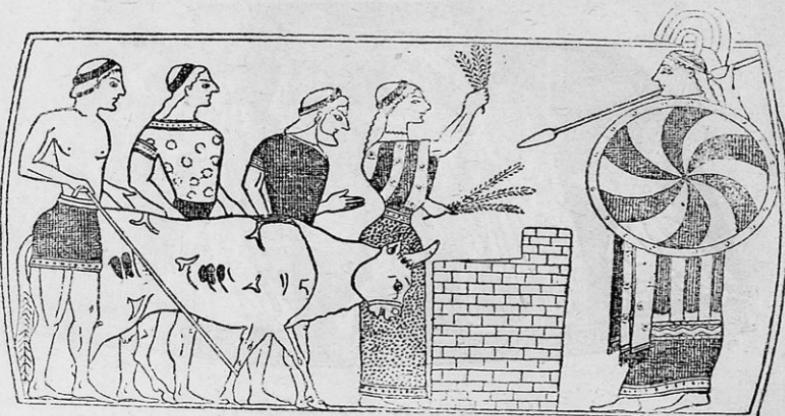
Εἰς τὸ μέσον δὲ Ζεὺς ἐπὶ θρόνου, δεξιὰ δὲ Ἡφαιστος μὲ τὸν πέλεκυν
καὶ ἀριστερὰ δὲ Ἀθηνᾶ. (Ζωγραφία ἀπὸ ἄγγελον)

Ο τελευταῖος βασιλεὺς ἦτο δὲ Κόδρος. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κα-
τέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, λέγουν αἱ παραδόσεις, ὥρμησαν γὰ-
κυριεύσουν καὶ τὰς Ἀθήνας. Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχεν εἰπεῖ
ὅτι ἀπὸ τοὺς δύο λαοὺς θὰ νικήσῃ ἐκεῖνος, τοῦ δποίου δὲ βασιλεὺς
θὰ ἐφρογεύετο. Ο Κόδρος λοιπὸν ἀπεφάσισε γὰρ προσφέρη τὸν ἑαυ-
τόν του θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐβαλεν ἐγδύματα χωρικοῦ,
ἐπῆγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Δωριέων, ἐκτύπησεν ἔνα στρατιώ-
την μὲ τὸ δρέπανόν του καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐφόνευσεν. Ο χρησμὸς
εἶχεν ἐκπληρωθῆναι, οἱ Δωριεῖς ἐφοδήθησαν καὶ ἐγύρισαν δπίσω εἰς
τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν θυσίαν τοῦ Κόδρου οἱ Ἀθη-
ναῖοι κατήργησαν τὴν βασιλείαν.

Αἱ παραδόσεις κύται δεικνύουν εἰς πόσου παλαιοὺς χρόνους
Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἔκδ.

ἀνεβίβαζον οἱ ἀρχαῖοι. Ἀθηγαῖοι τὴν ἵδρυσιν τῆς πόλεως τῶν καὶ μὲ ποίαν δόξαν περιέβαλλον τὰς ἀρχὰς τῆς ἴστορίας της.

ΦΗ παλαιοτάτη ἴστορία. Οἱ εὐπατρίδαι.—Οὗτοι γῆσαν οἱ μῦθοι, ἀλλ᾽ ή ἀληθινή. ἴστορία εἰναι ή ἔξης. Κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι ἔζων κατὰ οἰκογενείας, αἱ δύοικι ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τὸν πατέρα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας. Ἔπειτα πολλαὶ οἰκογένειαι ἀπετέλεσαν μίαν φυλὴν, η ὅποια ἐλέγετο δῆμος, ὑπῆρχον δὲ δώδεκα φυλαῖ, ητοι δῆμοι. Οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τῶν δῆμους αὐτοὺς ητο

Θυσία εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.

Οἱ θυσιάζοντες προσέρχονται εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς φέροντες βοῦν πρὸς θυσίαν.

τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οὕτως αἱ Ἀθηναὶ ἔγιγναν η πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου.

Οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν οἰκογενεῶν γῆσαν οἱ εὐπατρίδαι (οἱ καταγόμενοι ἀπὸ καλὸν πατέρα). Οἱ εὐγενεῖς οὗτοί, εἶχον μεγάλα κτήματα καὶ δύναμιν, κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνων αὐτοῖς τὸν τόπον ἐκλέγοντες κατ' ἕτος ἐννέα Ἄρχοντας. Ἄλλοι Ἄρχοντες ἐφέροντο σκληρῶς πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἐξεμεταλλεύοντο αὐτόν. Ἐδάκνειζον χρήματα εἰς τὸν γεωργοὺς μὲν ὑπέρογκον τόκον, οὗτοι δὲ δὲν γῆσαν εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν τὰ χρέη των, ἔχαγναν λοιπὸν τὰ κτήματά των καὶ κατήντησαν δοῦλοις τῶν εὐγενῶν. Τότε ὁ λαὸς ἔκαμε πολλὰς ταραχὰς καὶ ἐζήτησε νὰ γίνουν

γραπτοί νόμοι, ώστε νὰ μὴ δύνανται οἱ εὐγενεῖς νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν δυστυχίαν τῶν. Οἱ νόμοι ὅμως οὗτοι, μὲ τοὺς ὅποιους συνέδεσε τὸ σημαντικότερον τὸ διάτυπον τοῦ ἀρχῶν Δρακόντα, ησαν ὑπερβολικῶς αὐστηροὶ (καὶ σήμερον ἀκόμη λέγομεν Δρακόντειοι νόμοι). Διὰ τοῦτο αἱ ταραχαὶ δὲν κατέπαυσαν, καὶ εἰς εὐγενής, ὁνομαζόμενος Κύλων, εὑρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ γίνῃ τύραννος. Οἱ ἄλλοι εὐπατρίδαι τὸν ἐποιέιρακησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ αὐτὸς μὲν διέψυγεν, ἀλλ᾽ οἱ ὄπαδοι του ἐσφάγγησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς ὁποίας εἶχον ζητήσει τὴν βοήθειαν. Οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι φόνοι ησαν μία φρικτὴ ἀσέθεια (πολὺν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι μὲν φρίκην ἀνέφερον τὸ Κυλώνειον ἄγος), διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐξεμάνη ἔγαντίον τῶν ἀσεθῶν, καὶ ἐπέκειτο ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὰς Ἀθήνας.

• **Θ Σόλων.**—Ἡ πόλις, η ὁποίᾳ ἔμελλε νὰ δοξασθῇ εἰς τὸν κόσμον, ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ. Τότε, διὰ νὰ σωθῇ η πατρίς, ὁ λαὸς καὶ οἱ εὐγενεῖς ἥλθον εἰς συμφωνίαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν τὴν ἐμπιστούνην τῶν εἰς ἕνα ἄνδρα, ἀξιον γὰρ λάδη σωτήρια μέτρα καὶ ἱκανὸν νὰ τὰ ἐπιβάλῃ εἰς ὅλους. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ήτο ὁ Σόλων, ὁ ὄποιος κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου, καὶ εἶχε κάμει πολλὰ ταξίδια εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὃπου ἐγγάρισε τὸν βίον καὶ τοὺς νόμους πρωτευμένων λαῶν. Εἶχε μεγάλην σύνεσιν καὶ πειραν, ἐφημίσθη δὲ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ὠνομάζετο «ὁ σοφὸς Σόλων». Ὅλοι εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν ἡγάπων καὶ τὸν ἐσέδοντο, τὸν ἡγάπησαν δὲ περισσότερον, ὅτε κατώρθωσε νῷ ἀνακτήσῃ ἀπὸ τοὺς Μεγαρεῖς τὴν σπουδαίαν διὰ τὸ μέλλον τῶν Ἀθηνῶν νῆσου Σαλαμίνα.

Ο Σόλων εἶχεν ἀποκτήσει τέσην δύναμιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ώστε ἥδυνατο νὰ γίνῃ τύραννος, ἀλλ᾽ ἥρκεσθη νὰ γίνῃ ὁ εὐεργέτης τῆς πατρίδος του. Ἐκλεχθεὶς ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του ἀρχῶν (τὸ 594), εἰσήγαγε πολλὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ δημοσιεῖς γνωσταὶ ως «νόμοι τοῦ Σόλωνος».

Ἡ σπουδαιοτέρα μεταρρυθμίσις ἀπέδλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐλαττωθῇ η δύναμις τῶν εὐγενῶν καὶ νῷ αὐξήσῃ η δύναμις τοῦ λαοῦ. Διὰ νὰ εὔκολυνῃ δὲ Σόλων τοὺς χρεώστας νὰ πληρώσουν τὰ χρέη των, ἥλαττωσε τὸν τόκον καὶ ἔδωκεν εἰς τοὺς χωρικοὺς μέρος τῆς γῆς, η δημοσιαὶ πρότερον ἀνήκεν διλόκληρος εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Κατ’ αὐτὸν

τὸν τρόπον ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς γεωργούς, οἱ δποῖοι εἰχον γίνει δοῦλοι ἀπὸ τὰ χρέη. Τὰ εὐεργετικὰ αὐτὰ μέτρα εἶναι ἡ σεισάχθεια (ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ βάρη).

Αἱ τέσσαρες τάξεις τῶν πολιτῶν.—Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου ἀπηγόρευον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐργάζωνται, τούγαντέον δὲ Σόλων παρεκίνησε τὸν Ἀθηναίους εἰς ἐργασίαν. Διὰ γὰρ κατορθώσῃ δὲ τοῦτο, συγχρόνως διὰ γὰρ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, διῆγρε τὸν Ἀθηναίους εἰς τέσσαρας τάξεις, ἀναλόγως τοῦ πλούτου αὐτῶν, δὲ δποῖοι προήρχετο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν. Αἱ τέσσαρες τάξεις ήσαν :

1) **Οἱ πεντακοσιομέδιμνοι**, ὅσοι δηλαδὴ εἰχον ἀπὸ τὰ κτήματά των ἐτήσιον εἰσόδημα σίτου καὶ ἄλλων προϊόντων 500 μεδίμνων, ἢτοι περίπου 16.000 δικάδας. Τὸ εἰσόδημα τοῦτο ἰσοδυναμεῖ εἰς χρήμα μὲ 6.000 περίπου χρυσᾶ φράγκα, οἱ πεντακοσιομέδιμνοι λοιπὸν ήσαν οἱ μεγαλοκτηματίαι.

2) **Οἱ ἵππεῖς**, ὅσοι εἰχον εἰσόδημα τούλάχιστον 300 μεδίμνων. Ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι ἵππεῖς, διότι ησαν εἰς θέσιν νὰ συντηροῦν ἵππους διὰ τὸν πόλεμον.

3) **Οἱ ζευγῖται**, δηλαδὴ οἱ ἔχοντες ἔν ζευγίος βιών, μὲ εἰσόδημα τούλάχιστον 200 μεδίμνων.

4) **Οἱ θῆτες**, ὅσοι εἰχον διλιγάτερον εἰσόδημα.

Ἀναλόγως ἐκάστης τάξεως ἐκαγονίζοντο τὰ δικαιώματα, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ βάρη τοῦ πολίτου εἰς τὸ Κράτος. Οἱ πολίται τῆς πρώτης τάξεως ησαν οἱ μόνοι, οἱ δποῖοι ἥδυναντο νὰ ἐκλεγοῦν "Αρχοντες, οὗτοι μόνοι λοιπὸν ἐλάμβανον τὰς ἀνωτάτας ἀρχάς, οἱ δὲ πολίται τῆς δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως ἐλάμβανον κατωτέρας. Ἀλλὰ καὶ τὰ βάρη ησαν ἀνάλογα, διότι αἱ τρεῖς πρώται τάξεις ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐπλήρωνον φόρους. Οἱ δὲ θῆτες, οἱ πτωχότεροι, δὲν εἰχον καμμίαν ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἥδυναντο νὰ λάβουν καμμίαν ἀρχήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅσον περισσότερα πολιτικὰ δικαιώματα εἶχεν δὲ πολίτης, οὐτόσον εἶχε καὶ περισσότερα βάρη.

Ἡ διοίκησις.—Τὸ Ἀθηναϊκὸν Κράτος ἐκυθερνάτο ἀπὸ τέσσαρα μεγάλα σώματα. Ήσαν δὲ ταῦτα οἱ "Αρχοντες, η Βουλὴ τῶν τετρακοσίων, η Ἑκκλησία τοῦ δήμου καὶ δὲ "Αρειος Πάγος.

Τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν εἶχον οἱ "Αρχοντες, οἱ δποῖοι ησαν

ἐννέα καὶ ἔξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ δι^ι ἐν ἔτος. Ὁ πρῶτος ἄρχων ἐλέγετο **Ἐπώνυμος ἀρχων**, διότι μὲ τὸ ὄνομά του ὠνομάζετο τὸ ἔτος (ἐπὶ ἄρχοντος δεῖνα). Ὁ δεύτερος ἐλέγετο **Ἄρχων βασιλεύς**, ὃ δόποις εἶχε τὴν ἐπίδηλεψιν τῆς λατρείας καὶ τῶν πατροπαραδότων ἐθίμων. Ὁ τρίτος ἦτο ἄρχηγὸς τοῦ στράτου καὶ ἐλέγετο **Πολέμαρχος**. Οἱ ἔξι ἄλλοι ἄρχοντες ἐλέγοντο **Θεσμοθέται**, διότι ἐφρόντιζον νὰ τηροῦνται οἱ θεσμοὶ (οἱ νόμοι).

Ἡ **Βουλὴ τῶν τετρακοσίων**, ἡ ὁποίᾳ ἐξελέγετο ἀπὸ τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις τῶν πολιτῶν, παρεσκεύαζε τοὺς νόμους, τοὺς δόποίους θὰ ἐψήφιζεν δ λαός.

Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως δύναμις ἀνήκεν εἰς τὸν λαόν, ὁ δόποιος συνήρχετο εἰς συνελεύσεις ἀποτελουμένας ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν. Ἡ **ἐκκλησία τοῦ δῆμου**, ὥπως ἐλέγετο ἢ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, ἐψήφιζε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρχάς. Καὶ ὁ πτωχότερος, ἣν εἶχεν εὐφυῖαν, ἤδυνατο νὰ διακριθῇ, διότι ὁ καθεὶς ἤδυνατο εἰς τὴν συνέλευσιν νὰ λέγῃ ἐλευθέρως τὴν γνώμην του.

Ο δὲ **Ἄρειος Πάγος** ἦτο σῶμα δικαστικόν, πολὺ σεβαστόν, τὸ δόποιον ἐξελέγετο μόνον ἀπὸ τοὺς δικαιοσύνηντας ἄρχοντας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκαθεν ἐτίμων τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀπέδιδον τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἄρειου Πάγου εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν. Ὁ **Ἄρειος Πάγος** ἐδίκαζε τὰ μεγάλα ἐγκλήματα καὶ ἐξήλεγχε τὰς δημοσίας πράξεις, ἀκόμη δὲ καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν πολιτῶν πρὸς περιφρύρησιν τῶν καλῶν ἥθων.

Χ Άνατροφὴ τῶν παιδίων.—Ἴδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωκεν ὁ Σόλων εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδίων, διὰ νὰ γίνωνται καλοὶ πολιταί. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν μικρῶν Ἀθηναίων δὲν ὠμοίαζε μὲ τὴν Σπαρτιατικήν, δὲν εἶχε σκοπὸν ν ἀναπτύξῃ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα. Τὸ παιδίον δὲν ἐδίδετο εἰς τὸ Κράτος, ὥπως εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ᾽ ἐστέλλετο ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τοὺς γονεῖς του νὰ μάθῃ γράμματα καὶ γυμναστικήν. Εἶχον δὲ τὰ τέκνα καθῆκον νὰ σέβωνται τοὺς γονεῖς των, ἢ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμοσύνη ἐτιμωρεῖτο κατηγράτατα.

Ω Πεισίστρατος (κατὰ τὸ 550).—Ἄλλοι οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος δὲν ἔφεραν ἀμέσως τάξιν καὶ ἐλευθερίαν. Εἰς συγγενῆς τοῦ Σόλωνος, ὁ Πεισίστρατος, κατώρθωσε καὶ προσείλακε τὴν εὔνοιαν

τῶν συμπολιτῶν του μὲ τοὺς καλοὺς τρόπους καὶ μὲ τὰς γενναιοδωρίας του. Ἔγινε ταχέως ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαὸν καὶ κατέλαβε τὴν ἔξουσίαν μὲ τὴν δύναμιν του, διὰ τοῦτο ἐλέγετο τύραννος, τούλαχιστον ὅμως ἐκυβέρνησε λαμπρῶς τὰς Ἀθήνας.

Ο Πεισίστρατος ἐσεβάσθη τοὺς νόμους του Σόλωνος. Ἐκαμε δὲ πολλὰ ωφέλιμα ἔργα εἰς τὰς Ἀθήνας, κατεσκεύασεν ὁδούς, ἔφερε πόσιμα ὕδατα, ἔκτισε πολλὰς οἰκοδομάς, καὶ ἐν γένει ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του ἦτο ὅτι ἔδωκεν ὅθησίν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, αὐτὸς πρῶτος ἐδειξεν εἰς τους Ἀθη-

Ζωγραφισμένα ἀγγεῖα.—Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μετακοινούμενα καὶ πωλούμενα ἀγγεῖα. Ἡσαν δὲ ταῦτα σπουδαιότατον εἶδος του Ἀθηγανοῦ ἐμπορίου.

ναίους πόσιον ωφέλιμος ἦτο δι' αὐτοὺς ἡ θάλασσα. Τὸ δὲ λαμπρότερον ἔργον του ἦτο ὅτι συνήγωσεν εἰς ἓν τὰ διάφορα ἀποσπάσματα τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας, καὶ ἀπὸ τότε ἔχομεν τακτοποιημένα τὰ δύο ἀθάνατα ἐκεῖνα ὅμηρια ποιήματα. Πρῶτος αὐτὸς ἔδρυσε βιβλιοθήκην εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐν γένει δὲ ἐδείχθη λαμπρὸς προστάτης τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Ο Πεισίστρατος λοιπὸν ἐκύβερνησεν ὃς καλὸς βασιλεὺς. Ἄλλοι δύο μέν του, οἱ δροῖοι τὸν διεδέχθησαν, δ Ἰππίας καὶ δ Ἰππαρχος, δὲν ἐδειξαν τόσην σύνεσιν, καὶ ἔκαμψαν πολλοὺς ἔχθρούς. Δύο νέοι, δ Ἀριμόδιος καὶ δ Ἀριστογείτων, ἐφάνευσαν τὸν Ἰππαρχον, ἀργότερα δὲ ἐξωρίσθη καὶ δ Ἰππίας (510 π. Χ.).

Ο Κλεισθένης. Ο ἔξοστρακισμός.—Τότε ἐπίσης τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων συνεπληρώθη ὥπε τοῦ Κλεισθένους καὶ ἔγινε περισσότερον δημοκρατικόν. Ἀν καὶ κατήγετο δ ἄντειος ο Κλεισθένης ἀπὸ

εὐγενέστατον οίκουν, ζμως ἔδωκε καὶ ἄλλα δικαιώματα εἰς τὸν λαόν. Οἱ σκοπός του ἦτο νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπάνοδον τῆς τυραννίας.

Διὰ νὰ κατορθώῃ ταῦτα ὁ Κλεισθένης πρόσθη εἰς τὸ ἑξῆς μέτρον: πρῶτον διήγρεσε τοὺς πολίτας εἰς δέκα φυλάς, ἐκάστη δὲ φυλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ δέκα δῆμους. Εἰς τὰς φυλὰς περιελαμβάνοντο ὅλοι οἱ πολῖται ἀνεξιρέτως, ὅποια δῆμος καὶ ἢν ἦτο ἡ καταγωγὴ των ἦ τὸ εἰσόδημόν των, ἥσαν λοιπὸν πρωγματικῶς ἴσοι. Ὁλαὶ αἱ φυλαὶ εἶχον τοὺς βουλευτάς των κατὰ ἴσου ἀριθμόν, 50 ἐκάστη φυλὴ, ὥστε ἡ *Bouλὴ* ἔγινε τῶν πεντακοσίων. Ἐπειδὴ δὲ ὅλαι αἱ φυλαὶ ἔδιδον στρατιώτας, διὰ τοῦτο ἐκάστη φυλὴ ἔξελεγε τὸν στρατηγόν της, ὥστε ὁ Ἀθηναῖκὸς στρατὸς διηγούντο ἀπὸ δέκα στρατηγούς.

Τέλος διὰ νὰ ἐμποδίσῃ πλέον δριστικῶς νέκν τυραννίαν ὁ Κλεισθένης εἰσῆγαγε τὸν ἔξοστρακισμόν, ὁ δόποιος ἦτο μία προσωρινὴ ἔξορια διὰ δέκα ἔτη. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐκάστος πολίτης ἔγραψε τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὁ δόποιος ἔπρεπε νὰ ἔξοστρακισθῇ, εἰς ἓν δστρακον. Οἱ ἔξοστρακισμὸς δὲν ἦτο ποινή, ἀλλ᾽ ἦτο ἀπλῶς ἐν μέτρον φρονήσεως, τὸ δόποιον ἐλαμβάνετο ἐναντίον ἐνδές πολίτου φίλοδόξου χάριν τῆς ἥσυχίας τῆς πόλεως.

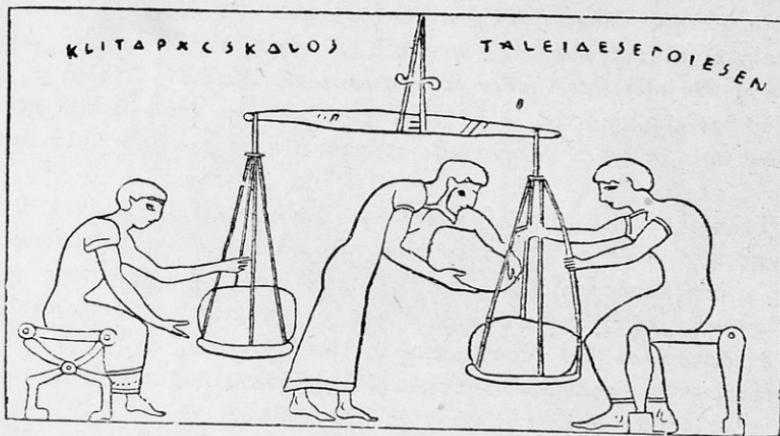
Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται τοῦ Κλεισθένους συνεπλήρωσαν τὸ καλὸν ἔργον τοῦ Σόλωνος καὶ ἔξησφάλισαν τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ. Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν ἀληθῆς δημοκρατία, ἡ δύνατος παρεσκεύασε τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως.

Η γεωργία. Η βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.—Εἰς τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος βλέπομεν καὶ πῶς ἔζων οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου, κατὰ τὸν 6ον αἰώνα π. Χ. Οἱ περισσότεροι ἥσαν γεωργοὶ καὶ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά των, κατώκουν εἰς τὴν ἔξοχήν, εἰς τὰ μεσόγεια, ὅπως λέγομεν σῆμερον. Οἱ Σόλων ἔξητησε ν^ο αὐξῆση τοὺς γαιοκτήμονας, διὰ νὰ καλλιεργῆται ἡ γῆ περισσότερον.

Ἐπειδὴ ζμως ἡ Ἀττικὴ δὲν ἦτο χώρα πλουσία, διὰ τοῦτο δὲ Σόλων ἔδωκε μεγάλην ὑποστήριξιν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰς βιοτεχνίας. Πλησίον εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ Λαύριον, ὅπηρχον μεταλλεία ἀργύρου, οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἔξεμεταλλεύθησαν καὶ ἐκέρδισαν πολὺ χρῆμα. Μὲ τὰ πλούτην δὲ αὕτη ἐδημιούργησαν διαφόρους

βιομηχανίας, ἵδρυσαν πολλὰ ἔργα στάσια, εἰς τὰ δποῖα κατεσκευάζοντο ἐπιπλα, ὄπλα, ὑφάσματα καὶ πρὸ πάντων ἀγγεῖα. Ἐκαμψαν δὲ πλοῖα καὶ μετέφερον τὰ προϊόντα τῆς γῆς καὶ τῆς βιομηχανίας των εἰς τὰ ἔνα μέρη.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τὴν ἐργατικότητά των οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεπλήρωσαν τὴν πτωχείαν τοῦ ἐδάφους των. Αἱ Ἀθῆναι, αἱ δποῖαι

Ζύγισις προϊόντων. — Εἰς μεγάλην πλάστιγγα ἀδειάζονται προϊόντα διὰ νὰ ζυγισθοῦν.

ῆσαν μικρὰ καὶ πτωχὴ πόλις, ἔφθασαν εἰς μέγαν πλοῦτον. Ἀπέκτησαν δὲ μεγάλην φήμην τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα των, διότι ἔγινοντο μὲ τέχνην καὶ κομψότητα. Συγχρόνως δὲ μὲ τὰ πλούτη ηὕξησε καὶ ἡ ἀγάπη τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, διότι τὰ ταξίδια ἔκαμψαν γ' ἀναπτυχθῆ πολὺ τὸ πνεῦμα των. Τὸ ἀποτέλεσμα ήτο, ὅτι ἔξειδιώσαν τοὺς τυράννους, καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Πειστρατιδῶν ἐτελειοποιήθη ἡ δημοκρατία καὶ ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἐλευθεροι. Οἱ Ἡρόδοτος λέγει: «Οτε αἱ Ἀθῆναι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἥσθιανθησαν μεγάλην χαρὰν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡσαν καὶ πρὶν μεγάλαι, τώρα ἔγιναν ἀκόμη μεγαλύτεραι».

Ο χαρακτήρ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. — Πρὸ παντὸς δημος αἱ Ἀθῆναι ὁφείλουν τὸ μεγαλεῖον των εἰς τὸ σοφὸν

δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ ὃποῖον ἐγκαθίδρυσαν ὁ Σόλων καὶ ὁ Κλεισθένης. Πρωτύτερα σύδεις ἡδύναντο νὰ λάθῃ ἀρχὴν εἰς τὸ κράτος, ἀν δὲν ἦτο εὐγενῆς. Ἀλλὰ μὲ τὸ νέον πολίτευμα ὅλοι εἶχον τὴν εὐκαιρίαν, ἀν ἦσαν ἀξιόι, νῦν ἀνυψώθοῦν εἰς μεγάλα ἀξιώ-

Αρχαῖος Ἀθηναῖος ὑποδηματοποιός.—Κάθεται καὶ ἐργάζεται, δπως οἱ σημερινοί. Εἰς τὸν τοιχὸν κρέμανται τὰ ἐργαλεῖα του.

ματα. "Ολοι οι πολίται ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, μόνον δὲ οἱ διακρινόμενοι εἶχον τὴν διοίκησιν. Ἀκόμη καὶ οἱ Ηγέτες, οἱ πολίται τῆς τελευταίας τάξεως, ἡδύναντο νῦν ἀνυψώθοῦν εἰς τὰς ἀρχάς, ἀρκεῖ νὰ ἐγίνοντο πλούσιοι, ἡδύναντο δὲ νὰ γίνουν πλούσιοι διὰ τῆς ἐργασίας.

"Αλλο σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας είναι ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ φιλανθρωπία τῶν νόμων αὐτῆς. Ὁ Ἐπώνυμος ἀρχῶν ἦτο προστάτης τῶν δραφιῶν καὶ τῆς περιουσίας

τῶν οἰκογενειῶν. Ὁ Πολέμαρχος ἦτο προστάτης τῶν ξένων. Ἀλλοι δὲ νόμοι ἐπροστάτευον τοὺς δούλους. Μὲ τοὺς σοφοὺς νόμους αὐτοῦ ἐ Ἀθηναῖκὸς λαὸς ἔγινεν ὁ πρῶτος λαὸς εἰς τὸν κόσμον, ὃς ποιοὶ ἐφήρμοσε τὴν ἐπιείκειαν, καὶ ὁ πρῶτος, ὃς ποιοὶ ἐκυθέρνησε μόγος τὸν ἑαυτόν του.

H. Ἀθηνᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

α.— *Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.* — Η ἔξαπλωσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς Βορρᾶν.— Η Μεγάλη Ἐλλὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν.
β.— *Οἱ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.* — Η ἐνότης τῶν Ἑλλήνων.— Τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ τέχναι. Οἱ ποιηταὶ. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ νομοθέται.

Δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ἑλληνικὸν Κράτος, ὑπῆρξεν ὅμως εἰς Ἑλληνικὸς λαδός. Οἱ Ἑλληνικὸς κόσμος ήτο διεσκορπισμένος, διότι οἱ Ἑλληνες μὲ τὰς ἀποικίας των ἔξηπλωσαν τὴν Ἐλλάδα εἰς μακρινὰς χώρας καὶ τὴν ἔκαμπαν πολὺ μεγάλην. Παρὰ τὴν διαιρέσιν ὅμως εἰς πολλὰ μικρὰ Κράτη, τὰ δύοτα ησαν ἀντίζηλα τὸ ἐν πρὸς τὸ ἄλλο καὶ περιήρχοντο μάλιστα εἰς πόλεμον, οἱ Ἑλληνες εἶχον κοινοὺς θεσμούς, οἱ δύοιοι τοὺς συγήνων πολὺ στενῶς, καὶ ἀπετέλουν ἔνα λαόν, δύοτοις ητο ἔχωροιστὸς ἀπὸ δῆλους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, καὶ διπεριήχεν δῆλους κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν. Ολοὶ δὲ οἱ Ἑλληνες καὶ δσοι κατώκουν εἰς τὴν μικρὰν χώραν των καὶ δσοι ἐπήγγαν μακρὰν καὶ ἔξων εἰς τὰς ἀποικίας, ειργάσθησαν ἀσκνως εἰς τὸ γὰ δημιουργήσουν τὸν ἀνυπέρβλητον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

α.— *Η ἔξαπλωσις τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἀποικίαι.*

Αἱ κυρίως Ἑλληνικαὶ χώραι εἶναι ἐκεῖναι, τὰς δύοιας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Αὗται εἶναι αἱ μόνιμοι ἐγκαταστάσεις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους (ἀπὸ τὸ 1500 π.Χ. περίπου) ἔως σήμερον, ἐπὶ 2500 ἔτη. Ἄλλοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα οἱ

“Ελληνες ἔξηπλώθησαν εἰς πολὺ μακρινὰς χώρας τριγύρω απὸ τὴν πρώτην αὐτῶν κοιτίδα. Ἀπὸ παλαιών χρόνους ἕδρυσαν πολυαρίθμους πόλεις εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Τὰ αῖτια τοῦ ἀποικισμοῦ.—¹ Απὸ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς δηποίους ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθήναι ἐδημιούργουν τὰ κράτη των (ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα), ἥρχισαν πολυάριθμοι Ἐλληνες νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰς Ἐλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ πηγαίνουν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ ξένα. Διάφοροί ήσαν αἱ ἀφορμαί, διὰ τὰς ὄποιας ἀφινον τὰς πατρίδας των οἱ Ἐλληνες. Εἰς πολλὰς πόλεις κατὰ τὸν 8ον καὶ τὸν αἰῶνα συνέδησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς γνωρίζομεν, οἱ ἀγῶνες οὗτοι καθηγούχασαν μὲ τοὺς νόμους τοῦ Δυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνος. Ἄλλος εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τὰ ἡττηθέντα κόμματα ἤγαγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν. Ἐκτὸς τούτου ὁ πληθυσμὸς ηὕξανε πολὺ ταχέως, ἐπήγκαινα λοιπὸν εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἔκτιζον νέας πόλεις διὰ νὰ ζήσουν εὐκολώτερον. Σπουδαία δὲ ἀφορμὴ ήσαν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ κέρδος καὶ τὰ ταξίδια, ἀγάπη, τὴν δηποίαν διετήρησαν ἔως σήμερον οἱ Ἐλληνες.

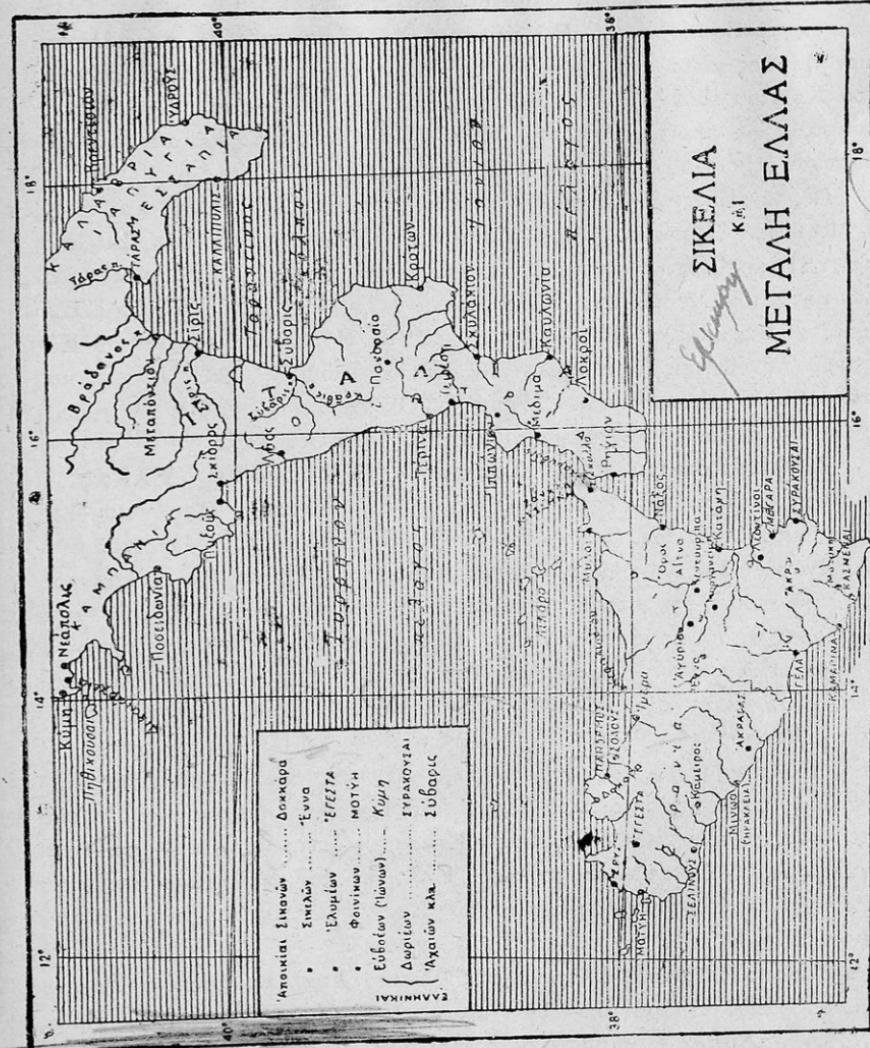
Αἱ νέαι αὐται πόλεις ἐλέγοντο **ἀποικίαι**. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀποικιακὴ κίνησις τῶν Ἐλλήνων διήρκεσε πολὺν χρόνον, δύο όλοκλήρους αἰῶνας (ἀπὸ τὸ 800 ἔως τὸ 600 περίπου π.Χ.).

Αἱ ἀποικίαι.—Μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἔξηπλώθησαν οἱ Ἐλληνες εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν ὄποιαν πρωτύτερα ἐκυριάρχουν οἱ Φοίνικες. Τώρα οἱ Ἐλληνες τοὺς ἐκδιώκουν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ὅπως εἰς παλαιοτέρους χρόνους τοὺς εἶχον ἐκδιώξει ἀπὸ τὸ Αἴγαίον πέλαγος. Ἡ Μεσόγειος μὲ τὰς Ἐλληνικὰς ἀποικίας καὶ τὸ ἐμπόριον ἔγινε καὶ αὐτὴ ὡς μία Ἐλληνικὴ θάλασσα. Οἱ Ἐλληνες ἕδρυσαν ἀποικίας καὶ ἐπεξετάθησαν κατὰ τρεις κυρίως διευθύνσεις.)

1. Πρὸς Βορρᾶν.—Πολλαὶ ἀποικίαι ἔγιναν εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ἐλληνες ἐπῆγαν καὶ πολὺ μακρύτερα, διέπλευσαν τὸν Ἐλλήσποντον, ἐπειτα τὸν Βόσπορον καὶ ἔκαμψαν ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὔξείνου Πόντου.

2. Πρὸς Δυσμάς.—Αἱ σπουδαία ἀποικίαι καὶ αἱ πολυαριθμότεραι ἀποικίαι ἔγιναν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον.

3. Πρός Νότον.—Πολὺ ἐνωρίς διηγεύθησαν πρὸς Νότον, εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ εἰς ἄλλα παράλια τῆς Βορείας Ἀφρικῆς.

1. Αἱ ἀποικίαι πρὸς Βορρᾶν.—Οἱ Ἰωνες τῆς νήσου Εὔ-
βοίας ἐπῆγαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας,

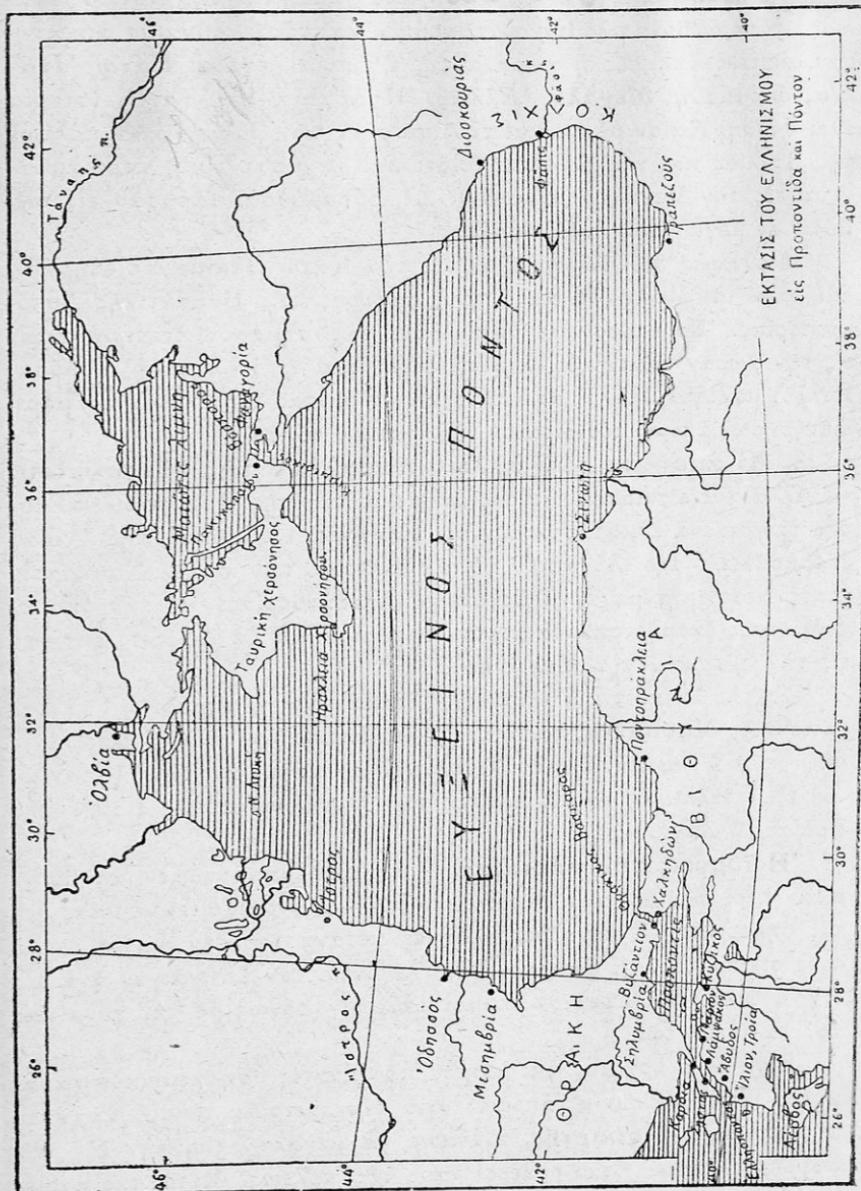
καὶ τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐκτὸς ἄλλων πόλεων ἔκτισαν τὴν Ὀλυμφίαν εἰς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς. Ἡ ἐνδοξότερα ἀποικία ἀπὸ δλας τὰς Ἑλληνικὰς ἔγινε τῶν Δωριέων ἀπὸ τὰ Μέγαρα, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν εἰς τὸ Βόσπορον τὸ **Βυζάντιον**. Ἡ ἀποικία αὕτη τῶν Μεγάρων ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ιδίως δὲ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἐδοξάσθη εἰς τὴν ἴστορίαν μὲν τὸ ὄνομα Κωνσταντινούπολις ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαίωνος (τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας).

Εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον ἔστειλαν ἀποικίας οἱ Ἰωνες καὶ ιδίως ἡ Μίλητος. Αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν εἰς τὰ γότια παράλια ἡ Σινώπη καὶ ἡ Τραπεζοῦς, ἡ ὅποια ἔγινε καὶ αὕτη μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἤκμασαν ιδίως αἱ ἀποικίαι, αἱ ὅποιαι ἔγιναν εἰς τὰ Βόρεια παράλια τοῦ Εὔξεινου πόντου, εἰς τὴν σημερινὴν Νοτίαν Ρωσίαν. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῶν χωρῶν ἐκείνων, δημος ἡ Ὀδησσός, ἡ Ὁλβία (=εὐδαίμων) καὶ ἄλλαι ἔγιναν μεγάλαι καὶ πλούσιαι πόλεις.

2. Αἱ ἀποικίαι πρὸς Δυσμάς. Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς.— Πολυαριθμότεροι ἦσαν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἀποικίαι ἦσαν Δωρικαί. Τὸ Ιόνιον Ηέλαχος ἔγινεν ἐγωρὶς ὅλως διόλου Ἑλληνικὴ θάλασσα. Ἡ νῆσος Κέρκυρα, εἰς τὴν δυοῖν τῶν ἐγκατεστάθησαν ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Κόρινθον, ἔστειλε καὶ αὕτη ἀποικίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου, δημος ἔκτισθη ἡ Ἀπολλωνία καὶ ἡ Ἐπίδαμνος (κατὰ τὸν Μεσαίωνα Δυρράχιον). Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔφθασαν ἔως τὰ Βόρεια παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

Ίδιως δὲ τὸ Νότιον μέρος τῆς Ἰταλίας ἐκαλύφθη ἀπὸ Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ιονίου πελάγους καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Δυτικῆς παραλίας. Ἐπίσης εἰς τὴν πλησίον καὶ μεγάλην νῆσον Σικελίαν ἔκτισαν οἱ Ἑλληνες πολυαριθμούς ἀποικίας ἐκδιώξαντες τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Καρχηδονίους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ εἰς παλαιοτέρους χρόνους.

Αἱ σπουδαιότεραι ἀποικίαι τῆς Νοτίου Ἰταλίας ἦσαν ὁ **Τάρας** εἰς τὸ βάθος τοῦ μεγάλου δρμανύμου κόλπου τῆς Ἰταλίας. Πρὸς Νότον ἡ **Σύβαρις** καὶ ἐπειτα ὁ Κρότων. Πρὸς Δυσμάς δὲ ἡ Ποσειδωνία, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Κύμη. Εἰς δὲ τὴν Σικελίαν ἰδρύθησαν πολλαὶ πόλεις, ἡ Γέλα, ὁ Ακράγας, ἡ Μεσσήνη, αἱ **Συρακούσαι**.

Τέσσον μεγάλαι εἴριαν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Νοτίου Ἰταλίας, τόσα ἄφθονα πλούτη συγήθροισαν καὶ τόσην δύναμιν ἀπέκτησαν, ὥστε ὀλόκληρος ἡ χώρα αὕτη, ἡ δοιά λέγεται **Κάτω Ἰταλία**, ὡνομάσθη **Μεγάλη Ἐλλάς**. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει ὡς σπουδαῖον μέρος καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας (διέτι καὶ ἡ γῆσος αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὴν Μεγάλην Ἐλλάδα). Αἱ Συρακοῦσσαι ἴδρυσαν εἰς τὴν Δύσιν ἐν μέγα Ἑλληνικὸν Κράτος.

Ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν διετηρήθη καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἔως σήμερον διετηρήθησαν εἰς τὴν χώραν ταύτην Ἑλληνικὰ ἔθιμα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πολλοὶ μάλιστα Ἰταλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη διετήρησαν ἀκόμη τὸν ὡραῖον Ἑλληνικὸν τύπον.

3. Αἱ ἀποικίαι τῶν ἄλλων παραλίων τῆς Μεσογείου. — Άλλοι καὶ εἰς μακρινωτέρας ἀκόμη ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης ἐπήριαν γὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ Ἑλληνες. Οἱ Ἰωνες τῆς Ἀσίας ἐπέρχασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔκτισαν τὴν πόλιν Ναύπαταν (πρὸς Νότον τῆς μεγάλης ἀργότερα Ἀλεξανδρείας), μὲ τὴν δοιάνην ἡ Μίλητος ἔκαμψε σπουδαιότατον ἐμπόριον. Οἱ δὲ Δωριεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὴν **Κυρήνην**.

Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γαλατίας, ἡ δοιά εἶναι ἡ σημερινὴ Γαλλία, ἐκτίσθη ἡ **Μασσαλία**, αὕτη δὲ πάλιν ἔκτισε καὶ ἄλλας ἀποικίας, ὅπως τὴν **Νίκαιαν**. Ἀλλοι: Ἑλληνες ἀνεκάλυψαν τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἔξεμεταλλεύθησαν τὰ πλούτη τῶν παραλίων αὐτῆς (ἰδίως τῆς θραίκας Ἀγδαλουσίας).

4. Η ἴδρυσις τῆς ἀποικίας. — Δέην θὰ ἐλαμβάνομεν ἀληθινὴν ίδεαν περὶ τῶν ἀρχαίων ἀποικιῶν, ἂν τὰς ἐνομίζομεν ἔμοιας μὲ τὰς σημερινάς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες μετανάσται δὲν ὅμοιαζον μὲ τοὺς σημερινούς. Οἱ ἀποικοι, ὡς ἐλέγοντο, δὲν ἐπήριαν αὐτὰ εἰς ἡ ἀνὰ δέκα, ἄλλο ἔφευγον πολλοὶ μαζὶ συγχρόνως μὲ τὰς γυγαῖκας καὶ τὰ τέκνα των.

Εἶχε δὲ ὁ ἀρχαῖος ἀποικισμὸς πρὸ παντὸς Ηρησκευτικὸν χαρακτήρα. Πρὸς φύγοντας οἱ ἀποικοι ἀπὸ τὴν πατρίδα των, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποικίας, ὁ **οἰκιστής**, ἀνέδαινε μὲ μεγάλην πομπὴν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὅπου ἦσαν οἱ ἵεροι ναοὶ τῆς πόλεως. Μετὰ τὰς καθιε-

ρωμένας θυσίας ἐλάμβανεν ἵερὸν πῦρ, τὸ δὲ ὄποιον ἔκαιεν ἀκοίμητον, προσέτει ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ εἰδῶλα τῶν θεῶν, οἱ δὲ ὄποιοι ήσαν οἱ προστάται τῆς πόλεως του. Ἐπειτα οἱ ἀποικοὶ ἔφευγον μὲ τὰ πλόια των. Μόλις ἀπειδιάζοντο εἰς τὴν παραλίαν τῆς ξένης χώρας, ὅπου ἐπήγαναν, ἔξελεγον ἔνα μέρος, τὸ δὲ ὄποιον νὰ ἔχῃ λιμένα καὶ ἔνα λόφον. Ὁ λόφος ἐγίνετο ἡ ἀκρόπολις, ὅπου ἰδρυον ναὸν τοῦ ἰδίου θεοῦ, ὁ ὄποιος ἐλατρεύετο εἰς τὴν πατρίδα των, εἰς δὲ τὸν ναὸν ἐτοποθέτουν τὴν ἱερὰν ἑστίαν, ὅπου ἔδαλον τὸ ἱερὸν πῦρ. Ἐπειτα ἥρχιζαν καὶ ἔκτιζαν τὴν πόλιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυετο μία ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἀποικία.

Εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς ἀποικίας ἐλάμβανε σπουδαῖον μέρος καὶ τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν. Οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου ἐγνώριζον πολλὰ περὶ τῶν μακρινῶν χωρῶν. Πρὸν ἀναχωρήσουν οἱ ἀποικοὶ, ἥρωταν τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν πρὸς ποιὸν μέρος ἐπρεπε γὰρ διευθυνθοῦν. Οἱ ἱερεῖς τοὺς ἔδιδον καλάξ οὐδηγίας, καὶ εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται κατὰ μέρα μέρος ἡ ταχεῖα πρόσδος τῶν ἀποικιῶν καὶ αἱ λάμπραι θέσεις, εἰς τὰς ὄποιας ἐκτίσθησαν, ὡστε πολλαὶ νὰ ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερον μετὰ 2.500 καὶ περισσότερα ἔτη (ὅπως ἡ Νεάπολις, ἡ Μασσαλία κτλ.).

Ο Ἑλληνισμὸς τῶν ἀποικιῶν.— Μὲ τὰς ἀποικίας, αἱ ὄποιαι ἐκτίσθησαν εἰς χώρας ἔξω τῆς Ἑλλάδος, ηγενήθη εἰς μέγαν κύκλον ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος, ἔγινεν ὡς μία ἐπέκτασις τῆς Ἑλλάδος καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἡ Ἑλλὰς ἐξηγιλώθη ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἔως τὴν Αἴγυπτον, ἔως τὴν Ισπανίαν. Τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἦτο τὸ Αἰγαῖον Ηέλαχος, ἀλλ' ἡ δράσις καὶ ἡ ἴστορία αὐτῆς ἔφθασε πολὺ μακράν εἰς δύο τὸν γνωστὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἀπετέλουν ἐκάστη ἀνεξάρτητον Κράτος ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ὄποιας προσῆλθον, ήσαν ἔλως διόλου διάφοροι ἀπὸ τὰς σημερινὰς τῆς Εὐρώπης. Αἱ σημεριναὶ ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, εἰναι κτήσεις τοῦ Κράτους, τὸ ὄποιον τὰς ἴδρυει, διοικοῦνται συμφώνως μὲ τοὺς νόμους αὐτοῦ. Αἱ Ἑλληνικαὶ ὅμως ἀποικίαι εἰχον ἐκάστη ἴδιαιτερον πολιτευμα, ἴδιαιτέρους νόμους, κυβέργησιν καὶ στρατὸν ἴδικόν των. Διέτηρησαν ὅμως πάντοτε τὸν σεδασμὸν πρὸς τὴν παλαιὰν πατρίδα, τὴν ὄποιαν ὠνόμαζον μητέρα πόλιν, μητρόπολιν. Εκτὸς τούτου, οἱ Ἑλληνες, οἱ ὄποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὔξεινου

‘Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἑκδ.

9

Πόντου, εἰς τὴν Ἀφρικήν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Γαλατίαν, δὲν ἀνεμίχθησαν διόλου μὲ τοὺς Ησαγενεῖς, τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἐμειναν πάντοτε Ἑλληνες, συνετέλεσαν δὲ καὶ αὐτοὶ σπουδαίως εἰς τὴν δύξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δυνάματος.

Ἡ σπουδαιότης τῶν ἀποικιῶν.—Πολλαὶ ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας προώδευσαν τόσον πολὺ καὶ ἔφθασαν εἰς τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε ὑπερτέρησαν καὶ τὰς πόλεις τῆς μητρὸς πατρίδος. Ἀρκεταὶ ἀποικίαι ἔκτιζον ἄλλας πάλιν ἀποικίας, ἔγιναν δὲ πόλεις πολυάνθρωποι καὶ ἀπετέλεσαν σπουδαῖα Κράτη. Ἀναφέρονται ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἦδυναντο νὰ θέσουν ἐπὶ ποδὸς πολέμου μεγάλους στρατοὺς (ἀκόμη καὶ 200.000). Αἱ Συρακοῦσαι ἔγιναν πρωτεύουσα ἐνδὲ τόσον μεγάλου βασιλείου, ὅσον μεγάλα ἦσαν τὰ Κράτη τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὸν διὸν αἰδῶνα π. Χ. αἱ ἀποικίαι ἀπετέλουν μίαν ἄλλην Ἑλλάδα, ἡ ὁποία δὲν ἦτο κατωτέρα ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ἡ μεγίστη ὀφέλεια, ἡ ὁποία προσήλθεν, ἦτο ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐπετάχυναν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἀποικοὶ ἤσαν φυσικὰ ἀνθρώποι τολμηροὶ καὶ δραστήριοι, ἔκαμπναν λοιπὸν μὲ θάρρος μεγάλα βήματα εἰς τὴν πρόοδον. Οὐδέποτε εἶδεν ὁ κόσμος τόσον ταχεῖαν ἀνάπτυξιν ἐμπορίου, βιομηχανίας, πλοιούτου, τόσην δρμὴν εἰς τὴν πρόοδον. Ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης ὠφελήθη ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, διότι ἀπέκτησε γρηγορώτερα τὰ μεγάλα ἀγαθά τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄγγειον μὲ διακοσμήσεις ἕφων.

β.—Η ένότης καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων.—Η τέχνη.—Η ποίησις.

Η ένότης τῶν Ἑλλήνων.—"Αν καὶ διηγροῦντο οἱ Ἑλληνες εἰς τέσσαρες μεγάλας φυλάς, ἐν καὶ ἀπετέλουν πολλὰ ἀνεξάρτητα κράτη, ὅμως ἀνήκον δῆλοι, ως εἰπομεν, εἰς ἓν καὶ τὸν ἕδιον λαόν. Οἱ ἕδιοι οἱ ἀρχαῖοι τὸ ἥσθανοντο καὶ τὸ ἔλεγον. Οἱ ἵστορικοὶ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τρία κύρια γνωρίσματα τῆς ἑνότητος τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ ταῦτα τὸ δύμαιμον, ὅτι δηλαδὴ ἔχουν τὸ ἕδιον αἷμα ἐκ καταγωγῆς, τὰ κοινὰ ἰδούματα τῶν θεῶν καὶ αἱ κοιναὶ θυσίαι καὶ τρίτον τὰ δύμότροπα, δηλαδὴ τὰ ὅμοια ἥθη. Εἰς τοὺς σπουδαιότατους τούτους δεσμοὺς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν λαμπρότατον πολιτισμόν, ὁ ὅποιος ἦτο κοινὸς εἰς δῆλους τοὺς Ἑλληνας.

Τὸ δύμαιμον καὶ τὸ δύμόγλωσσον.—"Η κοινὴ καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ τὸ δύμαιμον αὐτῶν. Αἱ διάφοροι Ἑλληνικαὶ φυλαὶ ὠμίλουν τὴν ἕδίαν γλώσσαν, ἀλλὰ μὲ κάποιαν διάφορον τρόπον ἕδίως εἰς τὴν προφοράν, ὅπως καὶ σήμερον εἰς μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ διαφοραὶ αὗται ἀποτελοῦν τὰς διαλέκτους. Αἱ δύο μεγάλαι φυλαί, οἱ Ἰωνες καὶ οἱ Δωριεῖς, εἶχον τὰς μεγαλυτέρας διαφοράς εἰς τὴν γλώσσαν, ἡ Ἰωνικὴ δὲ καὶ ἡ Δωρικὴ διάλεκτος ἤσαν αἱ σπουδαιότεραι. Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται ἤσαν πολὺ μικραὶ καὶ δῆλοι οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες συνενοοῦντο εὐκόλως ἀναμεταξύ των, ἀκριβῶς δπως καὶ σήμερον.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἐτελειοποιήθη εἰς ἀρθαστὸν βαθμόν. Μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν ὑπέροχα ποιήματα καὶ ἀλλα συγγράμματα. Η εὐγένεια, ἡ ἀρμονία καὶ ἡ σαρήνεια εἶναι τὰ μεγάλα χαρίσματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Η Ἑλληνικὴ γλώσσα εἶναι ὅχι μόνον ἡ εὐγενεστέρα ἀπὸ δῆλας τὰς ἀνθρωπίνας γλώσσας, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη γλώσσα εἰς τὸν κόσμον, ἡ ὅποια ἐπὶ τρεῖς χιλιάδας ἔτη ἔμεινεν ἡ ἕδία. "Εως σήμερον εἶναι ὁ σπουδαιότατος δεσμός, ὁ ὅποιος ἔνώνει σήμερον τοὺς εἰς πᾶσαν χώραν κατοικοῦντας Ἑλληνας καὶ συγχρόνως ἔνώνει αὗτους μὲ τὰ μικρὸν ἔνδοξον παρελθόν των.

Τὰ όμότροπα ἥθη. Οἱ Ἑλλῆνες καὶ οἱ βαρβάροι. — Οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλλῆνες εἰχον βεβαίως ἐλαττώματα, τὰ ἵδια σχεδόν, τὰ δποῖα ἔχουν καὶ οἱ σημεριγοί, τὴν ἀντιζηλίαν, τὴν αὐλίσιν πρὸς διχονοίας κλπ. Ἀλλ' εἰχον συγηθείας καὶ αἰσθήματα ἀπείρως ἡθικῶτερα καὶ εὐγενέστερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς τῆς ἀρχαιότητος, καὶ οὕτω διεκρίνοντο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Οἱ "Ἑλλῆνες ἐφέροντο πολὺ ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς δούλους, δὲν εἰχον δὲ εἰς τὸν πόλεμον τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐφρόνουν δτι τὸ νὰ κατακόπτουν καὶ νὰ τυραννοῦν ἔχθρούς ἡττημένους «δὲν ἦτο οὔτε γενναῖον, οὔτε Ἑλληνικόν» (Πλούταρχος). Ἀνέτρεφον μὲ ἐπιμέλειαν τὰ παιδιά, ἐσέδοντο τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς γέροντας, τὰ δὲ τέκνα εἰχον καθῆκον νὰ τρέφουν τοὺς γέροντας γονεῖς των. Ἡ διποχρέωσις τῆς φιλοξενίας ἦτο κοινὴ εἰς ὅλους, ὁ δένος ἦτο τόσον σεβαστός, ὥστε συνήπτοντο ἴσχυροὶ δεσμοὶ μεταξὺ οἰκογενειῶν καὶ μεταξὺ ἀντιπάλων πόλειων, οἱ δποῖοι συνέτεινον καὶ εἰς τὸ νὰ εἰρηγεύουν ἀκόμη καὶ αἱ ἔχθροπραξίαι. Ο δὲ χαρακτήρ τῶν Ἑλλήνων διεκρίνετο διὰ τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν συμμετρικὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, ἐλέγετο δὲ τοῦτο εὐρευθύμια. Οἱ "Ἑλλῆνες ἡγάπων εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν τάξιν καὶ τὸ ὕρατον, καὶ εἰχον σφοδρὰν αλίσιν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

"Ἐν τῇ συναισθήσει τῆς διπεροχῆς των οἱ "Ἑλλῆνες περιεφρόνουν τοὺς ἄλλους λαούς, εἰς τοὺς δποῖους ἔδιδον ἐν κοινὸν δημομά καὶ τοὺς ὄνγαρκον βαρβάρους. Τοὺς ἐθεώρουν τόσον πολὺ κατωτέρους, ὥστε ἔλεγον «βαρβάρων Ἑλληνας ἀρχειν εἰκός». Ἀπέναντι τοῦ ἄλλου κόσμου διπερεῖχεν ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος, «τὸ Ἑλληνικόν», ὅπως ἐλέγοντο ὅλοι μαζὶ οἱ "Ἑλλῆνες.

Ἡ λατρεία καὶ τὰ κοινὰ ιερά. — Οἱ διεσκορπισμένοι Ἑλληνικοὶ λαοὶ εἰχον μεταξύ των στενάς σχέσεις πολιτικὰς καὶ ἵδιως θρησκευτικάς, γῆγάλινε δὲ κυτάξῃ διὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνία. Αἱ πολιτικαὶ σχέσεις καὶ αἱ συμμαχίαι ἦσαν μεταξύ ὄρισμένων πόλεων, αἱ θρησκευτικαὶ δημιαὶ σχέσεις μεταξύ τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ "Ἑλλῆνες ἐπίστευον εἰς τοὺς ἱδίους θεούς καὶ ἥρωας καὶ τοὺς ἐλάτρευον κατὰ τὸν ἵδιον τρόπον. "Ολοι οἱ "Ἑλλῆνες ἐτίμων τὸν μέγαν θεόν, ὁ δποῖος ἦτο ὁ Ζεὺς δ Πανελλήνιος. Μέγαν ἵδιως σεβασμὸν εἰχον πρὸς τὸν θεόν Ἀπόλλωνα. "Ολοι ἐπήγαιναν

νὰ συμβουλευθοῦν τὸ Μαγτεῖον εἰς τοὺς Δελφούς, ὅπως καὶ ὅλοι ἐπήγαγιναν νὰ λατρεύσουν τὸν Δία εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Καθ' ὧρισμένας δὲ ἐποχὰς ἐλημπόνουν τὰς ἔριδάς των διὰ νὰ ἀφιερώνωνται εἰς τὴν κοινὴν λατρείαν τῶν θεῶν των. Στενώτατος δὲ δεσμὸς ἦτο ἡ λατρεία πρὸς τὰ κοινὰ ιερά, εἰς τὰ ὄποια μάλιστα, ὡς εἰδομεν, ἐγίνοντο ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς θρησκευτικὰς ἑορτὰς διόκληρος ἡ Ἐλλὰς παρευρίσκετο ἦνωμένη.

‘Ο ‘Ελληνικὸς πολιτισμός.—Εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ τοὺς ἀγῶνας ηὐχαριστοῦντο οἱ Ἐλληνες νὸς ἀκούουν ποιήματα καὶ ψυμχατα, νὰ βλέπουν ὥραιας ζωγραφίας καὶ ἀγάλματα. Ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη ἦσαν καὶ αὐτὰ εἰς δυνατὸς δεσμός, δ ὄποιος συνήγνων τὸν Ἐλληνικὸν κόσμον. Ο παλαιὸς ἴστορικὸς Ἡροδότος ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τὴν ἴστορίαν του. Μεγάλοι δὲ ρήτορες, καλλιτέχναι: ἐπήγαγιναν εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν τέχνην των.

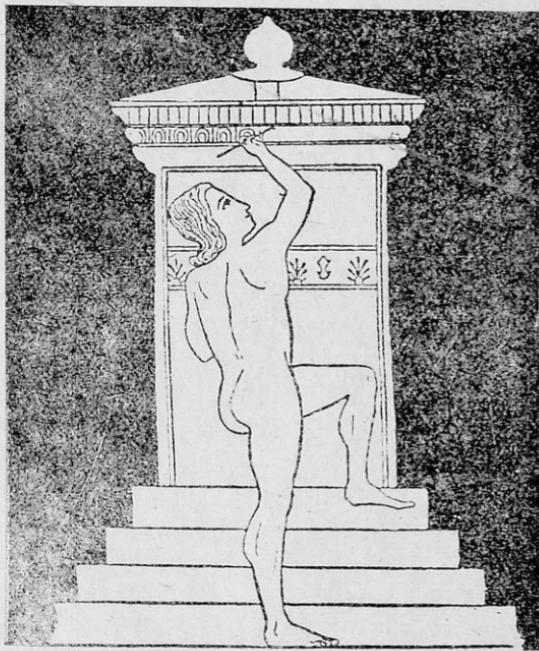
Οτε, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἤρχισε τὸν 8ον αἰώνα νὰ διαμορφώνεται ὁ κυρίως Ἐλληνικὸς πολιτισμός, πρὸς δημιουργίαν αὐτοῦ εἰργάσθησαν ὅλοι οἱ Ἐλληνες, τῆς Μικρᾶς Ασίας, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐλλάδος, τῶν ἀποικιῶν, πάσης χώρας οἱ Ἐλληνες. Ο Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι κοινὸν ἔργον ὅλων τῶν Ἐλλήνων.

Τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὄποιον ἐδημιούργησαν, παρέλαθον οἱ Ἐλληνες ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ἄλλοι οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ δὲν εἰργάζοντο παρὰ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των, διὰ τὸ συμφέρον των. Ἐπρεπε νὰ ἔλθουν οἱ Ἐλληνες διὰ νὸς ἀναπτύξουν καὶ νὰ ἔξυψώσουν τὸ πνεῦμα μὲ εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἰδέας. Μὲ τὴν εὑφύταν των καὶ τὴν ἐργασίαν των ἐδημιούργησαν πρωτότυπον, δηλαδὴ ἴδιαν των πολιτισμόν, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν τὸν ἔτελειοποίησαν εἰς τόσον ἀνυπέρβλητον βαθμόν, ὥστε ἔγιναν οἱ διάδοκοι τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ μεγάλαι Ἐλληνικαὶ πόλεις.—Κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἔκεινην ἐποχήν, ἀπὸ τὴν ὄποιαν ἀρχῆς νέος βίος καὶ πολιτισμός, ἀπὸ τὸν 8ον αἰώνα (800—500 π.Χ.), οἱ Ἐλληνες, οἱ ὄποιοι ἤρχισαν γρηγορώτερα νὰ ἀναπτύσσωνται, ἦσαν οἱ Ἰωνεῖς τῆς Μικρᾶς Ασίας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἔκεινους μόνοι οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἐλληνες ἔταξισεν μὲ τὰ πλοῖα των εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ μετέ-

φερον τὰ ἐμπερεύμικτα ἀπὸ τὸ ἔν μέρος εἰς τὸ ἄλλο. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Ἑλληνες προώδευσαν περισσότερον, ἐδίωξαν τοὺς Φοίνικας καὶ ἔκαμψαν αὐτοὶ μόνοι τὸ ἐμπόριον εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν θάλασσαν, ἀπὸ τὸν Καύκασον ἕως τὴν Ἰταλίαν.

Αἱ μεγαλύτεραι δὲ πόλεις ἐμπορίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἤσαν ἡ Φώκαια καὶ ἴδιας ἡ **Μίλητος**, ἡ δποῖα ἐλάχιμανεν ὅλα τὰ

**Αρχαῖον μνημεῖον.*

Εἰς νεαρὸς τεχνίτης χρωματίζει μὲ διακοσμήσεις τὸ μάρμαρον.

ἐμπορεύμικτα τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ τὰ ἔστελλε μὲ τὰ πλοῖα τῆς εἰς ἄλλας χώρας. Μὲ τὸ ἐμπόριόν της ἡ Μίλητος ἐπλούτησε τόσον πολύ, ὥστε ἔγινεν ἡ μεγαλύτερα πόλις τοῦ κόσμου. Εἰς δὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα ἤκμαζε τότε κυρίως ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Κόρινθος. Αἱ δύο μεγάλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἤρχισαν νῦν ἀκμάζουν μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύ-

της μὲ τοὺς περιφήμους νομοθέτας αὐτῶν, τὸν Δυκούργον καὶ τὸν Σόλωνα.

Ἡ βιομηχανία.— Εἰς τὰς μεγάλας ἐμπορικὰς πόλεις ἥρχεσαν οἱ Ἕλληνες νὰ κατασκευάζουν διάφορα ἀντικείμενα χρήσιμα διὰ τὸν βίον, πρὸς σικιακὴν χρήσιν εἴτε πρὸς στολισμόν, ἔπιπλα, ὑφάσματά, ὅπλα διάφορα, κοσμήματα ἵδιως ἄγγεια καὶ πολλὰ ἄλλα. Οἱ Ἕλληνες ἔδιεπον τὰ ἔργα τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, τὰ ἁποτελέσματα τῶν Φοῖνικες, ἐμπιμήθησαν αὐτὰ καὶ κατεσκεύασαν πολὺ καλύτερα. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεπτύχθη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις.

Ζωγραφία ἀπὸ ἀγγεῖον.— Παριστάνει σειληγοὺς διασκεδάζοντας.

λεις ἡ βιομηχανία. Τὰ βιομηχανικὰ ὅμως ἔργα τῶν Ἑλλήνων καλεῖσθαι τοιούτα διασκεδάζοντα μὲ φίλοκαλίαν καὶ λεπτότητα τόσον μεγάλην, ὅστε ταχέως ἔγιναν ἔργα τέχνης.

Τὸ ἐμπόριον.— Τὰ ἔργα τῆς βιομηχανίας τῶν οἱ Ἕλληνες τὰ μετέφερον μὲ τὰ πλοῖα τῶν καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς ἄλλας χώρας. Απὸ τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν τούτων ἥγρόραζον θσα προϊόντα δὲν εἶχον αὐταί. Εἰς δὲ λίγον καιρὸν ἔγινε κολοσσιαῖα ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, διειλορμένη ἵδιως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, αἱ δόποιαι εὑρίσκοντα πλησίον τῶν βαρβάρων λαῶν. Ἡ **Μίλητος** εἰς τὴν Μ. Ασίαν, ἡ **Ολβία** εἰς τὸν Εὔξεινον Ήόντον, αἱ **Συνδακοῦσσαι** εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ **Μασσαλία** εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἄλλαι εἰς ἄλλας χώρας ἔκπλιγον πολὺ μέγα ἐμπόριον. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν ἔγνωριζον μὲ τοὺς ἐγκωμίους λαούς, ἐλάμβανον τὰ προϊόντα τῶν, τὰ ἐπήγαναν μὲ τὰ πλοῖα τῶν εἰς ἄλλας μακρινὰς χώρας, τὰ ἀντήλασσον μὲ ἄλλα προϊόντα, καὶ ἐπώλουν εἰς τοὺς ξένους τὰ ἔργα τῆς ἴδιωτικῆς των βιομηχανίας.

Τὸ ἐμπόριον δὲ τοῦτο συνίστατο εἰς τὴν μεταφορὰν καὶ πώλησιν ποικιλωτάτων ἀντικειμένων. Απὸ τὰς βαρβάρους χώρας, ἀπὸ τὴν Ασίαν, ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Εὔξεινου Ήόντου, ἀπὸ τὴν Ἰτα-

λίνων καὶ Γαλατίκων ἐλάμβανον μέταλλα, δέρματα, κηρόν, ἀρώματα, ἥλεκτρον, ἀλίπαστα (ἀλμυρὰ ταριχευμένα ψάρια), ἐπώλουν δὲ εἰς τοὺς βαρθάρους ἔλαιον, σῖνον, καρποὺς καὶ τὰ ἴδια τῶν βιομηχανικὰ προϊόντα.

Τὰ ἔργα τέχνης.—Τὰ ἀγγεῖα.

Μὲ τὸ ἐμπόριον συνεστωρεύθησαν μεγάλα πλούτη τε εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἀνεπτύχθη δὲ ἡ δραστηριότης καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων. Ἄφοῦ ἐπλούτησαν οἱ Ἕλλες, μετεχειρίσθησαν τὸν πλούτον εἰς τὸ νὰ τελειοποιήσουν τὰς βιομηχανίες των καὶ εἰς τὸ νὰ ἔξωραΐσουν τὰς πόλεις των μὲ ὥραία οἰκοδομήματα. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθησαν αἱ τέχναι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄπὸ τὰ μικρὰ ἔργα τέχνης, τὰ ὅποια κατασκευάζον, τὰ ὥραιότερα ἦσαν τὰ ἀγγεῖα. Τὰ παλαιότερα ἦσαν λευκά καὶ ἦσαν ζωγραφισμένα μὲ μαρρα σχέδια (μελανόμορφα ἀγγεῖα), γραμμάτις, κύκλους καὶ π. Ἀργότερα ἔκαμψαν ἀγγεῖα μὲ κάμπον μαρρούν καὶ μὲ ἐρυθρὰς παραστάσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεδείχθησαν δεξιώτατοι τεχνίται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγγείων, πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὡς καλλιτεχνήματα, καὶ ἔγιναν περιενήτητα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡσαν δὲ ποικιλωτάτων εἰδῶν, ὁ ἀμφορεὺς, (ἀγγεῖον μὲ δύο ὠτα), ἡ ὑδρία, (μὲ παχεῖαν κοιλίαν καὶ στενὸν λακιμόν), ἡ λήκυθος, (μικρότερον ἀγγεῖον μὲ στενὸν λακιμόν, εἰς τὸ ὄποιον ἔθετον ἔλαιον καὶ μύρα), ὁ κρατήρ, (μὲ πλατύτατον λακιμόν, ἐπου ἔθετον ὕδωρ ἢ σῖνον διὰ τὸ γεύματα) καὶ πολλῶν ὄλλων εἰδῶν. Ή καλλιτεχνία τῶν ἀγγείων συνίστατο καὶ εἰς τὸ κομφόν σχῆμα, ιδίως εἰς τὰς ζωγραφίας αἱ

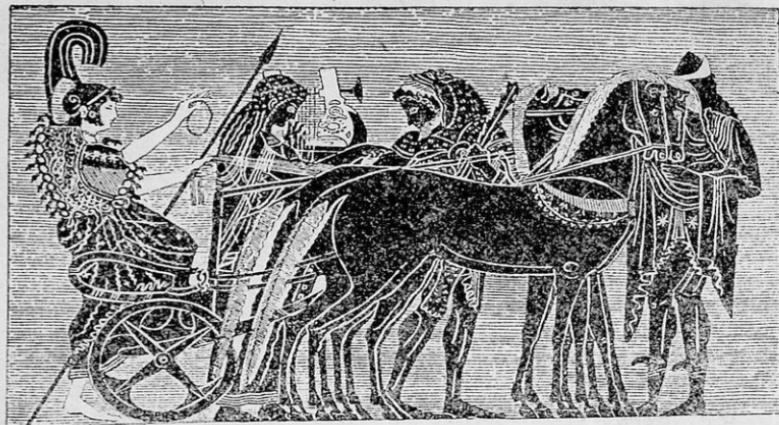

Ἀθηναϊκὸν ἀγγεῖον.
Ἐγειρεῖ ἐπὶ αὔτοῦ ζωγραφη-
μένην τὴν Ἀθηνᾶν πάνο-
πλον μαχομένην.

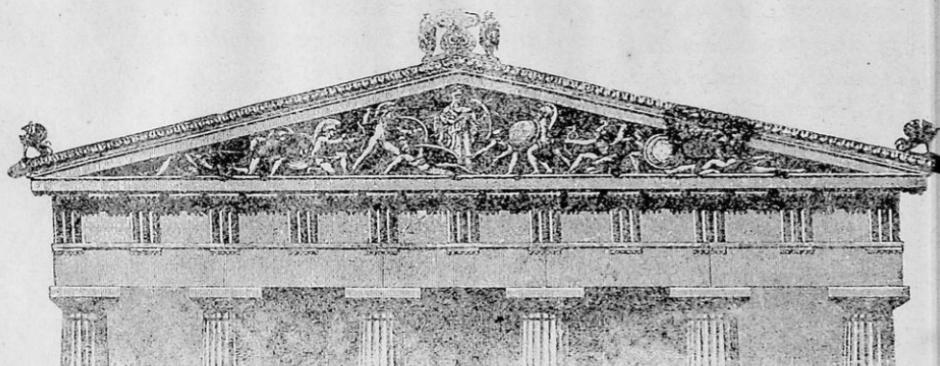
Ἀγγεῖον μὲ διακοσμήσεις
καρπῶν.

ἔποικαι παρίστανον διάφορα ἐπεισόδια τοῦ καθημερινοῦ βίου, πρὸ παντὸς ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, ὡς τὰ κατορθώματα τῶν ἥρωών, τὰς μάχας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου κλπ.

‘*Η Ἀθηνᾶ καὶ ἄλλοι θεοί.*—*Η Ἀθηνᾶ ἀναδαίνει εἰς τὸ ἄρμα.*
Παραπλεύρως εἶναι ἐπόλλων μὲ τὴν λύραν, μετ' αὗτῶν ὁ Ἡρα-
κλῆς καὶ ἔπειτα ὁ Ἐρμῆς (Ἔωγραφία ἀπὸ ἀγγεῖον).

‘**Η γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονική.**—*Απὸ τοὺς παλαιοὺς ἑκείνους χρόνους ἥρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ κατοικίας αὐτῶν.* Η τέχνη τῆς κατασκευῆς ἀγαλμάτων λέγεται *γλυπτική*, τὰ παλαιότατα δὲ ἔργα αὐτῆς ήσαν ἀπὸ ξύλου καὶ ἐλέγοντο *ξύνα* καὶ ήσαν ταῦτα τὰ πρῶτα ἀγάλματα τῶν θεῶν, τὰ πρῶτα εἰδωλα. *Ἐπειτα κατεσκεύαζον ἀγάλματα καὶ ἀπὸ μάρμαρον, καὶ τοῦτο ἔγινε κατόπιν ἡ σπουδαιότερα ὅλη πρᾶς κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων.* Διὸς νὰ φυλάξτουν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, κατεσκεύασαν ἰδιαίτερα οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο *ναοί*, καὶ ἐθεωροῦντο οἱ νοοὶ ὡς ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ (ναίω = κατοικώ). *Ἐνγοεῖται δὲ τὰ ἀγάλματα καὶ οἱ γού, δπως καὶ ὅλη ἡ τέχνη τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ήσαν ἀκόμη ἀτεχνα, ὀλίγον καὶ ὀλίγον μὲ τὴν πρόσδοπον τοῦ χρόνου ἔγιναν οἱ Ἑλληνες δεξιοὶ τεχνίται, οἱ ὅποιοι ἔκαμψαν τὴν τέχνην γνὰ προσδεύσῃ, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀνεφάνησαν οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι.*

Αέτωμα τοῦ ναοῦ Αἰγίνης

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ναοῦ, δπου παριστάνεται ἀγών Ελλήνων καὶ
βαρδάρων. Εἰς τὸ μέσον εἶναι ἡ Ἀθηνᾶ

Η ποίησις.—Οἱ παλαιότεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἐγεννήθησαν καὶ ἔζησαν εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἐπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ πρὶν ἀκόμη εὑρεθῆ ἡ γραφή, οἱ Ἑλληνες ηγάριστοῦντο νὲ κάρμουν ὅμοιοις πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν, καὶ ἄσματα, εἰς τὰ ὅποια διηγοῦντο τὰς πράξεις τῶν θρώνων. Ἐπὸ τὰ ἄσματα αὐτὰ προσήλθεν, ὡς γνωρίζομεν, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὁδύσσεια. Ὄλιγον δὲ κατόπιν ἐφάνη ὁ Ἡσίοδος (περὶ τὸ 800 π. Χ.), δ ὅποιος ἦτο ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν. Τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσίόδου εἶναι τὰ παλαιότατα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ πρώτη αὕτη ποίησις λέγεται ἡ ἡρωϊκὴ ποίησις, διότι ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τοὺς ἥρωας καὶ ἔξιτορεῖ τὰ κατορθώματά των (ἔπος=λόγος, διήγησις). Κατόπιν ἀνεπτύχθη ἡ λυρικὴ ποίησις. Πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ἐχόρευον, ἔψαλλον καὶ ἔπαιζον λύραν, καὶ οὕτω προσήλθεν ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις, ἡ δοποία ὠνομάσθη λυρικὴ. Οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι ἔψαλλον τὰ διάφορα συναισθήματά των καὶ λέγονται λυρικοὶ ποιηταί. Μεγάλην φήμιην ἀπέκτησεν ἡ ποίησις Σαπφώ, ἐπίσης δ ποιητής Ἀλκαῖος, οἱ ὅποιοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Λέσβου. Ἀργότερα ἤκμασεν δ Ἀνανδέων, δ ὅποιος ἔψαλλεν εὗθυμα ποιήματα.

Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ νομισθέται. — Οἱ Ἑλληνες ἥρχισαν ἀπὸ παλαιούς χρόνους γ' ἀσχολούνται μὲ τὴν ἐπιστήμην, δηλαδὴ μὲ τὰ

Ἡ ποιήτρια Σαπφώ.—Εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς εἶναι ἡ λύρα.

δύσκολα ζητήματα, τὰ ὅποια ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν κόσμον, μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐζήτουν γὰρ εὑρουν τὴν ἀλήθειαν. Οἱ ἄνθρωποι οὖτοι δινομάσθησον σοφοί, καὶ οἱ οἱ σπουδαιότεροι ἥκμασσαν εἰς τὴν Μίλητον, ἦσαν δὲ δ Θαλῆς (κατὰ τὸ 600) καὶ μετ' αὐτὸν δ Ἀναξιμένης.

Μεγίστην δὲ φήμην ἀπέκτησε καὶ ἐις τὴν ἐποχήν του καὶ εἰς τοὺς ἔπειτα αἰῶνας δ **Πυθαγόρας**, δ ὅποιος κατήγετο μὲν ἀπὸ τὴν Σάμου, ἀλλ᾽ ἔζησεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Ἰταλίας. Τὰ διδάγματά του ἦσαν τόσον ὑψηλά καὶ εὐγενῆ, ὅστε ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητάς, οἱ ὅποιοι τὸν ἐλάτρευον καὶ εἶχον πρὸς αὐτὸν τυφλὴν ὑπακοὴν (**Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι**).

Πολλοὶ δὲ τοιούτοις ἐφημίζοντο εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, δινομαστοὶ ἔγιναν οἱ ἐπτὰ σοφοί (Ἀν καὶ ἦσαν περισσότεροι). Τὰ γνωμικὰ τῶν ἐπτὰ σοφῶν διεσώθησαν ὡς σοφά διδάγματα, παλιότιμα διὰ τὸν βίον τῶν ἄνθρωπων. Μερικοὶ ἀπὲ τοὺς σοφοὺς αὗτοὺς ὑπῆρξαν καὶ νομοθέτεται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (ὅπως δ Σόλων εἰς τὰς Ἀθήνας), ἔδωκαν καλοὺς νόμους εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμένου βίου.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

(2.000 — 500 π. Χ.)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Αἱ ὁρχαὶ τῆς ιστορίας.—**Ἡ Ἑλλάς.**—Τὴν ιστορίαν γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς διηγήσεις καὶ τὰ λείψανα τῶν πρὸ ἡμῶν ἀνθρώπων, τὰ ὅποια λέγονται σηγαῖ. Ἀλλὰ διὰ τοὺς πολὺ μεμακρυσμένους χρόνους δὲν ἔχομεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας. Γνωρίζομεν μόνον ἀρχίστως τὰς μεγάλας περιόδους, τὰς ὅποιας διῆλθον οἱ ἀνθρώποι ἐώς ὅτου ἀρχίσουν νὰ ἐκπολιτεύωνται. Ὄνομάζονται δὲ αὗται ἐποχὴ τὸν λιθοῦν, ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ καὶ ἐποχὴ τοῦ σιδήρου. Οἱ ἀνθρώποι ηρχισεν νὰ προοδεύῃ εἰς τὸν πολιτισμόν, ἀφ' ὅτου ἔφθασεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου.

Αἱ ἡλικίαι αὗται τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἥρχισαν τὸν ἕδιον χρόνον διῆλους τοὺς ἀνθρώπους. Κατ' ἀρχὰς ἔξεπολιτίσθησαν οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί, κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον οἱ ἀνθρώποι, οἱ ὅποιοι κατέχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥσαν ἀκόμη ἄγροι. Ἡ ιστορία ἀρχίζει εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, 5.000 ἔτη π.Χ. Ἀπὸ τότε ἐώς σήμερον ἡ ιστορία δονομάζεται, ἀναλόγως τῶν μεγάλων περιόδων αὐτῆς, 1) *Ἀρχαία*, 2) *Μεσαιωνική*, 3) *Νεωτέρα ιστορία*.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἔνδοξον ιστορίαν. Ἡ κύρια, τὴν ὅποιαν κατοικοῦν οἱ Ἑλληνες εἶναι τὸ Νότιον μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἡ γεωγραφικὴ διαμόρφωσις τῆς Ἑλλάδος προκαλεῖ ἐντύπωσιν, διότι οὐδεμία ἄλλη κύρια εἶναι τόσον δρεινή καὶ συγχρόνως τόσον πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν μέγα δροσ., ἡ *Πίνδος*, διασχίζει τὴν Στερεάν *Ἑλλάδα*, τὸ ὅποιον ἔχει πολλὰς διακλαδώσεις πρὸς τὴν θάλασσαν, Ἀνατολικῶς καὶ Δυτικῶς. Οὕτω σχηματίζονται αἱ κῦροι τῆς κεντρικῆς *Ἑλλάδος*, ἡ Θεσσαλία, ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττικὴ πρὸς *Ἀνατολάς*, ἡ *Ηπειρος*, ἡ *Ακαρνανία* πρὸς Δυσμάς. Ἡ νοτιωτέρα δὲ ἄκρα τῆς *Ἑλλάδος* ἀποτελεῖ μίαν κερσόνησον, ἡ ὅποια συνδέεται μὲ τὴν ἔηράν διὰ στενοῦ ισθμοῦ καὶ εἶναι ἡ *Πελοπόννησος*.

Ἡ Ἑλλὰς τριγυρίζεται ἀπὸ νήσους, ἔξακολουθεῖ δὲ καὶ εἰς τὰ *Ασιατικὰ* παράλια, τὰ ὅποια ἔχουν τὸ ἕδιον κλῖμα καὶ τὴν ἰδίαν γεωγραφικὴν διαμόρφωσιν. Ἡ διαμόρφωσις αὗτη καὶ τὸ κλῖμα εἰχον σπουδαίαν

έπιδρασιν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ή χώρα εἶναι ὁρεινή καὶ χωρίζεται εἰς πολλὰ διαμερίσματα ἀπὸ τὰ ὅρη, διὰ τοῦτο διῃρεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς πολλὰ κράτη. Ως δὲ εἰνὴ χώρα ήτο πτωχή, καὶ ἔκαμε τοὺς κατοίκους νὰ γίνουν φιλόπονοι, ἐπειδὴ δὲ ήσαν πολὺ πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν, ἔγιναν καλοὶ ναυτικοί. Ἡ ωραία δὲ φύσις τοὺς ἔκαμνε καλλιτέχνας. Τὸ σπουδαιότερον δῆμος αἴτιον, τὸ δοποῖον ἔκαμεν ἐνδόξους τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας, ήσαν τὰ φυσικὰ αὐτῶν προτερήματα.

ΚΕΦ. ΠΡΩΤΟΝ. Οἱ πρῶτοι πολιτισμός.—Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ήσαν ἄγριοι. Κατόπιν ἥλθον ἀπὸ τὸν Βορρᾶν οἱ Πελασγοί, οἱ δοποῖοι ἔξημέρωσαν τὴν χώραν καὶ ἔκτισαν πόλεις. Μετ' αὐτοὺς ἥλθον οἱ Ἑλληνες, οἱ δοποῖοι ήσαν συγγενῆς λαός καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν Ἀρίαν φυλήν. Οἱ Ἑλληνες ἥλθον κατὰ μεγάλας διάδας, διὰ τοῦτο διῃροῦντο εἰς τέσσαρας μεγάλας φυλάς. Ἡσαν δὲ αὗται οἱ Ἀχαιοί, οἱ Αἰολεῖς, Ἰωνεῖς καὶ οἱ Δωριεῖς.

Τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ ήσαν εἰς τοὺς παλαιότερούς χρόνους ή Κρήτη, ἐπειτα αἱ Μυκῆναι, ἀπὸ τὰς δοποῖας ὀνομάζεται Μυκηναϊκὸς πολιτισμός. Εἰς τὴν Κνωσσὸν τῆς Κρήτης ἀνεκαλύφθη μέγια ἀνάκτορον καὶ δραιόταται τοιχογραφίαι. Εἰς δὲ τὰς Μυκήνας πολλοὶ τάφοι βασιλέων μὲ πολύτιμα χρυσᾶ κοσμήματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα. Εἰς πολλὰ δὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν κολοσσιαῖα τείχη, τὰ δοποῖα λέγονται Πελασγικά. "Ολα τὰ λείφαντα αὐτὰ μᾶς δεικνύουν διτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ βασίλεια μὲ ισχυρούς βασιλεῖς, τοὺς δοποῖους ή ποιησις ὀνομάζει Ἀχαιούς. Διότι οἱ Ἀχαιοί ήσαν δὲ πρῶτοι Ἑλληνικὸς λαός, ὁ δοποῖος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Βορρᾶν κατά τὸ 1500 π.Χ.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων (1200—1000 π. Χ.) κατέστρεψε τὸν Μυκηναϊκὸν πολιτισμόν. Οἱ Δωριεῖς ήσαν λόδις τραχὺς καὶ πολεμικός, κατέστρεψαν τὰς πόλεις καὶ ἔκαυσαν τὰ παλάτια τῶν παναρχαίων βασιλέων. Οἱ Ἀχαιοί καὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν, ἐπῆγαν εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ασίας ἔγινε μία ἀλληλή Ἑλλάς. Πρὸς Βορρᾶν ἐγκατεστάθησαν οἱ Αἰολεῖς, εἰς τὸ μέσον οἱ Ἰωνεῖς καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Δωριεῖς. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἐκείναι πόλεις ἡκμασαν εἰς μέγαν βαθμόν, αἱ Ἰωνικαὶ ήσαν αἱ σπουδαιότεραι, ιδίως η Μίλητος, διὰ τοῦτο η Μικρασιατικὴ Ἑλλάς ὀνομάσθη Ἰωνία.

"Ἐνεκα τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων οἱ Ἑλληνες ἐλησμόνησαν τὴν ἴστορίαν τῶν παλαιῶν βασιλέων καὶ ἔπλασαν μὲ τὴν ζωηρὰν φαντασίαν τῶν θαυμιασίας παραδόσεις περὶ τῶν προγόνων των. Τοὺς ἐφαντάζοντο ὡς ὑπερφυσικὰ ὄντα, ὡς ἥρωας, διὰ τοῦτο αἱ παραδόσεις αὗται λέγονται **Ἡρωϊκαὶ παραδόσεις**. Περίφημος ἔγινεν δὲ Τεωϊκὸς πόλεμος, τὸν δοποῖον ἔψαλλεν η Ιλιάς, ἄλλο δὲ ποίημα, η Οδύσσεια, ἔψαλλε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Οδυσσέως εἰς τὴν πατρίδα του.

Τα παλαιά και θαυμάσια ταῦτα ποιήματα λέγονται **‘Ομηρικὰ ποιῆματα**, μανυθάνομεν δὲ ἀπὸ αὐτῶν πῶς ἔζων οἱ Ἑλληνες κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν καὶ κατόπιν, κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὅποιαν ἔη οἱ Οἰησος. Οἱ Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο τότε **‘Ἀχαιοί**, ήσαν διηρημένοι εἰς μεγάλα βασιλεια, τὰ ὅποια ἐκυβέρναν δὲ βασιλεὺς μὲ τὴν βούθμειαν τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐνασχόλησις ήτο δὲ πόλεμος, ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης ἔζων ἡσύχως μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματά των. Οἱ ἀνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἑκείνης εἶχον πολλὰς ἀρετάς, σεβασμὸν εἰς τοὺς ἀνωτέρους, ἀγάπην εἰς τὴν πατριδά καὶ ήσαν φιλοξενοι. Εἰς τὰ **‘Ομηρικὰ ποιήματα** ἔβλεπον δῆλοι οἱ Ἑλληνες ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸν αὐτὸν λαόν.

ΚΕΦ. ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Οἱ ‘Ανατολικοὶ λαοί.—Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤκμασαν, πρὸν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, πολλοὶ λαοὶ, οἱ ὅποιοι ἔθεσαν τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ. Κατόπιν οἱ Ἑλληνες ἐτελειοποίησαν ὅσα ἦνθαν οἱ λαοὶ ἑκείνοι καὶ ἐδημιούργησαν τὸν τελειότατον πολιτισμόν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἴστορίαν τῶν σπουδαιοτέρων Ἀνατολικῶν λαῶν.

Οἱ Αἰγύπτιοι ήσαν λαὸς εἰρηνικὸς μὲ πολλὰς ἀρετάς, ἐλάτευον δὲ τὸν ποταμὸν Νεῖλον καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς φύσεως. Τὴν Αἴγυπτον ἐκυβέρνησαν πολλαὶ δυναστεῖαι, ἐβασίλευσε δὲ ὁ πρῶτος **Φαραὼ** 5.000 ἔτη π. Χ. Ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα ήτο ἡ **Μέρμισι**, ἀργότερα αἱ **Θῆβαι**. Οἱ σπουδαιότεροι βασιλεὺς ήτο δὲ οἱ Ραμσῆς (Σέσωστροις τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸ 1400 π. Χ.). Οἱ Αἰγύπτιοι ἔφυσαν εἰς μέγαν πολιτισμόν. Τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα των εἰναι αἱ **πυραμίδες** καὶ οἱ **ναοί**, εἰς τοὺς ὅποιους εἰναι γραμμένα τὰ **ἰερογλυφικά**. Ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἡ προικήτωρ καὶ ἡ πρώτη διδάσκαλος τοῦ πολιτισμοῦ.

“Οπως ὁ Νεῖλος εἰναι ἡ εὐλογία τῆς Αἰγύπτου, δμοίως καὶ οἱ ποταμοὶ Τίγρης καὶ Εὐφράτης εἰς τὴν **Μεσοποταμίαν**. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ **Βαβυλώνιοι** (ἢ Χαλδαῖοι), ὅσοι δὲ κατέκησαν πρὸς Β., ὠνομάσθησαν **‘Ασσύριοι**. Πρωτεύουσα τῆς **‘Ασσυρίας** ήτο ἡ **Νινευή**, τῆς δὲ Χαλδαίας ἡ **Βαβυλών**. Οἱ βασιλεῖς τῆς **‘Ασσυρίας** ἑκαμμαν πολλὰς κατατήσεις, ἐπίσης καὶ τῆς Βαβυλῶνος, τῆς ὅποιας ὁ σπουδαιότερος ήτο δὲ οἱ **Ναβουνχοδονόσωρ**. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχον πολὺ προχωρήσει εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Ιδίως ἔφεραν εἰς τελειότητα τὴν βιομηχανίαν, ἔβαλαν δὲ καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν (τῆς ἀστρονομίας, τῶν μαθηματῶν).

Οἱ δὲ **Φοίνικες** ήσαν λαὸς ναυτικὸς καὶ ἐμπορικός. Αἱ μεγάλαι πόλεις αὐτῶν ήσαν πρῶτον ἡ **Σιδῶν** ἔπειτα ἡ **Τύρος**. Εἰς τὰς δύο πλουσίας αὐτὰς πόλεις εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ ἡ βιομηχανία (τῆς ὑάλου, τῆς πορφύρας). Μεγίστη δὲ ἀνακάλυψις τῶν Φοίνικων ήτο ἡ γραφή, τὴν ὅποιαν παρέλαβον οἱ Ἑλληνες καὶ ἐκ τῶν **‘Ελλήνων** δῆλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Οἱ Φοίνικες ἐδίδαξαν εἰς τὸν κόσμον πόσην σημασίαν ἔχει ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία.

ΚΕΦ. ΤΡΙΤΟΝ. **Η Θρησκεία τῶν Ἑλλήνων.** — **Οι ἀγῶνες.** — Οι Ἑλληνες πεὶ τὴν ζωηρὰν φαντασίαν των ἐδημιούργησαν ἕνα ὄλόκληρον κόσμον θεῶν καὶ ἥρωφιν καὶ εἰχον πλάσει πολυαριθμους διηγήσεις περὶ αὐτῶν. Οἱ σπουδαῖοι θεοὶ εἶναι οἱ δώδεκα μεγάλοι θεοί, οἱ ὅποιοι κατέχουν εἰς τὸν Ὀλυμπὸν, καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων, οἱ ὅποιοι κατέχουν εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὸν Κάτω κόσμον. Οἱ δὲ ἥρωες ἡσαν οἱ πρόγονοι καὶ οἱ πρόσταται τῶν λαῶν, οἱ μεγάλοι πολεμισταὶ καὶ οἱ εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἀπένεμον λατρείαν οἱ Ἑλληνες καὶ ἑτέλουν θυσίας. Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἴδιους τῆς θεοὺς καὶ ἥρωας, ὑπῆρχον ὅμιας καὶ μεγάλα ιερὰ κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Ἐπίστευον δὲ ὅτι ἡδύναντο νὰ προΐδουν τὸ μέλλον μὲ τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰ μαντεῖα. Περίφημον ἔγινε τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ὃπου ἔδιδε χρησιμὸς ὁ Ἀπόλλων.

Πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν οἱ Ἑλληνες ἔκαμψαν καὶ ἀγδνας, τέσσαρες δὲ ἡσαν οἱ μεγάλοι, οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες: τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Ισθμία καὶ τὰ Νέμεα. Οἱ σπουδαίότατοι ἡσαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, εἰς τοὺς δόποιους συνήρχοντο ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀθληταὶ καὶ θεαταί, καὶ οἱ ὅποιοι ἔδόξαζον τὸν νικητήν, τὸν Ὀλυμπιονίκην.

ΚΕΦ. ΤΕΤΑΡΤΟΝ. **Η Σπάρτη. Αἱ Ἀθῆναι.** — Η Ἑλλὰς ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ μικρὰ Κράτη. Τὸ παλαιότατον πολύτευμα ἦτο ἡ βασιλεία, κατόπιν ἔγινεν ἡ ἀριστοκρατία. Ἀργότερα δὲ εἰς μερικὰς πόλεις ἔγινε τυραννία, εἰς ἄλλας ἔγινε δημοκρατία. Αἱ μὲν Δωρικαὶ πόλεις ἐνθεργώντο μὲ ἀριστοκρατίαν, αἱ δὲ Ἰωνικαὶ μὲ δημοκρατίαν.

Η πρωτεύουσα πόλις τῶν Δωριέων ἦτο ἡ Σπάρτη. Μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούρου οἱ Σπαρτιᾶται ἔγιναν δυνατοὶ καὶ μεγάλοι. Τὴν διοίκησιν εἶχεν ἡ Περούσια, συμβούλιον ἀπὸ 30 γέροντας καὶ τοὺς δύο βασιλεῖς, οἱ δόποιοι ἡσαν ἀρχηγοὶ εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ παιδικὴν ἡλικίαν ἐσυνήθιζον εἰς μεγάλην σκληρογαγώγιαν, ἄλλην ἐργασίαν δὲν εἶχον παρὰ νὰ γυμνάζονται, καὶ ἔχων ὡς νὰ ἡσαν διαρκῶς εἰς στρατόπεδον.

Μὲ τὸν ισχυρὸν στρατὸν, τὸν ὅποιον εἶχεν ἡ Σπάρτη, ἔκαμε πολλὰς κατακτήσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ κατὰ τὸ 500 π. Χ. ἦτο ἡ πρώτη πόλις αὐτῆς. "Ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡσαν τὸ **"Ἀργος**, ἡ **Κόρινθος** καὶ ἡ **Σικελία**".

Μεγάλη πόλις ἔγιναν καὶ αἱ **Ἀθῆναι**, ἡ πρωτεύουσα τῶν Ιώνων. Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον ὅλην τὴν δύναμιν οἱ εὐγενεῖς, οἱ εὐπατρίδαι, καὶ ὁ λαὸς εἶχε πέσει εἰς δυστυχίαν. Διὰ τοῦτο εὐγενεῖς, οἱ εὐπατρίδαι, καὶ ὁ λαὸς εἶχε πέσει εἰς δυστυχίαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι παρεκάλεσαν τὸν σοφὸν Σόλωνα νὰ τοὺς κάμῃ καλοὺς νόμους. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος (κατὰ τὸ 600) ἔδιδον τὴν δύναμιν εἰς τοὺς πλουσιωτέρους πολίτας, διότι ὁ νομοθέτης ἥθελε νὰ συνηθίσῃ τοὺς Ἀθηναῖούς εἰς τὴν ἐργασίαν, ἡ ὅποια φέρει τὸν πλούτον. Τὴν διοίκησιν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον οἱ ἐννέα **"Ἀρχοντες** ἡ **Βουλὴ** τῶν πεντακοσίων, ὁ τὰς Ἀθήνας εἶχον οἱ **ἐννέα** **"Ἀρχοντες** ἡ **Βουλὴ** τῶν πεντακοσίων, ὁ **"Ἀρειος Πάγος**. Τὴν μεγαλυτέραν δὲ δύναμιν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δῆ-

μου, δηλαδή ή συνάθροισις τοῦ λαοῦ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν Σπάρτην, τῆς δοπιας τὸ πολίτευμα ἦτο ἀριστοκρατικόν.

Οἱ νόμοι ὅμως τοῦ Σόλωνος δὲν ἡμπόδισαν τὸν εὐγενῆ *Πεισίστρατον* νὰ γίνῃ τύραννος. 'Αλλ' ὁ Πεισίστρατος ἦτο καὶ ἄρχων καὶ ἔκαμε πολλὰ ὑφέλιμα ἔργα. Οἱ νύοι του, οἱ Πεισίστρατεῖδαι δὲν ἡκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός των, καὶ διὰ τοῦτο ὁ εἰς ἐφορεύθη, ὁ ἄλλος ἔξεδιψχθη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἀμέσως ἐπειτα (κατὰ τὸ 510 π. Χ.) εἰς εὐγενῆς, ὁ *Κλεισθένης*, ἐτελειοποίησε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Καὶ τότε αἱ Ἀθῆναι προώδευσαν πολὺ ταχέως, διότι οἱ νόμοι τοὺς ἔκαμιναν ν' ἀγαποῦν τὴν ἑργασίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ *'Ιωνες* ἥσαν ὅλως διόλου διαφορετικοὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα, διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν ἀντίζηλοι. Οἱ Σπαρτιάται ἀφῆκαν μεγάλα παραδείγματα ἡρωΐσμου καὶ θυσίας διὰ τὴν πατρίδα. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίσης ἔδειξαν ἡρωϊσμὸν καὶ φιλοπατρίαν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν ὅστε ἐδημιούργησαν ἀμάνατον πολιτισμὸν καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΕΦ. ΠΕΜΠΤΟΝ. Αἱ ἀποικίαι. Ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμός.—'Απὸ τὴν ἐποχὴν τῆς πτώσεως τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῶν πολιτευμάτων (ἀπὸ τὸ 800 π. Χ.) ἔγιναν μεγάλαι ταφαρχαὶ εἰς τὰς Ἐλληνικὰς πόλεις. Ἀπὸ τότε ἥρχισαν πολλοὶ Ἐλληνες νὰ πηγαίνουν εἰς ξένας πόλεις, διου ἔκτιζον ἀποικίας. Η μεγάλη αὕτη κίνησις ἀποικισμοῦ διήρκεσε δύο αἰώνας (800—600 π. Χ.), ἔγινε δὲ κατὰ τοσὶς διευθύνσεις: 1) πρὸς Βορρᾶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.—2) πρὸς Δυσμάς εἰς τὴν Ἰταλίαν.—καὶ 3) εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου (εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν). Αἱ ἀποικίαι τῆς Νοτίας Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἥσαν τόσον σπουδαῖαι, ὅστε αἱ κῆραι ἐκεῖναι ὠνομάσθησαν *Μεγάλη Ἐλλάς*. Πρωτότερα εἰς τὴν Μεσόγειον ἐκνοιάρχουν οἱ Φοίνικες, τώρα οἱ Ἐλληνες τοὺς ἐδίωξαν καὶ διέτρεζον μὲ τὰ πλοῖα τῶν τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐλλάδα κάθε πόλις ἦτο καὶ ἐν Κράτος. "Αν καὶ ἦτο διηγημένη ἡ Ἐλλάς εἰς πολλὰ Κράτη, ὅμως οἱ Ἐλληνες ἥσαν εἰς λαός. Διότι εἶχον τὴν ίδιαν γλώσσαν, τοὺς ίδιους θεούς καὶ τὰς ίδιας συνηθείας, καὶ τέλος ἐδημιούργησαν μέγαν κοινὸν πολιτισμόν.

Σπουδαῖος δεσμὸς μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων ἥσαν καὶ τὰ *κοινὰ ιερά* καὶ οἱ μεγάλοι ἀγῶνες, ίδιως οἱ *Ολυμπιακοὶ ἀγῶνες*, οἱ κατ' ἔξοχὴν πανελλήνιοι ἀγῶνες. —'Αλλος δὲ σπουδαιότατος δεσμὸς ἦτο ὁ πολιτισμός, τὸ ὄποιον ἀνέπτυξαν καὶ ὁ διποῖος ἦτο *κοινὸν ἔργον* ὅλων τῶν Ἐλλήνων. Ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους, ἀπὸ τὸ 800 π. Χ., ἥρχισε ν' ἀναπτύσσεται ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἰωνίαν, κατόπιν καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἐλλάδα. Οὕτως ἀτεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βιομηχανία, περίφημα δ' ἔγιναν τὰ ἀγγεῖα, τὰ δόπια κατεσκεύαζον. "Εκαμαν δὲ καὶ μεγάλην πρόοδον εἰς τὴν τέχνην, κατεσκεύασαν ἀγάλματα, *ναοὺς* καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα.

*Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν τὰ γράμματα, μετά τὴν ἐπικήν ποίησιν ἀνεπτύχθη ἡ λυρική. Πολλοὶ δέ σοφοί, ὅπως οἱ ὀνομαστοί ἐπτὰ σοφοί, ἀπέκτησαν μεγάλην φήμην.

Οἱ *Ἐλληνες ἐδημιούργησαν ἔνα πρωτότυπον πολιτισμόν, μὲ τὸν ὃποῖον ἔγιναν οἱ διδάσκαλοι ὅλου τοῦ κόσμου. Μὲ τὸν κοινὸν πολιτισμὸν αὐτῶν ἐξεχώριζον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, τοὺς δροίους ἔβλεπον μὲ περιφρόνησιν καὶ τοὺς ὀνόματας βαρβάρους. *Ἐλεγον: «πᾶς μὴ *Ἐλλην βρεθαρος».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΟΙ ΚΑΛΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

(500 — 360 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οι Πέρσαι. — Αἱ κατακτήσεις τοῦ Κύρου. Ἡ διοργάνωσις τοῦ Περσικοῦ κράτους. — Τὸ βασιλεῖον τῆς Λυδίας. Ὑποδούλωσις τῆς Ιωνίας. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ "Ελληνες.

Περσικοὺς ἢ Μηδικοὺς πολέμους ὀνομάζομεν τοὺς πολέμους, τοὺς ὅποίους ἔκαμψαν οἱ "Ελληνες ἐναντίον τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας Περσῶν ἢ Μῆδων. Οἱ πόλεμοι αὗτοι διήρκεσαν σχεδὸν ἥμισυν αἰώνων (500—450 π. Χ.). Τοὺς διηγήθη μὲ μεγάλην λεπτομέρειαν εἰς διάσημος ἴστορικὸς τῆς ἀρχαιότητος, δ 'Ηρόδοτος, δ ὁποῖος ἦτο σύγχρονος μὲ τὰ μεγάλα ἔκεινα γεγονότα.

Οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι εἶχον κυριεύσει ὄλοντιληρον τὴν Ἀνατολήν, ἦθελον νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ πρὸς τὴν Δύσιν, τοιουτοτρόπως ἥλθον κατ' ἀνάγκην εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς "Ελληνας.

Κατα τοὺς Περσικοὺς πολέμους οἱ "Ελληνες, ἐν καὶ ἡσαν πολὺ διηγώτεροι, ὑπερησπίσθησαν μὲ ἀνδρείαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἐκέρδισαν ἐνδόξους νίκας. Ἡ νίκη τῆς Ἐλλάδος ἦτο δ θρίαμβος τῆς ἐλευθερίας. Ὁ θριασμὸς καὶ αἱ θυσίαι τῶν Ἐλλήνων, ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ζμειναν ἀθάνατοι εἰς τὴν ἴστορίαν καὶ οἱ πόλεμοι ἔκεινοι ἐδόξασαν τὴν Ἐλλάδα καὶ ἔσωσαν τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

α'.— Οι Πέρσαι.

Η καταγωγή.— Οι Ηέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἦσαν συγγενεῖς λαοί, "Αριοι λαοί, δπως καὶ ἡμεῖς, κατέλαθον δὲ κατ' ἀρχὰς τὸ δροπέδιον τοῦ Ἰράν, ἀργότερα εἰς παλαιοὺς χρόνους ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία καὶ σήμερον δύομάζεται **Περσία**.¹ Η ἴσχυροτέρα ἀπὸ τὰς Ἀρίας αὐτὰς φυλάκις ὑπῆρξε κατὰ πρῶτον ἡ φυλὴ τῶν **Μῆδων**, τῶν ἐποίων ὁ βασιλεὺς **Κυαξάρης** ἐπολέμησεν ἐγαντίον τῶν Ἀσσυρίων καὶ κατέστρεψε τὴν μεγάλην πόλιν Νινευή (625 π. Χ.). Κατόπιν ἔθασίλευσεν ὁ Ηέρσης ἀρχηγὸς **Κῦρος**, ὁ ὁποῖος ἤνωσε τὸ βασίλειον τῶν Περσῶν μὲν τὸ βασίλειον τῶν Μῆδων καὶ ὥρισε τὸ μέγα Περσικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἀργότερα ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών (330—320).

Ο Κῦρος (κατὰ τὸ 550 π. Χ.).— Ο σπουδαιότερος καταχτητὴς τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κῦρος, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Ἀχαιμενιδῶν, διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας ἐλέγοντο **Ἀχαιμενίδαι**. Ήτο ἀνδρεῖος πολεμιστὴς καὶ ἥθικὸς ἀνθρωπος, δὲ λαός του, οἱ Ηέρσαι ἦσαν γενναῖοι καὶ φιλοπόλεμοι δρεινοί, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν δῆμην του ἐνίκησαν ὅλους τοὺς ἔχθρους των.

Κατ' ἀρχὰς κατέκτησε πρὸς Δ. τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔπειτα καθυπέταξε πρὸς Ἀνατολὰς ὅλας τὰς χώρας ἔως τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, τέλος κατέστρεψε τὸ ἴσχυρὸν βασίλειον τῆς Ἀσσυρίας καὶ ἐκυρίευσε τὴν Βασιλῶνα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κατακτήσεων τοῦ Κύρου ἦτο πολὺ σπουδαῖον, διότι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἔγινε κύριος ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς μεταξὺ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰνδοῦ.² Άλλα καὶ πάλιν δὲν ἐσταμάτησεν, ἥθιέλησε νὰ καθυποτάξῃ τοὺς βαρδάρους λαοὺς τῆς Σκυθίας εἰς τὰ Βόρεια μέρη, καὶ εἰς τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους πολέμους ἔχασε τὴν ζωὴν του (529).

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπάνθρωποι εἰς τὸν πόλεμον (ἰδίως οἱ Ἀσσύριοι), ὁ Κῦρος ἐφέρθη μὲν πολλὴν ἡμερότητα πρὸς τοὺς νικημένους λαούς. Ο ἡμερος τρόπος του ἔκαμε πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαούς τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἀρχαῖοι Ἑλληνες διηγοῦνται πολλὰ

ἀξιομνημόγεντα διὰ τὸν Κῦρον, καὶ ὁ ἀρχαῖος συγγραφεὺς Ξενοφῶν, τὸν ἔλαθεν ὡς ὑπέδειγμα εἰς τὸ βιβλίον του, τὸ δποῖον λέγεται **Κύρου Παιδεία**.

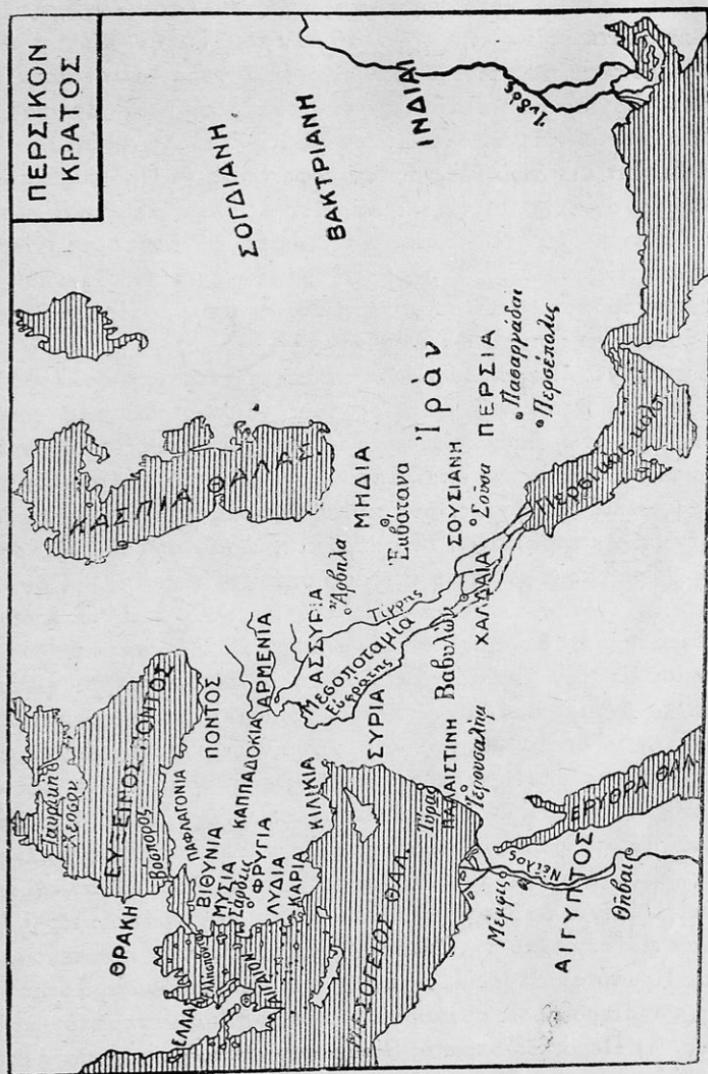
‘Ο Κῦρος εἶχε κυριεύσει ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον τῆς Ἀναταλῆς ἐκτὸς τῆς Αἴγυπτου, ὃ υὲδε καὶ διάδοχός του Καμβύσης ἀπετελείωσε τὸ ἔργον του καὶ κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου ἀνέδη εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας ὁ Δαρεῖος, δ ὁποῖος ἦτο καὶ αὐτὸς Ἀχαιμενίδης (521),

‘Ο Κῦρος πολεμῶν.

‘Ο Δαρεῖος.—‘Ο Κῦρος εἶχε δημιουργήσει ἐν μέγα κράτος. Ἐπίσης καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Δαρεῖος κατέκτησε πολλὰς χώρας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς μακρινὰς Ἰνδίας ἔφθασαν οἱ στρατοὶ καὶ οἱ στόλοι του. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ἀλόχληρος ἡ ἀρχαῖα Ἀνατολὴ ὑπῆκουεν εἰς ἔνα μόνον κύριον. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία, ἡ Μεσοποταμία, τὸ Ἰράν ἦντο τὸν Ἰνδὸν ἥσαν ἐπαρχίαι ἐνὸς ἀπερράντου κράτους.

Ἐπειτα ὁ Δαρεῖος ἐστράφη πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ μίαν πολὺ δύσκολον ἐκστρατείαν. Ἡθέλησε νὰ κατακτήσῃ τοὺς Σκύθας, διὰ νὰ κατορθώσῃ δὲ τὸν σκοπόν του, ἐκαμεμίαν μεγάλην γέφυραν ἀπὸ πλοῖα, ἐπέρασε τὸν Βόσπορον καὶ ἐπειτα τὸν Δούναβιν. ‘Ἄλλ’ οἱ Σκύθαι κατέστρεψον τὴν χώραν τῶν καὶ ἔφευγον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οἱ Ηέρσαι τοὺς ἐκυνήγουν, δὲν ἦδυντο ὅμως νὰ τοὺς φέλσουν. Ὁ Ηερσικὸς στρατὸς ἐκουράζοσθη καὶ ἡγαγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ ἀταξίαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τέλος ἐ-

Δαρείος ήθέλησε νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὑπῆρχεν δῆμως ἀκόμη ἀτυχέστερος εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν, διέτι δὲ στρατός του κατετροπώθη εἰς τὸν Μαραθῶνα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους (490). Ἐπὸ τότε ἥρχισε νὰ καταπίπτῃ τὸ μεγαλεῖον τῶν Περσῶν καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν συνδέεται στενώτατα μὲ τὴν Ἑλληνικήν.

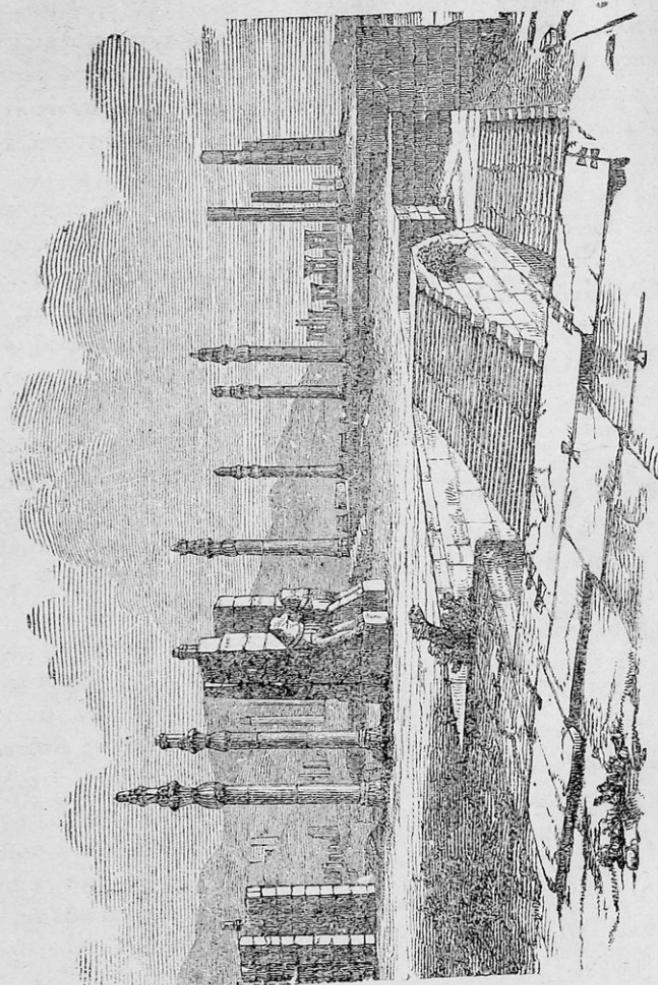
Η διοίκησις τοῦ Περσικοῦ κράτους.—Πρῶτος ἀπὸ ὅλους τοὺς κυριάρχους τῆς Ἀσίας δὲ Δαρείος ἔβαλε τάξιν καὶ εἰσήγαγε καλὴν διοίκησιν εἰς τὸ κράτος του, ὥστε αἱ διάφοροι χῶραι, αἱ δόποιαι ἀπετέλουν αὐτὸν γένος ἀπαρτίζουν ἐν ἐνιαίοις σύνολοιν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ Δαρείος ἀπέκτησε μεγαλυτέραν δόξαν ως καλὸς κυβερνήτης παρὰ ώς κατακτητής.

Τὸ ἀπέραντον Περσικὸν βασίλειον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλοὺς λαούς. Εἰς κάθε λαὸν ἀφῆκεν δὲ Δαρείος τοὺς γόμιους καὶ τὰς συγηθείας του, ἐν γένει δὲ ή διοίκησίς του ἦτο πολὺ ἐπιεικής. Μόνον ἔβαλεν ἰδικούς του ἀρχοντας γὰρ ἐπιβλέπουν, ἔχωρισε τὸ ἀπέραντον κράτος του εἰς μεγάλας ἐπαρχίας, αἱ δόποιαι ὡνομάζουστο σατραπεῖαι. Οἱ διοικηταὶ τῶν σατραπεῶν, οἱ σατράπαι, ἦσαν σχεδὸν ώς βασιλεῖς εἰς τὰς χώρας των. Αἱ σατραπεῖαι ἦσαν περίπου 30, οἱ δὲ σατράπαι ὄφειλον γὰρ δίδουν φόρου εἰς τὸν βασιλέα καὶ γὰρ ἐτομάζουν στρατεύματα. Ἡ δύναμις καὶ η ἀλαζονία τῶν σατραπῶν ἔγιναν περίφημοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον μεταχειρεῖσθαι τὸ σύομα σατράπης, ὅταν θέλωμεν γὰρ χαρακτηρίσωμεν κυβερνήτην, δὲ δόποιος κάμγει κατάχρησιν τῆς δυνάμεως του.

Ο βασιλεὺς ἐπετήρει αὐστηρῶς τοὺς σατράπας μὲ ἀφωσιωμένους ἀνθρώπους του. Διὰ γὰρ φθάνουν δὲ γρήγορα αἱ διαταγαὶ τοῦ βασιλείους εἰς τὰ μακρινὰ μέρη, ἐκαμε σταθμοὺς εἰς ὅλον ληρού τὸ κράτος, ὅπου ἐπερίμεναν ξεκούραστοι ἵπποι διὰ γὰρ ἀλλαζούν. Οἱ σταθμοὶ ἐλέγοντο παρασάγγαι. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς 9 ἡμέρας ἔφθαναν εἰδῆσεις ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὰ Σοῦσα. Πρωτύτερα ἔχειαζοντο 90 ἡμέραι. Ἡ δύνατο λοιπὸν δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν νὰ σύναθροίσῃ ἀπειράριθμον στρατὸν καὶ πολὺ ταχέως. Ο Περσικὸς στρατὸς συνίστατο ἀπὸ διαφόρους λαοὺς καὶ εἶχεν ὅπλα παντὸς εἰδούς. Ἡ κολούθουν δὲ αὐτὸν μακραὶ σειραὶ ἀπὸ καμήλους, αἱ δόποιαι ἔφερον τὰς ζωποροφίας καὶ πάντα ἄλλο χρειώδες.

Η αὐλὴ τοῦ βασιλέως.—Ο Δαρείος εἶχε συναθροίσει ἀπὸ τοὺς φόρους ἀτελείωτα πλούτη. Μετεχειρίσθη δὲ αὐτὰ διὰ γὰρ κτίσης

μεγαλοπρεπέστατα ἀνάκτορα καὶ νὸς ἐξωραῖσῃ τὰς πρωτευού-

* Η Περσέπολις. — Τὰς ἐρείπια τῶν Περσικῶν παλαστῶν.

οας του μὲ κτίρια και μὲ ἔργα τέχνης. Οἱ Πέρσαι παρέλαδον τὴν τέχνην τῶν Ἀσσυρίων και τῶν Αἰγυπτίων και ἐτελειοποίησαν αὐ-

τήν. Ἔκοψαν δὲ καὶ νομίσματα ἴδια τῶν, χρυσά καὶ ἀργυρά, τὰ ἐποίη ὠνομάζουντο Δαρεῖκοι, διότι παριστάνετο εἰς αὐτὰ δὲ Δαρεῖος (ἥξεις) οὗ φράγκα προπολεμικά).

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας εἶχον πολλάς μεγάλας πόλεις, ἀλλην πρωτεύουσαν εἶχον διὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἀλλην διὰ τὸ θέρος. Αἱ μεγάλαι πρωτεύουσαι ήσαν τὰ Σοῦσα καὶ ἡ Περσέπολις. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην σώζονται ἀκόμη μεγαλοπρεπέστατα ἔρείπια τῶν παλατίων.

Εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔκεινα παλάτια ἔζων οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας μὲ πρωτάκουστον πολυτελεῖαν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Εἰχον φρουρὰν ἀπὸ 10.000 ἀνδρείους σωματοφύλακας, οἱ δόποιοι ἐλέγοντο Ἀθάνατοι, διότι μόλις ἀπέθνησκεν εἰς, ἀμέσως ἄλλος ἔπαιρνε τὴν θέσιν του καὶ ἔτσι ἔμενε πάντοτε ὁ ἴδιος ἀριθμός. Χιλιάδες μεγιστᾶνες, ὑπάλληλοι καὶ θεράποντες τὸν ἐτριγύριζον. Ολόκληρος γέ πολυτελής ἔκεινη ὑπηρεσία καὶ ὅλος ἐν γένει, ὅσοι ήσαν τριγύρω εἰς τὸν βασιλέα, ἀπετέλουν τὴν αὐλὴν αὐτοῦ.

Πολὺ δυσκόλως ἦδύνατο νὰ ἴδῃ κανεὶς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Ἐκάθητο εἰς ἔγκιο θρόνον χρυσοῦν, ἐκράτει εἰς τὰς χειρας τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον καὶ ἐφόρει πολυτελέστατα ἐνδύματα. Κάθε εἰς ποῦ τὸν ἐπλησίαζεν, ἐπρεπε νὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ φιλήσῃ τὰ γόνατα τοῦ βασιλέως (τοῦτο ἐλέγετο προσκύνησις).

Ἡ διοργάνωσις τοῦ κράτους καὶ ἡ τόσον μεγάλη λάχμψις τῆς Περσικῆς αὐλῆς κατέπληξαν τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ὁ δόποιος πρώτην φορὰν ἔδιεπε τοιαύτην δύναμιν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς λαοὺς Μέγας βασιλεὺς.

Ἡ Μικρὰ Ἄσια.—Τὸ μέρος τῆς Μικρᾶς Ἄσιας πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἦτο ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους πολὺ πλούσιον καὶ πολὺ πυκνὰ κατωρχημένον. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπῆρχον δύο μεγάλα κράτη, τὸ βασιλεῖον τῆς Φεογύιας εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καὶ τὸ βασιλεῖον τῆς Λυδίας, πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐγνώριζον καλὰ τοὺς Φρύγας καὶ τοὺς Λυδούς.

Εἰς τὴν παραλίαν, ἔκει ὅπου ἐκδάλλουν οἱ ποταμοί, οἱ Ἑλληνες εἶχον κτίσει ἀπὸ ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὡς γνωρίζομεν, πολλὰς πόλεις, αἱ δόποιαι ήσαν πλούσιαι καὶ εὐδαίμονες. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη αἱ Ἑλληνικαὶ αὐταὶ πόλεις ἐμεγάλωναν χωρὶς ἐμπόδια, ἀλλ᾽

είχον γείτονας, οι όποιοι έγιναν έπικινδυνοι, πρώτων τους Λυδούς και ξεπειτα τους Πέρσας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἦλθεν ἡ Ἑλλὰς εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ Περσικὸν κράτος.

Τὸ βασίλειον τῆς Λυδίας.—Ἡ χώρα, δημο ητο ἡ Δυδία, είναι πάρα πολὺ εὔφορος. Διάφοροι ποταμοί, τῶν ὅποιων σπουδαιότερος είναι ὁ **Μαλανδρός**, καταβαίνουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ωραίας κοιλάδας⁽¹⁾. Ἀπὸ παλαιὸν καὶ ρὸν τὸ βασίλειον τῆς **Λυδίας** ητο πολὺ πλούσιον. Οἱ βασιλεῖς του είχον τὰ παλάτια των εἰς τὰς **Σάρρεις**, πλησίον ῥέει ὁ ποταμὸς **Παντωλός**, δ ὄποιος ἔκυλις μὲ τὰ νερά του ἀμμον χρυσοῦ. Ἀπὸ τὸν χρυσὸν αὐτὸν οἱ Λυδοὶ κατεσκεύασαν τὰ πρώτα **νομίσματα**, τὰ ὄποια ὑπῆρξαν εἰς τὸν κόσμον.

Ο λαμπρότερος καὶ πλουσιώτερος βασιλεὺς τῆς Λυδίας ὑπῆρξεν ὁ **Κροῖσος**, δ ὄποιος ἐμεγάλωσε τὸ βασίλειόν του καὶ ἤγαγκασε τὰς Ἐλληνικὰς πόλεις, τὴν Σμύρνην, τὴν Μίλητον, τὴν Ἐφεσον καὶ τὰς Ἀλλας, ν ἀναγγυωρίσουν τὴν κυρταρχίαν του.

Οἱ θησαυροὶ τοῦ Κροίσου ἔκινον τὸν θαυμασμὸν ὅλων τῶν Ἰνδῶν καὶ ἔμειναν παροιμιώδεις ἔως καὶ σήμερον ἀκόμη. Ἡ φήμη δὲ αὐτοῦ ηὕτησεν ἀκόμη περισσότερον εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἐλληνα. διότι ἔστειλε πολλὰ πλούτη εἰς τὸ Μαντείον τῶν Δελφῶν, τὸ ὄποιον ἐτίμα καὶ συγεβουλεύετο εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις.

Η καταστροφὴ τοῦ Λυδικοῦ Κράτους.—Τὸ ἰσχυρὸν βασίλειον τῆς Λυδίας, τὸ ὄποιον δλίγον κατ' δλίγον είχε κατακήσει δλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰ παράλια αὐτῆς, ἔκλεισε τὸν δρόμον εἰς τοὺς Πέρσας πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ἡτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν. Ο Μέγας βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κῦρος ἐφημίζετο τότε εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τὰ κατορθώματά του, δ Κροῖσος ἐνόρησε τὰ σχέδιά του καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν προλάβῃ, διὰ τοῦτο συγενογόθη μὲ ἄλλα ἰσχυρὰ βασίλεια καὶ συνεμάχησε μὲ αὐτὰ ἐναντίον του. Ο πλούσιος τύραννος τῆς Σάρμου Πολυκράτης, ἡ Βασιλών, ἡ Αἴγυπτος, ἀκόμη καὶ οἱ

(1). Ο διδάσκαλος πρέπει: νὰ διηγηθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς τοὺς ὠραῖοτάτους μύθους (περὶ τοῦ Μίδα καὶ τοῦ Μαρσύου, περὶ τοῦ Γύγη κλπ.), τοὺς ὄποιούς τόσον καριέντως διηγεῖται ἐ Ηρόδοτος.

Σπαρτιάται, τοῦ ὑπεσχέθησαν βοήθειαν. Ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν, ἡθέλησε νὰ συμβουλευθῇ τὸ ἀγαπητόν του Μαντείον τῶν Δελφῶν. Ὁ Ἀπόλλων ἀπήντησεν εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ κατέστρεψεν ἐν μέγα βασιλειον, καὶ δὲ Κροῖσος, χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὸν ἀμφίστολον αὐτὸν χρησιμόν, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν Ἀλυν καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Περσικοῦ Κράτους. Ἀλλος δὲ Κῦρος, συναθροίσας μέγαν στρατόν, νικᾷ τὸν Κροῖσον, κυριεύει τὰς Σάρδεις καὶ καταστρέφει τὸ περίφημον ἄλλοτε Λυδικὸν βασιλειον⁽¹⁾.

Ἡ ὑποδουλώσις τῶν Ἐλλήνων.—Ἐπειτα καὶ αἱ Ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ δποὶαι ἦσαν εἰς τὰ παράλια, ἔπεσαν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Περσῶν. Δὲν εἶχον συγενωθῆ ὅλαι ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἀλλος ἀντέτεκαν χωριστὰ ἡ κάθε μία ἀντίστασιν, διὰ τοῦτο εὐκόλως ὑπεδουλώθησαν. Τότε ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας ἔψυχαν εἰς ἄλλας χώρας, ἄλλοι ἔξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα, ἄλλα κατεσφάγγησαν. Πολὺ λιχαρὸς εἶχε γίνει δὲ τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης, δὲ δποὶος εἶχε κατακτῆσει νήσους καὶ εἶχε δημιουργῆσει ἐν θαλάσσιον κράτος, ἄλλα καὶ τὸ Ἐλληνικὸν τοῦτο κράτος ἐπεσεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Περσῶν. Ὁ Μέγας βασιλεὺς ἔθαλε τυράννους εἰς τὰς Ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ δποὶοι ἐκυδέργων αὐτὰς ὡς σατράπαι.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων.—500 π. Χ.).—Οτε δμως δ Δαρείος ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, οἱ ὑποδουλωθέντες Ἐλληνες ἐνόμισαν ὅτι εὔρον εὐκαιρίαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Περσῶν. Πρώτη ἡ Μίλητος, ἡ πλουσιωτέρα πόλις, ἥρχισε τὴν ἐπανάστασιν, ἔλαθον δὲ εἰς αὐτὴν μέρος καὶ αἱ ἄλλαι Ἐλληνικαὶ πόλεις.

Οι Ἰωνες ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὴν Ἐλλάδα νὰ ζητήσουν βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἡθέλησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλος οἱ

(1) Ὁ σοφὸς νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν Σόλων εἶχεν διάγει, λέγοντα, εἰς τὰς Σάρδεις καὶ εἶχε γνωρίσει τὸν Κροῖσον. Ἐπειδὴ οὗτος τοῦ ἐπεδείκνυε τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν του, ὁ σοφὸς Σόλων τοῦ εἶπε: «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριε». Οτε δὲ Κῦρος ἐκνείσει τὰς Σάρδεις, συνέλαβε τὸν Κροῖσον καὶ τὸν ἔθαλεν εἰς τὴν πυράν διὰ νὰ τὸν καύσῃ. Τότε δὲ Κροῖσος ἐψάνακε τρεῖς φορᾶς «Σόλων, Σόλων, Σόλων!» Ο Κῦρος ἀφοῦ ἐπληηρώφηθη τὶ ἐσήμαινον ταῦτα, ἐχάρισε τὴν ζωὴν εἰς τὸν Κροῖσον (δ διδάσκαλος πρέπει νὰ διηγηθῇ δλόκληρον τὸ ἐπεισόδιον κατὰ τὸν Ἡρόδοτον).

^α Αθηγατοί, οι δύοισι, ως "Ιωνες, ησαν στενώς σύνδεδεμένοι μὲ τοὺς Μιλησίους, ἔστειλαν 20 πλοῖα. Οἱ "Ιωνες καὶ οἱ "Αθηγατοί ἦρχεσαν μαζὶ τὰς ἐχθροποραξίας, εἰς τὴν ἀρχὴν μάλιστα εἶχον ἐπιτυχίας, ἐπροχώρησαν εἰς τὸ ἑσωτερικὸν καὶ ἔκαυσαν τὰς Σάρδεις (498). Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν πολὺν καιρὸν τὸν πόλεμον, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Περσικὸς στόλος ἐκυρίευσε τὴν Μίλητον. Οἱ Πέρσαι ἐπυρπόλησαν τὴν μεγάλην πόλιν καὶ ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους. Ἐπειτα ἐκυρίευσαν καὶ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὰς καθηπέταξαν ὅριστικῶς.

τας καθηπεταχαν οριστικώς.
· "Αλλ' ὁ Μέγας βασιλεὺς Δαρείος δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένος.
· Επρεπε να τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναῖους καὶ νὰ κυριεύσῃ ὀλόκλη-
ρον τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ ὑπεδούλωσε τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀσίας,
ηθελε νὰ ὑποδούλωσῃ καὶ τοὺς Ἑλληνας τῆς Εύρωπης⁽¹⁾. *

‘Η Πέρσαι καὶ οἱ “Ελληνες”.—Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ⁵ ὅου
αιώνος π. X., ὅτε ἥρχισαν οἱ Μηδικοὶ πόλεμοι, ἡ “Ελλὰς” ἦτο δηγ-
ρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη, μεταξὺ τῶν ὅποιων διεκρίνετο
πρὸ παντὸς τὸ Σπαρτιατικόν, διότι οἱ “Αθηγαῖοι” δὲν εἶχον ἀποκτή-
σει ἀκόμη μεγάλην δύναμιν.⁶ Απέγαντι αὐτῷν εἶχον οἱ “Ελληνες”
τὸ μέγα περσικὸν κράτος, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐγώσει ὑπὸ τὴν κυριαρ-
χίαν τους ὄλοκληρους τὴν ἀρχαίαν “Ανατολήν”, ἡ δὲ προσέγγισις τῶν
Περσῶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἦτο μέγας κίνδυνος
διὰ τοὺς “Ελληνας τῆς Εύρωπης”. Ο Μέγας βασιλεὺς δὲν εἶχεν
ἀμφιβολίαν, ὅτι μετ’ ὅλην καὶ η “Ελλὰς” θὰ ἐγίνετο μία στρα-
πεια τοῦ Κράτους αὐτοῦ.

πεια του Κρατους χωρού.
‘Ο Περσικὸς στρατὸς ἦτο πολυαριθμότατος ἀποτελούμενος ἀπὸ
βλους τοὺς λαοὺς τοῦ Περσικοῦ κράτους, Πέρσας, Μῆδους, Ἰνδούς,
Ασσυρίους, Ἀραβας, Αἰγυπτίους καὶ πολλοὺς ἄλλους. Τὸ σπουδαιότερον
μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ τοξόται καὶ οἱ ἵππεις.
Οἱ τοξόται ἔρριπτον ἀπὸ μακρὰν τὰ βέλη των, τὸ δὲ Περσικὸν ἵππικὸν
ἦτο ἀριστον, ἀλλὰ δὲν ἦτο πολὺ χρήσιμον εἰς τὰς μικρὰς πε-

(1) Ότις ἡ βασιλεὺς λαρεῖον, λέγουν, ἦκουσεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιρ-
πόλησαν τὰς Σάρδεις, ἥρωτησε ποῖοι ἦσαν αὗτοι οἱ Ἀθηναῖοι. Καί, ἀφοῦ τὸ
ζεμαθεῖν, ἐπῆρε τὸ τόξον του, ἔβαλεν ἐπάνω ἐν βέλος καὶ τὸ ἔρριψεν ὑφῆλκ
εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐφώναξε: «Ζεῦ, ἀξιωσέ με νὰ ἐκδικηθῶ τοὺς Ἀθη-
ναλούς». Ἔπειτα διέταξεν ἵνα δημορέτηγε του, σας φοράς γευματίζει, νὰ του
λέγῃ «Αὐθέντα, ἐνθυμοῦ τοὺς Ἀθηναίους» (Ἡρόδοτος).

διάδας τῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ὅπλα τῶν Περσῶν (ὅπως ἡ ἀσπὶς καὶ ἡ λόγχη) δὲν ἦσαν σπουδαῖα καὶ ὁ μέγχας ἐκεῖνος δγκος λαῶν δὲν ἤδυνατο γ' ἀποτελέσῃ ἐν ἴσχυρὸν συμπεπυκνωμένον σύνολον, ὅπως ητο ἡ Ἑλληνικὴ φάλαγξ.

Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο χυρίως ἀπὸ τοὺς ὄπλιτας. Ἡσαν δούτοις οἱ βαρέως ὠπλισμένοι καὶ ἔδιδον αὐτοῖς τὴν κρίσιν τῆς μάχης. Ἐφερον θώρακα χαλκοῦν, ὁ δοποῖς ἐκάλυπτε τὸ στῆθος των, εἶχον μεγάλην ἀσπίδα, κοντὸν ἔιφος καὶ μακρὰν λόγχην. Ἀλλο σῶμα ἦσαν οἱ φιλοί, οἱ ἐλαφρῷς ὠπλισμένοι στρατιώται, οἱ δοποῖοι ἐμάχοντο εἰς τὰς πτέρυγας τῆς φάλαγγος, ὅπως καὶ οἱ ἵππεις. Είχον λοιπὸν μικρότερον, ἀλλὰ πολὺ ἴσχυρὸν στρατὸν οἱ Ἑλληνες. Ἡ δύναμίς των δὲ χυρίως συνίστατο εἰς τὴν γνῶσιν τῆς τέχνης τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἐδιπλασιάζετο δὲ ἡ δύναμίς των ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν δοποῖον ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὸ αἰσθημα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ. Οἱ στρατιώται τοῦ Μεγάλου βασιλέως δὲν ἦσαν πολῖται, οἱ δοποῖοι ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ δοῦλοι, οἱ δοποῖοι ἐμάχοντο διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ αὐθέντου των, ἐνῷ οἱ Ἑλληνες ἦσαν πολῖται ἐλεύθεροι, οἱ δοποῖοι ἐμάχοντο διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἰδικῆς των πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΑΙ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΙ ΤΟΥ ΔΑΡΕΙΟΥ

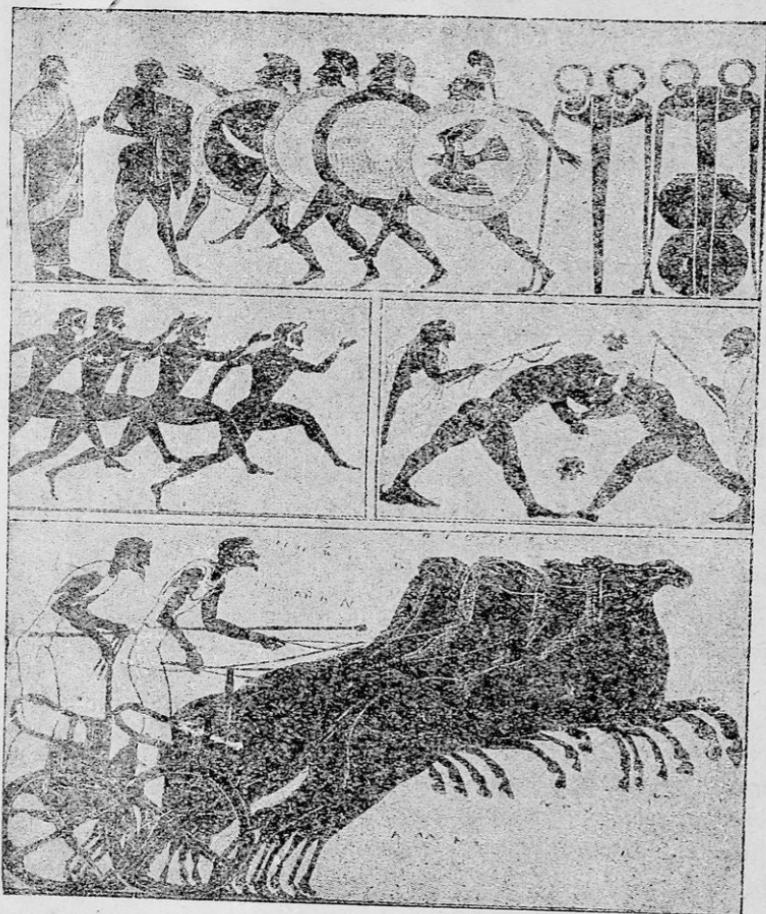
~~α.~~—**Ω Μαραθών (490 π. Χ.)**

Οι Ηεροί πόλεμοι δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς περιόδους : 1) τὴν περίοδον τοῦ Δαρείου, 2) τὴν περίοδον τοῦ Ξέρξου, 3) τῆς συμμαχίας τῆς Δήλου.

Κατ' ἀρχὰς ήσαν ἐκστρατεία πρὸς τιμωρίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ δποῖοι εἶχον τολμήσει νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἰωνας. Ο πρῶτος ἐκ τῶν πολέμων τούτων ήτο ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Μεγάλου βασιλέως καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Η πρώτη ἐκστρατεία.—Ο Δαρεῖος ἔκαμψε πολὺν καιρὸν προετοιμασίας διὰ τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Η πρώτη ὅμως ἐκστρατεία ἀπέτυχεν. Ο στρατός, ὃπο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ **Μαρδονίου**, ἐποίος ήτο γαμβρὸς τοῦ Δαρείου, ὥφειλε νὰ διέλθῃ τὴν Θράκην, ἔπειτα τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ μῆκος δὲ τῆς παραλίας θὰ κατέβαινε πρὸς Νότον καὶ δ στόλος. Ἀλλὰ κατεστράφη οὗτος ἀπὸ τρικυμίαν εἰς τὸ ἀπόκρημνον δρός "Αθωνα (τὸ "Αγιον Ὄρος), καὶ οἱ Ήρόσαι ἐπαθον μεγάλην συμφοράν. Τότε ὁ Μαρδόνιος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Άλλος ὁ Μέγας βασιλεὺς δὲν ἔφινε τὸ σχέδιόν του. Πρὶν κάμῃ πόλεμον προσεπάθησε νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Ἑλληνας χωρὶς πόλεμον. Ἐστειλεν ἀπεσταλμένους εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἔζητει νὰ τοῦ δώσουν γῆν καὶ ζήδωρ, τὰ ὅποια ήσαν σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Η δύναμις τῶν Ηερών εἶχε κάμει τόσην ἐντύπωσιν εἰς δόκους τοὺς ἀνθρώπους, ὡστε καὶ μόνον τὸ δινομά των ἐπροξένει φόβον εἰς τοὺς Ἑλληνας, διὰ τοῦτο πολλαὶ πόλεις

Σκηναὶ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας.—Οἱ Ἑλλήνες ἐγύμναζον τὰ σώματά
των εἰς διάφορα ἀγωνίσματα, καὶ ἔτοι ησαν τελείως
παρεσκευασμένοι διὰ τὸν πόλεμον.

έφοδηθησαν και ἔδωσαν γῆν και ὅδωρ. Οἱ Ἀθηναῖοι δόμως καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐφόγευσαν τοὺς ἀπεσταλμένους, τοὺς ἑρριψαν, λέγεται, εἰς ἓν βάραθρον καὶ εἰς ἓν φρέαρ καὶ τοὺς εἶπον: «πάρετε τώρα σεῖς οἱ ἴδιοι γῆν καὶ ὅδωρ!» Οἱ Δαρεῖοι ἔξηκολούθει τὰς μεγάλας ἐτοιμασίας του.

Ἡ δευτέρα ἐκστρατεία.—Οἱ μέγας στόλος τοῦ Δαρείου (ἀπὸ 600 πολεμικὴ πλοιῶν), ὁ ὅποιος ἔφερε καὶ στρατόν, ἐπέρασε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἔφθασεν εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀττικήν. Αἱ Κυκλαδεῖς γῆσσοι εἶχον καθηποταγῇ. Ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ήσαν ὁ Δατις καὶ ὁ Ἀρταφέρνης, συνεξεστράτευε οὐκέτι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὁ ἔξόριστος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας Ἰππίας. Οἱ Περσικὸς στόλος διηγήθη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἔξέλεξε πρὸς ἀποδίδασιν τοῦ στρατοῦ τὴν πεδιάδα τοῦ **Μαραθῶνος**, πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Περσικὸς στρατὸς συνίστατο ἀπὸ 100.000 πολεμιστάς, πεζοὺς καὶ ἵππεις. Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος ἦτο εύκολον νὰ κινηθῇ ὁ πολυάριθμος ἐκείνος στρατός, ίδιως δὲ ὁ τόπος ἦτο κατάλληλος διὰ τὸ ἥριστον ἵππικὸν τῶν Περσῶν.

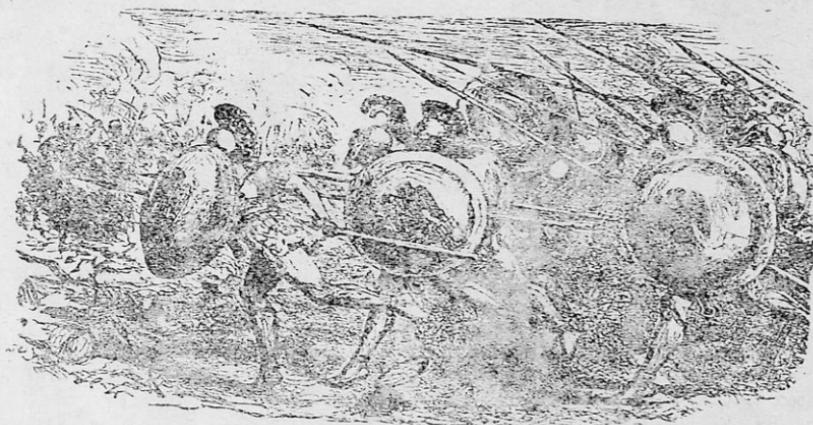
Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφοδήθησαν καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ ξητήσουν βοήθειαν. Τὸν καιρὸν ἐκείνον εἶχε μεγάλην φύμην εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ Μιλτιάδης. Αὐτὸς καὶ ὁ Ἀριστείδης ήσαν ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, τοὺς ὅποιους ἔξελεγον οἱ Ἀθηναῖοι κάθε ἔτος, διὰ νὰ διευθύνουν τὸν στρατὸν εἰς τὸν πόλεμον.

Οἱ Μιλτιάδης εἶχε τὴν ίδεαν διεῖ, ἀντὶ νὰ περιμένουν τοὺς Πέρσας νὰ ἔλθουν εἰς τὰς Ἀθήνας, προτιμότερον ἦτο γὰ διάγονυν εἰς τὴν Σπάρτην συνάντησίν των. Ἄλλοι οἱ Σπαρτιάται δὲν ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τῶν, τοὺς ἡμιπόδιζεν, ὅπως ἔλεγον, κάποια θρησκευτικὴ ἑορτὴ. Καμμία δὲ ἄλλη Ἑλληνικὴ πόλις δὲν ἔστειλε βοήθειαν, μόνον ἡ Μικρὰ πόλις Πλαταιαὶ ἔστειλαν 1.000 πολεμιστάς. Μόνοι των λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ στρατὸν 10.000 πολεμιστῶν καὶ μὲ τοὺς 1.000 Πλαταιεῖς ἀντιπαρετάχθησαν μὲ θάρρος ἐναντίον τῶν 100.000 Περσῶν, δεκαπλασίων ἔχθρῶν.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.).—Οἱ Μιλτιάδης ἔξωρκισε τοὺς ἄλλους στρατηγούς νὰ κάμουν ἀμέσως τὴν ἐπίθεσιν. Εἰπεν εἰς τὸν πολέμαρχον τὰ ἔξης: «Οἱ Ἀθηναῖοι εὑρίσκονται εἰς μέγαν κίνδυνον καὶ ἂν σωθῇ ἢ πόλις αὕτη, θὰ γίνῃ καὶ ἡ πατρὶς

έλευθέρα και ή πρώτη πόλις ἀπὸ τὰς Ἑλληνικάς». "Ολοὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπείσθησαν, ἔδωκαν εἰς τὸν Μιλτιάδην τὴν γενικὴν στρατηγίαν καὶ οὗτος παρέταξε τὸν μικρὸν στρατόν του εἰς δλίγας γραμμάς, ὡςτε νὰ κατέχῃ μεγάλην ἔκτασιν, ἐγίνουσε δὲ τὰς δύο πτέρυγας, δηλαδὴ τὰ ἄκρα τοῦ στρατοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυάριθμοι, δὲν θὰ κατώρθωνταν νὰ τοὺς περικυκλώσουν.

Μόλις ἐδόθη τὸ σημεῖον, οἱ Ἀθηναῖοι ἔψαλλαν τὸν *σταϊάνα* καὶ ἐπετέθησαν δρομαίως κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐτρεχον δλοὶ μαζὶ,

'Ἐπιθεσις τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Νεωτέρα εἰκών, η ὁποία διδεῖ μίαν ιδέαν τῆς δρμῆς τῶν Ἀθηναίων διπλιτῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα.

σφιγμένοι ἐ εἰς κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον, εἶχον προσφύλαγμένον τὸ σῶμα των μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ ἐκράτουν ἐμπρὸς τὴν λόγχην. Ἐτρεχον μὲ δρμήν καὶ μὲ ἀνδρείαν καὶ ἔπεσαν μετ' δλίγην ὥραν πληγίον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν.

Ίδου τί λέγει ὁ ἀρχαῖος ἴστορικὸς Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος ἔξιστόρησε μὲ ἀφέλειαν καὶ μὲ ὀδροίας λεπτομερείας τὰς μεγάλας ἐκείνας ἡμέρας τῶν ἀγώνων «ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος».

«Οἱ Ἀθηναῖοι ὠφελήσαν μὲ δρόμον ἐναντίον τῶν βαρύων. Οἱ δὲ Πέρσαι, βλέποντες τοὺς Ἀθηναίους νὰ τρέχουν, ἐνόμισαν δτι τοὺς κατέλαβε μανία, ἐνεκα τῆς ὁποίας

πολὺ γρήγορα θὰ κατεστρέφοντο. Διότι ἥσαν ὀλίγοι καὶ ἔτρεχον δρομαῖοι, δὲν εἶχον δὲ οὕτε ἴππικόν, οὔτε τοξότας. Αὐτὰ ἐσκέποντο οἱ βάρβαροι. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ δῆλοι μαζὶ ἔφθασαν κοντὰ εἰς τὸν Πέρσας, ἐμάχοντο μὲν μεγάλην ἀνδρείαν. Καὶ ἀλήθεια, πρῶτοι αὐτοὶ ἀπὸ δλους τὸν Πέρσας ἐτρεξαν δρομαῖοι ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν, καὶ πρῶτοι

“Ἐλληνες ὅπληται.—Τὰ ἀμυντικὰ δῆλα τῶν ὅπλιτῶν ἥσαν : περικεφαλαία, θώραξ, κνημῖδες καὶ ἀσπίς. Τὰ ἐπιθετικά : σόρι μακρὸν (2 μ.) καὶ κοντὸν Εἴφος.

αὐτοὶ ἐπίσης ἀντίκρυσαν χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὸν Πέρσας. “Ἐως τῶρα τὸ δνομα τῶν Ἐλλήνων ἐποξένει φόβον εἰς τὸν Πέρσας».

Ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων.—Εἰς τὴν τοιαύτην σῶμα μὲ σῶμα συμπλοκὴν ἦσαν ἀσυνήθιστοι οἱ Πέρσαι, δὲν εἶχον δὲ καὶ κατάλληλα ὅπλα, γιὰ δὲ ἐνθουσιώδης δρμὴ τῶν Ἀθηναίων συμπαρέσυρε κάθε ἐμπόδιον. Ἡ μάχη διήρκεσεν 8λην τὴν ἡμέραν. Οἱ Πέρσαι διέσπασαν κατ’ ἀρχὰς τὸ κέντρον τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ, τὸ

‘Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἐλληνική Ιστορία, β’ ἔκδ.

όποιον ήτο ἀσθενέστερον. Ἐλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι ήσαν εἰς τὰ ἄκρα, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντι των Πέρσας, καὶ ἐπειτα συνηγώθησαν, ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ κέντρου τῶν ἑχθρῶν καὶ τὸ ἡγάγκασαν εἰς ὑποχώρησιν. Τότε διοικοῦσαν τὸ πλοιάριον τῶν Πέρσας ἔτρεψαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰ πλοιάρια των. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν ἀπὸ ὅπεισαν καὶ τοὺς ἑφόνευσαν, ἔως ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅσοι Πέρσαι δὲν ἐφονεύθησαν, εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοιάρια καὶ ἔφυγον. Ἐκ τῶν Περσῶν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐφονεύθησαν 6.400 ἄνδρες, μόνον δὲ 192 ἐκ τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς Ἀθηναῖος ὁ πλίτης ἔτρεξεν ἀμέσως γεμάτος χαρὰν νῷ ἀνάγγειλη τὴν νίκην εἰς τὰς Ἀθήνας. «Χαίρετε, νενικήκαμεν!» ἐφώναζε, μόλις ἔφθασε, καὶ ἀπὸ τὸν κόπον ἐπεσε νεκρός. Εἰς ἀνάμνησιν τελεῖται καὶ σήμερον ἐνίστε ὁ *Μαραθώνιος δρόμος* ἀπὸ τὸν Μαραθώνα εἰς τὰς Ἀθήνας (40 χιλιόμετρα).

Ἐπειδὴ ἐφοδήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, μήπως οἱ Πέρσαι ὑπάρχουν εἰς τὰς Ἀθήνας, χωρὶς νὰ ξεκουρασθοῦν, ἔτρεξαν δρομαῖοι πάλιν διὰ γὰρ ὑπερασπισθοῦν τὴν πόλιν των. Ἐφθασαν γρήγορα καὶ παρετάχθησαν γύρω εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Ἀθηνῶν, ἥτο δὲ καιρός, διότι εἶδον τὸν ἑχθρικὸν στόλον, ὃ ὅποιος εἶχε κάμψει τὸ Σούνιον καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸ Φάληρον. Βλέπουν καὶ οἱ Πέρσαι ἔκπληκτοι τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ σπεύδουν νὰ φύγουν διὰ τὴν Ἄσιαν.

Αἱ τιμαι τῶν νικητῶν.—Τοὺς ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἐφονεύθησαν, τοὺς ἔθαψαν εἰς τὸν Μαραθώνα εἰς ἐν ὕψῳ μαρτυρίῳ τὸ δόπιον ἔγινεν δινομαστὸν ὡς «δ τύμβος τοῦ Μαραθώνος». Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν τάφον των ἔθαλων τρόπαιον, δηλαδὴ σπλα καὶ ἀσπίδα, διὰ γὰρ μείνη εἰς ὅλους ὡς φανερὸν σημεῖον τῆς νίκης.

Ως μόνην δὲ ἀμοιβὴν ὁ Μιλτιάδης ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ ἔξεικον τισθῇ εἰς μίαν μεγάλην ζωγραφίαν μὲ θεοὺς καὶ μὲ θρωας. Ἡτο μεγάλη ἡ τιμή, διέτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὴν ὑπερηφάνειαν, διτι αὐτοὶ ἐπολέμησαν καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν. Καὶ ἀληθῶς αἱ Ἀθηναὶ ηρχισαν ἀπὸ τότε νὰ γίνωνται μεγάλη πόλις καὶ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ λαμβάνουν δόξαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

β.—Αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὸν Μαραθῶνα.

· Ο στόλος τῶν Ἀθηνῶν.

· Ο Θεμιστοκλῆς.—Αἱ Ἀθῆναι ἔχασαν γρήγορα τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθῶνος. Οἱ Μιλτιάδης ἐπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοῦ ἀναθέσουν μίαν ἐκστρατείαν διὰ νὰ κιριεύσῃ τὴν Πάρον, ἀπέτυχεν βμως καὶ ἀπέθανε λησμονημένος.

“Αλλοι γέοι ἀνθρωποι ἐφάνησαν. Τώρα ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Αριστείδης ἦσαν οἱ ἐπιφανέστεροι πολῖται εἰς τὰς Ἀθῆνας. Ο Θεμιστοκλῆς εἶχε μεγάλην εὐφυΐαν καὶ φρόνησιν, ἥτο δὲ ἀκούραστος εἰς τὴν ἐργασίαν. “Οτε ἔγινεν ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἥτο ἀκόμη πολὺ νέος. Ἀπὸ τότε ἐπεσεν εἰς μεγάλην σκέψιν, ἀφησε τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς φίλους του, διε δὲ τὸν ἥρωτῶν διατὶ ἥλλαξεν, ἔλεγε: «τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου δὲν μὲ ἀφίνει νὰ κοιμηθῶ».

Μὲ τὴν προνοητικότητά του νὰ βλέπῃ τὸ μέλλον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόει διε δὲν ἥτο δυνατὸν ὁ ἀγέρωχος βασιλεὺς ν' ἀνεχθῇ τὴν μεγάλην ταπείνωσιν, τὴν δποίαν διὰ πρώτην φορὰν ἐπαθεν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐπερίμενεν διε θὰ ἐγύριζε μὲ μεγάλας δυνάμεις διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὰς Ἀθῆνας. “Εκαμέ δὲ καὶ τὴν ἑξῆς πρόθλεψιν, διε ἡ θάλασσα εἶχε μεγάλην δύναμιν διὰ τὰς Ἀθῆνας καὶ διε ἡ Ἀθηναῖοι ὥφελον νὰ γίνουν ναυτικοί.

· Ο δίκαιος Αριστείδης.—“Ολως διόλου διαφορετικὸς χαρακτὴρ ἥτο ὁ Αριστείδης, ὁ ἀγτίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἐγίνε δὲ τόσον δυομαστὸς διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην του, ὥστε ἥτο γνωστὸς μὲ ὅνομα «ὁ δίκαιος Αριστείδης». Ἀλλ ἥτο ἀγθρωπος τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, δὲν εἶχε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεμιστοκλέους, δὲν ἥτο τολμηρός, δπως ἐκεῖνος. Ὁ Αριστείδης δὲν ἦθελε νὰ μεταβληθοῦν αἱ Ἀθῆναι εἰς ναυτικὴν πόλιν, διότι ἐφοδεῖτο μῆπως διαφθαροῦν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔνων, ἦθελε νὰ μείνουν αἱ Ἀθηναῖοι γεωργοί, ἀνθρωποι τῆς ἔηρας, δπως ἦσαν. Ἐνόμιζεν, διε ἥρκει ἡ πεζικὴ δύναμις, διὲ νὰ ὑπερασπισθῇ τὰς Ἀθῆνας.

Οἱ δύο ἀνδρες ἦριζον πολὺν καιρόν, καὶ ὁ Αριστείδης ἔλεγεν: «Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἡσυχάσουν, ἂν δὲν βίψουν καὶ τοὺς δύο

ήμας είς τὸ βάραθρον». Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ δὲ Ἀριστείδης ἦρχοσαν γένοις ἀγωνίζονται μὲν πεῖσμα τίνος ἡ γνώμη θὰ ἐπικρατήσῃ, διότι καὶ οἱ δύο εἰχον πεποίθησιν εἰς τὰς γνώμας τῶν, διτὶ αὐταὶ θὲν ἀνεδείκνυσον μεγάλην τὴν πατρίδα τῶν.

·Ο ἔξοστρακισμὸς τοῦ Ἀριστείδου.—Τόσον μεγάλαι ἦσαν αἱ ἕριδες τῶν δύο ἐπιφανῶν ἐκείνων ἀγρόων, ὥστε ἀπεφασίσθη νὰ ἐρωτηθῇ δὲ λαδὸς εἰς ποῖον ἀπὸ τοὺς δύο ἔδιδεν ἐμπιστοσύνην, καὶ τότε δὲ ἄλλος ὥφειλε γένοις ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἔγινε λοιπὸν ψηφοφορία ἀπὸ δῆλους τοὺς Ἀθηναίους. Κάθε εἰς ἔγραφεν ἐπάνω εἰς ἐν ὅστρακον τὸ ὄνομα Θεμιστοκλῆς ἢ Ἀριστείδης.

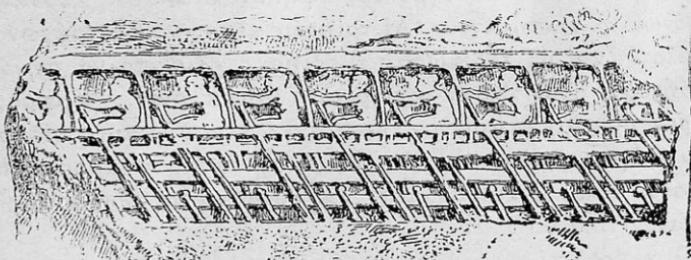
Λέγουν, διτὶ τὴν ἡμέραν, ποῦ ἐγίνετο ἡ ψηφοφορία, εἰς χωρίκος, δὲ δροῖος δὲν ἐγνώριζε γάρ γράφη, ἐπλησίασε τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ γράψῃ τὸ ἔδιον ὄνομά του εἰς τὸ ὅστρακον. Ἀφοῦ τὸ ἔγραφεν δὲ Ἀριστείδης ἤρωτησε τὸν χωρικόν: «Τὶ σου ἔκαμεν αὐτὸς δὲ ἀνθρωπος;—Τίποτε, ἀπεκρίθη δὲ χωρικός. Ἄλλος ἔβαρύθηγε πλέον γένοις ἀκούων γὰρ τὸν ὄνομάζοντο δίκαιον».

Κατὸν αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεδελήθη δὲ ἔξοστρακισμὸς εἰς τὸν Ἀριστείδην. Καὶ δίκαιος ἐκείνος ἔψυχεν ἀπὸ τὸν τόπον του, τὴν στιγμὴν δὲ, κατὰ τὴν δροῖν ἀφίνε τὰς Ἀθήνας, ὑψώσε τὰς χειρας του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν: «Εὔχομαι, ὃ θεοί, νὰ μηδὲ ἔλθουν ποτὲ εἰς κίγδυνον οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε νὰ ἔχουν ἀνάγκην γὰρ μὲν ἀμηθοῦσιν».

Τὰ σχέδια τοῦ Θεμιστοκλέους.—Ημέραν καὶ νύκτα δὲ Θεμιστοκλῆς ἐσκέπτετο πᾶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐβλεπεν, διτὶ δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ ἔχῃ δὲ Ἑλλὰς τόσον μεγάλον στρατόν, ὥστε γένοις ἀντισταθῇ εἰς τὰς φοβερὰς δυνάμεις, τὰς δροῖας θὰ ἔφερνε μαζὶ του δὲ Μέγας βασιλεὺς. Μόνον εἰς τὴν θάλασσαν θὰ ὑπῆρχεν δὲ σωτηρία, καὶ μόνον μὲ τὰ πλοῖα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σωθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελε νὰ γίνουν αἱ Ἀθήναι δὲ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔβλεπεν διτὶ θὰ κατώρθωνον τοῦτο μόνον δὲ εἰχον σπουδαῖον στόλον. Ἐχρειάζοντο βέβαια πολλὰ χρήματα, ἀλλὰ πλησίον εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, ἀπὸ τὰ δροῖα ἐκέρδιζον πολλὰ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὰ ἐμοιράζοντο ἀναμεταξύ των. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ θυσιάσουν ὅλοι τὸ μερίδιόν των χάριν τῆς πατρίδος.

Αριθ. = Αριστείδης
Ἀριθ. = Αριστείδης

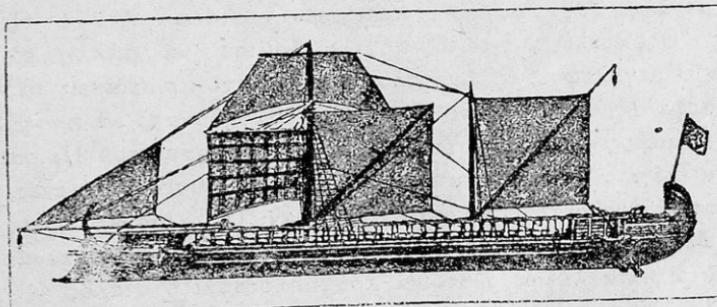
Αἱ τριήρεις.—Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔκαμψαν αἱ Ἀθηναῖς δυνατὰτὸν στόλον. Ἔως τότε αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις δὲν εἶχον παρὰ δλίγα πολεμικὰ πλοῖα. Ἀκόμη καὶ οἱ ναυτικοὶ λαοὶ τῆς Κορινθου

Ἡ ἀρχαία τριήρης.

Εἰς τὴν εἰκόνα φαίνονται αἱ τρεῖς σειραὶ τῶν ἐρετῶν (ἀπὸ ἀρχαίων ἀνάγλυφων).

καὶ τῆς Αἰγίνης εἶχον μικρὰ πολεμικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐλέγοντα πεντηκόντοροι, ἥσαν πολὺ μακρὰ λέμβοι μὲν ἐν μόνον κατά-

Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις).

Τὸ ἀρχαῖαν πολεμικὸν πλοῖον ἦτο γχμηλὸν καὶ μακρὸν διὰ νὰ τρέχῃ ταχέως, ἥδύνατο νὰ τρέχῃ μὲ τὰ ἴστια καὶ μὲ τὰς κώπας 18 μίλια τὴν ώραν. Περιελάμβανε 200 περίπου ἄνδρας, ἐρέτας, γχύτας καὶ πολεμιστάς.

στρωμα καὶ μὲ 50 κωπιγλάτας, οἱ ὅποιοι ἐκάθηντο ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, 25 ἀπὸ κάθε μίαν. Πρώτοι οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν μεγάλα πλοῖα μὲ περισσότερα καταστρώματα, πλοῖα πολὺ ταχέα

καὶ στερεά. Ὡγομάζοντο δὲ τριήρεις, καὶ ησαν ἐλαφρὰ πλοῖα, στενὰ καὶ μακρά, κινούμενα μὲν ἵστια καὶ μὲν κώπας. Οἱ ἑρέται (κωπηλάται) ἔχειρίζοντο μακρὰν κώπην, ἡ δποία φυσικὰ ἡτο μακροτέρα διὰ τοὺς τοποθετημένους ὑψηλότερα, ἕτσι ἥδυναντο ὅλοι συγχρόνως νὰ κωπηλατοῦν. Αἱ τριήρεις εἶχον καὶ τετράγωνα ἵστια. Μὲ τὰ ἵστια καὶ μὲ τὰς κώπας ἡ τριήρης ἥδυνατο νὰ πηγαίνῃ τόσον γρήγορα; δσον καὶ ἐν σημεριγόνῳ ἀτμόπλοιον. Ἐμπρὸς δὲ εἰς τὸ ἄκρον ἡτο ἐμπεπηγμένον ἐν μακρὸν καὶ παχὺ σίδηρον, τὸ δποῖον ἐλέγετο **ἔμβολον**. Μὲ τὸ ἔμβολον αὐτὸ προσεπάθουν νὰ τρυπήσουν τὸ ἔχθρικὸν σκάφος, καὶ οὕτω νὰ τὸ βυθίσουν ἢ νὰ τὰ κυριεύσουν εὐκολώτερα.

Ολόκληρον τὸ πλήρωμα τῆς τριήρους ἀπετελεῖτο ἀπὸ 200 περίπου ἄνδρας. Οἱ 150 ησαν οἱ ἑρέται, οἱ ἄλλοι 50 ησαν οἱ γαῦται καὶ οἱ πολεμισταὶ (ώς οἱ σημερινοὶ πεζοναῦται). Οὕτοι ησαν τεταγμένοι ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ ἔρριπτον βέλη κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἔως ὅτου ἐπληγίσαζε τὸ πλοῖον, καὶ τότε τὰ δύο πλοῖα μὲ τὰ ἔμβολά των συνεπλέκοντο.

Ο Πειραιεὺς καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν ναυτικόν.—Η ψυχὴ τῆς μεγάλης ἐργασίας πρὸς κατασκευὴν στόλου ἡτο ὁ Θεμιστοκλῆς. "Οτε ἔξελέγη πρῶτος ἀρχων, ἤρχισε νὰ βάλλῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ μεγαλοφυὲς σχέδιόν του." Εχειρίζετο πρῶτον εἰς τὰς Ἀθηναῖς ἀσφαλῆς λιμήν, ὁ δποῖος εὐκόλως θὰ ἥδυνατο νὰ προσφυλαχθῇ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ηαλάσσης. Εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Πειραιῶς, ἡ δποία ἐλέγετο **Ἀκτῆ**, ἐσχηματίζοντο τρεῖς φυσικοὶ λιμένες, ἔχοντες στενὰ ἀνοίγματα πρὸς τὴν θάλλασσαν. Οἱ λιμένες οὕτοι εἰναι τῆς **Μουνίκης**, τῆς **Ζέας** καὶ τοῦ **Πειραιῶς**, διεσκευάσθησαν δὲ οὕτοι καταλλήλως, ὥστε νὰ προσφυλάσσεται ὁ στόλος.

Τὸ Ἀθηναϊκὸν ναυτικὸν ἀπετελέσθη ἀπὸ 200 τριήρεις (ἀργότερα ἔφθασαν ἔως 400), μόνον δὲ Ἀθηναῖοι ἀπετέλουν τὸ πλήρωμα. Διότι καὶ αὗτοὶ οἱ ἑρέται, διὰ τοὺς δποίους οἱ ἄλλοι λαοὶ μετεχειρίζοντο δούλους, ησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς τετάρτης τάξεως, οἱ θῆτες, οἱ δποῖοι, ὡς πολὺ πτωχοί, δὲν ἥδυναντο κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα των. Ο στόλος οὕτος, ἔξησημένος εἰς τὰς κινήσεις καὶ τοὺς χειρισμούς, μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν πειθαρχίαν Ἀθηναίων πολιτῶν, κατέστη μεγάλη ἐπιθετικὴ δύ-

ναρις καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ δόξα τῆς Σαλαμῖνος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Μέγας Παναθηναϊκὸς ἀμφορεύς. — Πολυτέλεστατον ἀγγείον, τὸ δποίον δεικνύει εἰς πόσην τελεότητα είχε φθάσει ἢ κατασκευὴ αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνωνται ὡραῖα ἔργα τέχνης. Εἰς τὸ ἄνω μέρος δὲ ἀμφορεύς είναι πλήρης διακοσμήσεων. Εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου παριστάνεται θυσία, εἰς τὸ μέσον μία στήλη πρὸς τιμὴν τοῦ νεκροῦ, ἐκατέρωθεν γυναικεῖς καὶ ἄνδρες προσφέροντες δῶρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΞΕΡΞΟΥ

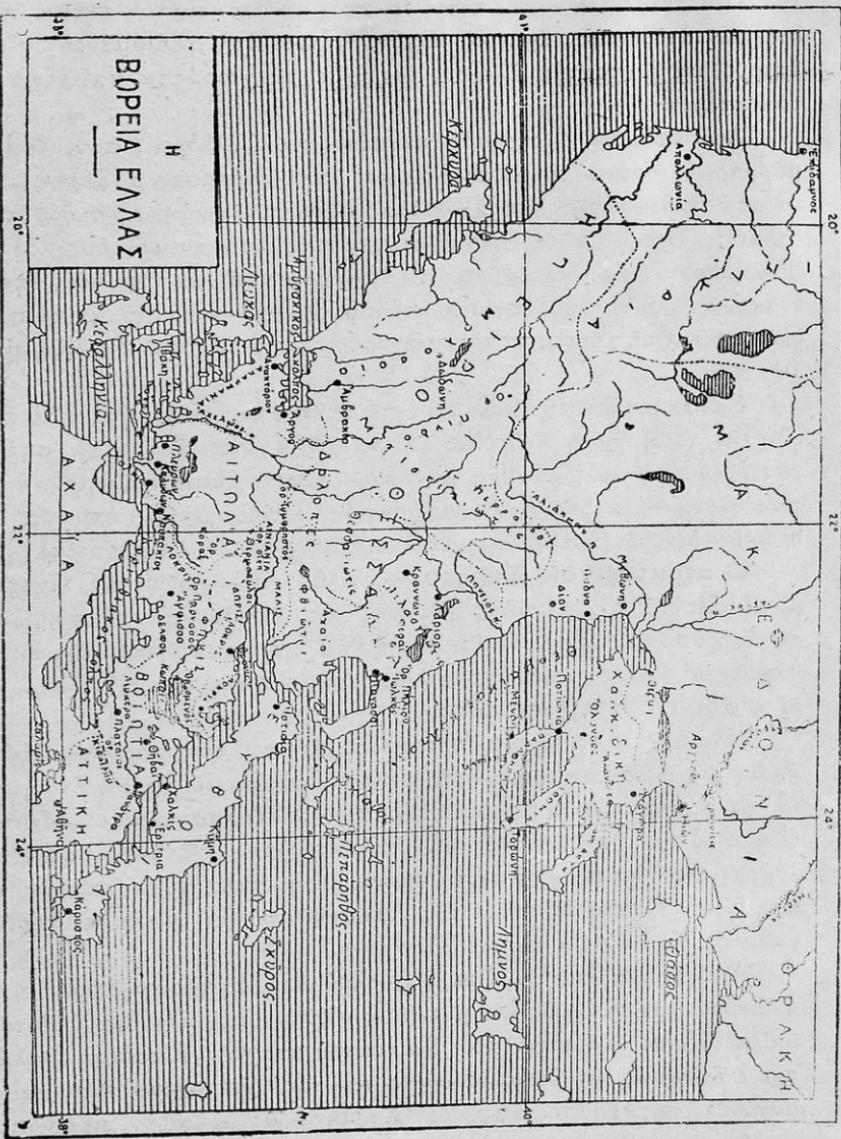
(480 π. Χ.).

α'—Αἱ Σερμοπύλαι

Αἱ ἑτοιμασίαι τῶν Περσῶν.—“Οτε ἦλθεν ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἐν Μαραθώνι μάχης εἰς τὸν Δαρεῖον, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, οὐτος ἔξεμάνη ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ εἶχε μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἐστειλε κήρυκας εἰς δλας τὰς χώρας τοῦ ἀπεράντου κράτους του καὶ ἔδωκε διαταγάς νὰ ἑτοιμασθῇ μέγχας στρατός. Ἐπὶ τρία ἔτη ἐσείστο ἡ Ἄσια ἀπὸ τὰς παρασκευὰς τοῦ Δαρείου.

Ἄλλο ὁ Δαρεῖος ἀπέθανε χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοπούς του, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Ξέρξης. Πέντε ὀλόκληρα ἔτη ἔχρειάσθησαν εἰς τὸν νέον βασιλέα διὰ τὰ συναθροίση τὸν ἀπειρον στρατόν, τὸν δποὶον ἦθελε νὰ ρίψῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐδέποτε εἶχε γίνει προσπάθεια μεγαλυτέρα. Ὁλοι οἱ λαοὶ καὶ δλαι αἱ χῶραι, αἱ ὄποιαι ὑπήκουον εἰς αὐτόν, τοῦ ἔδωκαν στρατεύματα καὶ πλοῖα. Ἡ Ἄσια, ἡ Φοινίκη, ἡ Αἴγυπτος, ἐκατὸν διάφοροι λαοὶ συνέρρευσαν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ δποῖαι ἦσαν τὸ σημεῖον τῆς γενικῆς συγκεντρώσεως. Λέγεται δτι ὁ Ξέρξης ὡδήγησεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος 5,000,000 ἀνθρώπους (οἱ 2,500,000 ἦσαν πολεμισταί, οἱ ἄλλοι διὰ νὰ ὑπηρετοῦν). Ὁ στόλος του ἀπετελέστο ἀπὸ 4,200 πλοῖα, τὰ 1,200 ἦσαν πολεμικά, τὰ ἄλλα μεταγωγικά διὰ νὰ μεταφέρουν τὸν στρατὸν καὶ τὰς ζωφοροφίας. Μὲ τόσου φοιβερὰς δυνάμεις ἤρχετο ὁ ὑπερήφανος Ξέρξης ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἡθελε νὰ τὴν καταστρέψῃ, καὶ ἔπειτα εἶχε σκοπὸν νὰ καθυποτάξῃ ὀλόκληρον τὴν Εύρωπην.

Ἡ πορεία τοῦ Ξέρξου.—“Ἀνεδρομένος ὁ Ξέρξης ἐπάνω εἰς ἐν πολυτελέστατον ἀρμα ἔξεκίνησε τὸ 480 π. Χ. μὲ τὸν στρατὸν

Χάρτης θέσης των οικισμάτων της Βορείου Ελλάδας στην περιοχή από την Αθήνα έως την Μακεδονία.

του. Οι διάφοροι λαοί, οι δύοιοι ἔβλεπον τὸ ἀτελείωτον ἐκεῖνο πλήθος τῶν ἀνθρώπων, ἔμενον κατάπληκτοι καὶ φοβισμένοι .»⁹ Ότε ἐπεργοῦσεν ὁ στρατός, ἔλεγον, ἐρήμικῆς τὰ χωράφια καὶ ἐξήραινε τὰ ποτάμια.

“Αμα ἔφθασεν ὁ στρατὸς πλησίον τοῦ Ἐλλήσποντου, ἔβαλαν μαρμάρινον θρόνον εἰς ἐν βουνῷ καὶ ἐκεῖ ἐκάθισεν ὁ Ξέρξης, διὰ νὰ τὸν ἐπιθεωρήσῃ. Ἐπτὰ γῆμέρας καὶ ἐπτὰ νύκτας διήρχετο ὁ στρατός. ¹⁰ Ότε εἶδε τὰς πεδιάδας γεμάτας ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ τὸν Ἐλλήσποντον ἀπὸ πλοῖα, πρῶτα ἐμακάρισε τὸν ἑκυτόν του, ἐπειτα ἐδάκρυσεν. Διότι ἐσυλλογίσθη πόσον βραχὺς εἶναι ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἀφοῦ ἀπὸ τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους κανεὶς δὲν θὰ ἔζη μετὰ 100 ἔτη.

“Ἐπειτα ἐκάλεσεν ὁ Ξέρξης τοὺς ἐπιφανεῖς Πέρσας καὶ τοὺς εἶπε νὰ πολεμήσουν ἀνδρείως καὶ νὰ μὴ ἐντροπιάσουν τὰ παλαιὰ κατορθώματα. Διότι, καθὼς μανθάνω, εἶπεν, ἐκστρατεύομεν, ἐνχετίον γενναίων ἀνδρῶν ἀν νικήσωμεν, κανεὶς ἄλλος στρατὸς ἀνθρώπων δὲν θὰ εὑρεθῇ νὰ μᾶς ἀντισταθῇ ποτὲ» (¹¹ Ηρόδοτος).

Ο στρατὸς τοῦ Ξέρξου.—Εἰς τὸν Ἐλλήσποντον εἶχε κάμει ὁ Ξέρξης δύο μεγάλας γεφύρας ἀπὸ πλοῖα διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν διάβασίν του. Μόλις ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ὁ Μέγας βασιλεὺς ἔκαμε θυσίας καὶ ηὔχηθη «νὰ διοδουλώσῃ δλόκληρον τὴν Εύρώπην καὶ νὰ φέύσῃ εἰς τὰ πέρατα αὐτῆς».

Τότε ἤρχισε νὰ περνᾷ ὁ στρατός. Πρῶτοι ἐπέρχονται οἱ **Αθανάτοι**, τὸ ἐκλεκτὸν σῶμα ἀπὸ 10,000 ἀνδρας μὲ χρυσῷ ἐνδύματα καὶ μὲ χρυσᾶ ὅπλα. ¹² Έπειτα ἐπέρασαν οἱ **Πέρσαι** καὶ οἱ **Μῆδοι**, οἱ δύοιοι εἶχον εἰς τὴν κεφαλὴν τιάρας, ἵσαν ἐνδεδυμένοι μὲ πολύχρωμα ἐνδύματα, ἵσαν ὡπλισμένοι μὲ μεγάλα τόξα καὶ μὲ μικρὰ ἔιρη. ¹³ Οπίσω ἔβλεπες τοὺς **Ασσυρίους** μὲ χαλκᾶς περικεφαλαῖς, μὲ ἀκόντια καὶ μὲ ρόπαλα.

“Απὸ τοὺς ἄλλους, οἱ δύοιοι ἥκοισούμενοι, οἱ περιεργότεροι ἵσαν οἱ Σκύθαι, μὲ ὑψηλοὺς καὶ μυτεροὺς σκούφους, ὡπλισμένοι μὲ τόξα καὶ μὲ ἀξίνας, οἱ δρεινοὶ τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης ἐνδεδυμένοι μὲ δέρματα αἰγάδες καὶ ὡπλισμένοι μὲ τόξα καὶ μὲ μαχαίρας, οἱ Αιθίοπες ἀπὸ τὴν Αφρικὴν μὲ μελαψὸν πρόσωπον, μὲ δέρματα λεόντων ριγμένα εἰς τοὺς ὄμους των καὶ μὲ τόξα πολὺ μεγάλα.

Χιλίων εἰδῶν ἄλλοι λαοὶ ἥρχοντο κατόπιν, ὅλοι δοσοὶ κατήκουν εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Σκυθίας, εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ψηῆρχον δὲ καὶ ἵππεις Πέρσαι ὀπλισμένοι ὅπως καὶ οἱ πεζοί, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἵππεις ἀπὸ τὰς ἐρήμους, οἱ δποῖοι ἔρριπτον ἐν δίκτυον, μὲ τὸ ὅποιον συνελάμβανον τὸν ἔχθρόν. Οἱ Ἰνδοὶ ἦσαν ἐπάνω εἰς ἄρματα, καὶ οἱ Ἀραβεῖς εἰς καμῆλους, αἱ δποῖαι ἔτρεχον πολὺ ταχέως ὡς ἵπποι (κατὰ τὸν Ἡρόδοτον).

Ο νόμος τῶν Σπαρτιατῶν.—Αφοῦ δὲ Ξέρξης ἔκαμε τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἐφώναξε τὸν Σπαρτιάτην Δημάρατον, ὃ δποῖος ἦτο ἐξόριστος ἀπὸ τὴν πατρίδα του, καὶ τὸν ἥρωτησεν:

«Δημάρατε, σὺ εἶσαι ἀπὸ μίαν πόλιν, η ὁποία, ὡς ἀκούω, εἶναι μεγάλη καὶ ἴσχυρὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Λοιπόν, εἰπέ μου, θὰ τολμήσουν οἱ Ἐλληνες γὰ μοῦ ἀντισταθοῦν;».

Ο Δημάρατος ἀπεκρίθη εἰς ταῦτα:

«Οἱ Δακεδαιμόνιοι θὰ σοῦ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἂν ὅλοι οἱ ἄλλοι: Ἐλληνες δποταχθοῦν εἰς σέ. Μὴ ἐρωτᾶς δὲ πόσοι εἶναι. Ἐν τούχουν γὰ εἶναι χῖλιοι, θὰ πολεμήσουν χῖλιοι, τὸ ἴδιον καὶ ἀν εἶναι δλιγύτεροι, τὸ ἴδιον καὶ ἀν εἶναι περισσότεροι».

Ο Μέγας βασιλεὺς ἐγέλασε καὶ εἶπε: «Δημάρατε, τὶ μοῦ λέγεις: χῖλιοι ἀνδρες θὰ πολεμήσουν ἐναντίον τόσου στρατοῦ; σὺ ημπορεῖς γὰ πολεμήσῃς μὲ δέκα ἀνδρας; Λοιπὸν μὴ μοῦ λέγῃς αὐτὰς τὰς φλυαρίας.

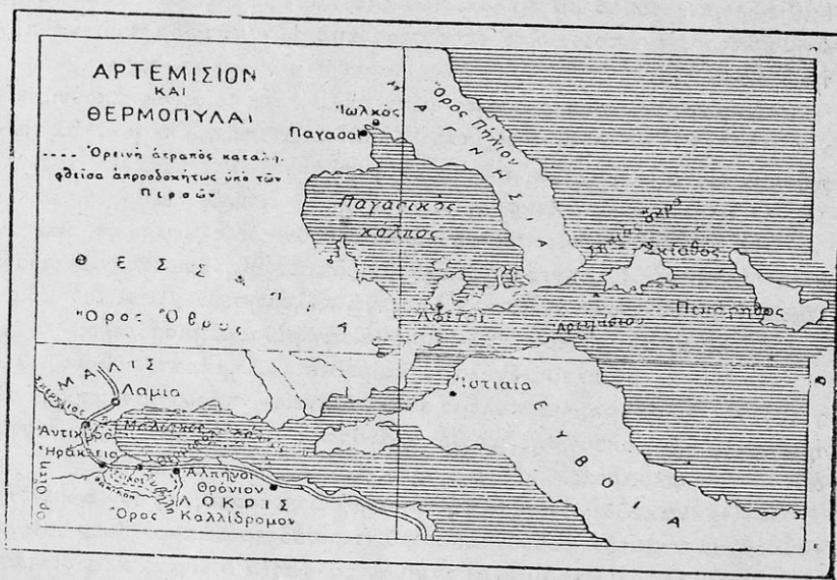
Οἱ Δακεδαιμόνιοι, ἀπήντησεν δὲ Δημάρατος, ἔχουν αὐθέντην τὸν νόμον καὶ τὸν φοδοῦνται πολὺ περισσότερον παρ^ο δοσού σὲ οἱ ἀγθρωποί σου, καὶ κάρμουν ἐκείνα, τὰ δποῖα δὲ νόμος τοὺς διατάσσει. Τοὺς διατάσσει δὲ δὲ νόμος γὰ μὴ φεύγουν ἐμπρὸς εἰς κανὲν πλῆθος ἀγθρώπων, ἀλλὰ γὰ μένουν εἰς τὴν μάχην καὶ γὰ νικοῦν γὴ γὰ φονεύωνται» (κατὰ Ἡρόδοτον).

Η μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.—Ο στρατὸς τοῦ Ξέρξου κατέβη ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καταστρέφων ὅλου τὸν τόπον κατὰ τὴν διάβασίν του. Ο δὲ στόλος ἔπλεε πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης καὶ κατήρχετο πρὸς Νότον.

Οἱ Ἐλληνες ἦσαν πολὺ δλίγοι καὶ ητο ἀδύνατον γὰ πολεμήσουν εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα. Ἄλλος αἱ Ἀθῆναι καὶ η Σπάρτη ἦσαν ἀποφασισμέναι γὲ ἀντιτάξουν ἴσχυρὰν ἀντίστασιν. Ἐσκέψθησαν λοιπὸν

νὰ κλείσουν εἰς τοὺς Πέρσας τὸ στενόν τῶν Θερμοπυλῶν. Τὸ στενὸν τοῦτο εἶναι πρὸς τὸ ἀνω μέρος τῆς Εύβοιας εἰς τὴν Στερεάν, μεταξὺ ἐνὸς ἀποκρήμνου ὄρους καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰς μικρὸς στρατὸς ἡτο ἵκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ πολυάριθμον στρατὸν ἐπὶ πολὺν καιρόν. Αὐτὸ τὸ στενόν ἐπῆγε νὰ καταλάβῃ ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δεωνίδας μὲ 7.000 Ἑλληνας. Μόνον οἱ τριακόσιοι ἦσαν Σπαρτιάται.

Ο Ξέρξης κατεπλάγη, ὅτε εἶδεν ὅτι οἱ Ἑλληνες γῆσαν ἔτοιμοι νὰ ἀντισταθοῦν. Τοὺς ἐνόμισε τρελλοὺς καὶ ἐπερίμενε τέσσαρας

Τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ τοῦ Μαλλιακοῦ κόλπου, ἡτο ἡ μόνη διάβασις ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ηύποτε οἱ Ἑλληνες αὐτὸ τὸ στενόν ἐπροσπάθουν νὰ ὑπερασπίζωνται ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων.

ῆμέρας τὴν ὑποταγὴν τῶν. Οἱ ἴππεις, τοὺς ὅποιους ἔστειλε πρὸς ἀναγνώρισιν, τοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι εἶδον τοὺς Ἑλληνας νὰ εἶναι ἥσυχοι εἰς τὸ στενόν, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους ἄλλοι: νὰ γυμνάζωνται, ἄλλοι νὰ κτενίζουν τὴν μακρὰν κόμην τῶν.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ξέρξης ἔδωκε διαταγὴν εἰς τοὺς Πέρσας νὰ ἐπιτεθοῦν, οἱ Ἑλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν. Ἐπειτα ἔδωκε διαταγὴν εἰς

τοὺς Ἀθανάτους, καὶ οἱ Ἀθάνατοι ἀπεκρούσθησαν. Ὁ Ξέρξης τρεῖς φορὰς ἐπῆδησεν ἀπὸ τὸν θρόνον του. Δύο ἡμέρας διήρκει ἡ μάχη καὶ εἰς τὸ τέλος οἱ Ἑλληνες ἔμειναν γινηταί.

Πιθανὸν εἶναι οἱ Ἑλληνες νὰ ἔμενον κύριοι τοῦ στενοῦ, ἀν δὲν εὔρισκον οἱ Πέρσαι μίαν ἀτραπόν, ἀπὸ τὸ ὅπισθεν μέρος τῶν Ἐλλήνων, ἀπεδόθη δὲ ἡ προδοσία εἰς ἓνα ἐγχώριον ὄνομαζόμενον Ἐφιάλτην. Ἐν ἴσχυρὸν ἀπόσπασμα τῶν Περσῶν ἐπῆγε τὴν νύκτα καὶ περιεκύλωσε τοὺς Ἑλληνας. Τὸ ὄνομα του Ἐφιάλτου ἔμεινεν ἐπικατάρχον ἔως σήμερον.

Οἱ τριακόσιοι.— Ὁ ἥλιος ἥρχισε ν ἀνατέλλῃ καὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἔτρεξαν οἱ σκοποί ν ἀναγγείλουν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὅτι περιεκυλώνοντο. Τότε ὁ Λεωνίδας ἔδιασε τοὺς ἄλλους Ἑλληνας νὰ φύγουν διὰ νὰ σωθοῦν, αὐτὸς ὅμως, εἰπε, θὰ μείνῃ νὰ πολεμήσῃ μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας. Ὁ Ξέρξης ἔστειλεν εἰς τὸν Λεωνίδαν νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ ὅπλα του: «Μολὼν λαβέ» (ἔλα νὰ τὰ πάρῃς), ἀπήντησεν δὲ Λεωνίδας (¹).

Τὸ πρῶτον ἐστρατὸς ἐπιτίθεται καὶ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐκ τῶν ὅπισθεν. Οἱ Σπαρτιάται ρίπτονται ἐναντίον τῶν Περσῶν. Σφάζουν ὅσους ἡμπαροῦν, ἀλλὰ διαρκῶς νέα στρατεύματα τοὺς περιτριγυρίζουν. Αἱ λόγχαι των σπάζουν, οἱ Σπαρτιάται πολεμοῦν μὲ τὰ ἔιφη. «Οσοι εἰχον ἀκόμη ὅπλα μὲ τὰ ὅπλα των, ὅσοι δὲν εἰχον μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ δόντια, ὅλοι ἐφονεύθησαν, τοὺς ἐσκέπασκαν οἱ πέτρες καὶ τὰ βέλη, τὰ ὅποια ἔρριπτον οἱ βάρδαροι» (Ἡρόδοτος).

Οἱ ηρωϊκὸς θάνατος τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν τριακοσίων ποτὲ δὲν ἐληγμονήθη. Ὁ Λεωνίδας ἔδειξεν εἰς τοὺς Πέρσας καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον πῶς δφείλει κανεὶς ν ἀποθνήσκῃ διὰ τὸ καθῆκον, διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τὴν πατρίδα του. Ἀργότερα ἔστησαν οἱ Ἑλληνες ἐκεῖ, διοι ἐφονεύθησαν οἱ ἥρωες, ἕνα λέοντα ἀπὸ μάρμαρου καὶ εἰς τὸν βράχον ἔγραψαν τὴν ἑζῆς ἐπιγραφήν:

«Ω̄ ξεῖν», ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους δι τῆδε
Κείμεθα τοῖς κείρων ωήμασι πειθόμενοι».

(1) Ο διδάσκαλος ήταν διηγηθῆ καὶ τὰ ἄλλα ἀνέκδοτα, τὰ ἐποια ἀναφέρει ἐ Ηρόδοτος (VII, 175 ἔξ.).

β.—**Η Σαλαμίς καὶ αἱ Πλαταιαῖ.**

Ἄλλος οἱ Ηέρσαι εἶχον νὰ ὑποστοῦν ἀκόμη μεγαλυτέρας συμφοράς, οἱ δὲ Ἕλληνες νὰ διαπράξουν καὶ πολλὰς ἄλλας ἡρωϊκὰς πράξεις.

Οἱ Πέρσαι εἰς τὰς Ἀθήνας.—Ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκοντο αἱ Ἀθῆναι, ἦτο ἀπελπιστική, καμμία πόλις ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐπάνω πρὸς Βορρᾶν δὲν ἔτολμα γ' ἀντισταθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἀπελπισίαν τῶν εἶχον στείλεις νὰ ἐρωτήσουν τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Μόνον τὰ ξύλινα τείχη, εἰπεν δὲ Ἀπόλλων, θὰ ἥτο δυνατόν νὰ τοὺς σώσουν. Ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ξύλινα τείχη ἥσαν τὰ πλοῖα καὶ ὅτι ὥφειλον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν.

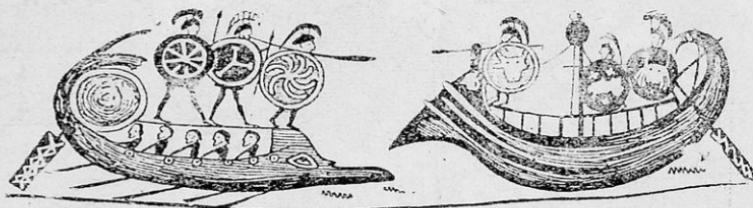
Όλοι οἱ νέοι ἄνδρες ἔπρεπε νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ γέροντες, τὰ πκιδία καὶ αἱ γυναικες νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἡτο πολὺ συγκινητικὸν τὸ θέαμα, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκεινος ἔξεκίνησε καὶ ἀφινε τὴν ἀγαπητήν του πόλιν. Μόλις ἐπρόφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι, διότι ὁ Περσικὸς στρατός, ἀφοῦ καθυπέταξεν εὐκόλως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐκυρίευσε τὴν Ἀκρόπολιν, ἔκαυσε τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοὺς ἄλλους ναούς.

Συγχρόνως δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Περσικὸς στόλος καὶ ἐσκέπασεν ὅλην τὴν θάλασσαν ἐμπρὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ Ἑλληνικὸς στόλος.—Τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων εἶχον νικήσει τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, βορειότατον ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, καὶ μετὰ τὴν νίκην τῶν εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνος. Ἀπὸ ἔκει ἔβλεπον οἱ Ἀθηναῖοι τὰς φλόγας τῆς πόλεως τῶν, ἡ ὁποία ἐκαίετο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὰ περισσότερα πλοῖα. Ἀλλὰ κατὰ συμβούλην τοῦ Θεμιστοκλέους ἡ ἀρχηγία τοῦ στόλου ἐδόθη εἰς τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυδιάδην διὰ νὰ τιμηθῇ ἡ Σπάρτη. Οἱ Ἑλληνες εὑρίσκοντο εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, ποσὶ νὰ γίνῃ ἡ ναυμαχία. Ἐφοδοῦντο, διότι ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν αὐτὴν θὰ προήρχετο ἡ σωτηρία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάται ἤθελον γ'

ἀποσυρθῇ ὁ στόλος εἰς τὴν Κόρινθον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσδολὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, βοηθῶν τὸν στρατὸν τῆς Σπάρτης, ὁ δποῖος ἔκαμψε τεῖχος εἰς τὸν Ἰσθμόν. Ἀλλ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε πολὺ εἰς τὸ συμβούλιον νὰ μείνουν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ ναύαρχος Εὐρυδιάδης ἐθύμωσε καὶ ὑψώσε τὴν ράβδον του νὰ τὸν κτυπήσῃ. Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπε μὲ ἀπάθειαν «Κρύπησε, ἀλλ ἀκουσέ με». Τὴν γύντα ἦλθεν ὁ Ἀριστείδης μὲ μίαν λέμβον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὅπου

Ναυμαχία—Συμπλεκόμενα πλοῖα

Παιδικὸν σχέδιον ἀπὸ ζωγραφίαν ἄγγελου, τὸ δποῖον ὅμως δίδει μίαν ιδέαν τοῦ τρόπου τῶν ἀρχαίων ναυμαχιῶν.

ἥτο ἐξωστρακισμένος. Ἐπηγγεν εἰς τὸν Θεμιστοκλῆν καὶ εἶπε: «Πρέπει γένεται τὰς ἔριδας καὶ τὴν ἔχθραν μας. Τώρα ὀφείλομεν νὰ φιλονικῶμεν, ποιος ἀπὸ τοὺς δύο θὰ κάμη μεγαλύτερον καὶ λὸν εἰς τὴν πατρίδα του».

Ἡ ἐν Σαλαμίνι ναυμαχία (480).—Ο Ἑλληνικὸς στόλος συνίστατο ἀπὸ 300 τριήρεις, ἐκ τῶν δποίων αἱ 200 ἦσαν Ἀθηναῖκαι, ὁ δὲ Περσικὸς ἀπὸ τετραπλάσια μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα (χωρὶς τὰ πολυάριθμα μεταγωγικά). Ἀλλ εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνος τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἔχθρων πλοίων δὲν ὠφέλει πολὺ, τὰ δὲ πληρώματά των συνίσταντο ἀπὸ Ἑλληνας τῆς Ἀσίας, οἱ δποῖοι ἦσαν ἔτοιμοι εἰς ἀποστασίαν, ἀπὸ Αἰγυπτίους καὶ ἄλλους λαούς, οἱ δποῖοι ἐμάχοντο ἀκουσίως. Μόνον οἱ Φοίνικες ἐπολέμουν εὐχαρίστως ἐναντίον τῶν ἀντιζήλων των ναυτικῶν Ἑλλήνων. Ἐνῷ οἱ Ἑλληνες, πρὸ παντὸς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι, ἦσαν δεξιώτατοι καὶ τολμηρότατοι ναῦται.

Τὴν γύντα οἱ Πέρσαι ἔστειλαν πλοῖα καὶ ἔκλεισαν τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνος ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος πρὸς τὴν Μεγαρίδα. Ἡσαν

λοιπὸν ὑποχρεωμένοι οἱ Ἑλληνες νὰ πολεμήσουν, ἐπολέμησαν δὲ καὶ ἐνίκησαν. Ὁ Ξέρξης ἐκάθητο εἰς ἕνα χρυσοῦν θρόνον εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς διὰ νὰ βλέπῃ τὴν ναυμαχίαν.

«Μόλις ἔφεξεν ἡ ημέρα, λέγει δὲ ἀρχαῖος ποιητὴς Αἰσχύλος,
μία μεγάλη βοὴ, ώς ὅμνος ἡκούσθη ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων.

Tò στενὸν τῆς Σαλαμῖνος.

Αἱ σημειούμεναι θέσεις είναι ὑποθετικαὶ. Πιθανώτερον είναι ὅτι ὁ στόλος τῶν Περσῶν εἰσεχώρησεν εἰς τὸ στενόν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς, ὃ δὲ Ἐλληνικός στόλος ἦτο παρατεταγμένος ἐμπροσθεν τῆς παραλίας τῆς Σαλαμίνος.

Οι βάρκαροι καταλαμβάνονται από τόσους. Γεμάτοι από άτρομηγτον θέρρος όρμουν οι "Ελληνες εἰς τὴν μάχην. Αἱ σάλπιγγες σαλπίζουν, καὶ τότε ἀπὸ ὅλων τὰ στόματα, βραχίνουν οἱ ἔνης λόγοι:

«Ω παῖδες Ἑλλήνων, οἵτε,

² Ἐλευθεροῦτε πατρίδ², ἐλευθεροῦτε δὲ

Παῖδες, γυναικας. θεῶν τε πατούων εδη

Θήκας τε προγόνων νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγώνα

Οι δύο στόλοι προχωρούν ἐναντίον ἀλλήλων. Τὰ σιδηρά ἔμβολα ἐμπήγνυνται εἰς τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα. Ἀλλὰ τὰ ἔχθρικὰ πλοῖα εἶναι μαζευμένα εἰς στενὸν μέρος, δὲν ἥμποροι γὰρ κινηθοῦν, τὰ κουπιά των κτυποῦν τὸ ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο καὶ σπάζουν. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος περικυκλώνει τοὺς Πέρσας καὶ ἀπὸ παγτοῦ τοὺς κτυπᾷ. Τὰ Περσικὰ πλοῖα ἀνατρέπονται, ἡ θάλασσα δὲν φαίνεται ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῶν πλοίων, καὶ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς αἱ ἄκται καὶ οἱ βράχοι εἶναι γεμάτοι»⁽¹⁾.

“Οτε τὴν νύκτα ἀνέβη ἡ σελήνη, οἱ Ἑλληνες εἶχον κερδίσει μὲ τὴν ἀνδρείαν τῶν λαμπροτάτην νίκην ἐναντίον τῶν Περσῶν. Καὶ πάλιν διὰ δευτέραν φοράν αἱ Ἀθῆναι εἶχον σώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμόν.

¶ Η φυγὴ τοῦ Ξέρξου.— Ἀπὸ τὴν παραλίαν, καθισμένος εἰς τὸν χρυσοῦν θρόνον, ἔβλεπεν ὁ Ξέρξης τὴν ναυμαχίαν. “Οτε εἶδε τὰ πλοῖά του νὰ φεύγουν, ἐπήδησεν ἐπάνω ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν λύπην του. Τόσον μέγαν φόβον ἐπῆρε, ὅστε δὲν ἐσκέφθη τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ γυρίσῃ εἰς τὸ Κράτος του.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ Ἑλληνες ἐπερίμεναν καὶ ἄλλην ναυμαχίαν. Ἀλλ’ εἶδον τὸν Περσικὸν στόλον νὰ φεύγῃ. Ὁ Ξέρξης διηγούμενη μὲ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐπέρασε τὰς γεφύρας καὶ ἐπαντίθεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ ἵδιον ἔκαμε καὶ ὁ ἀπειράθιμος στρατός του. Ἀφησεν δημος ὁ Ξέρξης τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδαν μὲ τὰ ἐκλεκτότερα Περσικὰ στρατεύματα, 300000 ἄνδρας, καλῶς ὠπλισμένους καὶ γυμνασμένους διὰ νὰ ἑξακολουθήσουν τὸν πόλεμον.

Οι Ἑλληνες τῆς Σικελίας καὶ οἱ Καρχηδόνιοι.— Κατὰ τὸν ἵδιον χρόνον καὶ οἱ Ἑλληνες τῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας διεξήγαγον σκληρὸν ἀγώνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Η Καρχηδόνων, ἡ ὁποία ἦτο ἀποικία τῶν Φοινίκων εἰς τὰ Βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, εἶχε δημιουργήσει ἐν πολὺ ἴσχυρὸν Κράτος. Ὁ

(1) Ὁ Αἰσχύλος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Ἡ ποιητικὴ δὲ ἀφίγησις τῆς ναυμαχίας γίνεται εἰς τὴν τραγῳδίαν του Πέρσων καὶ τὴν λέγει εἰς Πέρσης, ὁ δόποις τρέχει νὰ διηγηθῇ τὴν μάχην εἰς τὴν μητέρα τοῦ Ξέρξου Ἀτοσσαν. («Ω παιδες Ἑλλήνων, ίτε», σ. 402 ἔξ.).

*Ad. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνική Ιστορία, β' ἑκδ.

πλοῦτος τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἶχε κινήσει τὴν δρεῖν τῶν Καρχηδονίων.

Ἔσως μάλιστα οἱ Πέρσαι ἦσαν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Διότι τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς ἐποχὴν ὁ Καρχηδόνιος στρατηγὸς Ἀμίλκας συνήθροισε μέγαν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ὥρμησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Σικελίαν. Μεγάλη μάχη συνεκροτήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Ἰμέραν τῆς Σικελίας. Ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους (480 π. Χ.), καὶ ὅτε ὁ Ἀμίλκας εἶδεν ὅτι οἱ ἴδιοι του ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἔρριφη εἰς τὸ πῦρ καὶ ἐκάη.

Ο Μαρδόνιος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι.—«Ο Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Πρὶν ἀρχίσῃ τὰς ἔχθροπραξίας, ἔκαμε πολὺ τιμητικὰς προτάσεις εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς πλήρη ἐλευθερίαν καὶ ν ἀνοικοδομήσῃ τοὺς πυρποληθέντας ναούς των. «Οτε οἱ Σπαρτιάται ἔμαθον ταῦτα, ἐφοδήθησαν καὶ ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ ἀπαντήσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ πρὸς τὸν Μαρδόνιον καὶ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας εἶγαι πολὺ ὑπερήφανοι καὶ ἀξιομνημόνευτοι.

Πρὸς μὲν τὸν Μαρδόνιον ἀπῆγνησαν : «ἐφ ὅσον ὁ γῆλος βαδίζει τὴν ἴδιαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν καὶ τώρα, ἡμεῖς δὲν θὰ συμμαχήσωμεν μὲ τὸν Ξέρξην, ὁ ὁποῖος χωρὶς σεβασμὸν ἐνέπρησε τοὺς ναούς καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ τῶν γῆράων γῆμῶν». Ηρόδης δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους : «Οὔτε χρυσὸς ὑπάρχει οὐδαμοῦ τῆς γῆς τόσον πολὺς, οὔτε χώρα τόσον ὑπερέχουσα κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὸν πλούτον, τὰ δροῖα γῆμεῖς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν καὶ νὰ ὑποδουλώσωμεν τὴν Ἑλλάδα» (Ηρόδοτος).

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479).—«Ο Μαρδόνιος τὸ ἔαρ κατέβη πρὸς Νότον καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ δευτέρου δὲ φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἀφίγιαν καὶ τώρα τὴν πόλιν των. Ὁ Μαρδόνιος ἔκαυσε πάλιν τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς ναούς, ἐπειτα ἐπῆγε μὲ στρατὸν του εἰς τὰς Πλαταιὰς τῆς Βοιωτίας.

Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις συνεκρότησαν δυνατὸν στρατὸν 100,000, τοῦ ὁποίου ἀρχιστράτηγος ἀνεκρηρύχθη ὁ Σπαρτιάτης Παυσανίας. Οἱ Ἑλληνες ἤλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀπέγκυτι τῶν Περσῶν.

Ἡ μάχη συνήρθη μὲ πεισμα. «Ἐλληνες καὶ Πέρσαι ἤγωνίσθη-

σαν γενναίως. Ἰδίως οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις τῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Πέρσας. Μεγάλη σφαγὴ ἔγινε, ἐφονεύθη δὲ ὁ Ἰδιας ὁ Μαρδόνιος καὶ πολὺ δλίγοις Πέρσαι ἐπανεῖδον τὴν πατρίδα τῶν.

Οἱ Ἑλληνες εὗρον μέγαν θησαυρὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν, ὅπλα, κοσμήματα, χρυσόν, ἄργυρον. Μὲ τὰ λάφυρα ἔκαμψαν ἀναθῆματα εἰς τοὺς θεοὺς καὶ Ἰδίως εἰς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, εἰς τὸ δοποῖον ἀφίέρωσαν ἵνα μέγαν χρυσοῦν τρίποδα, ὃπου ἦσαν χαραγμέναι αἱ 31 Ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ἀγωνισθεῖσαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Χ Η ἐν Μυκάλῃ μάχη (479).—Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰς Ηλαταιάς ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ νὰ κινήσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς ἐπανάστασιν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Συνήντησε δὲ τὸν Περσικὸν εἰς τὸ ἀκρωτήριόν **Μυκάλη**, πλησίον τῆς Σάμου, ἔξω δὲ εἰς τὴν ξηρὰν ἥτο καὶ ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν. Οἱ Ἑλληνες ἐξῆγλυθον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὥρμησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς κατεδίωξαν καὶ ἐπειτα ἔκαυσαν τὸν στόλον τῶν.

Μὲ τὴν μάχην τῆς Μυκάλης ἐξασφαλίζεται ὀριστικῶς ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, αἱ δὲ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπετίναξαν τὸν Περσικὸν λυγόν. Οἱ Πέρσαι δὲν θά κάμουν οὐδέποτε πλέον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Τώρα ἐπιτίθενται οἱ Ἑλληνες καὶ ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ ἀκόμη 30 ἔτη. Ἄλλος δὲ διάσωσις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἔγινεν εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Ηλαταιάς.

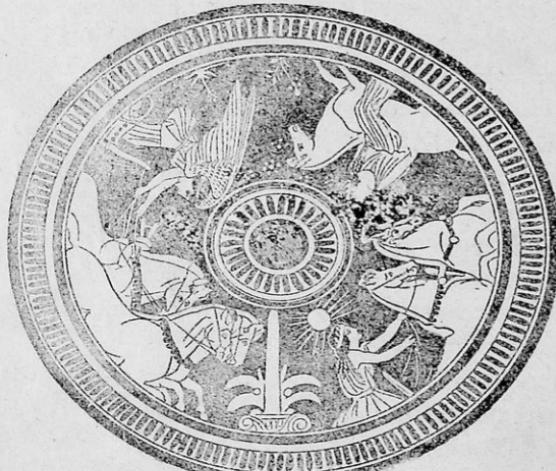
Οἱ Ἀθηναῖοι.—Ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος ὀφείλεται εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς τὰς Ἀθηνας. Ἡ Σπάρτη ἥτο μὲ τὸν στρατὸν τῆς ἡ πρώτη δύναμις εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ στρατιῶται τῆς δὲ ἔγιναν ἥρωες. Δὲν ἔδειξαν δύμας δραστηριότητα καὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς Ἀθηναῖους τὴν πρωτοδουλίαν καὶ οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀληθινὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου.

Πραγματικῶς αἱ Ἀθηναὶ ὑφώθησαν εἰς τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ ἔδειξαν ἀξιοθάματον μεγαλεῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν τὸ θάρρος εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐξήγειραν τὴν Ἑλλάδα, γο ἀντισταθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Δύο δὲ πολιται τῶν Ἀθηνῶν ἔδωκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐλευθερίαν, ὁ **Μιλτιάδης** καὶ ὁ **Θεμιστοκλῆς**. Αἱ Ἀθηναὶ εἰς ὅλας τὰς μάχας ἔδειξαν ὅτι ἡ εὐφύτα καὶ

δέ ἐνθουσιασμὸς θριαμβεύουν τὴς κτηγώδους δυνάμεως. "Εγιναν δέξιαι νὰ λάδουν τὴν κυριαρχίαν τῶν θαλασσῶν καὶ νὰ γίνουν ἡ ἀληθινὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Οἱ ἀρχαῖοι ἴστορικοι Ἡρόδοτος λέγει: «οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν οἱ σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος, αὐτοὶ ἔκαμψαν νὰ λάδουν θάρρος καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες καὶ αὗτοὶ ἀπέκρουσαν τὸν Μέγαν βασιλέα».

‘Ο ήρωισμὸς τῶν Ἑλλήνων. — Οἱ χρόνοι τῶν Ηερσικῶν πολέμων ὑπῆρξαν χρόνοι ήρωισμοῦ. Τότε βλέπομεν ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἔθυσιάζον τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν διὰ τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος. Αἱ ήρωικαὶ πράξεις τῆς ἐποχῆς τῶν Ηερσικῶν πολέμων ἔμειναν αἰώνιον παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ Ἑλληνες ἐδίδαξαν τὸν κόσμον, ὅτι οὐδεμία δύναμις εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὰ ὄνόματα **Μαραθών**, **Σαλαμίς**, **Πλαταιαῖ**, δὲν ἔχασαν τὴν λάμψιν τῶν μετὰ πάροδον εἰκοσιν αἰώνων καὶ ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος θεωρεῖ ὡς ἴδικήν της τὴν ἔνδοξον ἀνάμνησίν των. Οἱ Ἀθηναῖοι είχον ώς τιμιώτατον ὄρκον «μὴ τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ Σαλαμινοιάχους» !

‘Ο “Ηλιος καὶ ἡ Σελήνη. — Παριστάνονται καὶ οἱ δύο ἐπὶ ἄρματος καὶ τρέχουσιν εἰς τὸν οὐρανόν. Θραῖτα ἵωγραφία εἰς ἀγγεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

ΤΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Αι Ἀθῆναι μετά τὸ τέλος τῶν Περσικῶν πολέμων. — Τὸ τέλος τοῦ Παυσανία. — Ο Θεμιστοκλῆς. — Η συμμαχία τῆς Δήλου.

Αι Ἀθῆναι. — Οι Περσικοὶ πόλεμοι εἶχον τελειώσει ὡς πόλεμοι ἀμυντικοί, ἔμελλον δὲ νὰ ἔξακολουθήσουν ὡς πόλεμοι ἐπιθετικοί, διότι οἱ Ἑλληνες τώρα ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Μεγάλου βασιλέως. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχε μείνει πλέον κανεὶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, οὐτε καὶ ἐπέστρεψαν ποτέ.

Οι Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν των, ἐπέστρεψαν εἰς αὐτήν. Ἄλλος εὔρον τὴν πατρίδα των κατεστραμμένην καὶ ἦ πρώτη φροντὶς αὐτῶν ὑπῆρξε ν' ἀνοικοδομήσουν τὴν πόλιν των. Ὁλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν ἥρχισαν νὰ ἐργάζωνται. Ο Θεμιστοκλῆς κατώρθωσεν, ὥστε, πρὶν ἀρχίσουν νὰ κτίζουν τὰς ἴδιας των οἰκίας, νὰ ἐργασθούν ν' ἀνοικοδομήσουν τὰ τείχη τῆς πόλεως. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύασαν τὸ τείχος, τὸ ὅποιον περιεκύκλωνε τριγύρω τὴν πόλιν, ἐπειτα ἔκαμψαν τείχη γύρω εἰς τοὺς θυμός. Ο Ηειραιεὺς ἔγινε μέγας λιμὴν καὶ ναύσταλιμένας τοῦ Πειραιῶς. Ο Αθηναῖος στόλος ἐπρεπε νὰ γίνη ἀκόμη ἰσχυρότερος θυμος. Ο Ἀθηναῖος στόλος ἐπρεπε νὰ γίνη ἀκόμη ἰσχυρότερος καὶ νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ ναύσταθμον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σκοπὸν ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν Πέρσων διὰ ν' ἀπελευθερώσουν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὅποιαι εἶχον πέσει εἰς τὴν ἔξουσίαν αὐτῶν.

Τὸ τέλος τοῦ Παυσανία. — Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μυκάλης ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Πέρσας. Ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Παυσανίας, ὁ νικητὴς τῶν Μιλαταιῶν, ὁ ὅποιος ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ νὰ κλείσῃ δριστικῶς εἰς τοὺς Πέρσας τὴν δίοδον πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ὅμιλος ἐθαρύνθη νὰ τῇ μὲ τὴν Σπαρτιατικὴν ἀπλότητα, ἔγινε πολὺ

νπερήφανος και ἔζη μὲ τὴν πολυτέλειαν τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας. Λέγουν δὲ ὅτι ἥλθεν εἰς συνεγγονήσεις μὲ τὸν Μέγαν βασιλέα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Ἑλλάδα διὰ γίνη αὐτὸς πανίσχυρος σατράπης. Ἄλλος δὲ συνωμοσία του ἀνεκαλύφθη, και οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης τὸν ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν πατρίδα του και τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Ὁ Παυσανίας κατέφυγεν εἰς ἕνα ναὸν διὰ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ ἔφερε λίθους διὰ νὰ κτίσῃ τὴν θύραν. Κλεισμένος ἐκεὶ μέσα ἀπέθανεν δι νικητῆς τῶν Πλαταιῶν ἀπὸ τὴν πεῖναν.

Η δόξα τοῦ Θεμιστοκλέους.—Εἰς δὴν τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχεν ὄνομα περισσότερον ἔνδοξον ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἀκόμη και εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερήφανον Σπάρτην τὸν ἐδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμάς. “Οταν δὲ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ὅλος ὁ κόσμος ἐλησμόνησε τοὺς ἀθλητὰς και ἐγύρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς γὰ τὸν ἔδη, ὅλοι δὲ ἐπρόσφεραν τὸ ὄνομά του. Ὁ Θεμιστοκλῆς συνεκινήθη και εἶπεν εἰς τοὺς φίλους του, ὅτι δὲ γῆμέρα ἐκείνη ἦτο διὰ τὴν εὐτυχειστέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς του.

Ἄλλα και δι Θεμιστοκλῆς εἶχε πολὺ ὑπερηφανευθῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφοβήθησαν μήπως γίνη τύραννος, διὰ τοῦτο δ λαδὲς τὸν κατεδίκασε εἰς ἔξιστρακισμόν, ὅπως ἀλλοτε τὸν Ἀριστείδην. Μὲ πινειάν δ Θεμιστοκλῆς ἀφῆκε τὴν πατρίδα του και ἐγύριζεν εἰς τὰ ἔνα ἀπὸ χώραν εἰς χώραν. Ἐπὶ τέλους ἐπῆγεν εἰς τὴν Περσίαν, ὅπου ἐβασίλευεν ὁ υἱὸς τοῦ Ξέρξου Ἀρταξέρξης. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Μέγαν βασιλέα και τοῦ εἶπεν: «Εἴμαι Θεμιστοκλῆς δ Ἀθηναῖος, ἐκεῖνος δ δοποῖος ἔκαμε μεγάλα καιὰ εἰς τοὺς Ηέρσας, και τώρα ἔρχομαι φυγάς πρὸς σέ, ὃ βασιλεῦ». Τόσην ὑπῆρξεν διὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὡστε λέγουν, διὰ τὴν νύκτα τρεις φορᾶς ἐφώναξε εἰς τὸν ὑπὸν του «ἔχω τὸν Θεμιστοκλῆ τὸν Ἀθηναῖον!» Ὁ Μέγας βασιλεὺς ἐτίμησε πολὺ τὸν Θεμιστοκλῆν. Ἄλλος δὲ τοῦ ἐζήτησε γὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῆς πατρίδος του, δ Θεμιστοκλῆς ἔπιε δηλητήριον. «Οὕτε ἐξωργίσθη ἐναντίον τῶν συμπολιτῶν του, οὔτε ὑπερηφανεύθη διὰ τὰς τιμάς, ποῦ ἀπήλαυς τώρα. Ἄλλος δινθυμήθη τὴν παλαιὰν δόξαν και τὰ τρόπαιά του και ἀπεφάσισε γὰ δώσῃ ἀξιον τέλος εἰς τὴν ζωήν του» (Πλούταρχος).

Ἀπὸ δύος τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ ὕραι-

τερον τέλος είχεν ὁ δίκαιος Ἀριστείδης. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνος, ὃσον ἔπιπτεν ἡ φήμη τοῦ Θεμιστοκλέους, τόσον ηὗξανεν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν Ἀριστείδην. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Ἀριστείδην ἔδωκαν τὴν διοικησιν μετὰ τὰς γίνεται. Ἔως τὸ τέλος ἀπῆλαυσεν ὁ ἐνάρετος αὐτὸς πολιτηγε μεγάλας τιμάς, καὶ ἀπέθανε πάμπιτωχος, ἢ κηδεία του ἔγινε μὲν ἔξοδα τοῦ κράτους, τὸ ὅποιον ἐπροκλισε τὰς κόρας του καὶ πολὺν καιρὸν ἔδιδε σύνταξιν εἰς τοὺς ἀπόγονους του.

‘Η συμμαχία τῆς Δήλου (476). — Οἱ Ἀθηναῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Μυκάλης, πρὶν μάλιστα ἀνοικοδομήσουν τὰς οἰκίας των, ὅρμησαν μὲ τὸν στόλον των ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ο πόλεμος, ὃ ὥποιος ἦτο ἔως τώρα ἀμυντικός, ἔγινεν ἐπιθετικός. Μετὰ τὸν Ηάτατον δὲ τοῦ Ηαυσανία, ἔλαθον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αι Αθηναίς συνεκέντρωσαν τότε υπὸ τὴν ἡγεσίαν των ὅλων σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ασίας. Αἱ νῆσοι καὶ αἱ πόλεις αὗται ἀπετέλεσαν μέλαν συμμαχίαν, ἥ ὅποια εἶχε σκοπὸν τὴν κοινὴν προστασίαν τῶν πόλεων, αἱ ὅποιαι ἀπετέλουν μέρος τῆς συμμαχίας, ἐγκατίον τῶν Περσῶν. Ἐκάστη σύμμαχος πόλις διετήρει τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἀλλ᾽ ἔστιδεν εἰς τὴν συμμαχίαν εἴτε πλοῖα ὑπλισμένα μὲ τοὺς ἀνθρακας των, εἴτε τὸ ἀνάλογον χρῆμα. Καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη εἰς ἴσχυρὸς συμμαχικὸς στόλος, τοῦ ὅποιου ἥ διοίκησις, ὡς καὶ ἥ ἐν γένει διεύθυνσις τοῦ πολέμου, ἐδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν συμμαχίαν τῶν Ἐλληνικῶν πόλεων ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκανόνισεν δὲ Ἀριστείδης, εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ ὄποιου ὅλοι εἶχον ἐμπιστοσύνην. Ἡ ἔνωσις αὕτη τῶν παραλίων πόλεων, δηλαδὴ τῶν παραλίων Κρατῶν τῆς Ἐλλάδος ὥνομάσθη **Συμμαχία τῆς Δήλου**, διότι εἰς τὴν ἵερὰν ταύτην νῆσον συγήρχοντα ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων διὰ γὰρ κανονίσουν τὰ συμφέροντα τῆς συμμαχίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὴν Δήλον ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν προστασίον τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο τὸ κοινὸν ταμεῖον, τὸ ὄποιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰς εἰσφοράς, τοὺς φόρους τῶν συμμάχων.

Ο Κίμων. *Ai vīkai tōv 'Aθēnaiōv.*—Μετὰ τὸν Ἀριστοδήνην ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὁ νέος τοῦ

Μιλτιάδου **Κίμων**, ὁ ὅποιος μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς γενναιοδωρίας του ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἀθηναῖους.

Ο Κίμων ἐγύριζε μὲ τὸν στόλον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια προστατεύων τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ πρῶτον ἀπηλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας τὰ παράλια τῆς Θράκης, ἔπειτα ἐκαθάρισε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τοὺς πειρατάς, καὶ μετὰ ταῦτα διηρθύνθη πρὸς Νότον τῶν Κυκλαδῶν, ἐκυρίευσε τὴν Ρόδον καὶ κατέδιωξε τὰ Περσικὰ πλοῖα. Τέλος εὗρε τοὺς Πέρσας παρὰ τὸν ποταμὸν Εὔρυμέδοντα εἰς τὰ Νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐδύνισε τὰ πλοῖα τῶν, ἔπειτα ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ἑηράν καὶ κατέστεψε τὸν στόλον τῶν (466). Ἀργότερα δὲ Κίμων ἐξεστράτευσε πάλιν ἐγχυτίον τῶν Περσῶν εἰς τὴν Κύπρον, ὅπου ἀπέθανεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολέμου. Ἄλλος οὖν σύντροφος του συνήντησαν τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Κύπρου καὶ ἐκέρδισαν νέαν διπλῆν νίκην, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν Ἑηράν (449).

Ἡ νίκη αὕτη ἔδωλε τέλος εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Ο Κίμων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν μέγα όνομα, οἱ Πέρσαι εἶχον ἐκδιωχθῆ ἀπὸ παντοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὥποιαν ἦρχισεν ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, πρὸ 40 ἑτῶν, αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Πέρσας, ἐπίσης δὲ Θράκη καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οἱ δὲ στόλοι τοῦ Μεγάλου βασιλέως διέπλεον ἐλευθέρως τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τοῦταντίον, μετὰ τὸ τέλος τῶν Περσικῶν πολέμων αἱ νῆσοι καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸν Μέγαν βασιλέα, Περσικὸν πλοῖον δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ δὴ θάλασσα αὕτη ἔγινε πάλιν ἐντελῶς Ἑλληνικὴ θάλασσα.

Ἡ ἀντιζηλία τῆς Σπάρτης. Ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ μεγάλαι αὕται ἐπιτυχίαι τῶν Ἀθηνῶν ἐκίνησαν τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Σπάρτης. Ἰσως οἱ Ἀθηναῖοι πολιτικοὶ γὰρ ἐπεζήτουν τὴν ἐνωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ὅπλο, τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, δὲ διοίχθα ἐφερε τὴν Ἑλληνικὴν ἐνότητα. Τώρᾳ, ποὺς ἀπεκρύσθη ὁ Περσικὸς κίνδυνος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐζήτουν γὰρ κυριαρδόνῳ δυνάμεων, δὲ ὅποιος διήρκεσεν ἐννέα ἔτη (460—451). Κατ’ ἀρχὰς ὑπερτέρησαν αἱ Ἀθηναῖοι καὶ δὲ ἐξουσία των ἐξετάθη καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ἡ Αἴγινα, δὲ Ἐρεισα ἔγιναν φόρου ὑποτε-

λεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄλλος δὲ Σπάρτη ήτο πάντοτε περισσότερον ἴσχυρὰ κατὰ ξηράν, καὶ εἰς τὸ τέλος συνήφθη μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων εἰρήνη τριάκοντα ἔτων. Αἱ Ἀθῆναι ἡγαγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς βλέψεις των εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ δὴ Σπάρτη ἀνεγνώρισε τὴν Ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸ Αἴγαίον πέλαγος. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον πρώτη πόλις εἰς τὴν ξηράν ήτο δὴ Σπάρτη, πρώτη δὲ πόλις εἰς τὴν θάλασσαν αἱ Ἀθῆναι.

Ἵδιως δμως αἱ Ἀθῆναι εἶχον φθάσει κατὰ τὰ μέσα τοῦ ὅου αἰώνος (κατὰ τὸ 450 π.Χ.) εἰς πολὺ μεγάλην δύναμιν. Οἱ Ἀθηναῖς ἔπαινσαν νὰ φέρωνται πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις ώς πρὸς συμμάχους, ἐθεώρουν ταύτας ώς ὑπηκόους. Μετέφεραν μάλιστα τὸ ταμεῖον τῆς Συμμαχίας ἀπὸ τὴν Δῆλον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διεχειρίζοντο αὐτοὶ τὰ χρήματα χωρὶς νὰ δίδουν λογαριασμόν, ώστε τὰ χρήματα αὐτὰ ήσαν ώς ἀληθινοὶ φόροι ὑπηκόων πρὸς κυρίαρχον πόλιν. Αἱ πόλεις αὗται εἶχον φθάσει τὰς χιλίας. Τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἔξετείνετο σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὅποιας βρέχει τὸ Αἴγαίον πέλαγος, εἰς τὰς νήσους, εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ τῆς Θράκης ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον. Αἱ Ἀθῆναι λοιπὸν ἔγιναν νὴ πρωτεύουσα ἐνὸς μεγάλου θαλασσίου Κράτους εἰς τὴν Ἀγατολικὴν Μεσόγειον.

Αθηναῖον ἐνστέις. — Εἶναι σκαλισμένα: ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον καὶ ἀποτελοῦν μέρος ἡπο τὴν περίγγη μιον ὕδωρέον τοι Παρθενῶν, η̄ δύσια παραστάνει: τὴν Πομπήν τῶν Παναθηναίων. Οἱ ἵπτεις εἰναι ἔγκεφοι καὶ ἀπεικονίζονται μὲ δύλην τὴν ἀρμονικὴν ρύματα, τὴν δότοις εἴχον οἱ Ἀθηναῖοι πολεμοτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

α.— "Η Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία.

β.— Ο βίος τῶν Ἀθηναίων.

γ.— Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι.

Τὸ κέντρον ὀλόχληρον τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἔγιναν μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, περὶ τὸ 450 π.Χ. αἱ Ἀθῆναι. Ἡ πρώτη ἐστία τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἑλλήνων ήσαν, ὡς γγωρίζομεν, αἱ πλούσιαι Ἰωνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων, ἡ Μῆλητος, ἡ Σμύρνη, ἡ Λέσβος. Τὴν ἀνάπτυξίν των ἐκληρονόμησαν αἱ Ἀθῆναι, ἡ μεγάλη Ἰωνικὴ πόλις τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐλλάδος, ἡ ὅποια ὑπῆρξε καὶ ἡ διάδοχός των εἰς τὸν γαυτικὸν καὶ εἰς τὰ πλούτη των.

Τόσον ἴσχυρὰ ἦτο ἡ λάμψις καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν, ὥστε ἐδημιουργησαν διὰ τοῦ πολιτισμοῦ των ἔναντιον πνευματικὸν Ἑλληνικὸν βίον. Εἰς τὰς Ἀθῆνας παρήκθη κατὰ τὸν ὅν αἰώνα π. Χ. μία μοναδικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἀνθησίς ὅλων τῶν ὑψηλῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ἀνθησίς, ἡ ὅποια ἀνέδειξε τὰς Ἀθῆνας τὸ ὑψιστὸν πνευματικὸν κέντρον τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνεκεντρώθη εἰς τὰς Ἀθῆνας πᾶν ὅ,τι ὑψηλὸν ὑπῆρχεν εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, διὰ τοῦτο δικαίως αἱ Ἀθῆναι ὠνομάσθησαν Ἐλλὰς τῆς Ἐλλάδος, καὶ δικαίως ὁ μέγας Ηερικλῆς εἶπεν, ὅτι ἔγιναν ἡ παιδευσις τῆς Ἐλλάδος.

Αι Ἀθῆναι λοιπὸν παρουσίαζον μετὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους τὴν εἰκόνα ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου εἰς τὴν τελειστέραν μορφὴν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο, ἀν ἔξεικονίσωμεν τὸν Ἀθηναϊκὸν βίον καὶ πολιτισμὸν κατὰ τὸν ὅν π. Χ. αἰώνα, ἔξεικονίζομεν ὅλοκληρον τὸν Ἑλληνικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν εἰς πᾶν ὅ, τι ἐδημιούργησεν ὑψηλότερον καὶ ώραιότερον.

α.—**Η Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία.**

Ο Περικλῆς.— Μὲ τὴν ὑψηλὴν δὲ αὐτὴν ἀκμὴν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ συνδεθῇ στενώτατα τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου πολίτου τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Περικλέους, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανέστατον οἰκον, οἱ πρόγονοὶ του ἔφθασον ἕως τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μεγάλη, ποτὲ δὲν ἐνόμισεν ὅτι εἶχε τελειώσει αὐτὴν, πάντοτε ἐμελέτα, ἡ μόνη δὲ ἀνάπτασις καὶ διασκέδασις ἦτο ἡ συναγαστροφὴ του μὲ μεγάλους ἀνδρας, φιλοσόφους, συγγραφεῖς, καλλιτέχνας. Εἰς τὰς μελέτας του αὐτὰς καὶ τὴν διαρκὴ συναναστροφὴν μὲ μεγάλα πνεύματα διεβίλει ὁ Περικλῆς τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν σοδαρὰν εὐγλωττίαν, τὰς ὑψηλάς του ἰδέας, αἱ ὅποιαι ἔξησκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τοὺς Ἀθηναῖους. Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εὐκόλως περιέπιπτον εἰς φθόνον, διὰ τοῦτο ἔζησε πάντοτε εἰς τὸν οἶκον του, δὲν ἔξηρχετο παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἀγορὰν καὶ τὸ βουλευτήριον καὶ δὲν ἔζητησε ποτὲ νὰ λάθῃ τὰ μεγάλα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἡρόεσθη νὰ εἰναι στρατηγός, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς συμπολίτας του καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατίας ἐπὶ εἴκοσιν ὅλοκληρα ἔτη. Δὲν ὑπάρχει παράδειγμα τόσον μεγάλης ἐπιθολῆς ἐνὸς ἀνδρός, ὁ ὅποιος μόνον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, χωρὶς νὰ εἰναι ὁ πρῶτος κυβερνήτης, ἐπέδαλε τὴν θέλησίν του καὶ ἐκυβέρνει τὸν λαόν. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἐπετέλεσεν δι Περικλῆς μὲ τὴν δύναμιν, τὴν ὅποιαν τοῦ ἔδιδον αἱ ἀρεταὶ καὶ ἡ μεγαλοφύτα του (κατὰ τὸν Θουνυδίδην καὶ τὸν Πλούταρχον).

Η δημοκρατία.— Ο ἴδιος ὁ Περικλῆς καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης εἶπον ποίᾳ εἰναι ἡ ἀληθῆς δημοκρατία. «Ο

σκοπὸς τῆς δημοκρατίας πρέπει νὰ εἶγαι ἡ ὀφέλεια ὅλων τῶν πολιτῶν. Πρέπει οἱ ἄρχοντες νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὸν λαόν, αἱ δὲ ἀρχαὶ νὰ μὴ καταλαμβάνωνται μόνον ἀπὸ τοὺς πλουσίους, καὶ προσέτι νὰ μὴ διαρκοῦν πολὺν χρόνον. Ἐπίσης ὅλοι οἱ πολῖται νὰ καλούνται διὰ νὰ δικάζουν εἰς τὰ δικαστήρια. Κυρίως δὲ ἡ ἀπόφασις περὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὴν ἐκπλησίαν τοῦ δῆμου, δηλαδὴ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν πολιτῶν».

Αληθῶς τοιοῦτον ὑπῆρχε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηγῶν, τὸ πρῶτον δημοκρατικὸν πολίτευμα εἰς τὴν ἴστορίαν τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ δρποῖον δὲ λαὸς ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους καὶ ἐκυβερνᾶ μόνος τὸν ἔαυτόν του. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἴστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Η δημοκρατία ἐπὶ τοῦ Περικλέους.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ἐκπληρία τοῦ δῆμου ἦτο δὲ κυρίαρχος. Οἱ λαὸς ἐψήφιζεν δὲ τοὺς νόμους, μὲ τοὺς δρποῖους ἐκυβερνῶντα αἱ Ἀθῆναι καὶ τὸ Κράτος αὐτῷ, αὐτὸς ἐξέλεγε τὰς ἀρχαῖς, αὐτὸς ἐξέλεγεν ἀκόμη καὶ τοὺς δικαστάς, οἱ δρποῖοι τὸν ἀρχάς. Δὲν εἶναι δύνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μεγαλυτέρα ἐλευθερία τοῦ πολίτου καὶ τελειοτέρα διοργάνωσις τῆς δημοκρατίας.

Εἰς τὴν δημοκρατικὴν δὲ αὐτὴν τελειότητα εἶχον φύσει αἱ Ἀθῆναι μὲ τειρὰν βελτιώσεων τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Κλεισθένους. Τοιουτοτρόπως μετὰ τὰς νίκας ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐψηφίσθη νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἤγοντο αἱ ἀρχαὶ εἰς δὲ τοὺς τοὺς Ἀθηναίους χωρὶς καμίαν διάκρισιν. Κατόπιν δὲ δὲ Περικλῆς διὰ νὰ φέρῃ τὴν πραγματικὴν ἴστητα, εἰσήγαγε καὶ ἀλλαγὰς κανονοτομίας. Διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἀντιζηλίαι, ἐψήφισε νόμον, διὰ τοῦ δρποίου οἱ πολῖται δὲν ἐξελέγοντο κατὸ ἀρχάς, ἀλλ᾽ ἐκπληρώνοντο. Ἐπειτα διὰ νὰ εὔκολυνθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀριστεράς χρηματικὰς ἀμοιβάς. Ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πολῖτας ἔδωκε παροχὰς διὰ νὰ δύνανται ἐλευθέρως, ἀφίνοντες τὰς ἐργασίας των, νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς πόλεως καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ θέατρον (θεωρικά). Κατὸ αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλοι οἱ πολῖται εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν εὔκολίαν νὰ ἐγκαστοῦν τὰ πολιτικά των δικαιώματα.

Η ἐξασφάλισις δὲ τῆς πραγματικῆς ἴστητος καὶ ἐλευθερίας

νπήρχεν εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν ἀποφάσεων, αἱ δποῖαι ἐλαμδάνοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου κατὰ πλειοναψηφίαν. Ὁ σεβασμὸς οὗτος τῆς πλειονοψηφίας, δ ὅποιος εἶναι ἡ βέσις τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας, δεικνύει πόσον μεγάλην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀληθινὴν ἐλευθέραν μόρφωσιν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἡ διοικησις.—Αἱ Ἀθῆναι καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν Κράτος ἐκυρωντο ἀπὸ μεγάλα διοικητικὰ σώματα. Ὁ **Ἄρειος Πάγος** δὲν ἦτο πλέον παρὰ μόνον ἀνώτατον δικαστήριον. Ἡ **Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων** ἔκαμψε τὰ σχέδια τῶν νόμων, τὰ δποῖα ἐπροτείνοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου. Πρὸς εὐκολίαν ἡ Βουλὴ διηρεῖτο κατὰ φυλὰς εἰς τμῆματα. Ἐκαστον μέλος τοῦ τμῆματος ἐλέγετο πρύτανος καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐλέγετο πρύτανεία. Ἐκαστον τμῆμα διῃρεύεται κατὰ σειράν τὰς ὑποθέσεις διὰ τῶν πρυτάνεων αὐτοῦ. Ἡ Βουλὴ συνεδρίαζε τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς ἐν δημόσιον οἰκημα, τὸ δποῖον ἐλέγετο πρύτανεῖον. Εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐτρέφοντο μὲν δημοσίᾳ, δαπάνῃ σι πρυτάνεις κατὰ τὴν σειράν των, ἐπίσης καὶ οἱ ἐπίσημοι ἔνοι, οἱ πρέσβεις καὶ ἐν γένει ὅσοι ἔκαμψον ἀνδραγαθίας εἰς τὸν πόλεμον ἢ καὶ ἄλλας εὑρεγεσίας εἰς τὴν πόλιν.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔγιναν καὶ δικαστήρια τοῦ λαοῦ ἀπὸ δικαστὰς πολίτας, οἱ δποῖοι ἐλέγοντο **Ἡλιασταί**. Ἡ **Ἡλιαία** ἦτο πολυαριθμότατον δικαστικὸν σώμα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ 5.000 πολίτας κληρουχιμένους διηρεῖτο δὲ εἰς τμῆματα λεγόμενα δικαστήρια, διμοια μὲ τὰ σημερινὰ δρκωτὰ δικαστήρια. Οἱ κατηγορούμενοι ἔλεγον μόνοι τὴν ὑπεράσπισίν των χωρὶς δικηγόρους, δ δὲ χρόνος τῆς διμιλίας των ὥριζετο ἀπὸ ἐν εἰδος ὥρολογίου μὲ ୪δωρ, τὸ δποῖον ἐλέγετο **ἀλεψύδρα**. Οἱ Ἡλιασταὶ ἐπέδιλεπον καὶ εἰς τὴν ἀκριβὴ ἐκτέλεσιν τῶν νόμων καὶ ἐπρόσεχον νὰ μὴ ἀντιβαίνῃ νόμος τις πρὸς τὸ ὑπέρτατον συμφέρον τῆς πολιτείας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἡλιαστῶν, ὡς καὶ ἡ τελικὴ ψήφισίς τῶν νόμων, ἀνήκει καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου.

Ἡ Ἀγορά.—Ἡ ἐκκλησία τοῦ δῆμου συνηθροίζετο εἰς ἐν μέρος ἀπέναντι τῆς ἀκροπόλεως, τὸ δποῖον ἐλέγετο **Πνύξ**, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἀγοράν. Ὅλοι δὲ πολίται τῆς πόλεως ἢ τῆς ἐξοχῆς εἶχον δικαίωμα νὰ παρίστανται. Ἡ συνεδρίασις προεδρεύετο ἀπὸ ἐν τμῆμα τῆς Βουλῆς καὶ ἥρχιζε μὲ ἐπίσημον θυσίαν. Ἔπειτα ὁ κῆρυξ ἀνεγίνωσκε τὴν πρότασιν νόμου, τὴν δποίαν εἶχε παρ-

σκευάσει ἡ Βουλή, καὶ ἥρωτα: «τὸς ἀγορεύειν βούλεται;». Οἱ ρήτορες ἀνέδαινον μὲ τὴν σειράν των εἰς ἓν ὑψηλότερον μέρος, τὸ δποῖον ἐλέγετο **βῆμα**, καὶ ἡγόρευον (**ἀγορεύω**=δμιλῶ εἰς τὴν ἀγοράν). Οἱ Ἀθηναῖοι ἡγάπων πολὺ τοὺς ὠραίους λόγους, ἡκουον προσεκτικῶς καὶ ἔπειτα **δψήφιζον** **ἀνατείνοντες** (έγειροντες ὑψηλὰ) τὰς γειράς. Ἡ ἀπόφασις τοῦ λαοῦ ἦτο ἀνέκκλητος. Οἱ ἵκανοι ρήτορες ἐπέδαλλον τὴν γράμμην των εἰς τὸ πλήθος, διὰ τοῦτο ὁ Ηερικλῆς ἐκυθέρνησε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου.

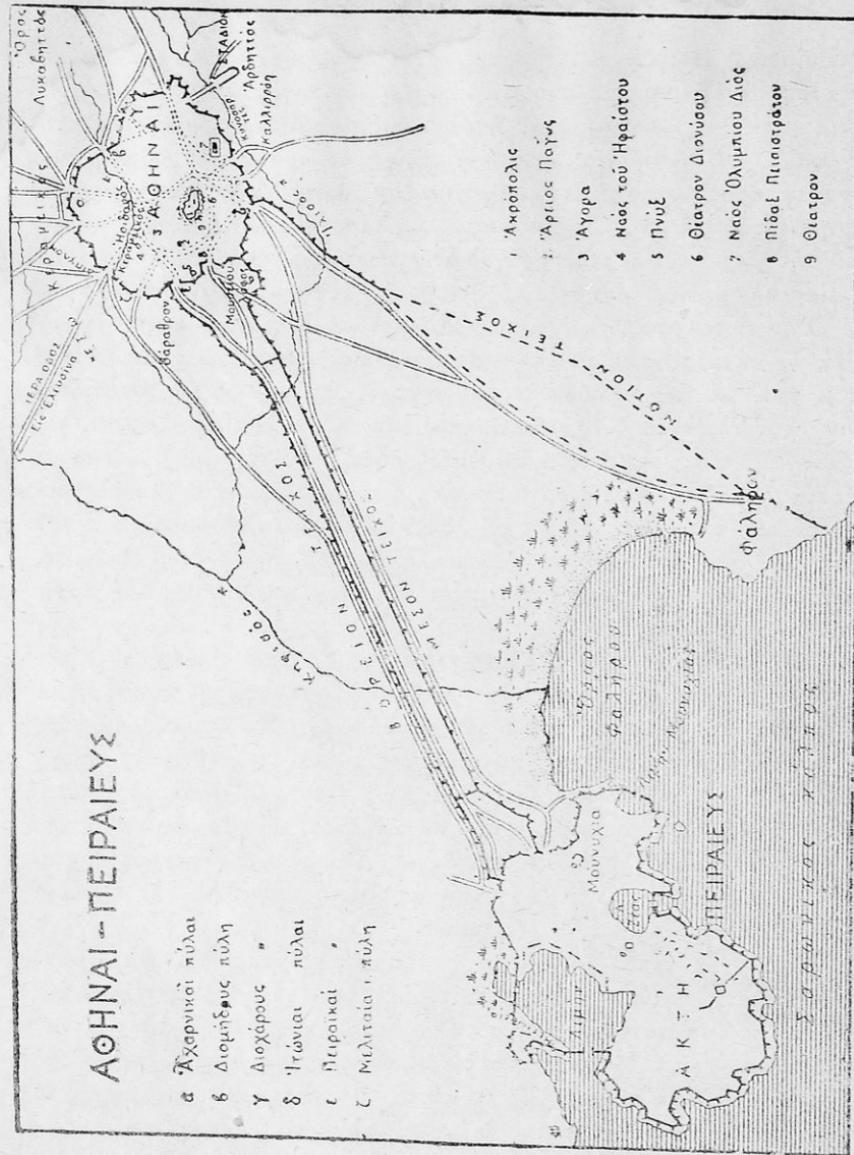
Τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν δηλαδὴ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν φροντίδα γὰ ἐκτελοῦνται αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, εἰχον αἱ ἀρχαὶ, ἐκ τῶν ὅποιων τὰς ἀνωτάτας κατείχον αἱ ἀρχαὶ, ἐκ τῶν ὅποιων ἀνετίθεντο, ὅπως καὶ σήμερον, αἱ λεπτομέρειαι. Οἱ διπάλληλοι οὖτοι ἐκαγόνιζον καὶ ἐπέδειπον διὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν, τὴν ἀστυνομίαν, τὰ οἰκονομικὰ κλπ. Ἡ διαφορὰ τῶν διπάλληλων τούτων ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς εἶναι ὅτι ἐκεῖνοι ἐκληρώνοντο ἡ ἔξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἡ ἀρχὴ των διήρκει μόνον ἔν ἔτος.

Αἱ Ἀθήναι καὶ ὁ Πειραιεύς.— Τὸ μέγα θαλάσσιον Κράτος τῶν Ἀθηναίων ἐκυθεράτο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ἐκείνου. Ἡ Ἄττικὴ δὲν ἦδυνατο γὰ Θρέψῃ μόνη τοὺς κατοίκους τῆς, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦναγκάζοντο νὰ ἔγινον ἀπὸ ἔξω ὅ, τι τοὺς ἔλειπεν. Ἡ σπουδαιότερα τῶν ἀνάγκην ἦτο ὁ οῖτος, καὶ ἦναγκάζοντο νὰ φέρουν τὸν οῖτον ἀπὸ τὴν Θράκην. Ἔπερπε λοιπὸν αἱ Ἀθήναι νὰ είναι κυρίαρχος εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τὰς Ἀθήνας λοιπὸν εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα ὁ στόλος καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀπὸ τοὺς τρεῖς λιμένας τῆς Ηειραϊκῆς χερσονήσου ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔγινεν ὁ σπουδαιότερος. Ὁ Ηειρικλῆς ἐξετέλεσε τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, συγήνωσε τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν λιμένα τοῦ Ηειραιῶς διὰ δύο μακροτάτων παραλλήλων τειχῶν, τὰ ὅποια ἐλέγοντο **Μακρὰ τείχη**. Εἰς τὸ μέσον τῶν Μακρῶν τειχῶν ὑπήρχε μεγάλη ὁδός, διὰ τῆς ὅποιας ἐγίνετο ἀσφαλῶς ἡ συγκοινωνία. Τὰ Μακρὰ τείχη συγηντῶντο μὲ τοὺς περιβόλους τῶν δύο πόλεων, ὡστε ἐλόκληρος ἡ περιοχὴ ἀπετέλει ἐν σύνολον τετειχισμένον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθήναι, αἱ ὅποιαι ἦσαν θαλασσοκράτειρα πό-

ΑΘΗΝΑΙ - ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

- α Αχρονικοί πύλαι
- β Διονυσίους πύλαι
- γ Διοχέρεως "
- δ Τρώωναι πύλαι
- ε Πειραιάται
- ζ Καλλιάται πύλαι

λις, δὲν ἡδύναντο νῦν ἀποκλεισθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου. Ἐκτὸς τῶν Ἀθηγῶν καὶ ὁ Πειραιεὺς ἔγινε μεγάλη πόλις. Ἐκτίσθη μὲν κανονι-
νικὸν σχέδιον, εἰχε πλατείας ὅδούς, μεγάλα οἰκοδομήματα καὶ κα-
λὰς προκυμαῖας. Ὁ Πειραιεὺς διετέλεσεν ἐν μεγαλύτερος ἐμπορικὸς
λιμὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἕως τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀλεξανδρείας (ἐπὶ
δύο αἰώνας).

Τὸν Ἀθηναϊκὸν ἐμπόριον. — Εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδρύθησαν
τότε πολλὰ βιομηχανικὰ ἔργοστάσια. Εἰς ἄλλα ἀπὸ τὰ ἔργοστάσια
ἔκεινα κατεσκευάζοντο οἰκιακὰ σκεύη, εἰς ἄλλα ὅπλα, εἰς ἄλλα
διάφορα ἀγγεῖα. Μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δεξιότητά των οἱ Ἀθη-
ναῖοι τεχνίται κατεσκεύαζον ἀντικείμενα τελειότατα καὶ καλλιτέ-
χνικώτατα.

Ἐκτὸς τοῦ πολεμικοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι είχον καὶ ἐμπορικὸν στό-
λον. Μὲ τὰ πλοῖα μετέφερον τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των εἰς
ὅλας τὰς ξένας χώρας καὶ ἐδημιούργησαν μέγιστον ἐμπόριον. Ἡρ-
χοντο δὲ εἰς τὸν Πειραιᾶ διάφορα ἐμπορεύματα (σίτος, μέταλλα,
ὑφάσματα, σίνος κ.λ.π.). Ἀπὸ δὲ τὰ μέρη τοῦ κόσμου συγγένειο-
ζοντο εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐμποροι καὶ ναῦται. Ἡ κίνησις ἦτο τόσου
ζωηρά, θρυψαντα καὶ σήμερον εἰς δῆλους τοὺς μεγάλους ἐμπορι-
κούς λιμένας.

Ο πλοιότος τῶν Ἀθηνῶν. — Ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν πολέμων
ἔναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον συνεκεντρώθη μέγις
πλούτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Πολλὰ δὲ χρήματα, οἱ φόροι, ἐδίδοντο
ἀπὸ τοὺς συμμάχους, ἐπίσης πολὺ χρήμα συνηθροίζετο ἀπὸ τὰ με-
ταλλεῖα τοῦ Λαυρίου καὶ τῆς Θράκης, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς συνήθεις
φόρους, ὅπως καὶ σήμερον. Υπῆρχον δὲ καὶ ἔκτακτοι φόροι, οἱ
ὅποιοι ἐλέγχοντο λειτουργίαι. Οἱ πλούσιοι πολιτεῖαι ὑπεχρέωντο νῦν
ἀναλαμβάνουν ὡρισμένα ἔξοδα, ἵστως τὸν ἔξοπλισμὸν τριήρεων (τριη-
ραρχία), τὰς θεατρικὰς παραστάσεις (χορηγία). Όλα τὰ χρήματα
αὗτὰ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἐδαπάνων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως καὶ
διὰ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἔχρειάζοντο πρὸς ἀσφά-
λειαν τοῦ Κράτους. Οἱ Ἑλληνι ὀφειλε νὰ δίδῃ εἰς τὸ κράτος
τὸν καιρὸν του, τὰ χρήματά του καὶ διὰ τοῦ ἐχρειάζετο.

Διὰ γὰρ ἔξασφαλίσουν δὲ τὴν κυριαρχίαν των καὶ γὰρ εὐκολύνουν
τὸ ἐμπόριόν των ἐδημιούργησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν νέον εἶδος ἀπο-
κιῶν, αἱ ὅποιαι ἐλέγχοντο κληρονομίαι. Οἱ πτωχὸς πληθυσμὸς τῶν

Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνική Ιστορία, β^η ἑκδ.

13

Αθηνῶν, ἐλάμβανε κλήρους, δηλαδὴ γαίας εἰς μακρινὰ μέρη, καὶ οὕτως ἐσχηματίζετο μία πόλις ἀπὸ Ἀθηναίους παλίτας. Αἱ ἀποκίαι αὗται δὲν ἦσαν ἀνεξάρτητοι, δπως αἱ παλαιαι ἀποικίαι, ἀλλ ἀπετέλουν μέρος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κράτους, δπως περίπου αἱ ἀποκίαι τῶν σημερινῶν μεγάλων κρατῶν.

β'.—^o βίος τῶν Ἀθηναίων

Οι κατοικοι.—Ο πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς, δπως καὶ πάσης ἀρχαίας πόλεως, ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολίτας, μετοίκους καὶ δούλους. Οἱ πολυπληθέστεροι ἦσαν οἱ δούλοι. (περὶ τὰς 400.000), οἱ δποῖοι ἔξετέλουν τὰς βαρυτέρας οἰκισκάς ἐργασίας ἥ καὶ τὰς ἐκτὰς τοῦ οἴκου, ἵδιας εἰς τὰ μεταλλεῖα. Οἱ Ἀθηναίοι ἐφέροντο πολὺ ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς δούλους, ἥδύναντο δὲ οὕτοι νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν κύριόν των.

Οι μέτοικοι ἦσαν οἱ ξένοι, οἱ δποῖοι ἐπήγαναν νὰ κατοικήσουν εἰς τὰς Ἀθήνας (ἦσαν περὶ τὰς 50.000). Ἡσαν μὲν ἐλεύθεροι, ἀλλὰ δὲν εἶχον δικαιώματα εἰς τὴν πολιτείαν, εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ ἕνα Ἀθηναϊὸν πολίτην, ὁ δποῖος γὰ τοὺς προστατεύῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις των, καὶ ὁ δποῖος ἐλέγετο προστάτης. Ο δὲ Ἀθηναϊὸς πολίτης (οἱ πολίται ἦσαν μόνον περὶ τὰς 30.000, μὲ τὰς γυναικας καὶ τὰ παιδία ἔως 100.000) ἦτο προνομιούχος, ἀληθῆς ἀριστοκράτης. Μόνον αὐτὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀγορεύῃ καὶ νὰ ψηφίζῃ εἰς τὴν Ἀγοράν, μόνον αὗτὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μάχεται εἰς τὸν στρατὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως του, νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. "Ολη ἡ ἡμέρα του ἀφιερώνετο εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πολιτικῶν του καθηκόντων, τὰ δποῖα δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ παραμελήσῃ χάριν τῶν προσωπικῶν του συμφερόντων.

Αἱ ἀσχολίαι.—Κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους οἱ Ἀθηναίοι ἡσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν καὶ νὰ βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Ἀργότερον οἱ ἐλεύθεροι πολίται ἦσαν κτηματίαι ἥ ἔμποροι. Πολλοὶ κατεγίνοντο εἰς τὰς τέχνας, ἔκαμψαν ἀγάλματα ἥ ἔγγραφίας, ἀλλοὶ ἔγραψαν ποιήματα ἥ συγγράμματα. Αὗται ἦσαν αἱ ἀσχολίαι, αἱ δποῖαι κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἡροοῖς εἰς ἥντα ἐλεύθερον ἀνθρώπον. Τὰς δυσκόλους ἐργασίας τὰς ἀφιναν διὰ τοὺς δού-

λους. Ὁ Ἑλλην κυρίαν ἐνασχόλησιν εἶχε τὰς δημοσίες ὑποθέσεις, ἥγαπων δὲ πολύ, οἱ Ἀθηναῖοι τὰς συζητήσεις εἰς τὴν Ἀγοράν.

Ἡ σίκογένεια.— Ὅπως καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν, ἡ οἰκογένεια κατηρτίζετο διὰ τοῦ γάμου. Εἶχον δὲ δικαίωμα νὰ ἔλθουν εἰς νόμιμον γάμον μόνον πολίται καὶ πολίτιδες, προηγεῖτο δὲ τοῦ γάμου ἡ μηνστεία.

Ο οἰκογενειακὸς βίος δὲν διέφερε καὶ πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν ἴδιον μας σήμερον. Αἱ πλούσιαι γυναικες εἶχον ἴδιαιτερον διαιμέρισμα, τὸ ὅποιον ἐλέγετο γυναικῶν (ἢ γυναικωνίτης), ἀλλ ἔξηρχοντο εἰς τὴν πόλιν συχνότατα. Αἱ δὲ γυναικες τῶν πτωχῶν ἔζων, δπως καὶ σήμερον, ἀπηρσχολημέναι εἰς τὰ οἰκιακά των ἔργα. Τὸ τέκνον, ἂν ἦτο ἄρρεν, ἔμενεν ἔως τὴν ἡλικίαν ἐπτὰ ἑτῶν πλησίον τῆς μητρός του, ἂν ἦτο κόρη ἔως τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου της.

Ἡ κατοικία.— Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἔζων τὸν περισσότερον καιρὸν ἔζω τοῦ οἴκου. Τὸ κλιμα εἶναι ὡραῖον καὶ ὁ Ἑλλην εὐχαρίστως περνᾷ τὴν ἡμέραν του εἰς τὸ ὑπαίθρον.

Ἡ οἰκία συνίστατο ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴν αὐλήν, ἡ ὅποια περιεστοιχίζετο ἀπὸ στοάς. Τριγύρω ἦσαν τὰ δωμάτια, τὰ ὅποια ἔθλεπον πρὸς τὴν αὐλήν. Αἱ μεγάλαι οἰκίαι εἶχον καὶ δευτέραν αὐλήν μὲ τὸν γυναικῶνα. Ἐν γένει αἱ ἀρχαῖαι οἰκίαι ἦσαν πολὺ ἀπλαὶ καὶ πτωχικαί, οἱ τοῖχοι ἦσαν ἀπὸ πλίνθους ἢ ἀπὸ ξύλα, τὰ δωμάτια μικρά. Πτωχικὰ ἐπίσης ἦσαν τὰ ἔπιπλα, μόνον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα: μία κλίνη, πτράπεζα, μικρὰ καθίσματα. Πολλὰ δημώς καὶ ὡραῖα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης ἐστόλιζαν τὰ δωμάτια. Τὰ σπίτια τῶν πλούσιων εἶχον φυσικὰ μεγαλυτέραν πολυτέλειαν. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἡ ὑξήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ πολυτέλεια τῶν οἰκημάτων καὶ ἐν γένει ὅλου τοῦ βίου.

Τὸ ἔνδυμα.— Οἱ ἀρχαῖοι ἐνεδύοντο πολὺ ἀπλά, ἀλλὰ καισυγχρόνως μὲ φυσικότητα καὶ κομψότητα. Ἐπάνω σῶμα εἰς τὸ (κατάσαρκα) ἐφόρουν ἔν εἶδος ὑποκαμίσου χωρὶς μανί-

Ἐνδυμασία ἀρχαίων. — Κατάσαρκα φορεῖται δικτύων, ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὸ ὑμάτιον, εἰς τοὺς πόδας, τὸ σανδάλια.

κια, τὸ δποῖον ἐλέγετο χιτών, καὶ ἐσφίγγετο εἰς τὴν μέσην μὲ μίαν ζώνην.⁶ Ο χιτών κατέδαινεν ἔως τὰ γόνατα, καμμίαν φοράν ἔως τὰ πόδια (ποδήρης χιτών).⁷ Απ⁸ ἐπάνω ἐπὸ τὸν χιτῶνα ἐφόρουν τὸ ἱμάτιον, μανδύαν ἀπὸ ἔν μόνον κομμάτι τοφασμα, τὸ δποῖον ἐτύλισσον μὲ χάριν γύρω εἰς τὸ σῶμα. Οἱ ἄνδρες ἐφόρουν καὶ ἔνα μικρότερον μανδύαν, δ δποῖος ἐλέγετο χλαῖνα ἢ χλαμύς, ἔρριπτον δὲ αὐτὸν ἐπάνω τινα εἰς τὸν πόλεμον ἢ εἰς τὰ ταξιδία.

Ἐνδύματα γυναικῶν (νίπτουσι τὰς γείρας). — Εἶναι τὰ ίδια μὲ τὰ ἀνδρικά, ἀλλὰ πολυτελέστερα. Αἱ δύο γυναικες δεξιὰ φοροῦν χιτῶνα, ἢ πρὸς τὸ ὅριστερά καὶ ἱμάτιον. Αἱ ἀρχαῖαι, καὶ ίδιως αἱ γυναικες τῆς Ἰωνίας, ἐφόροντιζον πολὺ διὰ τὴν κόμμωσίν των.

Τὸ ίδιον ὅνομα εἶχον καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν γυναικῶν. ⁹ Ήσαν ὅμως κατεσκευασμένα μὲ μεγαλυτέραν λεπτότητα καὶ ἡσαν διαφόρων χρωμάτων (ἐνῷ τὰ ἀνδρικά ἡσαν συνήθως λευκά). Αἱ ἀρχαῖαι Ἐλληνίδες, ίδιως αἱ Ἀθηναῖαι, ἐφόρουν τὰ ἐνδύματά των μὲ μεγάλην κομφότητα. Πολυτελέστερον δὲ ἔξωτερικὸν ἔγδυμα (ἐπανωφόριον) ἦτο δ πέπλος, δ δποῖος ἐκουμβώνετο εἰς τὸν ὄμοιον. Ως δ ποδήματα δὲ ἐφόρουν, ἄνδρες καὶ γυναικες, τὰ λεγόμενα σανδάλια.

Τὰ γεύματα.—Οι Ἀθηναῖοι ἔτρωγαν πολὺ δλίγον. Τὸ κρέας δὲν τὸ ἡγάπων πολύ, συνήθως ἔπινον ζωμὸν ἀπὸ ὄλευρον καὶ ἔτρωγον φάρι, τυρί, κουκιά, σκόρδα, ἴδιας ἐλιές καὶ σῦκα. Οἱ Ἑλληνες ἐν γένει ἔζων μὲν μεγάλην λιτότητα.

Αρχαία ἐνδυμασία.—Ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ γυνὴ κρατεῖ ἀπλωμένον τὸ ἱμάτιον. Τῶν γυναικείων ἐνδυμάτων ἔπιπτον αἱ πτυχαὶ μὲν μεγάλην γάριν.

Συνήθως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τρία γεύματα τὴν ἡμέραν, τὸ ἀκράτισμα (πρόγευμα), τὸ ἀριστον (γεῦμα), καὶ τὸ δεῖπνον (τὸ ἐσπειριὸν φαγητόν). Οἱ πλούσιοι ἔδιδον πολὺ συχνὰ συμπόσια. Οἱ συνδαιτυμόνες ἐκάθηντο εἰς κλίνας, ἐμπρὸς εἰς τὰς τραπέζας, ἥσαν ἔπιπλωμένοι καὶ ἀκουσμβισμένοι εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἔτρωγον δὲ μὲ τὰ χέρια. Εἰς τὰ συμπόσια αὐτὰ ἡγάριστούντο οἱ Ἑλληνες γὰ συζητοῦν πολλὴν ὥραν διὰφορά ζητήματα, πολιτικὰ καὶ φιλοσοφικά.

Ἡ ἡμέρα ἐνὸς Ἀθηναίου πολίτου.—Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέρχεται ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ σπίτι του. Πηγαίνει εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐρωτᾷ ἢν ὑπάρχῃ κακὸν

νέον και ἄν συγένει τίποτε σπουδαῖον, θὰ μείνῃ δὲ δληγή τὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε γίνη ἐκκλησία (συνέλευσις), εἴτε σχι. Πιθανὸν δὲ νὰ κληρωθῇ ὁς ἡλιαστῆς (δικαστῆς) ἢ διὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς. Ἔνιοτε δημως δὲν ἔχει καμμίαν ὁσχολίαν καὶ τότε πηγαίνει εἰς τὰ κτήματά του. Εὑρίσκει τοὺς δούλους νὰ ἐργάζωνται, συζητεῖ μὲ τὸν ἐπιστάτην, λαμβάνει πρόσονα περὶ δλων... Ἐπειτα ἐπιστρέφει εἰς τὴν πόλιν, διότι εἶναι ἡ συνήθεια νὰ φανῇ εἰς τὴν ἀγοράν. Συναντᾶται ἐκεῖ μὲ ἄλλους πολίτας, συζητεῖ μὲ αὐτοὺς και ἐπειτα πηγαίνουν μαζὶ περίπατον εἰς τὸν Κεραμεικὸν (τὴν δεδόν τῶν τάφων) και ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰ ἄλση τῆς Ἀκαδημίας, ἢ ἄλλοτε πηγαίνει εἰς τὸ γυμνάσιον, διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς ἐφήβους νὰ παλατίουν, νὰ τρέχουν, νὰ ρίπτουν τὸν δίσκον ἢ τὸ ἀκόντιον. Τέλος προσκαλεῖ τοὺς φίλους του νὰ συνθειπνῆσουν, και ἐπιστρέφουν μαζὶ εἰς τὴν οἰκίαν, σταν βραδύσαυ.

Τὸ δεῖπνον, τὸ δποῖον λέγεται συμπόσιον, γίνεται εἰς τὴν μεγάλην αιθουσαν. Οἱ Ἑλληνες τρώγουν ἑαπλωμένοι εἰς κλίνας, στηριγμένοι εἰς μαξιλάρια. Αἱ κλίναι εἰναι πολὺ πλησίον. ή μία τῆς ἄλλης και σχηματίζουν κούλον πέρι τῆς τραπέζης, μὲ ἐν ἄνοιγμα μόνον διὰ τοὺς δούλους, οἱ δποῖοι δημηρεστοῦν. Μετὰ τοὺς ἰχθύς παρατίθενται κρέας και λάχανα, ἐπειτα καρποὶ ἢ πλακούντες. Κατόπιν ηγκώνονται αἱ τράπεζαι, οἱ συνδαιτιμόνες μυρώνονται, στεφανώνονται, και οἱ δούλοι φέρουν τὸν οἶνον... Ἐρχονται μουσικοί, κιθαρίδοι, ἀκροδάται, οἱ δποῖοι διασκεδάζουν τοὺς δαιτυμόνας,

Τέλος οἱ δημηρέται και οἱ ἀκροδάται ἀπομακρύνονται και μένουν μόνοι οἱ δαιτυμόνες. Τότε ἀρχίζουν συνδιαλέξεις περὶ ζητημάτων, τὰ δποῖα ἀφορῶσι τὰ γράμματα, τὴν τέχνην, τὴν φιλοσοφίαν ἢ τὴν πόλιν. Συχνὰ οἱ Ἑλληνες, οἱ δποῖοι: ζοῦν εἰς τὸ μέσον τῶν τόσων ἀριστουργημάτων και εἰς πλήρη πολιτικην ἀλευθερίαν, ἀνυψώνουν τὴν συνδιάλεξιν εἰς εὐγενεστάτας συζητήσεις και σκέψεις περὶ δλων τῶν ζητημάτων τοῦ πνευματικοῦ και καλλιτεχνικοῦ βίου».

Η ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν.—“Οτε ἐφθινε τὸ παιδὶ εἰς γῆλικιαν ἐπτὰ ἑτάων, ἐπήγανεν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκεῖ ἐμάγνθανε μουσικὴν και γυμναστικήν.

“Οταν ἔλεγον μουσικὴν οἱ Ἑλληνες, δὲν ἐνόσουν μόνον τὴν τέχνην νὰ παιζουν λύραν ἢ κιθάραν ἢ αὐλόν. Ἄλλο ἐγόσουν δλό-κληρον τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος, ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικήν, μουσικήν, γυμναστικήν. Διότι αἱ **Μοσσαί** ἐπροστάτευον ὅχι μόνον τὴν μουσικήν, ἀλλὰ και τὰ γράμματα, και μάλιστα τὴν ποίησιν και ἐν γένει δλα τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος. Η κυρίως μουσικὴ εἶχε μεγάλην θέσιν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν Ἀθηναίων και δλων τῶν Ἑλλήνων διότι ἦτο ἀπαραίτητος εἰς δλας τὰς ἑορτὰς και εἰς ἔλας ἐν γένει τὰς ἐπισήμους περιστάσεις.

Ως πρὸς δὲ τὴν γυμναστικήν, δ θαυμασμὸς πρὸς τὸ σωματικὸν

κάλλος καὶ τὴν ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος ἐξηγεῖ τὴν σπουδαιότητα, τὴν δποίαν ἀπέδιδον εἰς αὐτήν. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας 14 ἐτῶν διήρχοντο τὸν καιρὸν εἰς τὰς παλαιόστρας ἥ τὰ γυμνάσια, εἰς τὰ δποία ἔκαμψαν διαφόρους σωματικὰς ἀσκήσεις. Εἰς τὰς Ἀθηναῖς ὑπῆρχον δύο σπουδαῖα γυμνάσια, τὸ **Αύνειον** καὶ ἡ **Ἀκαδημία**. Οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες ἐθαύμαζον τὸ κάλλος. Ὁ τέλειος ἄνθρωπος ἦτο ὅχι μόνον ὁ χρηστός, ἀλλὰ καὶ ὁ ὥραίος ὁ «καλὸς καὶ ἀγαθός», δπως ἔλεγον.

Οἱ ἔφηβοι. — Ἀπὸ τὴν ἡλικίαν 18 ἐτῶν ὁ νέος ἐλέγετο **ἔφηβος**. Ἀπὸ τότε ἥρχιε καὶ ἡ στρατιωτική του ὑπηρεσία. Τότε ἐλάμβανεν ὁ ἔφηβος ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ, ἔπειτα ἀνήρχετο μὲ ἐπισημότητα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἐκεῖ, ἐνώπιον τῶν θεών, οἱ δποίοι ἐπροστάτευον τὴν πόλιν του, ἔδιδε τὸν ἑξῆς ὑπέροχον δρόκον:

«Δὲν θὰ ἐντροπιάσω τὰ δπλα μου τὰ ιερά, οὔτε θὰ ἐγκαταλείψω τοὺς συντρόφους μου. Θὰ ὑπερασπισθῶ δὲ τὰ ιερὰ καὶ τὰ δσια, καὶ μόνος μου καὶ μὲ πολλούς. Τὴν δὲ πατρίδα μου δὲν θὰ τὴν ἀφήσω μικροτέραν, ἀλλὰ μεγαλυτέραν καὶ εύτυχεστέραν ἀπὸ δσην τὴν εῦρον. Καὶ θὰ ὑπακούω εἰς τοὺς ἑκάστοτε ἀρχοντας καὶ θὰ ὑπακούω εἰς τοὺς νόμους τοὺς ἴσχυοντας καὶ εἰς δσους ἀλλους ψηφίσῃ δ λαὸς δμοφρόνως. Καὶ ἀν τις παραβαίνη τοὺς νόμους ἥ δὲν ὑπακούῃ, δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψω, θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ δὲ καὶ μόνος μου καὶ μὲ τοὺς ἀλλους. Καὶ θὰ τιμήσω τὰ ιερὰ καὶ τὰ πάτραια. Οἱ θεοὶ νὰ εῖνε εἰς ἐμὲ μάρτυρες διὰ ταῦτα».

Οἱ ἔφηβοι ἐλάμβανον τὸ καλύτερον μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τῆς πόλεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἥγαπων τοὺς ἔφηβους, διέτι ἥ λαμπρὰ νεότης των ἦτο στολισμὸς διὰ τὰς ἑορτὰς καὶ πρὸ πάντων ἥ ἐλπὶς τῆς πατρίδος.

γ.—Αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα.

Οἱ Ἐλληνες ὑπῆρχαν πρὸ παντὸς λαὸς καλλιτεχνῶν. Τὰ ἀριστουργήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης των διεγείρουν τὸν

αιώνιον θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, ζῶμεν δὲ σήμερον, μετὰ παρέλευσιν δύο χιλιάδων καὶ περισσοτέρων ἐτῶν ἐν μέσῳ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν παραδειγμάτων, τὰ δποία ἀφῆκαν εἰς γῆτας.

Ἡ θαυμασία αὐτὴ ἀνθησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν δον αἰῶνα π.Χ., ἡ δποία δὲν ἔχει σμοίαν εἰς τὴν ιστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, διφείλεται εἰς τὸν Περικλῆ, καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν αἰών τοῦ Περικλέους ἐννοοῦμεν τὴν λαμπροτέτην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας καὶ δλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη.—[¶]Η πρὸ τοῦ δον αἰῶνος Ἑλληνικὴ τέχνη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην περίοδον, γῇ δποία λέγεται **ἀρχαϊκή**. Τὰ ἔργα τῆς τέχνης, τὰ δποία ἔχομεν σήμερον ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην περίοδον δεικνύουν δτι οἱ καλλιτέχναι ἦσαν ἀκόμη ἀπειροι. Οἱ κίονες τῶν ναῶν εἰναι πολὺ κοντοί, τὰ δὲ ἀγάλματα δὲν εἰναι ἔξειργασμένα μὲ ἐλευθερίαν. Οἱ πόδες καὶ αἱ χειρες εἰναι κολλημέναι εἰς τὸ σῶμα, ὅπως εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ ἀγάλματα. Ολίγον κατ’ δληγον γῇ τέχνη ἥρχισε νὰ προσδεύῃ καὶ ἀμέσως μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἥρχισε ν ἀναπτύσσεται μὲ δρμήν καὶ ἔφθασεν εἰς ὑψίστην τελεότητα. Λαμπρότατον δὲ κέντρον τῆς τέχνης ἔγιναν αἱ Ἀθήναι.

Ο στολισμὸς τῶν Ἀθηνῶν.—Αἱ Ἀθήναι ἦσαν τὸν κακὸν ἐκείνην ως γῇ πρωτεύουσα δλης τῆς Ἑλλάδος. Διὸ τοῦτο δ μέγις Περικλῆς ἥθελησε νὰ τὴν στολίσῃ μὲ μεγαλοπρεπῆ κτίρια καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης ως πραγματικὴν πρωτεύουσαν ἐνδε μεγάλου κράτους. Ἐξώδευσε μεγάλα ποσὰ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα, ἀλλ’ ἀφ’ ἐνδε μὲν ἔδωκεν ἔργασίαν εἰς τοὺς πτωχούς, ἀφ’ ἐτέρου δὲ ἀνήγειρεν εἰς τὸν τόπον του μνημεῖα, τῶν δποίων τὰ ἔρείπια κινοῦν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Καρμίκα ποτὲ πόλις εἰς τὸν κόσμον δὲν ἐστολίσθη μὲ ὥραιότερα οἰκοδομήματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Ο ἀρχαῖος Ἀθηναῖος ἔβγαινεν ἀπὸ τὸ πτωχικόν του σπίτι, ἔβλεπε τὰ ὥραια ἐκείνα μνημεῖα καὶ ἦτο ὑπερήφανος, διότι ὅλα τοῦ ἀνηκον. «Οτε ἥρχισαν αἱ μεγάλαι ἔργασίαι, παρεπονέθησαν οἱ Ἀθηναῖοι δτι ἔξοδεύονται πολλὰ χρήματα. Τότε δ Περικλῆς εἶπεν εἰς τὸν λαόν. «Θὰ πληρώσω ἐγὼ τὰς δικαίας, ἀλλὰ δέκαιον εἴγαι νὰ γράψω τὸ ιδικόν μου δνομα ἐπάνω εἰς τὰ μνημεῖα. Αμέσως οἱ

Αθηγαῖοι τοῦ ἐφώναξαν νὰ παίρνῃ ἡσα χρήματα θέλει: ἀπὸ τὸ ὅν· μόσιον ταμεῖον.

Οἱ ναοί.— Ὁ σπουδαιότερος στολισμὸς τῆς πόλεως καὶ τὰ ὥραιότερα οἰκοδομήματα ἦσαν οἱ ναοὶ τῶν θεῶν. Οἱ Ἑλληνες ἐφρόντιζον νὰ κτίζουν τοὺς ναοὺς των εἰς ὑψηλὰ μέρη, διὰ νὰ εἰναι ἐμφανεῖς. Ἐκαμναν μάλιστα κάτω μίαν πλατείαν βάσιν, ἢ ὅποια ἐλέγετο **κρηπίδωμα**, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐκτίζετο ὁ ναός. Διὰ νὸ ἀναβοῦν ἀνήρχοντο μερικάς βαθμίδας.

Τὸ σχέδιον τῶν ναῶν ἦτο παραλληλόγραμμον. Τριγύρω εἶχον στρογγυλὰς στήλας, αἱ ὅποιαι λέγονται **κίονες** (κολῶνες), καὶ τότε δὲ ναὸς ἐλέγετο **περίπτερος** ἢ **περίστυλος**. Οἱ κίονες δὲν ἦσαν ὄλοστρόγγυλοι, ἀλλ᾽ εἶχον αὐλακας καθ' ὅλον τὸ ὑψος, αἱ ὅποιαι λέγονται **ραβδώσεις**. Μερικοὶ ναοὶ ἐτρυγυρίζοντο ἀπὸ δύο σειρὰς κιόνων. Ἡ εἰσοδος τοῦ ναοῦ ἐλέγετο **πρόναος**, εἰς τὸ κέντρον ἦτο τὸ κύριον μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ ὅποιον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ δωμάτιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐλέγετο κυρίως **ναὸς** ἢ **σηκός**. Εἰς τὸ μέσον τοῦ σηκοῦ ἐδρύετο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ **στρόφιδομος**, ὃπου ἐψυλάσσετο ὁ θησαυρός, τὸν ὅποιον ἀπετέλουν τὰ δῶρα καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν.

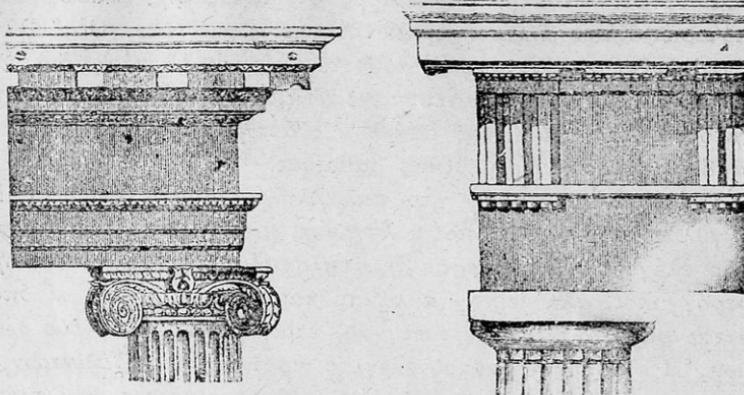
Οἱ τρεῖς ρυθμοί.— Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς ναὸς ἐκτίζετο συμφώνως πρὸς μερικοὺς κανόνας, οἱ ὅποιαι λέγονται **ρυθμοί**. Ἐκανονίζετο δὲ ὁ ρυθμὸς ἐνὸς ναοῦ ἀπὸ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἦσαν κατεσκευασμένοι οἱ κίονες, καὶ ὁ ρυθμὸς ἐλέγεται **Δωρικός**, **Ιωνικός**, **Κορινθιακός**. Ὁ ρυθμὸς τοῦ ναοῦ ὅριζεται ἀπὸ τοὺς κίονας, διότι οἱ κίονες εἶναι ὁ σπουδαιότερος στολισμός.

1) Ὁ **Δωρικὸς κίων** στηρίζεται ἀπὸ εὐθείας εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸ κιονόκρανον (τὸ κεφαλοκόλωνο) εἶναι πολὺ ἀπλοῦν. Οἱ σπουδαιότεροι ναοὶ Δωρικοῦ ρυθμοῦ σώζονται εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰναι τὸ **Θησεῖον** καὶ ὁ **Παρθενών**. Ὁ Δωρικὸς ρυθμὸς εἶναι ἀπλοὺς καὶ αὐστηρός, σύμφωνος μὲ τὸν χαρακτῆρα τῶν Δωριέων.

2) Ὁ **Ιωνικὸς κίων** εἶναι πολὺ λεπτότερος ἀπὸ τὸν Δωρικόν, στηρίζεται δὲ ἐπάνω εἰς μίαν βάσιν καὶ τὸ κιονόκρανον στολίζεται μὲ διάφορα κοσμήματα. Οἱ σπουδαιότεροι Ιωνικοὶ ναοὶ εἶναι πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ **Ἐρέχθειον** καὶ ὁ ναὸς τῆς **Ἀπιέρον Νίης**.

3) Ὁ δὲ **Κορινθιακὸς κίων** ἔχει κιονόκρανον ἀκόμη, πλου-

σιώτερον, τὸ ὄποιον παριστάνει τὸ φυτὸν ἀκανθῶν. Τοιούτους κίονας ἔχει δέ μέγας ναὸς τοῦ Ὄλυμπίου Διὸς εἰς τὰς Ἀθήνας,

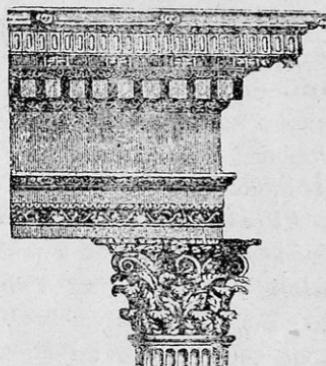

Ο Ιωνικὸς κίων

“Ητο λεπτός καὶ μὲ κομψὰ κοσμήματα

Ο Δωρικὸς κίων

“Ητο ἀπλοῦς καὶ χωρίς κοσμήματα

Ο Κορινθιακὸς κίων.

“Εδημιουργήθη μετὰ τοὺς δύο πρώτους.

Εἶχε πλουσίαν διακόσμησιν ἀπὸ φύλλα ἀκάνθης.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις.— Αἱ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχον ἀπλάξ οἰκίας, στενάς ὁδούς, ἀλλ᾽ ἡσαν ὅλαι στολισμέναι μὲ δωραῖα δημόσια κτίρια, ἵδιως μὲ ναοὺς καὶ μὲ ἀγάλματα. Ἰδιαιτέρως δύο μέρη τῆς πόλεως ἦσαν τὰ μᾶλλον περιποιημένα, ἡ **Ἀκρό-**

πολίς καὶ ἡ Ἀγορά. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἦσαν τὰ ἱερὰ τῶν θεῶν. Εἰς δὲ τὴν Ἀγορὰν ἐγίνοντο αἱ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ. Ἄλλὰ καὶ τὰ θέατρα, αἱ πλατεῖαι, ἀκόμη καὶ αἱ μεγάλαι δόδοι ἦσαν στολισμέναι μὲν ωραῖα ἀγάλματα καὶ σῆλα ἔργα τέχνης.

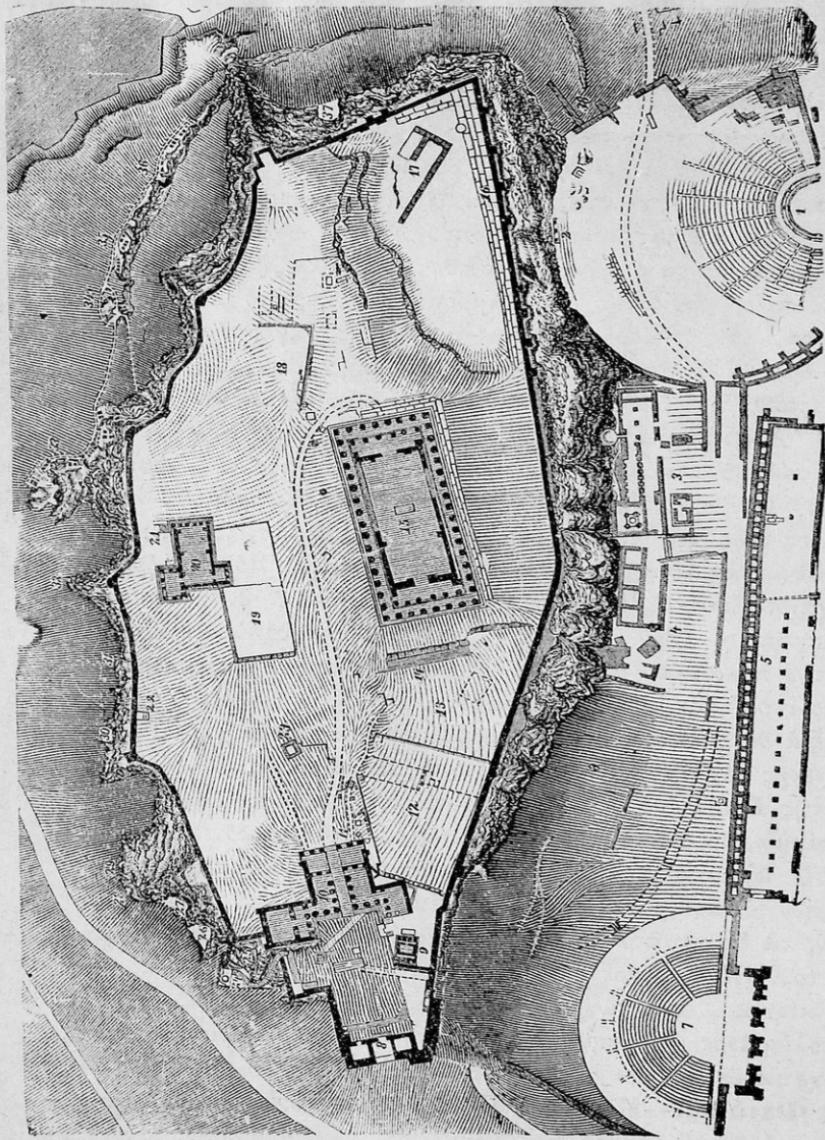
Οἱ παλαιοὶ ναοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶχον καὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Γώρα, συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους, αἱ Ἀθῆναι ἐστόλισθησαν μὲ μεγαλοπρεπέστατα κτίρια. Ὡραιότατα μέρη τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἡ **Κεραμεικός**, ὅπου ἦτο τὸ νεκροταφεῖον, καὶ ἡ **Ἀκαδημία**, ὅπου ἐπήγαιναν οἱ σοφοὶ καὶ συγεζήτουν.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο τὸ **Διονυσιακὸν Θέατρον**, τοῦ δποίου σώζονται ἀκόμη ἔως σήμερον τὰ ἔρείπια. Ἱδίως ὅμως ἔνα τόπον ἥθελησεν ὁ Περικλῆς νὰ ἀναδείξῃ μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἱερώτατον, τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἡ Ἀκρόπολις.— Δεξιά, καθὼς ἀναβαίνομεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, σώζεται ἀκόμη ἐν μικρὸν μνημεῖον, ὃ γαδὸς τῆς **Ἀπτέρου Νίκης**. Ὅταν ἀναβῶμεν διὰ νὰ εἰσέλθωμεν, διερχόμεθα ἀπὸ ἐν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον, τὸ δποίον ἔχρησίμευεν ὡς εἰσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ διὰ τοῦτο λέγεται **Προπύλαια**. Μόλις ἐξήρχοντο οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ τὰ Προπύλαια ἔβλεπον ἀριστερὰ ἐν κολοσσαῖον ἀγαλμα ἀπὸ χαλκόν, τὸ δποίον παρίστανε τὴν **Ἀθηνᾶν Πρόμαχον**, τὴν πολιούχον θεὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπισθεν ἦτο ὁ κομψότατος **Ιωνικὸς ναός**, τὸ **Ἐρεχθίειον**.

Δεξιὰ δὲ βλέπομεν μὲ θαυμασμὸν τὸ ὠραιότερον μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Εἶναι δὲ τοῦτο ὁ **Παρθενών**, ὃ γαδὸς πρὸς τιμὴν τῆς **Παρθένου** Ἀθηνᾶς. Ποτὲ εἰς τὸν κόσμον δὲν ἐκτίσθη οἰκοδόμημα, τὸ δποίον νὰ δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὸν Παρθενώνα κατὰ τὴν ὠραιότητα, τὴν ἀρμογίαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Οἱ Παρθενῶν ἐκτίσθη ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἰκτίνον καὶ Καλλικράτην, τὰ δὲ γλυπτὰ αὐτοῦ ἔγιναν ἀπὸ τὸν Φειδίαν καὶ τοὺς μαθητάς του. Εἶχε μῆκος ἑκατὸν ποδῶν, καὶ περιεβάλλετο ἀπὸ Δωρικοὺς κίονας. Ἀνω τῶν κιόνων καὶ τῶν τοίχων, ὑπὸ τὴν στέγην, ἦτο στολισμένος μὲ θαυμάσια γλυπτά, τὰ δποῖα παρίστανον μύθους σχετικούς μὲ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὰς Ἀθῆνας.

Ο Φειδίας.— Μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἡ Ἑλληνικὴ γλυπτικὴ ἐφθασεν εἰς τὸ κορύφωμα τῆς τελειοποιήσεως αὐτῆς. Ἱδίως εἰς τὰς Ἀθῆνας ἤκμασαν οἱ λαμπρότεροι γλύπται. Οἱ σπου-

H' Ακρόπολις (σχέδιον). — 1. Τέλειον ναοί της θέατρου. — 7. Το θέατρον Ηραίων τοῦ Ἀττικοῦ.

8. Ή στοάς εἰς τὴν Αρρύποιν. — 9. Ο ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης. — 10. Τὰ Προπύλαια. — 13. Τὸ Παρθενώνα. — 23. Η οὔσες τῆς Προσώπου Ἀθηνᾶς.

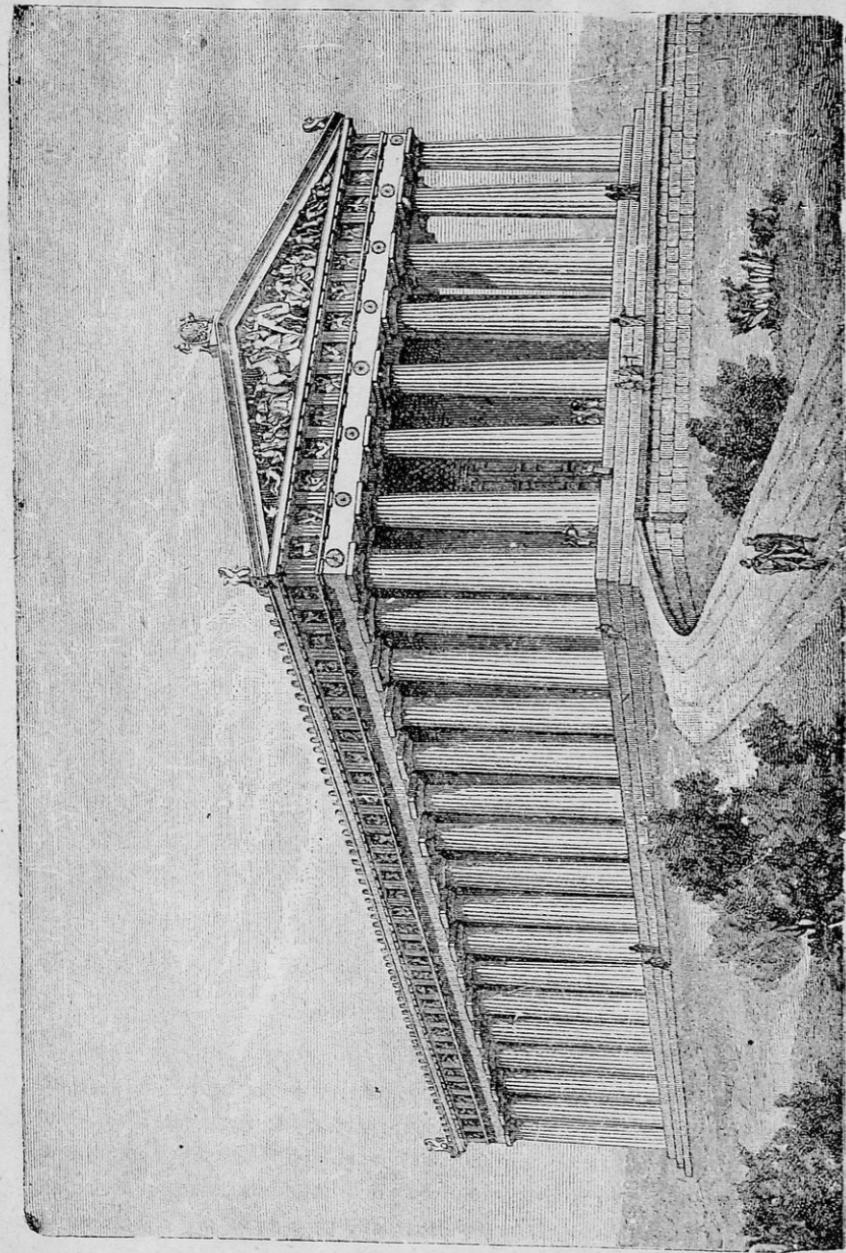
δαιότεροι ήσαν ὁ **Πολύκλειτος** ἀπὸ τὸ Ἀργος, ὁ **Μύρων** Ἀθηναῖος, ὁ λαμπρότατος δὲ ἐξ ὅλων ὁ **Φειδίας**, εἰς τὸν δόποιον ὁ **Περικλῆς** εἶχεν ἀναθέσει τὴν διεύθυνσιν τῶν ἔργασιῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι καλλιτέχναι, ἀρχιτέκτονες, γλύπται, πολυάριθμοι τεχνῖται εἰργάζοντο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὥπο τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φειδίου μὲν μεγάλην δραστηριότητα.

Τὰ θαυμαῖσμα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔργα τοῦ Φειδίου ήσαν, εἰς τὸν σηκόν τοῦ Παρθενῶνος, τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς καὶ ὁ Ὁλύμπιος Ζεὺς εἰς τὴν Ὁλυμπίαν. Ἡ **Παρθένος Ἀθηνᾶ** ἦτο κατεσκευασμένη ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀπὸ ὅστοῦν ἐλέφαντος. Ἡ θεὰ ἐκράτει εἰς τὴν δεξιὰν χειρα μίαν **Νίκην**, εἰς δὲ τὴν ἄριστερὰν τὴν ἀσπίδα. Οἱ δύφθαλμοὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἦσαν ἀπὸ πολυτίμους λίθους, τὰ δὲ γυμνὰ μέρη ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἐλεφαντοστοῦν. Ὁ δὲ **Ολύμπιος Ζεὺς** ἦτο ἀκόμη θαυμασιώτερος, ἔθεωρείτο δυστυχής, δστις δὲν τὸν ἔβλεπε πρὶν ἀποθάνη. Ὁ μέγας θεὸς παριστάνετο καθήμενος ἐπὶ θρόνου, διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκράτει τὴν **Νίκην** πτερωτήν, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸ σκῆπτρον. Τὸ δὲ πρόσωπόν του ἐξέφραζεν ἡρεμού μεγαλοπρέπειαν.

Τὰ θαυμάσια ταῦτα ἀγάλματα δὲν ὑπάρχουν σήμερον. Ἀλλὰ διεσώθησαν μερικὰ γλυπτὰ ἀπὸ ὅσα ἐξετέλεσεν ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ του. Τὰ ἀετώματα τοῦ Παρθενῶνος παρίστανον, τὸ ἐν τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς; τὸ ἄλλο τὴν ἔριδα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδώνος. Εἰς δὲ τὴν λεγομένην ζωοφόρου εἰς τὸ ἀνω μέρος τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, παριστάνετο γῆ περίφημος πομπὴ τῶν **Παναθηναίων**. Οὐδέποτε εἰς τὸν κόσμον

Ἡ **Παρθένος Ἀθηνᾶ**. — Τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Φειδία εἰς τὸν Παρθενῶνα (ἀναπαράστασις).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο Παρθενών (ἀνταπάστατος).

ἐξετελέσθησαν παρόμοια ἔργα μὲ τόσην ἀνυπέρβλητον τελειότητα.

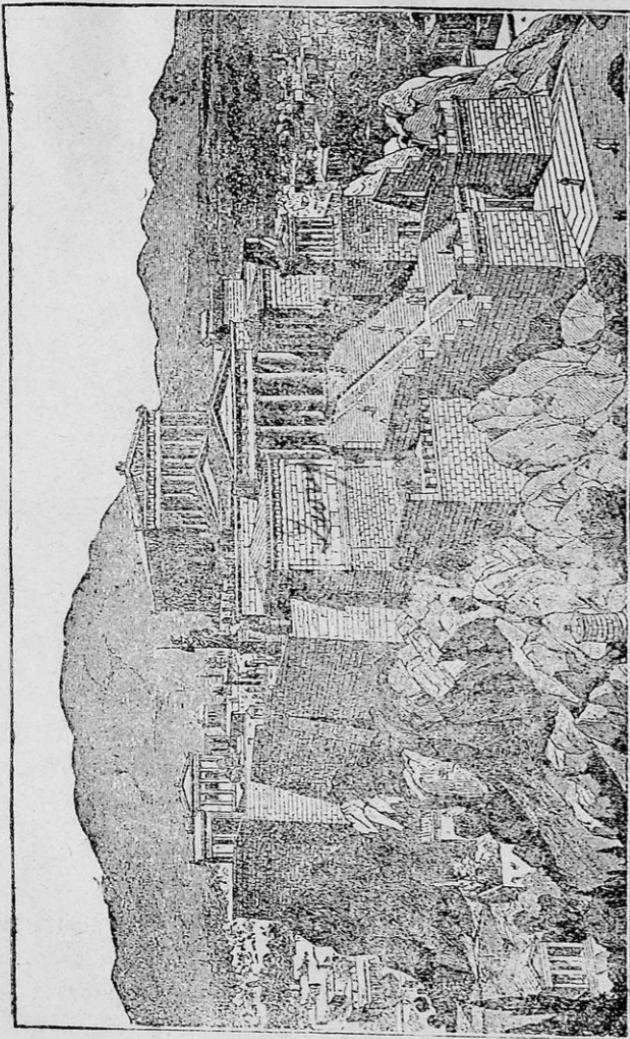
Ἡ ώραιότης τῶν Ἀθηνῶν.—Τιπήροχον καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ώραῖοι ναοὶ καὶ ώραια ἀγάλματα. Ἀλλὰ πουθενά εἰς τὸν κόσμον δὲν ὑπῆρξεν, οὔτε θάνπάρξῃ ποτέ, ἐν σύνολον μνημείων, τὸ ὅποιον γὰρ διμοιάζει μὲ τὴν Ἀκρόπολιν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ἔλαμπον εἰς τὸν καθαρὸν οὐ-

Ἐπιτύμβιος στήλη εἰς τὸν Κεραμεικόν.—Ἡ ἐπιγραφὴ λάγει: «Δεξέλεως»
x. λ. π.

ρανὸν τῆς Ἀττικῆς τὰ ὑπέροχα ἀγάλματα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πολυκλείτου, εἰς δὲ τὴν **Ποικίλην στοάν** ἔθαύμαζον οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ώραιας ζωγραφίας, ὥπως εἰς τὸν Κεραμεικὸν τὰ ώραια ἀνάγλυφα, τὰ ὅποια ἐνθύμιζον τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων καὶ τῶν πατέρων των. Ἐπίσης εἰς καρμίλαν ἄλλην πόλιν δὲν ἐγίνοντο τόσον λαμπραὶ καὶ φαιδραὶ ἑορταὶ ἐν μέσω τῆς ώραιας φύσεως. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, δτὶ ητο ὅλως διόλου ἀμόρφωτος ὁ ξυθρωπός,

H' Ακρόπολις. — Οποία γῆτο κατὰ τοὺς γερόνοις τῆς ἀκρίης (ἀναπαράστασις).

δόποιος δὲν ἐπήγαινεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ δόποιος δὲν θὰ γίθελε νὰ ζῇ εἰς αὐτὰς διαρκῶς.

Τὰ μνημεῖα.— "Αν καὶ ἐπέρασαν τόσοι αἰώνες καὶ ἔγιναν τόσαι καταστροφαί, σφίζονται καὶ σήμερον μερικοὶ ἀρχαῖοι ναοὶ ἡ λειψανα αὐτῶν. "Αν καὶ εἶναι κατεστραμμένα ἀπὸ τὸν χρόνον, δημως μᾶς ἐκπλήττουν διὰ τὴν ωραιότητα καὶ τὴν ἀρμονίαν των. Τὰ δυνομάζομεν **μνημεῖα**, τὰ θαυμάζομεν καὶ προσπαθοῦμεν νὰ τὰ διατηροῦμεν μὲ κάθε τρόπον. Τὰ ἀγάλματα, τὰ δόποια ἔγιναν τότε, εἶνε τὰ θαυμασιώτερα καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰ δόποια εἶδεν δύσμοις. "Οσα δὲ κατορθώγουν νὰ εύρουν μὲ τὰς ἀνασκαφὰς οἱ ἀρχαιολόγοι, τὰ φυλάττομεν μὲ μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τὰ μουσεῖα. Διότι μετὰ εἴκοσι καὶ περισσοτέρους αἰώνας καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν ἀνθρωπότης λαμδάνει ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην ἀθάνατα διδάγματα.

Αἱ ἑορταί.— Οἱ Ἀθηναῖοι ἥγαπων πολὺ τὰς ἑορτὰς πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν, συνετέλεσαν δὲ καὶ αὐταις διὰ νὰ δώσουν μεγάλην ὁθησιν εἰς τὴν τέχνην. Διὰ τὰς ἑορτάς των ἀφιέρωναν οἱ Ἀθηναῖοι μέγα μέρος τοῦ ἔτους (80 ἡμέρας), ἔδιδον μάλιστα χρήματα εἰς τους πτωχοὺς πολίτας διὰ νὰ δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ παρίστανται. Αἱ σπουδαιότεραι ἑορταὶ ἦσαν πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς τὰ **Παναθήναια**, πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου τὰ **Διονύσια** καὶ πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας τὰ **Ἐλευσίνια**.

Τὰ **Ἐλευσίνια** ἑωρτάζοντο εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐπήγαιναν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ πομπὴν διὰ νὰ ἑορτάσουν τὰ περίφημα μυστήρια. Τὰ δὲ **Διονύσια** ἦσαν φαιδραὶ ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου τὴν Βάνχου, δόποιος ἦτο δ θεὸς τοῦ οἴνου.

Τὰ Παναθήναια.— Η μεγαλοπρεπεστάτη ἑορτὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τοὺς **Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας**, ἦτο τὴν Ἀθηναϊκὴν ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ἔθινην σύτως εἰπεῖν ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην ἔγίνοντο παραστάσεις εἰς τὸ θέατρον καὶ διάφοροι ἀγῶνες. Τὴν δὲ τελευταίαν ἡμέραν ἔγίνετο μία θαυμασία παρέλασις. Ο λαὸς ἀνέδαινεν ἐν πομπῇ τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νῦν ἀφιερώσῃ εἰς τὸν ναὸν τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν δόποιον εἰχον κεντήσει νέαι τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν, καὶ μὲ τὸν δόποιον ἐσκεπάζετο τὸ χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τῆς ἀγαπητῆς θεᾶς τῶν Ἀθηναίων. Τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἔξεικόνισε μὲ οὐπέροχα ἀνάγλυφα ἢ Φειδίχις εἰς τὴν ζωοφόρον τοῦ Ηφαίσιου.

"**Ἄδ.** Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἑκδ.

14

φόρος αὗτη ἔχει μῆκος 160 μέτρων περίπου καὶ παριστάνει μὲν χάριν καὶ φυσικότητα δλας τὰς λεπτομερεῖας τῆς λαμπροτάτης ἔκεινης ἑορτής.

Ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων.—«Κατὰ τὴν ὥρισμένην ἡμέραν δλος ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν ιερὰν πομπήν. Διηγεύοντο βραδέως ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐν μέσῳ ὅμινων καὶ μουσικῆς αὐλοῦ καὶ λύρας. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ιερεῖς, ἐπειτα ἥρχοντο οἱ ὥραιοι τεροι γέροντες καὶ μετ' αὐτοὺς στεφανωμέναι μὲν ἀνθηὶ καὶ φέρουσαι.

Ἀθηναῖοι ἐπιτεῖς.

‘Απὸ τὴν ἐξαισίαν ζωοφόρου τοῦ Ηρακλενόνυν.

ἄγγεια γειατα μύρον αὶ εὐγενέστεραι παρθένοι—αὶ κανηφόροι λεγόμεναι, —αὶ πρεσβεῖαι τῶν συμμάχων πόλεων μὲν τὰ δῶρά των, οἱ μέτοικοι κρατοῦντες ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα χρυσοποιεῖται καὶ ἀργυροποιεῖται, οἱ ἔφηδοι πεζοὶ ἢ ἔφιπποι ἢ ἐπὶ ἀρμάτων, μακρὰ σειρὰ θυτῶν καὶ θυμάτων, τέλος δὲ λαὸς μὲν ἑορτάσματα ἐνδύματα. Ἡ ιερὰ τριήρης ἔφέρετο πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἶχεν ὃς ἴστιον τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν διποίον εἶχον κεντήσει νέαί κόραι τρεφόμεναι εἰς τὸ Ἐρέχθειον. Ἐπειτα ἀφῆρουν τὸ ἴστιον διὰ νὰ τὸ φέρουν εἰς τὴν θεάν καὶ ἡ ποιμῆπη ἀνέσθαινε τὴν κλιμακα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀφοῦ διῆρχοντο τὰ Προτύλαια ἐπήγανταν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Παρθενῷνος, διποὺ ἐγίνοντο αἱ θυσίαι τῶν ζῴων τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν θεάν. Ἐπειτα οἱ ιερεῖς καὶ οἱ ἀρχοντες εἰςήρχοντο εἰς τὸν σηκὸν τοῦ ναοῦ καὶ ἐσκέπαζον τὸ ἄγαλμα μὲ τὸν πέπλον» (κατὰ τὸν Rennai καὶ τὸν Taine).

Τὸ θέατρον.—Αἱ ἑορταὶ, αἱ ὄποιαι διεξήγοντο μὲν τόσην λαμπρότητα δχι μόνον τὴν τέχνην ὠφέλησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ποίησιν. Τὸ θέατρον ἐγεννήθη ἀπὸ τὰ Διογύσια, κατὰ τὰ δποῖα εἰς παλαιούς

χρόνους οι λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ἑορτὴν ἐσχημάτιζον χορὸν καὶ ἐτραγύφδουν γύρω εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλοι δὲ ἡσαν ὑποκριταί, οἱ δποῖοι παρίστανον διάφορα ἐπεισόδια ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Διονύσου. Εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ θέατρον ἔλαθε πολὺ μεγάλην σημαντικὴν εἰς τὸν δημόσιον βίον, ἔγινε δὲ ἡ σπουδαιοτάτη ἀναψυχὴ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν μορφωμένων τάξεων.

Τὸ ἀρχαῖον θέατρον, δὲν ὅμοιαζε μὲ τὸ σημερινόν. Εἰς τὰς Αθήνας σώζονται τὰ ἔρειπα τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, ὅπου παρίστανον τὰ δράματα οἱ μεγάλοι δραματικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα μέρη (ῶς εἰς τὴν Ἐπίδαυρον) σώζονται ἔρειπα. Δυνάμεθα λοιπὸν ν' ἀναπαραστήσωμεν τὸ θέατρον. Ἡτο ἀνοιτὸν χωρὶς στέγην καὶ ἔχωρει πολὺν κόσμον (τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν ἔχωρει 30.000 θεατάς, τῆς Ἐπίδαυρου 40.000). Εἶχε σχῆμα μικυκλίου, εἰς τὸ γηικυκλικὸν μέρος ἦσαν τὰ καθίσματα τῶν θεατῶν, τὰ δποῖα ἀνέδαινον πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τρόπον κλιμακωτόν. Εἰς ἡ κάτω μέρος ἦτο ἡ δοκῆστρα, ὅπου ἔχόρευεν ὁ χορός, δηλαδὴ ἄλλοι ὑποκριταὶ μαζί, οἱ δποῖοι ἔχόρευον καὶ ἐτραγύφδουν. Ἀπέντε δὲ ἦτο εἰς τοῖχος, δ ὅποιος ἐλέγετο σκηνή. Εμπρὸς εἰς τὴν κηγὴν ἔπαιζον οἱ ὑποκριταὶ τὰ διάφορα πρόσωπα, τοὺς θεοὺς καὶ οὓς γῆρας, καὶ ἔξετέλουν ἐπὶ τῆς σκηνῆς διαφόρους πράξεις αὐτῶν.

Οι μεγάλοι δραματικοὶ ποιηταί.— Τὸ δρᾶμα ἐδημιουργήθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔφθασε καὶ εἰς ἀνυπέρβλητον ὑψός. Αἱ φάρεις, αἱ δποῖαι παριστάνοντο εἰς τὸ θέατρον, λέγονται μὲ μίαν ἔνιν δρᾶμα, διότι οἱ ὑποκριταὶ δρᾶσιν ἐπὶ σκηνῆς. Διαιροῦνται καὶ κυρίως εἰς τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας. Εἰς τὰς τραγῳδίας παριστάνοντο πράξεις, αἱ δποῖαι προκαλοῦν τὸν φόδον ἢ τὸν οἴκτον τῶν θεατῶν, εἰς δὲ τὰς κωμῳδίας πράξεις, αἱ δποῖαι προκαλοῦν τὸν γένωντα, διότι ὁ ποιητὴς δεικνύει τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων.

Τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταὶ παρέστησαν τὰς τραγῳδίας τῶν τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, δ Ἄισχύλος, δ Σοφοκλῆς, δ Εὐπίδης. Διεδέχθησαν δὲ ἄλλήλους κατὰ σειράν, δ εἰς μετὰ τὸν Λιόν, καὶ ἐδίδαξαν ἀμέσως μετὰ τὰς γίκας τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ο Αἰσχύλος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ παραθῆτηνος καὶ τῆς Σαλαμίνος, δ δὲ Σοφοκλῆς καὶ δ Εὐριπίδης παγ σύγχρονοι τοῦ Ηερικλέους. Τὸ θέμα τῶν τραγῳδιῶν των εἶναι λιθερὰ ἐπεισόδια τῶν μυθικῶν γῆράων, τὰ δποῖα μὲ τόσην ὑφηλίγν

ποίησιν περιγράφουν, ώστε μετά διάστημα 2.500 ἔτῶν οἱ μεγάλοι ἔκεινοι Ἀθηναῖαι ποιηταὶ συγκινοῦν ἀκόμη τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν καὶ ἔγιναν ἡ ἀέναος πηγή, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἤντλησαν οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς ὅλων τῶν αἰώνων.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἥκμασε καὶ ἡ κωμῳδία, τὴν ὅποιαν ἔξυψωσεν ὁ Θαυμάσιος ποιητὴς Ἀριστοφάνης. Τότε ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ ἀλλα σπουδαιότατα πνευματικὰ δημιουργῆματα, ὅπως ἡ φιλοσοφία, ἡ ρητορική, ἡ ἴστορία, τὰ δρόπια ἔξακολουθοῦν ^ν ἀκμάζουν καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον, τὸν 4ον αἰώνα, καὶ διὰ τοῦτο θὰ κάμωμεν λόγον ὑστερώτερα.

*** Ο αἰώνων τοῦ Περικλέους.**—Ο Ηερικλῆς ἦτο ὁ φίλος καὶ ὁ προστάτης ὅλων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του.⁵ Ήτο στενῶς συνδεδεμένος μὲ τὸν μέγαν γλύπτην Φειδίαν, εἶχεν ως διδάσκαλον καὶ φίλον τὸν διάσημον φιλόσοφον Ἀναξαγόραν.

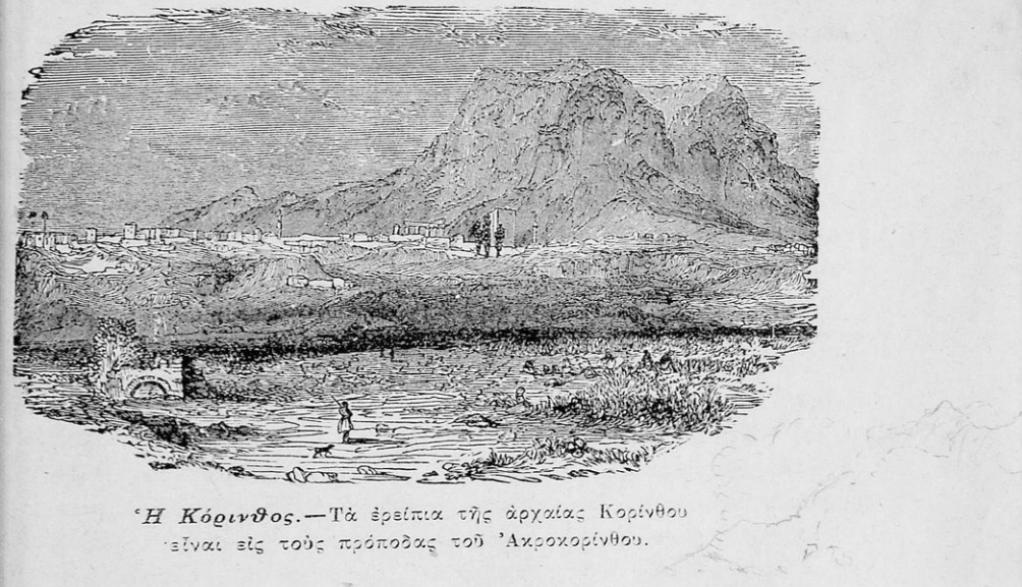
Ο δὲ οἶκος του ἦτο τὸ κέντρον, εἰς τὸ ὅποιον συνηθροίζοντες οἱ μεγάλοι ἀνδρες ὅχι μόνον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ περισσότεροι ἥρχοντο ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν κατὰς γήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἐλαμπον ἀκόμη τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Μεταξὺ δὲ ὅλων διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην μέροφωσίν της ἡ Ἀσπασία, ἡ ὅποια εἶχεν ἔλθει εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὲ τὴν Μίλητον. Εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς συνηθροίζοντο οἱ σοφοί, οἱ συγγραφεῖς, οἱ καλλιτέχναι καὶ αὐτὸς ὁ Ηερικλῆς, καὶ συνεζήτουν περὶ δλῶν τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ γράμματα, τὴν τέχνην, τὴν φιλοσοφίαν. Η Ἀσπασία, τὴν ὅποιαν ἔλαβε κατόπιν σύζυγον ὁ Ηερικλῆς, συνετέλεσε πολὺ καὶ αὐτὴ μὲ τὸ λεπτὸν πνεῦμα τῆς εἰς τὴν μεγάλην ἀνθησιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἡ ὅποια ἐλάμπρυνε τότε τὰς Ἀθήνας.

Τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὅποιον ἔζησεν ὁ Ηερικλῆς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔγιναν τὰ ὡραιότερα μνημεῖα, τὰ ὅποια ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον, τὰ ὡραιότερα ἀγάλματα, ἥκμασαν οἱ μεγαλύτεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι δτὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἡ μόρφωσίς τοῦ πνεύματος δὲν ἀνήκει μόνον εἰς δλίγους, ἀλλοὶ ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολίται ήσαν μορφωμένοι.⁶ Ολοι ηύχαριστοῦντο ^ν ἀκούουσιν ὡραῖα ποιήματα, νὰ βλέπουν ὡραῖα ἀγάλματα. Εἰς τὴν Ἀγορὰν ἤκουον μὲ τὰ ὡραῖα δράματα.⁷ Ο λαὸς ἦτο κριτής καὶ ἔδιδε τὸ βραβεῖον

εἰς τὸ καλύτερον δρᾶμα. Διὰ τοῦτο γί μεγάλη ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητος ώνομάσθη εἰς τὴν ἴστορίαν «αἱών τοῦ Περικλέους».

Τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν (κατὰ τὸν περίφημον Ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους).—«Τὸ πολίτευμα γῆμδν εἰναι τοιοῦτον, ὅστε δὲν ἔχομεν νὰ ζηλεύσωμεν τοὺς γείτονας γῆμδν ἔνεκα τῶν νόμων αὐτῶν, οὐδὲ μιμούμεθα αὐτούς, ἀλλ’ γῆμεῖς εἶμεθα παραδείγματα τῶν ἄλλων. Ὁνομάζεται δημοκρατία, διότι διαρκῆς ἀφορᾷ εἰς τὴν εὐθαιμονίαν τῶν πολλῶν, ὅγι εἰς τὴν τῶν ἔλεγχων.

Ἐφροντίσαμεν νὰ παράσχωμεν εἰς τὸ πνεῦμα γῆμδν πλείστας ἀναψυχᾶς τῶν αὐτῶν διὰ τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἀγώνων... Καὶ ἡ ἀνατροφὴ γῆμδν εἰναι

Ἡ Κόρινθος.—Τὰ ἔρειπα τῆς ἀρχαίας Κορίνθου
εἰναι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀκροκορίνθου.

οιαύτη, ὅστε, ἐν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐθὺς ἀπὸ τὴν παιδικήν γῆλικίαν ἀγωγούνται δι' ἐπιπόνου ἀσκήσεως ν' ἀπόκτησουν ἀνδρείαν, γῆμεῖς... εἶμεθα διάτοτε ἔτοιμοι νὰ δρμήσωμεν εἰς τοὺς αινδύνους...

Συγκεφαλαῖτν λοιπὸν λέγω διη γί πόλις αὐτὴ εἶνε ἐν γένει τῆς Ἑλλάδος διδάσκαλος... Ἐξ δὲν τῶν πόλεων μόνη αὐτὴ ἀποδεικνύεται διὰ τῶν φργῶν καθυπερτέρα τῆς φῆμης αὐτῆς... ποσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν κατηναγκάσαμεν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν γῆμετέραν τόλμην, πανταχοῦ δὲ ιδρύσαεν μνημεῖα ἀθίνατα τῶν εὔεργεσιῶν καὶ τῶν τιμωριῶν γῆμδν».

Σημ.—Ο ἀθάνατος Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Περικλέους, ἐκφωνηθεὶς πρὸς τιμὴν Ἀθηναίων φονευθέντων εἰς τὸν πόλεμον, εύρισκεται εἰς τὸν μέ-

γαν Ιστορικὸν Θουκυδίδην. — Εγκάθιμια δὲ ἐνθουσιαστικὰ πρὸς τὰς Ἀθήνας ἔχουν καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ Εὐρωπίδης εἰς τὸν "Ιωνα, ὁ Ἰοακράτης εἰς τὸν Πανηγυρικόν, εἰς τὸν Παναθηγαϊκὸν κ. λ. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ σύγχρονοι ήμῶν Ιστορικοὶ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς δὲν παύουν εἰς κάθε περίστασιν νὰ ἔχφράζουν τὸν θαυμασμὸν των πρὸς τὴν «ἀθάνατον πόλεων» (βλ. τὰς ἐκδοθείσας διμιλιας τῆς ὑπέρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος συσταθείσης ἐν Παρισίοις Ἐταιρείας, Ligue Francaise, La Grèce, 1908, κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431—404 π. Χ.).

“Οσον καιρὸν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡγωμένη, ὑπῆρξεν ἴσχυρὰ καὶ ἔνδοξος. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἀκριδῶς τῆς μεγάλης ἀκμῆς ἐπῆλθεν ἡ διαιρεσίς. Ἐζη ἀκόμη ὁ μέγας Ηεροκλῆς, ὅτε ἦναφε καταστρεπτικὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τότε αἱ παλαιαὶ χώραι τῆς Ἑλλάδος ἥρχισαν νὰ πίπτουν εἰς παρακμήν.

‘Ο μακρὸς οὗτος πόλεμος, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη **Πελοποννησιακὸς πόλεμος**, ἦτο κυρίως ἀγῶν μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηγῶν διὰ τὰ πρωτεῖα, διὰ τὴν ἡγεμονίαν, ὡς ἔλεγον, τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ σχεδὸν ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἄλλαι μὲν πόλεις ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι ὑπὲρ τῶν Ἀθηγῶν. Ο πόλεμος ἐξερράγη ὀλίγον χρόνον μετά τοὺς Ηεροικοὺς πολέμους (μόλις 18 ἔτη είχον περάσει), διήρκεσε δὲ εἰκοσιεπτὰ ἔτη, ὑπῆρξε πολὺ σκληρὸς πόλεμος καὶ ὀλέθριος διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν παρακμὴν τῶν Ἀθηγῶν καὶ τὴν ἔξασθένησιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διηγήθη εἰς μέγας ιστορικός, ὁ Ἀθηγαῖος **Θουκυδίδης**, τὰ τέλη δὲ αὐτοῦ ὁ ἐπίσης Ἀθηγαῖος **Ξενοφῶν**. Καὶ οἱ δύο ἥρχοι αὐτόπται μάρτυρες.

Αἱ δύο ἐχθρικαὶ δυνάμεις.—Αἱ μεγάλαι νίκαι τῶν Ἀθηγῶν καὶ ἡ λάρμψις, εἰς τὴν δύοιαν είχον φθάσει, διήγειραν τὴν ἀντιζηλίαν τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων. Ἐφοδοῦντο δὲ προσέτι μήπως αἱ Ἀθηγαῖοι κυριαρχήσουν ἐπὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὅποια, ὡς ἐνδομιζον, ἐπρεπε νὰ είναι ἐλευθέρα, δηλαδή, κάθε πόλις ἐπρεπε ν

ἀποτελῇ καὶ ἐν ἑλεύθερον Κράτος. Ἰδίως δὲ η Σπάρτη ἔβλεπε πάντοτε μὲν ζηλοτυπίαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχωρίσθη εἰς δύο συμμαχίας, εἰς δύο ἔχθρικὰ μέρη. Μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηνῶν ήσαν αἱ νῆσοι καὶ αἱ παράλιαι πόλεις δσαι ἀπετέλουν μέρος τῆς Συμμαχίας τῆς Δῆλου, δηλαδὴ τὸ Ἀθηναϊκὸν Κράτος. Μὲ τὴν Σπάρτην ήτο δλη η Πελοπόννησος (διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὡνομάσθη **Πελοποννησιακὸς**) καὶ μερικὰ Κράτη τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, τὸ σπουδαιότερον ήσαν αἱ Θῆραι. Μὲ τὰς Ἀθηναῖς δηλαδὴ ήσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, αἱ δποῖαι εἰχον ώς πολίτευμα τὴν δημοκρατίαν, μὲ τὴν Σπάρτην δὲ αἱ Δωρικαὶ πόλεις, αἱ δποῖαι ἐκυδεργώντο ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Αἱ Ἀθηναῖς εἰχον πολλὰ χρήματα, μέγαν στόλον, καὶ η κυριαρχία των ἐξετείνετο εἰς δλα τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου πελάγους. Ἄλλος η Σπάρτη πάλιν εἰχεν ἀπαραμίλλους πολεμιστές. «Τούτου τοῦ πολέμου, λέγει δ Θουκυδίδης, τὸ μῆκος ὑπῆρξε μέγα καὶ συνέδησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα κακά, δσα οὐδέποτε ἀλλοτε εἰχον συμβῆ. Διότι ποτὲ δὲν ἥρημάθησαν τόσαι πόλεις, οὔτε τόσοι φόνοι ἀνθρώπων ἔγιναν, συνέδησαν δὲ καὶ σεισμοὶ μεγάλοι καὶ ἐκλεψεις ηλίου καὶ ξηρασίαι καὶ λιμοὶ καὶ λοιμώδης νόσος. Ὁλη δὲ η Ἑλλὰς ἔγινεν ἀνάστατος, ἀφοῦ αἱ δύο πρώται πόλεις, ἥρχοντα εἰς ἀγῶνα».

Ο πόλεμος ὡνομάσθη Πελοποννησιακός, ἄλλος ήτο ὁ πόλεμος εἰς τὸν δποῖον ἔλαθε μέρος δλη η Ἑλλάς. Δὲν διεξήχθη δὲ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἄλλος εἰς πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰς τὴν Βοιωτίαν, εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Αἱ αἰτίαι τοῦ πολέμου.—Η ἀληθεστάτη αἰτία τοῦ πολέμου (πρόφασις), η δποία δμως δὲν ώμολογεῖτο, ητο. ώς λέγει δ Θουκυδίδης, ὁ φόδος, τὸν δποῖον παρείχον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δποῖοι εἰχον γίνει πολὺ μεγάλοι. Ἅλλος εἰς τὸ φανερὸν ἐδόθησαν διάφοροι αἰτίαι. Η σπουδαιοτέρα ητο δτι αἱ Ἀθηναῖς ἀνεμίχθησαν εἰς μίκην ἔριδα μεταξὺ τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Κορίνθου. Η Κέρκυρα, η δποία ητο ἀποικία τῶν Κορινθίων, ἔλαθε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς μητροπόλεως κύτης. Αἱ Ἀθηναῖς αἱ δποῖαι ἐθεώρουν τὴν Κόρινθον ώς ἀντίπαλόν των εἰς τὸ ἐμπρότιον ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τοὺς Κερκυραίους ἐναντίον τῶν Κορινθίων, εὑρισκον δὲ οὔτως εὐκαιρίαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἔξουσίαν των κατ-

εις τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Οἱ Κορίνθιοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δποῖοι ἦσαν σύμμαχοί των, καὶ οὕτως ἤρχισεν ὁ πόλεμος (431 π. Χ.).

Αἱ περίοδοι τοῦ πολέμου.—[°]Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην, ἡ δποῖα λέγεται δεκαετής ή Ἀρχιδάμειος πόλεμος (431—421), τὰ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα ἔμειναν ἴσοπαλα καὶ ἡ θέσις τῶν δύο πρωτεουσῶν πόλεων, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, δὲν μετεβλήθη. Η δευτέρα περίοδος ὑπῆρξε πολὺ καταστρεπτική, διότι ὁ ἄγρων διεξήχθη μὲν πάθος καὶ μὲ σκληρότητα καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἐμπόλεμα μέρη. Ἐκαμψαν δὲ αἱ Ἀθῆναι μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν ἐγαντίον τῆς Σικελίας, εἰς τὴν δποῖαν ἔχασαν τὰς σπουδαιοτέρας δυνάμεις αὐτῶν. Τέλος κατὰ τὴν τρίτην περίοδον, τὸν Δεκαεικὸν πόλεμον (413—404), αἱ Ἀθῆναι ἐνικήθησαν, ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔλαβεν αὐτὴν ἡ Σπάρτη.

Ω δεκαετής πόλεμος.—[°]Ο πόλεμος ἤρχισε τὸ ἔαρ τοῦ 431. Η πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου ἔφερε κατ' ἀρχὰς πολὰς βλάβας εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Η ναυτικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν εἶχε φθάσει εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ εἴναι ὑπερτέρα ἀπὸ τὴν δύναμιν δλῶν τῶν ἀλλῶν Ἐλληνικῶν πόλεων συνηγωμένων. Ἀλλὰ κατὰ ἔηράν αἱ Ἀθηναίοις ἤσαν ἀδύνατοι. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου νὰ προχωρῇ ὁ Σπαρτιατικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀρχιδάμον ἔως τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν. Ο Περικλῆς τὸ εἶχε προτίθει, καὶ μὲ τὴν συνήθη ἐπιδολήν του εἶχε καταρθώσει νὰ πείσῃ δλους τοὺς χωρικούς, καὶ δους ἔμενον ἔξω, νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν πόλιν των, μέσα εἰς τὰ Μακρὰ τείχη.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπήγαιναν καθ' ἔκαστον ἔτος τὴν ἀνοιξίν μὲ τὸν στρατὸν των καὶ ἐλεγχότουν τὴν Ἀττικήν, ἔκοπτον τὰ δένδρα, κατέστρεφον τὰ σπαρτά καὶ τὰ γεννήματα, ἐφόνευον τοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Ἀθηναίοις ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸν λιμένα μὲ τὸν ἰσχυρὸν στόλον των καὶ ἐπήγαιναν νὰ λεηλατοῦν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Ω λοιμὸς καὶ ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους.—[°]Αλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον μαζευθῆ πάρα πολλοὶ ἀνθρωποί ἔνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀπὸ τὸν μέγαν συγωστισμὸν ἐπῆλθε μία φοιερὰ ἀρρώστεια, εἰς μέγχες λοιμός. Πλήθος ἀνθρώπων ἀπέ-

θανεν ἀπὸ τὸν λοιμὸν, ὅσοι πάλιν ἐσώθησαν ἔχασαν τὸ θάρρος τῶν. Ὁ λαὸς ἥρχισε νὰ φωνάζῃ ἐναντίον τοῦ Περικλέους, ἀλλ᾽ ὁ μέγας ἀνὴρ ἔδιδεν εἰς βλους θάρρος. Ἐπαύθον ὅμως τὴν μεγάλην συμφορὰν αἱ Ἀθῆναι νὰ χάσουν ἡπὸ τὸν λοιμὸν καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν Περικλῆν (429).

Ἄλλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηρκολούθησαν ἀκόμη τὸν πόλεμον μὲ θάρρος. Δὲν είχον ὅμως πλέον καλοὺς δῦνηγούς, διότι οἱ ρήτορες τῆς Ἀγορᾶς, βπως ἐ **Κλέων**, μετεβλήθησαν εἰς δημιαργούς, καὶ ἀντὶ νὰ συμβουλεύουν τὰ πρέποντα ἐκολάκευον τὸν λαόν. Ὁ Κλέων παρεκίνει τοὺς συμπολίτας του εἰς πόλεμον μέχρις ἐσχάτων, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ὑπερίσχυσεν ὁ φιλοπόλεμος Βρασίδας. Τότε δὲ πόλεμος ἔγινε πολὺ καταστρεπτικός. Αἱ Πλαταιαί, αἱ δυοῖς ήσαν φιλικὴ πόλις τῶν Ἀθηναίων, μετὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ἀποίαν εἰχον δώσει εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν των Θηραίων. Αἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν πόλεις ἥρχισαν νὰ κάρμνουν ἀποστασίας. Ἄλλος ἐν τολμηρὸν κατόρθωμα όντως ἦταν Ἀθηναῖος. Ὁ στόλος των, δὲ ποιοῖς περιέπλεε τὴν Πελοπόννησον πρὸς λεηλασίαν, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Ηύλον. Καὶ ἡ Σπάρτη ὅμως μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐκυρίευσεν ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων. Στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ὁ γενναῖος Βρασίδας, δὲ ποιοῖς ὀνομάσθη δὲ Ἀχιλλεὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐναντίον τοῦ Βρασίδα ἔστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Κλέωνα, εἰς μίαν δὲ μάχην ἐφρευέθησαν καὶ οἱ δύο. Ὁ θάνατος τοῦ Κλέωνος καὶ τοῦ Βρασίδα ηὔκόλυνε τοὺς φίλους τῆς εἰρήνης. Ὁ συνετὸς Ἀθηναῖος Νικίας διεπραγματεύθη μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν εἰρήνην διὰ πεντήκοντα ἔτη. Ἡ εἰρήνη ἐκυρώθη διὸ ὅρκων καὶ αἱ δύο πόλεις ὑπεχρεούντο γε ἀποδώσουν τὰς κατακήσεις καὶ τοὺς αἰχμαλώτους των (421).

὾ Αλκιβιάδης.—Κατέκεινον τὸν χρόνον εἰς τὰς Ἀθῆνας ἦτο ἄγαπητὸς εἰς εὐγενῆς νέος, δὲ ἀνεψιός τοῦ Περικλέους Ἀλκιβιάδης. Ὅτος ὁ ὠραιότερος καὶ ὁ πλουσιώτερος ἀπὸ τοὺς Ἀθηναῖος, ἦτο προικισμένος μὲ μεγάλην εὐφυΐαν, μὲ εὐγλωττίαν καὶ μὲ θάρρος, τὰ χαρίσματα δὲ αὐτὰ προσείλχουν τὸν Ἀθηναῖον λαόν. Ἡθελει νὰ λάθῃ δύναμιν μεγάλην, βπως δὲ θεῖος του ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν σύνεσιν καὶ τὴν σοδαρότητα ἔκεινου. Μὲ τὰ σωματικὰ ὅμως καὶ πγευματικὰ χαρίσματά του ἐξήσκησεν

δος Ἀλκιδιάδης τόσην μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε, ἀν καὶ ἐπεσώρευσε μεγάλα κακὰ εἰς αὐτούς, ὅμως δὲν ἔπαιχαν νὰ τὸν θαυμάζουν.

Ἡ φιλοδοξία τοῦ Ἀλκιδιάδου τὸν ἔκαμνε νὰ μὴ ἡσυχάζῃ ποτὲ καὶ νὰ δινειρεύεται πάντοτε μεγάλα σχέδια. Οὕτω κατώρθωσε καὶ ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κάμουν μίαν μακρινὴν ἐκστρατείαν διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν μεγάλην νῆσον Σικελίαν. Τότε θὰ ἐλάμβανον τὴν δύναμιν νὰ νικήσουν καὶ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀπὸ τὴν Σικελίαν θὰ ἐπήγγαιναν νὰ κατακτήσουν τὰς χώρας τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, τὸ Κράτος αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἔξετείνετο εἰς 8λον τὸ Αιγαῖον πέλαγος, θὰ ἔξετείνετο καὶ εἰς τὴν Δύσιν, θὰ ἔφθανεν ἕως τὰς Ἡρακλείους στήλας, δηλαδὴ ἕως τὸ σημερινὸν Γιρβαλτάρ. Τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πλούτος τῆς πόλεως θὰ ηὔξαναν ὑπερβολικά, καὶ αἱ Ἀθῆναι θὰ ἔγινοντο πρωτεύουσα ἐνὸς μεγάλου Κράτους, πρωτεύουσα ὅλων τῶν Ἑλλήνων. "Ολα κατὰ προσείλκυσαν καὶ ἐνθουσίασαν τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἐφάνησαν ὡς κατορθωτὰ καὶ ὡς συνέχεια τῆς πολιτικῆς τοῦ Πειραιέους, ἡ μακρινὴ ἐκστρατεία ἀπεφασίσθη καὶ ἐψήφισθησαν μεγάλαι πολεμικαὶ παρασκευαί.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας (415—413).— Οἱ Ἀθηναῖοι εὗρον ἀφορμὴν τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Σικελίας, διο, ὡς καὶ ἐν Ἑλλαδὶ, αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις εὑρίσκοντο εἰς ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Δωρικῶν. Ἡ μεγάλη πόλις Συρακοῦσσαι ἐσχεδίαζε νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Σικελίαν, νὰ λάθῃ δηλαδὴ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Δύσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς διχογοίας αὐτάς, καὶ ἀνεμίχθησαν ὡς σύμμαχοι τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὰς Συρακούσσας πόλεων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμψαν μεγάλας προετοιμασίας ναυτικᾶς καὶ πεζικᾶς. Ποτὲ τόσον λαμπρὸς στόλος καὶ στρατὸς δὲν εἶχεν ἐκκινήσει ἀπὸ Ἑλληνικὴν πόλιν. 134 τριήρεις, πάμπολλα μεταγωγικὰ πλοῖα καὶ 30.000 πολεμισταὶ ἀνεῳγόρησαν εἰς τὴν Σικελίαν ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. "Ολος ὁ λαὸς παρηκολούθησε μὲ τρελλὸν ἐγκαυσιασμὸν τὴν ἀναχώρησιν διὰ τὴν μακρινὴν κατάκτησιν (415), ἢ δποία θὰ ἔφερε πλούτη καὶ δύναμιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ δποία θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν πόλιν τῶν τὴν ἡγεμονίαν ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ἀνεδείχθησαν αὐτὸς ὁ Ἀλκιδιάδης, ἡ Νικίας καὶ ὁ Λάρμαχος. "Αλλ' ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν Σικελίαν,

καὶ μόλις ἡρχισαν νὰ βάλλουν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ πολεμικὰ σχέδια, ἔρχεται διαταγὴ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ν' ἀπολογηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν ὅτι διέπραξε μίαν πρᾶξιν ἀσεβείας. Τὸν κατηγόρουν ὅτι εἶχε θραύσει ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς Ἐρμαῖς, δηλαδὴ τὰ ἀγάλματα τοῦ θεοῦ Ἐρμοῦ, τὰ ὄποια ἦσαν εἰς τὰς δόδοις καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους τῶν Ἀθηγῶν. Ἡτο δὲ τοῦτο προσδοκοῦ ἐναντίον τῶν θεῶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ταραχθῆ, φοβούμενοι μήπως ἡ πόλις πάθῃ συμφοράν ἀπὸ τὴν ὀργὴν αὐτῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐροῦθεν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, κατέφυγε εἰς τὴν Σπάρτην. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ, ἔδωκε συμδουλάς εἰς τοὺς ἔχθρους τῆς πατρίδος του. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν τότε εἰς θάνατον.

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔφερεν ἀποθάρρυνσιν εἰς τὸν στρατόν. Ἐν τούτοις οἱ δύο στρατηγοί, ὁ Λάρμαχος καὶ ὁ Νικίας, ἡρχισαν νὰ πολιορκοῦν τοὺς Συρακούσας. Ἄλλος μίαν μάχην ἐφονεύφθη ὁ Λάρμαχος, ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον μὲ βραδύτητα, ἐπρόφθασαν δὲ οἱ Σπαρτιάται καὶ ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τοὺς Συρακουσίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γύλιππον, ὁ ὄποιος ἀπέκρουσε τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ὁ Νικίας ἐζήτησε βοήθειαν, ἡ δόποια ἐστάλη εἰς τὴν Σικελίαν. Ἄλλος ἡ ἕφοδος, τὴν δόποιαν ἐπεχείρησαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ κυριεύσουν τὰς Συρακούσας, ἀπέτυχε μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Ἔπειτα ἐνικήθησαν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς τὸ τέλος κατεστράφη ὁ στόλος των. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐβγῆκαν εἰς τὴν Ἑγρὰν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔφθαναν εἰς καμμίαν φιλικῆν των πόλιν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ἐπέστρεφον εἰς Ἀθήνας, ἀλλ᾽ οἱ Συρακούσιοι τοὺς κατεδίωξαν κατὰ πόδας. Ἀνεκδιήγητοι ὑπῆρξαν αἱ ταλαιπωρίαι καὶ τέλος ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλοι ἐφαγεύθησαν, ἀλλοι ἀπέθανον ἀπὸ τοὺς κόπους, ἄλλοι ἔγιναν αἰχμάλωτοι καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ λατομεῖα, ὅπου μόνον οἱ κακούργοι εἰργάζοντο, ἀλλοι ἐπωλήθησαν ὡς δούλοις. Ἐέγκοντα χιλιάδας ἄνδρας καὶ διακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἔχασαν αἱ Ἀθηναῖς εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην ἐκστρατείαν.

Ἡ ἀντίστασις τῶν Ἀθηνῶν.—Ολη γε Ἐλλὰς ἐνόμιζεν ὅτι αἱ Ἀθηναῖς δὲν θὰ κατώρθωντο ποτὲ ν' ἀνεγερθοῦν ἀπὸ τὴν συμφοράν, τὴν δόποιαν εἶχον πάθει. Στρατὸς καὶ στόλος δὲν ὑπῆρχον, διότι εἶχον καταστραφῆ, χρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταχεῖσιν

δὲν υπήρχον, οἱ δὲ Σπαρτιάται εἶχον φέρει τὸν πόλεμον πολὺ πλησίον εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἶχον καταλάβει τὸ φρούριον Δεκέλεια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαμναν συνεχῶς ἐπιδρομάς ἐναντίον τῶν περιχώρων καταστρέφοντες τὰ γεννήματα (διὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ πολέμου ὡνομάσθη Δεκέλεικὸς πόλεμος, 413—404). Ἡ κατοχὴ τῆς Δεκέλειας διέκοπτε τὴν συγκοινωνίαν τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν Εὔβοιαν, ἀπὸ τὴν διόποιαν ἐπρομηθεύοντο τὸν σῖτον. Αἱ Ἀθηναὶ λοιπὸν δὲν ἤδυναντο παρὰ μόνον μὲ τὸν στόλον των νὰ ἔχουν συγκοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἀκόμη καὶ μὲ τοὺς Πέρσας ἔκαμψαν οἱ Σπαρτιάται συμμαχίαν.⁹ Ο συτράπης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Τισσαφέρνης ἔδωκε χρήματα εἰς αὐτούς, κατήρτισαν καὶ οὗτοι στόλον καὶ παρέσυραν εἰς ἀποστασίαν ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν σχεδὸν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἄλλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν εἰς τὴν φοιβερὰν αὐτὴν περίστασιν ἀξιοθαύμαστον καρτερίαν. Δὲν κατελήφθησαν ἀπὸ ἀπελπισίαν, τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς τοὺς ἔκαμε νὰ λάδουν γενναίας ἀποφάσεις. Ἐξέλεξαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ δώδεκα συνετούς ἄνδρας, οἱ διοῖσι οὐνομάσθησαν πρόσθυοντοι, διὰ νὰ λαμβάνουν ταχέως ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς σωτηρίαν. Αἱ περιτταὶ δαπάναι ἐκόπησαν, νέος στόλος κατεσκευάσθη, ὁ διόποιος ἐστάλη εἰς τὸ Αἴγαλον πέλαγος, ἐνίκησε δὲ μάλιστα τοὺς ἔχθρούς εἰς διαφόρους ναυμαχίας.

Αἱ Ἀθηναὶ ήσαν μόναι ἔναντίον ὅλων καὶ δὲν θὰ ἤδυναντο νὰ ἔξακολουθήσουν πολὺν χρόνον τόσουν μέγαν ἀγῶνα. Ἄλλον ἀπροσδόκητον γεγονός ἔδωκεν ἐνίσχυσιν εἰς τὰς προσπαθείας των, ἦτο δὲ τοῦτο ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων τοῦ Ἀλκιβιάδου μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Ο Ἀλκιβιάδης κατέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέρνην καὶ τὸν ἔπειτεν διὰ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ νὰ κρατῇ τὴν ἴσορροπίαν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων πρός ὄφελος τοῦ Μεγάλου βασιλέως. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀλκιβιάδης κατώρθωσε νὰ λάθῃ ἀμυηστεῖν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ ἐπιτυγχάνει λαμπρὰς νίκας ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν ἰδίως παρὰ τὴν Κύζικον (410), ἀνακτᾷ τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης καὶ ἔξασφαλίζει πάλιν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ηροποντίδος. Αἱ νίκαι αὗται ήσαν σπουδαιόταται διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόντον διὰ τῆς Ηροποντίδος ἔφεραν τὸν σῖτον, τὸν ἐποίουν ἐχρεάζετο ἡ πόλις. Αἱ Ἀθηναὶ ήσαν

πάλιν κύριαι τῆς θαλάσσης, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀνεγνώρισαν τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ τιμᾶς εἰς τὰς Ἀθήνας. Πάντοτε διμως τὸν ὑπωπτεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀργότερα τὸν ἔξωρισαν πάλιν, δὲ δὲ Ἀλκιβιάδης κατέφυγε εἰς τὴν Μεκρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν. Τοιούτον τέλος ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, δὲ δοποῖος, ἀν εἶχε περισσοτέραν φρόνησιν, θὰ ἡδύνατο νὰ κάμη μέγα καλὸν εἰς τὴν πατρίδα του.

Η καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν.—Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀκόμη μερικὰς ἐπιτυχίας. Μὲ ἀξιοθαύμαστον φιλοπατρίαν κατήρτισαν καὶ ἄλλου στόλου, τὸν δοποῖον ἐκυβέρνα δὲ Κόνων καὶ ἐννέα ἄλλους στρατηγοῖς. Εἰς τὰς Ἀργινούσας νήσους, μεταξὺ τῆς Λέσβου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατέστρεψαν τὸν Σπαρτιατικὸν στόλον. Διέπραξαν διμως μεγάλην ἀδικίαν, κατεδίκασαν εἰς θάνατον τοὺς νικηφόρους στρατηγούς, ἐπειδὴ οὗτοι δὲν περισυνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ δὲν ἔσωσαν τοὺς ναυαγοὺς παραμελήσαντες ἵερὸν καθῆκον.

Αἱ Ἀθῆναι ἔχανον διαρκῶς τὰς δυνάμεις τῶν, γῇ δὲ Σπάρτη εἶχεν ἀναδείξεις ναύαρχον τὸν **Δύσανδρον**, ἀνδρα πονηρὸν καὶ ἵκανον. Οἱ Δύσανδρος, δὲ δοποῖος μετεχειρίζετο πάν μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του, δὲν ἐδίστασε νὰ κάμη συμμαχίαν καὶ μὲ τοὺς Πέρσας. Μὲ τὰ Περσικὰ χρήματα ηὔξησε τὸν στόλον τῶν Σπαρτιατῶν καὶ κατεδίωξε παντοῦ τὰ τελευταῖα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων. Μὲ μεγάλην δὲ πονηρίαν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ δι' αἰφνιδιασμοῦ τὸν Ἀθηναῖκὸν στόλον εἰς τὸν Ἐλλήσποντον, πλησίον ἐνὸς μικροῦ ποταμοῦ, δὲ δοποῖος ἐλέγετο **Ἀλγὸς Ποταμοί**. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πολλάκις προκαλέσει τὸν Δύσανδρον εἰς ναυμαχίαν, ἀλλ' οὗτος ἐκράτει τὸν στόλον ἐξησφαλισμένον εἰς τὴν Λάριψαν, ἐνῷ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἔχοντες πεποιθησιν εἰς τὴν ὑπεροχήν των, παρημέλουν γὰρ λάδουν τὰς ἀναγκαῖς προφυλάξεις, ἀφιναν μάλιστα τὰ πληρώματα γὰρ διασκορπίζωνται εἰς τὴν Ἑηράν. Μίαν ἥμέραν αἰφνιδίως ἐπέπεσεν ἐναντίον του δὲ Δύσανδρος καὶ κατέστρεψε τὸν Ἀθηναῖκὸν στόλον, μόνον δκτώ τριήρεις κατώρθωσε νὰ σώσῃ δὲ Κόνων, δὲ δοποῖος κατέφυγε μὲ αὐτὰς εἰς τὴν Κύπρον (405).

Η πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Αλγὸς Ποταμοὺς εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν, αἱ δοποῖαι δὲν εἶχον πλέον οὔτε πλοῖα, οὔτε πολεμιστάς. Ἐν ἀπὸ τὰ διασωθέντα πλοῖα ἔφθασεν εἰς Πειραιά, καὶ ἀμέσως ἦ εἰδγῆσις τῆς φοβερᾶς καταστρο-

φῆς διεδόθη ἀπὸ στόιμα εἰς στόμα καὶ ἔφθασεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. Κανεὶς δὲν ἐκοιμήθη τὴν νύκτα ἑκείνην, διότι ὅλοι ἐπερίμεναν ὅτι θὰ ἐσφάγοντο ἢ θὰ ἐπωλοῦντο ώς δοῦλοι. Ἄλλ' ὁ Λύσανδρος δὲν ἐδιέσθη νὰ διευθυνθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, κατέκτησε πρῶτον τὰς πόλεις, αἱ ὄποιαι ησαν σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν, ἐγκατέστησε παντοῦ ἀριστοκρατικὰς διοικήσεις, καὶ ὄποιαι ησαν φιλικαὶ εἰς τὴν Σπάρτην καὶ οὕτως ἔξηφάνισε καὶ τὰ λείφανα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Κράτους εἰς τὸ Αἴγαιον πέλαγος.

Τέλος ὁ Λύσανδρος ἐνεφανίσθη ἐμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲν ἀξιοθαύμαστον καρτερὸν ἀντεστάθησαν ἐπὶ ἕξ μῆνας καὶ ὑπερησπίσθησαν τὴν πόλιν ἀνταξίως τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου των. Ἄλλ' ἡ πεῖνα ἥρχισε νὰ τυραννῇ τοὺς κατοίκους καὶ τὰ ὅπλα ἔπιπτον ἀπὸ τὰς χεῖρας των. Δὲν ἤδυναντο πλέον νὰ ὑποφέρουν καὶ παρέδωκαν τὴν πόλιν. Οἱ δροὶ τῶν νικητῶν ησαν πολὺ σκληροί. Αἱ Ἀθήναι ησαν ἡγαγκασμέναι νὰ ἐγκαταλείψουν ὅλας τὰς κτήσεις αὐτῶν, νὰ καταστρέψουν τὰ Μακρὰ τείχη, νὰ παραδώσουν τὸν στόλον καὶ νὰ δεχθοῦν τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν, δηλαδὴ τὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτοὺς (404).

Τὰ Μακρὰ τείχη κατεστράφησαν πανηγυρικῶς ἐν συνοδείᾳ αὐλοῦ, διότι ἐνομίσθη ὅτι «ἐκείνη ἡ ἡμέρα ἦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας». Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶνε ὅτι ἀπὸ ἑκείνην τὴν ἡμέραν ἥρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς ἐλευθέρας ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου. Η αἰγλη τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. — Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος ὑπῆρξε πολὺ μακρὸς καὶ πολὺ σκληρός. Αἱ ωμότητες, αἱ ὄποιαι ἔγιναν ἐκ μιέρους καὶ τῶν δύο ἐμπολέμιων, δεικνύουν ὅτι εἶχεν ἀρχίσει ἡθικὴ κατάπτωσις. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ ησαν καταστρεπτικὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὄποια ἔξηλθεν ἀπὸ τὸν πόλεμον ἔξησθενημένη καὶ κατεστραμμένη. "Αν δὲ ἔξετάσωμεν τὰ αἰτια τῆς πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν, θὰ διδαχθῶμεν πολλά. Διότι ἐπροκάλεσεν αὐτὴν ἡ μεγάλη πεποίθησις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ὅυνάμεις των, ἡ ὄποια τοὺς ἔκαμψε νὰ περιφρονοῦν τοὺς ἀντιπάλους, ἡ ἄδικος συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς συμμάχους των, καὶ τὸ σπουδαιότατον ἡ ἔξασθενησις τῶν παλαιῶν ἀρετῶν. Εἰς τὴν εὐτυχίαν των ἐλησμόνησαν οἱ πολίται τῶν Ἀθηνῶν τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων, καὶ ὄποιαι εἶχον κάμει

μεγάλας τάς Ἀθήνας. Πολλάκις ἐπροτίμησαν τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον ἀπὸ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους τῶν, οἱ δὲ ρήτορές των δὲν ὡμοίαζον τοὺς παλαιούς, καὶ ἵδιως τὸν Περικλῆν, διότι ἀντὶ νὰ σκέπτωνται διαρκῶς τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος των, ἥσαν δημαγογοὶ καὶ ἐπροσπάθουν νὰ γίνωνται δημοφιλεῖς λέγοντες εἰς τὸν λαὸν ὅχι τὰ πρέποντα, ἀλλ᾽ θσα τὸν ηὐχαρίστουν καὶ ἐκολάκευον τάς ἀδυναμίας του.

Τούλαχιστον δημως καὶ εἰς τάς καταστροφὰς ἐδείχθη πόσον μεγάλην ἐπιβολὴν ἔχει τὸ πνεῦμα καὶ οἱ Ἀθηναῖτοι ὡφελήθησαν ἀπὸ τὴν παλαιάν των εὔκλειαν. Εἰς τὴν πανωλεθρίαν τῶν Συρακουσῶν μερικοὶ Ἀθηναῖοι ἐσώθησαν φάλλοντες ποιήματα τοῦ Εὐριπίδου. Εἰς δὲ τὸ συμβούλιον τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης, κατὰ τὸ δρπίον ἔμελλε νῷ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῶν Ἀθηγῶν, πολλοὶ εἶπον γὰρ κάμουν δούλους ὅλους τοὺς Ἀθηναῖους, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐξήτουν νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς ἡ πόλις. Μετὰ τὸ συμβούλιον ἔγινε συμπόσιον, κατὰ τὸ δρπίον εἰς χαῖδος ἔψαλε στίχους ἀπὸ ἓν δρᾶμα τοῦ Εὐριπίδου. Οἱ συνδαιτυμόγες συνεκινήθησαν τόσον πολύ, ὥστε ἀνέκριξαν ὅτι: Θὰ ἡτο φοβερὸν νὰ καταστραφῇ μία πόλις τόσον περίφημος καὶ ἡ ὁποία ἐγέγγυησ τόσον μεγάλους ἄνδρας. Καὶ τέλος ἡ ἀγωτέρα μόρφωσις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὴν πόλιν των ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀξιοθαύμασμον δύναμιν νῷ ἀντέχουν εἰς τόσας καταστροφὰς καὶ γὰρ μὴ ἀπελπίζωνται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς μεγάλης πατρίδος των.

— · · · —

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

(404 — 360 π.Χ.)

α'.—Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη.

β.—Οἱ Ἐπαμεινῶντας καὶ Πελοπίδας Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν.

α'—Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη.

Η Σπάρτη μετὰ τὴν νίκην.—Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιήλθεν ἥδη εἰς τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἐλληνες εἶχον ἐλπίσει ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηγῶν θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ ἐλευθερία τῶν Ἐλληνικῶν πόλεων. Ἄλλος ἡπατήθησαν εἰς τὰς ἐλπίδας τῶν. Διότι οἱ Σπαρτιάται ἔβαλαν ἴδιας των φρουρᾶς εἰς τὰς πόλεις καὶ ἔγα ἀρχοντα, δὲ ὁποῖος ἐλέγετο ἀρμοστής, ὑπεστήριξαν δὲ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐν γένει προσηγένεθησαν πρὸς τὸν ἄλλους Ἐλληνας ὡς τύραννοι. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς καὶ ἡ σκληρότης τῶν ἀρμοστῶν ἐπροκάλεσε δυσαρεσκείας καὶ ἐπειτα ἐπαναστάσεις.

Οἱ Τριάκοντα τύραννοι.—Τοιαύτη ἀριστοκρατικὴ διοίκησις ἦσαν καὶ οἱ Τριάκοντα τύραννοι τῶν Ἀθηγῶν. Ἡ διοίκησίς των ἀφῆκεν ἀπαισίαν μνήμην διὰ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς πᾶν δίκαιον, ιδίως δὲ τὴν φρίκην ἐπροξένει: δὲ ἀρχηγός των **Κειτίας**. Οἱ πολίται: ἔξωρίζοντο, αἱ περιουσίαι των ἐξημένοντο, οἱ νόμοι ἐπεριφρογοῦντο. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξεριστοι εὑρισκοῦνταφύγιον εἰς τὰς Θήβας, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν νίκην τῆς Σπάρτης ἔκλινον μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηγῶν. Μεταξὺ τῶν ἔξορίστων ἦτο καὶ

Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἐλληνικὴ Ἰστορία, β' ἑκδ.

15

δ γενναῖος Θρασύβουλος, δόποιος ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Μὲ μεγάλην τόλμην συνεκέντρωσε μερικοὺς φίλους, κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ, ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν Τριάκοντα καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ο Κριτίας ἐφονεύθη καὶ οἱ τύραννοι ἔξεδιώχθησαν (403). Οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ νὰ βάλουν τέλος εἰς τὰς ἐμφυλίους διαιρέσεις, ἀπεφάσισαν νὰ λησμονήσουν τὰς ἔχθρας των, ἡ λήθη δὲ αὕτη τῶν παρελθόντων καὶ ἡ συγγνώμη διὰ τὰ τελεσθέντα κακὰ ὡγομάσθη ἀμνηστεία. Οὐδεὶς πολίτης, ἐκτὸς τῶν Τριάκοντα, θὰ κατεδιώκετο διὸ δσα συνέδησαν, ἡ δὲ διοίκησις τοῦ Κράτους θὰ ἔδιδετο πάλιν εἰς τὸν λαόν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ δημοκρατία καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ καλοὶ νόμοι ἀνεστηλώθησαν (μὲν μερικάς ἀλλαγάς, τὰς δόποιας ἔκχαρεν ὁ ἀρχων Εὐκλείδης). Ἀπὸ τότε ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία προώδευσε καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀνέλαβον δύναμιν.

Η ἐκστρατεία τῶν Μυρίων (401).—Κατ’ ἔκεινον τὸν χρόνον συνέδησαν σπουδαῖα γεγονότα, τὰ δόποια ἔδειξαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Κράτους τοῦ Μεγάλου βασιλέως. Ἐδασίλευε τότε εἰς τὴν Περσίαν ὁ Ἀρταξέρξης, ἀλλ’ ὁ μικρότερος ἀδελφός του **Κῦρος** ὁ νεώτερος, ὁ δόποιος ἦτο διοικητὴς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐφιλοδόξησε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Ο Κῦρος συγήθροισεν Ἐλληνας στρατιώτας ὡς μισθοφόρους, οὕτω δὲ ἀπετελέσθη ἐν Ισχυρὸν σῶμα Ἐλληνικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸ δόποιον οἱ περισσότεροι ἦσαν Σπαρτιάται. Ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν δυνάμεων του, καὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Ἐλληνικοῦ, ὁ Κῦρος ἔξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Εἰς τὰ **Κούναξα**, πλησίον τῆς Βαθυλώνος, συνεκροτήθη μάχη, κατὰ τὴν δόποιαν ὁ Κῦρος ἐφονεύθη, τὰ δὲ Περσικὰ στρατεύματα καθυπετάγγησαν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην (401). Οὕτως δ μικρὸς στρατὸς τῶν Ἐλλήνων, δόποιος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 10.000 περίπου πολεμιστάς, ἔμεινεν ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀχανοῦς Περσικοῦ κράτους. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευσαν μὲν δόλον τοὺς Ἐλληνας στρατηγοὺς ἐλπίζοντες δτι ὁ Ἐλληνικὸς στρατός, μή ἔχων ἀρχηγούς, θὴ ἡγαγάκετο νὰ παραδοθῇ. Εἰς τὴν γενικὴν ἀπελπισίαν ἐνεφανίσθη εἰς τὸ μέσον δ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ἔδωκε θάρρος εἰς ὅλους καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς νὰ δηγγήσῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν πατρίδα. Ἐπέρασαν ἐρήμους χώρας, ἀνέθησαν καὶ κατέβησαν μεγάλα ὅρη, ὑπέφεραν ψύχος, ζέστην, καθ’ ὅλον δὲ τὸ διάστημα

διαρκῶς ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν ἐγχωρίων, οἱ δόποιοι ἡσαν ὀρεινοὶ καὶ φιλοπόλεμοι ἢ ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ δόποιοι τοὺς ἡκολούθουν καὶ ἐπετίθεντο ἐναντίον των. Ἐφθασαν ἐπὶ τέλους διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅτε δὲ εἶδον τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἦν βουνὸν ἐφώναξαν «**Θάλαττα, θάλαττα!**», ἀπὸ τὴν χαράν των δὲ ἐνηγγαλίζοντο καὶ ἡσπάζοντο ἀλλήλους. Ἀφοῦ δ' ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ἡκολούθησαν τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ ίδιοι δὲ Ξενοφῶν ἐδόξασε τὴν γενναίαν αὐτὴν ἐπάνοδον τῶν Μυρίων εἰς τὸ γλαφυρὸν βιδίλιον του, τὸ δόποιον ἐπιγράφει τοι **Κύρον Ἀνάβασις.**

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου.—Ἡ Σπάρτη εἶχεν ὑποχρέωσιν, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηνῶν, δηλαδὴ τὴν προστασίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι ἥρχισαν νὰ διαφθείρουν τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δόποιοι ἐξήγησον τώρα τὸν πλουτισμὸν καὶ ἀφγηνον τὰ παλαιὰ καλὰ ἥθη αὐτῶν. Δὲν ἔξετέλουν τὸ καθῆκον παρὰ μόνον ἀπὸ ἐγωσμὸν καὶ δσάκις τοὺς συνέφερεν. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Μυρίων οἱ Πέρσαι διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐκάλεσαν δὲ αὐταὶ τοὺς Σπαρτιάτας εἰς βοήθειαν, καὶ ἐπὶ τέλους οὗτοι ἐνθυμήθησαν τὸ καθῆκον των καὶ ἔστειλαν πρὸς προστασίαν αὐτῶν τὸν βασιλέα **Ἀγησίλαον.**

Ἡτο μικρὸς στρατός, τὸν δόποιον ὠδήγηει ὁ **Ἀγησίλαος**, μόλις 8.000, ἀλλ' ὁ ἀρχηγός του, ἀν καὶ ἡτο χωλός, εἶχε γενναίαν ψυχὴν καὶ ἀτρόμητον θάρρος. Οἱ **Ἀγησίλαος** ἐνίκησε παντοῦ τοὺς Πέρσας, ιδίως εἰς τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ Πακτωλοῦ. Εἶχε τὸ γενικὸν στρατηγεῖον του εἰς τὴν Ἐφεσον (396), καὶ ἀπ' ἐκεῖ παρεσκευάζετο νὰ ἐκτελέσῃ μέγα σχέδιον, νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα πρὸς κατάκτησιν τοῦ Περσικοῦ κράτους, διπάς ἔκαμεν ἀργότερα ὁ **Ἀλέξανδρος** δ **Μακεδών**. Οἱ **Ἀγησίλαος** εἶχεν ὑψηλὰ αἰσθήματα καὶ ἐπροσπάθει νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς κοινὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀλλ' οὗτοι, μὴ δυνάμενοι κατ' ἄλλον τρόπον νὰ νικήσουν τοὺς Ἑλληνας, ἔστειλαν χρήμα πολὺ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ δόποιαι ἡσαν δυσηρεστημέναι διὰ τὸν δεσποτισμὸν τῆς Σπάρτης καὶ τὰς ἐξήγειραν ἐναντίον αὐτῆς.

‘Ο πόλεμος ἐναντίον τῆς Σπάρτης.— Αἱ σπουδαιότεραι Ἐλληνικαὶ πόλεις, αἱ Θῆραι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἀργος συνηγώ-
θησαν μὲ τὰς Ἀθήνας ἐναντίον τῆς μισητῆς Σπάρτης, καὶ ἐκίνη-
σαν πόλεμον, διποίος διήρκεσεν δύτε τὴη (395-387) καὶ ὠνομά-
σθη **Βοιωτικός**, ἡ **Κορινθιακός**, διότι διεξήχθη κατ’ ἀρχὰς εἰς
τὴη Βοιωτίαν, ἔπειτα περὶ τὴη Κόρινθον.

‘Ο Ἀγησίλαος ἔλαβεν εἰδησιν ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων του σχε-
δίων νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴη Πελοπόννησον. Μεγά-
λην πικρίαν ἦσθάνθη, ἀλλ’ ὁ γενναῖος στρατιώτης διπήκουσεν ἀμέ-
σως εἰς τὴη διαταγὴν τῆς πατρίδος του καὶ ἐσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ
εἰς τὴη Ἐλλάδα. ‘Ο Ἀγησίλαος δὲν ἤδύνατο νὰ διέλθῃ τὸ Αἰγαῖον
πέλαγος, διότι ἐκυριάρχουν πάλιν εἰς τὴη θάλασσαν οἱ Ἀθηναῖοι.
Διὰ τοῦτο ἦναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ Εηρᾶς, διηγλθεν διπως ὁ
Ξέρξης, ἀπὸ τὴη Ἀσίαν εἰς τὴη Θράκην, ἔπειτα κατῆλθεν εἰς τὴη
Μακεδονίαν καὶ τὴη Θεσσαλίαν. ‘Ο Ἀγησίλαος ἐνίκησε τοὺς συμ-
μάχους παρὰ τὴη Κορώνειαν πλησίον τῆς Δαρμίας, ἀλλ’ ἡ νίκη του
δὲν ὠφέλησε τοὺς Σπαρτιάτας, διότι ἔπαθον σοδιχρὰν ἥτταν κατὰ
θάλασσαν εἰς τὴη Κνίδον πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Ἀσίας (394).

‘Η ἀνύψωσις τῶν Ἀθηνῶν.— Η σπουδαιοτάτη αὕτη νίκη
τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴη Κνίδον εἶχε σημαντικὰ ἀποτελέσματα, δη-
λαδὴ τὴη καταστροφὴν τῆς ὑπεροχῆς τῆς Σπάρτης εἰς τὰς Κυκλά-
δας καὶ τὴη μικρὰν Ἀσίαν, ἔπειτα τὴη ἀνύψωσιν τῶν Ἀθηνῶν.
Ἐκαμε δὲ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς **Κόρων**,
βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ὁ ἔδιος Κόνων, διποίος μὲ κόπον
εἶχε διασωθῆ ἀπὸ τὴη καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Αἰγαῖς
ποταμοὺς καὶ εἶχε καταφύγει εἰς Κύπρον. ‘Ο Κόνων ἀφοῦ ἔγινε
κύριος τῆς θαλάσσης μὲ τὴη βοήθειαν τῶν Περσῶν, κατέπλευσεν
εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνήγγειρε τὰ Μακρὰ τείχη μόλις ἔνδεκα ἔτη
μετὰ τὴη καταστροφὴν τῶν τὰ 404 ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἐκτὸς τοῦ Κόνωνος οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κατ’ ἐκείνην τὴη ἐπο-
χῆν καὶ ἄλλους σπουδαίους ἀνδρας, ἐξέλεξαν δὲ ἐξ αὐτῶν στρατη-
γοὺς εἰς μὲν τὸν στόλον τὸν Θρασύδουλον, εἰς δὲ τὸν στρατὸν τὸν
Ιφικράτην. ‘Ο πόλεμος τῶν συμμάχων ἐναντίον τῆς Σπάρτης ἐξη-
κολούθησεν εἰς τὴη Πελοπόννησον, γύρω εἰς τὴη Κόρινθον, διεκρίθη
δὲ τότε ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ιφικράτης, διποίος ἦτο ἀντάξιος
τῶν παλαιῶν μεγάλων στρατηγῶν. ‘Ο Ιφικράτης εἰσήγαγε μίαν

σπουδαίαν καινοτομίαν εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν στρατόν, κατήρτισε ἐλαφρὸν σῶμα πολεμιστῶν, οἱ ὑποίοι εἶχον μικρὸν ἐλαφρὸν ἀσπίδα (πέλτην) καὶ ὡνομάζοντο πελτασταί.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον κατώρθωσαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς θευμαστῆς καρτερίας καὶ τῆς φιλοπατρίας των νὰ κάμουν πάλιν μεγάλην τὴν πόλιν των. Δὲν ἔφθασαν βεβαίως εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀκμήν, τὴν δύοιαν εἶχον ἀλλοτε, ἀλλ’ ἔγιναν πάλιν γὰρ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὸν ἐνθουσιώδη πατριωτισμόν των ἐπανίδρυσαν. ἐν μέρει τούλαχιστον, τὸ παλαιὸν Ἀθηναϊκὸν Κράτος. Ἐπέφεραν μερικὰς καλὰς μεταβολὰς εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἔδαλαν βαρεῖς φόρους διὰ νὰ δημιουργήσουν πάλιν μέγιαν στόλον. Κατώρθωσαν δὲ καὶ ἔκαμψαν νέαν **Συμμαχίαν**, εἰς τὴν δύοιαν ἐλαδον μέρος 70 γαυτικαὶ πόλεις καὶ τῆς δύοις αἱ Ἀθῆναι εἶχον πάλιν τὴν ἥγεμονίαν.

Η Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.—**Η Σπάρτη** ἐφοδήθη ἀπὸ τὰς προσδόους τῶν Ἀθηναίων, καὶ προσέφυγεν εἰς τὴν Περσίαν διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὴν ἥγεμονίαν. Ἔστειλεν εἰς τὸν Μέγαν βασιλέα ἔνα πανούσργον Σπαρτιάτην, τὸν Ἀνταλκίδαν, ὁ ὅποιος συνῆψε μετ’ αὐτοῦ εἰρήνην γνωστὴν εἰς τὴν ἴστορίαν μὲ τὸ ὄνομά του **Ἀνταλκίδειος εἰρήνη** (387). **Η εἰρήνη** αὕτη ἐθεωρήθη ως αἰσχρὰ εἰρήνη, διότι ἡ Σπάρτη παρέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἐπίσης ἐξησθένγησε καὶ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐκνηρύσσοντο ὅλαις αὐτόνομοι, δηλαδὴ δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτουν συμμαχίας, ὥστε νὰ γίγινονται ἴσχυραι. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον γὰρ Σπάρτη ἐκυριάρχησεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο ἔχασε τὴν τιμὴν τῆς (**Πλούταρχος**), διότι μὲ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην κατετράφησαν τὰ ἔνδοξα ἀποτελέσματα τῶν Περσικῶν πολέμων. **Η τυραννία** τῆς Σπάρτης ἔγινε τότε ἀνυπόφορος καὶ ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἦργησε δὲ νὰ ἐπέλθῃ γὰρ τιμωρία αὐτῆς.

β'.—**Ο Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας.**

Αἱ Θῆβαι.—Εἶχε παρέλθει γὰρ ἥγεμονία τῶν Ἀθηνῶν, τῷρα παρέρχεται καὶ τῆς Σπάρτης. Μία ἀλληγενικὴ πόλις ἀναδει-

κνύεται καὶ λαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, αἱ Θῆβαι. Ἡ πόλις αὕτη τῆς Βοιωτίας εἶχε μείνει εἰς δευτέραν θέσιν, ἀλλὰ τώρα δύο σπουδαῖοι ἄνδρες τὴν ἔξυψώνουν εἰς μεγάλην δύναμιν.

Εἰς τὰς Θήβας τὸ πολίτευμα ἦτο δημοκρατικόν, ὅπως καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ᾽ οἱ Σπαρτιάται ἥθελον νὰ ἔχουν εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τοὺς ἀριστοκρατικοὺς ὡς ἀρχοντας, διότι οὗτοι θὰ ἤσαν περισσότερον πιστοὶ εἰς αὐτούς. Μίαν ημέραν αἰφνιδίως κατέλαβον οἱ Σπαρτιάται μὲ προδοσίαν τὰς Θήβας (383), ἔναλαν ἀμέσως φρουράν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τὴν **Καδμείαν**, καὶ ιδικούς των ἀρχοντας εἰς τὴν πόλιν.

Ο Πελοπίδας.—Τριακόσιαι Θηβαῖοι ἔζητησαν σωτηρίαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, γέος ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ὃ δποιος ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ὅπως πρὸ ὀλίγου εἶχε κάμει ὁ Ἀθηναῖος **Θρασύβουλος**.

Μίαν σκοτεινὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔρριπτε πολὺ χιόνι, ἥλθε μὲ μερικοὺς ἀφωσιωμένους φίλους καὶ κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ κρυφὰ εἰς τὰς Θήβας. Οἱ ἀρχοντες ἔτρωγον καὶ διεσκέδαζον. Κάποιος εἰδοποίησε μὲ γράμμα ἔνα ἐξ αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἐκείνος ἔκρυψε τὸ γράμμα καὶ εἶπεν: «εἰς αὐριον τὰ σπουδαῖα». Ὁ Πελοπίδας καὶ οἱ φίλοι του εἰσῆλθον ἐκεῖ, ὅπου διεσκέδαζον οἱ ἀρχοντες, καὶ τοὺς ἐφόνευσαν, ἔπειτα ἐξῆλθον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως. Ἀμέσως ἔτρεξαν καὶ συνηγνώθησαν μετ' αὐτῶν πολλοὶ γενναῖοι Θηβαῖοι ὃπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ὅλοι δὲ ἡγιαμένοι ἐποιόρκησαν τὴν Καδμείαν καὶ ἐξεδίωξαν τὴν φρουράν τῶν Σπαρτιατῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπηλευθέρωσαν τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς Σπάρτης (379).

Ο Ἐπαμεινώνδας.—Οἱ δύο μεγάλοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐδέξασαν τὰς Θήβας, ἦσαν ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, στενῶς συνδεδεμένοι: πρὸς ἀλλήλους διὰ φιλίας. Εἶχον καὶ οἱ δύο μεγάλην μόρφωσιν καὶ γενναῖαν αἰσθήματα, ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας μάλιστα ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ οἱ δύο κατήγοροτο ἀπὸ εὐγενεῖς οἰκογενείας, εἶχον καὶ οἱ δύο εὐγενεῖς ἰδέας καὶ φλογερὰν φιλοπατρίαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἦτο πιωχός, ἀλλ᾽ εἶχε μεγάλην φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ ἔνα πολὺ αὐστηρὸν βίον. Ἐτρωγεν ὀλίγον, ἐκοιμᾶτο εἰς ἓν σκληρὸν

στρώμα καὶ δὲν εἶχε παρὰ ἔνα μόνον μανδύαν. Εἶχε γίνει στρατηγός, ἐπειτα, ὅταν ἐπέρασεν διά χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὑπήρετησεν ὡς ἀπλοῦς ὁ πλίτης ὑπακούων εἰς τοὺς γόμους τῆς πατρίδος του.

Οἱ δύο φίλοι ὠνειρέυοντο νὰ κάμουν μεγάλην τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ τοὺς ἔχρειάζετο στρατὸς διὰ νὰ γινήσουν τοὺς Σπαρτιάτας. Εἰργάσθησαν λοιπὸν καὶ οἱ δύο μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐνθουσιασμόν, ἀνεδείχθησαν δὲ μεγάλοι στρατηγοί, καὶ πρῶτος ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Ὥ στρατὸς τῶν Θηβαίων.—^ο Οἱ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας κατέβαλον ὅλας τὰς φροντίδας των, διὰ νὰ διοργανώσουν ἴσχυρὸν στρατόν. Διήρεσαν αὐτὸν εἰς δύο σώματα, ἐπιθετικὸν καὶ ἀμυντικόν, ἔκαμψαν δὲ ἴσχυρὸν τὸ ἱππικόν. ^ο Οἱ Πελοπίδας κατήρτισε τὸν ἵερὸν λόχον, ὅποιος ἔγινε περίφημος εἰς τὴν Ἰστορίαν. Τὸν ἀπετέλουν 300 νέοι ἀπὸ τὰς καλυτέρας οἰκογενείας τῶν Θηβῶν συγδεδεμένοι μὲ φίλιαν καὶ μὲ ὄρκον νὰ φονευθοῦν ὅλοι εἰς τὴν θέσιν των, ἀλλὰ νὰ μὴ ὑποχωρήσουν ποτέ. ^ο Οἱ δὲ Ἐπαμεινώνδας ἐφεῦρε νέον τρόπον νὰ παρατάσῃ εἰς τὴν μάχην τὸν στρατόν. ^ο Αντὶ νὰ κάμψῃ τὴν παράταξιν μὲ τὸ ἴδιον βάθος καὶ ἰσοδύναμον καθ'^ο ὅλην τὴν ἔκτασιν, τὴν ἐπύκνωνε περισσότερον εἰς τὴν μίαν πτέρυγα, τὸ κέντρον εἶχεν ὀλιγωτέρας γραμμὰς καὶ ἀκόμη ὀλιγωτέρας ἢ ἄλλη πτέρυξ. Τοιουτοτρόπως ἢ παράταξις ἐλάμβανε σχῆμα τριγώνου καὶ ἐλέγετο λοξὴ φάλαγξ. ^ο Οἱ σκοπὸς δὲ ἦτο νὰ γινήσῃ πρῶτον ἢ ἴσχυρὰ πτέρυξ τοὺς ἀπέγαντι αὐτῆς ἐχθροὺς καὶ ἐπειτα θὰ ἥδύνατο εὐκόλως νὰ γινήσῃ καὶ τὴν ἄλλην. ^ο Η στρατηγικὴ αὕτη τοῦ Ἐπαμεινώνδα μὲ τὴν λοξὴν φάλαγγα ἔκαμψεν ἀκαταγνίστους τοὺς Θηβαίους, ἔμειγε δὲ ἐπὶ αἰώνας ὡς παράδειγμα (ἀκόμη καὶ ὁ Μέγας Ναπολέων τὴν μετεχειρίσθη).

Πρώτη περίσδος. Οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν Βοιωτίαν.
Τὰ Λεῦκτρα.—^ο Οτε οἱ Σπαρτιάται ἔμαθον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν, ἐκήρυξαν κατ' αὐτῶν πόλεμον. Κατ' ἀρχὰς ἤλπιζαν δτι ταχέως θὰ ἐκυρίευον τὰς Θήβας καὶ τὴν Βοιωτίαν. ^ο Οἱ Σπαρτιάταικὸς στρατὸς ἔκαμψε πολλὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Βοιωτίαν. Τέλος συνηγήθη μὲ τοὺς Θηβαίους ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὰς Θήβας εἰς τὴν μικρὰν πόλιν **Λεῦκτρα**, ὅπου συνήρθη πεισματώδης μάχη (471 π. Χ.). ^ο Ο βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν Κλεόμενος ἐπαθειατροφὴν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους. ^ο Η ἀνδρεία τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ ἡ

λοξή γράμματος του Ἐπαμεινώνδα ἔκαμψαν θαύματα, οι Θηβαῖοι διέσπασαν τὰς ἐχθρικὰς τάξεις καὶ κατετρόπωσαν τοὺς Δακεδαιμονίους. Τὸ φοβερὸν ἦτο ὅτι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν μάχην 400 πολίται. Σπαρτιάται ἀπὸ τοὺς 700 ἐλευθέρους πολίτας, τοὺς ὅποιους εἶχεν ἡ Σπάρτη, περισσότεροι δῆλοι. ἀπὸ τοὺς μισούς. Οἱ διασωθεῖς Σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐγκατέλειψε τὴν Βοιωτίαν καὶ ἀπεσύρθη πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σπάρτη δὲν ἤδυνατο πλέον νὰ σκεφθῇ νὰ κάμψῃ ἐπιχειρήσεις πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμου.

Τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὅποιαν ἔφθασεν εἰς τὴν Σπάρτην ἡ εἰδησις τῆς καταστροφῆς, ἐγίνετο ἑορτή, οἱ νέοι ἐχόρευον καὶ ἐτραγούδουν. Οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ μὴ διακοπῇ ἡ πανήγυρις. Ὅτε τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔγιναν γνωστὰ τὰ δύναματα τῶν φονευθέντων, οἱ γονεῖς των ἔδιγηκαν ἔξω εἰς τὴν πόλιν μὲν ἐνδύματα ἑορτῆς καὶ μὲ γελαστὸν πρόσωπον, οἱ δὲ γονεῖς ἐκείνων, οἱ δρόποιοι ἐσώθησαν, ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἔθαλαν πένθιμα.

Ἡ ἐκδίωξις τῶν Σπαρτιατῶν ἀπὸ τὰς Θῆρας ὑπὸ τοῦ Πελοπίδα καὶ ἐπειταὶ ἡ ἥττα αὐτῶν εἰς τὰ Λευκτρα ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Πρώτην φοράν οἱ Σπαρτιάται ἐνικήθησαν εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, διὰ τοῦτο ἀμέσως κατέπεσεν ἡ στρατιωτικὴ των αἰγλη. Αἱ Ἀθηναὶ ἔλαθον μεγαλύτερουν δύναμιν, αἱ ἄλλαι πόλεις ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης καὶ αἱ Θῆραι ἔκαμψαν ἰδικὴν των Συμμαχίαν ἐναντίον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία μὲ τόσον ἐγωγέσμενή εἶχε τυραννήσει τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Θῆραι ἐξέτειναν τὴν ἡγεμονίαν των σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα.

Δευτέρα περίοδος.—Οἱ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν Πελοπόννησον.—Μετὰ τὰ Λευκτρα αἱ Θῆραι ἀναλαμβάνουν ἐπιθετικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσελαύνει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σπάρτη ἦτο συνθηισμένη νὰ φέρῃ αὐτὴν τὸν πόλεμον ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά της, τώρα ἦτο ὑποχρεωμένη ὡς ἀντιτάξῃ ἀμυνανείνει τὴν ιδικὴν της χώραν. Διὰ νὰ καταστρέψῃ δὲ ἐντελῶς ὁ Ἐπαμεινώνδας τὴν τυραννικὴν κυριαρχίαν τῆς Σπάρτης ἐσκέφθη νῷ ἀνασυστήσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ κράτη, τὰ ὅποια εἶχεν αὐτῇ κρατήσει συντετριψμένα εἰς ὑποταγήν της. Οἱ Ἐπαμεινώνδας διηῆλθε τὴν Ἀρκαδίαν καὶ πρώτος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας στρατηγοὺς εἰσεχώρησεν εἰς τὴν κοιλάδην τοῦ Εὔρωτα καὶ ἐπλη-

σίασεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ήρώτηγ φοράν κένος στρατός ἔφθανεν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀτείχιστον καὶ ὑπερήφανον πόλιν. "Εως τότε ἔλεγον μὲν ὑπερηφάνειαν αἱ Σπαρτιάτιδες «ὅτι δὲν εἶχον ἔδει ποτὲ καπνὸν ἔχθρικον στρατοπέδου». "Εσωσε δὲ τὴν Σπάρτην ὁ Ἀγηστλαος, διόποιος ἦτο τότε γέρων. "Οτε εἶδεν ἀπὸ ἓν ὕψωμα νὰ πλησιάζουν οἱ Θηβαῖοι, ἀγένχραξε μὲ πικρίαν θαυμάζων τὸν Ἐπαμεινώνδαν : «Ὥ ! τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου !»

"Αλλ ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Σπάρτην. "Αφοῦ ἐλεηλάτησεν ὅλην τὴν χώραν, ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιόν του. Συνήνωσε τοὺς Ἀρκάδας περὶ ἓν κέντρον καὶ ἔκτισε τὴν **Μεγαλόπολιν**, προσέτι παρὰ τὴν Πιθώμην ἔκτισε τὴν πόλιν **Μεσσήνην**, ἀνεκήρυξε δὲ συγχρόνως τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἵλων καὶ περιοίκων τῆς Μεσσηνίας. Οἱ ἀτυχεῖς φυγάδες Μεσσηνίοι, οἱ διόποιοι ἀπὸ αἰῶνας ἐπλαγῶντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐκλήθησαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τοιουτοτρόπως δ Ἐπαμεινώνδας ἔφερε μέγα πλῆγμα κατὰ τῆς ἴσχύος τῆς Σπάρτης, διότι οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Μεσσηνίοι συνεκράτουν αὐτὴν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώπα, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ βλάπτῃ πλέον τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων. "Αλλ ἀι περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν μέγαν ἄνδρα τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων σχεδίων του.

Ἡ νίκη τῶν Θηβαίων περὶ τὴν Μαντίνειαν. — "Ο Ἐπαμεινώνδας ἔκαμε τέσσαρας ἐκστρατείας εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Θηβαῖοι ἐκεστράτευσαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἀπὸ δὲ τὰς ἐκστρατείας αὐτὰς δ Ἡελοπίδας ἔφερεν εἰς τὰς Θήβας ὡς δημηρον ἔνα νεαρὸν Μακεδόνα βασιλόπαιδα, τὸν Φίλιππον. "Ο Μακεδὼν οὗτος ἔλαβεν Ἑλληνικὴν μάρφωσιν καὶ ἔγινεν ἔξακουστὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἴστορίαν διότι συνήνωσε τὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τῶν Περσῶν.

"Η Σπάρτη ἔκαμε μεγάλην προσπάθειαν διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὰς δυνάμεις της, ἐκάλεσεν ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ αὐτοὺς τοὺς εἴλωτας. Διὰ τοῦτο δ Ἐπαμεινώνδας ἀπεφάσισε νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον τετάρτην φοράν διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὸ ἔργον του.

Κατὰ τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Πελοπόννησον δ Ἐπαμεινώνδας ἐπροσπάθησε πάλιν νὰ κυριεύσῃ τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν γηραιόν Ἀγηστλαον. Τότε ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ συνήντησε τοὺς

Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Μαντίνειαν. Οἱ Θηβαῖοι ἐγίκησαν καὶ πάλιν, ἀλλ᾽ ἔπεισε πληγωμένος ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ἀπέθανεν εὐχαριστημένος, ὅτε ἐμαθεν ὅτι ἡ πατρίς του εἶχε νικήσει (362).

Πρὸ δὲ διάστημα χρόνου εἶχεν ἀποθάνειν καὶ ὁ Πελοπίδας. Τὸ μεγαλεῖον τῶν Θηβῶν διηρκεσε μόνον δύον ἔξων οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι ἄνδρες, ἵδιως ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας.

Πελταστής. — Ἐλαφρῶς ὥπλισμένος στρατιώτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(500—360 π. Χ.)

ΚΕΦ. ΕΚΤΟΝ. **Οι Περσικοὶ πόλεμοι.**—Οι Πέρσαι είχον καθυπόταξει τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ είχον ίδρυσει ἐν ἀπέραντον Κράτος. Οἱ σπουδαιότεροι βασιλεῖς τῶν ἥσαν δὲ Κύρος, ὁ ὅποιος ἔκαμε μεγάλας κατακτήσεις εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ Δαρεῖος, ὁ ὅποιος διωργάνωσε μὲ σύνεσιν τὸ Περσικὸν κράτος. Τὸ Κράτος τοῦ Δαρείου ἦτο τὸ μεγαλύτερον καὶ ισχυρότερον ἀπὸ ὅσα είχον ὑπάρξει εἰς τὸν κόσμον. Περιελάμβανεν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τοὺς πολιτισμένους, τοὺς ὅποιον γνωρίζομεν (Ἀλγυπτίους, Ἀσσυρίους, Φοίνικας), καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀπολιτίστους λαούς.

Οἱ Πέρσαι είχον καθυποτάξει τὸ μέγα Δυδικὸν βασίλειον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔπειτα κατέβησαν εἰς τὰ παράλια καὶ καθυπέταξαν καὶ τὰς πλουσίας Ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἰωνες ἐπανεστάτησαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀνθέξουν εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Δαρείου καὶ ἐνικήθησαν, οἱ δὲ Πέρσαι ἔκαυσαν τότε τὴν μεγάλην πόλιν αὐτῶν Μῆλητον (500 π. Χ.).

Κατόπιν οἱ Πέρσαι ἐπέπεσαν ἐναντίον τῆς μικρᾶς Ἐλλάδος διὰ νὰ ὑποδουλώσουν καὶ αὐτήν. Οἱ Ἑλληνες μὲ τὰς μικρὰς τῶν δυνάμεις ἐνίκησαν τὰς ἀνεξαντλήτους δυνάμεις τῶν Περσῶν.

ΚΕΦ. ΕΒΔΟΜΟΝ. **Αἱ ἔκστρατεῖαι τοῦ Δαρείου.**—Ο μέγας βασιλεὺς ἔζητε ἔκδικησιν κατά τῶν Ἀθηναίων, διότι είχον βοηθήσει τοὺς Ἰωνας. Οἱ Πέρσαι μὲ στρατὸν 100.000 ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ὁλίγοι Ἀθηναῖοι (10.000) ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Μιλτιάδην μὲ τὴν ὁδῷν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν κατετρόπωσαν αὐτοὺς (490). Ἡ νίκη τοῦ Μαραθῶνος ἔδωκε θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ τὴν νίκην οἱ σπουδαιότεροι ἀνδρες εἰς τὰς Ἀθήνας ἥσαν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Οἱ Θεμιστοκλῆς προέβλεπεν, ὅτι οἱ Πέρσαι θὰ ἐπανήσχογοτο μὲ μεγαλυτέρας δυνάμεις διὰ νὰ ὑποδουλώσουν

τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσούν ίσχυρὸν στόλον. Ὁ Ἀριστείδης δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ ἡ πόλις ναυτική, διότι ἐφοβεῖτο μήπως διαφθαροῦν τὰ παλαιά ἥθη. Ἄλλος ὁ λαός ἀπεφάσισε νὰ ἔξοστρακίσῃ τὸν Ἀριστείδην, καὶ οὕτως ἐπεκράτησεν ἡ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὁ μέγας οὗτος ἀνήρ κατεσκεύασε τοὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς καὶ ίσχυρὸν στόλον.

ΚΕΦ. ΟΓΔΟΟΝ. Η ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου.— Μετὰ δέκα ἔτη ὁ νέος βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης ὁδήγησεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος φοβερὸν στρατὸν (2.500.000 ἄνδρας καὶ 1200 πλοῖα). Ὁ Ξέρξης ἔζητε νὰ ὑποδουλώσῃ πρῶτον τὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα νὰ κατατήσῃ τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ κόσμου.

Ἡ ἔνωσις τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πρώτη ἀντίστασις ἔγινεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπου ἐφορεύθησαν μαχόμενοι ἡρωῖκῶς ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ 300 Σπαρτιᾶται. Τότε χωρὶς ἐμπόδιον ὁ Περσικὸς στρατὸς ἐφθάσειν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἔκαυσεν.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Εἰς τὸ στενὸν τῆς νήσου εἶχε συγκεντρωθῆ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἐφθάσει δὲ καὶ πολυάριθμος στόλος τοῦ Ξέρξου. Ἐκεῖ συνήθη μεγάλη ναυμαχία. Οἱ Ἑλληνες, οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοι, ἐπολέμησαν γενναιότατα καὶ κατέστρεψαν τὸν Περσικὸν στόλον (480 π. Χ.). Ἡ ἔνδοξος ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος ἐδόξασε τὰς Ἀθήνας καὶ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Δύσεως ἀπέκρουσαν τοὺς βαρβάρους, οἱ Συρακούσιοι κατετρόπωσαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὴν Ιμέραν τῆς Σικελίας.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Ἑλληνες κατετρόπωσαν καὶ τὸν Περσικὸν στρατὸν εἰς τὰς Πλαταιάς (479). Συγχρόνως ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος κατέστρεψε τὸν Περσικὸν στόλον καὶ στρατὸν εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Μυκάλη* πλησίον τῆς Σάμου. Ἀπὸ τότε οἱ Ἑλληνες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεροι, διότι ὁ Μέγας βασιλεὺς εἶχε νικηθῆ καὶ ταπεινωθῆ. Ἡ νίκη τῆς Ἑλλάδος ἔσωσε τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΕΦ. ΕΝΑΤΟΝ. Τὸ θαλάσσιον χράτος τῶν Ἀθηνῶν.— Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν ἔπρεπε νὰ ἔπακολουθήσῃ διὰ νὰ εἰναι ἥσυχοι οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἴδρυθη *Συμμαχία* τῶν ναυτικῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης ἐκανόνισε τὰ τῆς Συμμαχίας, κέντρον δὲ αὐτῆς ἦτο ἡ νῆσος Δῆλος, ὅπου ἦτο τὸ ταμεῖον τῶν Συμμάχων. Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς *Κίμων*, νιός τοῦ Μιλτιαδού, κατετρόπωσε πλαντού τοὺς Πέρσας. Ἡ σπουδαιοτέρα νίκη του ἔγινεν εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας *Ἐνδρουμέδοντα* (466).

Αἱ Ἀθῆναι ἀπέκτησαν τότε πολὺ μεγάλην δύναμιν. Διότι δλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ δόποιαι εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν Συμμαχίαν, ἦσαν ὡς ὑπήκοοι, καὶ ἔδιδον χρήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τὰ δόποια ἐλέγοντο φέροι, διὰ νὰ τὰς προφυλάτουν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ἡ ἡγεμονία αὐτῇ τῶν Ἀθηνῶν περιελάμβανεν δλόκηρον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὸ Ἀθηναϊ-

κὸν ἐμπόριον ἐμεγάλωσε πολὺ, πλοῦτος δὲ μέγας συνηθοίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθῆναι ἔδουσαν μέγα θαλάσσιον κράτος καὶ ἦσαν ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ.

ΚΕΦ. ΔΕΚΑΤΟΝ. **Οἱ Ἀθηναῖκός πολιτισμός.**—**Αμέσως μετά τὰς νίκας ἐναντίον τῶν βαρβάρων ἀρχῆς εἰς ἡ λαμπρότερα ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας.** Ονομάζεται αἰδὼν τοῦ Περικλέους (γύρω εἰς τὸ 450 π. Χ.), διότι ὁ Περικλῆς ἦτο ὁ μέγας ἀνήρ, ὁ ὅποιος ἐκυβέρνα τότε τὴν πρώτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. **Οἱ δος αἰδὼν π. Χ. εἶναι ὁ σπουδαιότερος αἰδὼν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς παγκοσμίου μάλιστα ἴστορίας.** **Οἱ Ἑλληνικός πολιτισμός ἐδημιουργήθη κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ τοῦτο ἀν γνωρίσωμεν τὸν Ἀθηναϊκὸν πολιτισμόν, γνωρίζουμεν δὲν τὸν Ἑλληνικὸν εἰς τὴν ἀνυπέρβλητον τελειότητά του.**

Αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν τότε τὸ τελειότατον πρότυπον τῆς δημοκρατίας, δηλαδὴ τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, εἰς τὸ ὅποιον ὁ λαὸς ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν.

Οἱ οἵ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦσαν πολῖται. Μόνον οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν οἰκογενειῶν (περίπου 30.000). Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔζων πολλοί ξένοι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο μέτοικοι (περὶ τὰς 50.000) καὶ πολυάριθμοι δοῦλοι (περὶ τὰς 400.000), οἱ ὅποιοι ἔζαμνον τὰς βαρείας ἐργασίας. **Οἱ Ἀθηναῖος πολίτης κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα, τὴν τέχνην, ιδίως δόμῳς ἡ κυρίᾳ ἐνασχόλησίς του ἦτο ἡ πολιτική.**

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην οἱ Ἑλληνες, πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐδημιούργησαν τὸν σπουδαιότατον πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Τότε ἔγεννήθησαν τὰ μεγαλύτερα πνεύματα, τὰ δόπια ἐφάνησαν εἰς τὸν κόσμον, μεγάλοι ποιηταί, συγγραφεῖς, καλλιτέχναι, φιλόσοφοι. Οἱ περισσότεροι ηκμασαν εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ δόπιαι ἦσαν ἡ ωραιότερα καὶ σπουδαιότερά πόλις τοῦ κόσμου.

Οἱ Περικλῆς ἡθέλησε νὰ στολίσῃ τὴν πόλιν του μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὃς ἀληθινὴν πρωτεύουσαν ἐνὸς μεγάλου κράτους. Ιδίως ἡ Ἀκρόπολις ἔγινε τὸ θαυμασιώτερον μέρος τοῦ κόσμου μὲ τὰ περίλαμπρα μνημεῖα τέχνης, ἔγινεν εἰς ἵερὸς τόπος καὶ ἐγέμισε μὲ ναοὺς καὶ ἀγάλματα. Οἱ Περικλῆς ἔδωκε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν φύλον του καλλιτέχνην Φειδίαν, ὁ ὅποιος ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος γλύπτης τοῦ κόσμου. Οἱ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς εἶναι ὁ Παρθενών, εἰς τὸν ὅποιον ὁ Φειδίας εἶχε κάμει ἐν θαυμάσιον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς. **Ἄλλο θαυμάσιον ἄγαλμα τοῦ Φειδίου ἦτο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὄλυμπίου Διός, ὁ μεγαλοπρεπέστατος Ζεύς.**

Εἰς τὴν λαμπρότητα τῶν Ἀθηνῶν συνετέλεσαν καὶ αἱ ωραιῖαι ἑορταί, αἱ ὅποιαι ἔγινοντο εἰς τὰς Ἀθήνας. Η λαμπρότερα ἦσαν τὰ Παναθήναια. Τότε ἀνεπτύχθη εἰς Ἀθήνας τὸ δρᾶμα, δηλαδὴ ἡ παράστασις διαφόρων πράξεων εἰς τὸ θέατρον. Τότε ηκμασαν οἱ μεγαλύτεροι τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ ποιηταὶ τοῦ κόσμου, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐφρίδης

καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν ἀπὸ τότε τὸ σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἐδημιούργησε τὴν τέχνην καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἔγινεν δὲ διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ μεγαλεῖον δὲ τῆς Ἑλλάδος ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ δόπιοι εἴνε νὴ μήτηρ πάσης εὐτυχίας καὶ προόδου.

ΚΕΦ. ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ. **‘Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος.**—Ἡ δόξα τῶν Ἀθηνῶν ἐκύνησε τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Σπάρτης. Ἀποτέλεσμα δὲ ἦτο δὲ καταστρεπτικὸς **Πελοποννησιακὸς πόλεμος** (431 - 404) μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔλαβε μέρος σχεδὸν ὅλη ἡ Ἑλλάς, αἱ μὲν Δωρικαὶ πόλεις ὡς σύμμαχοι τῆς Σπάρτης, αἱ δὲ Ἰωνικαὶ ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ μακρὸς οὗτος πόλεμος διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον οἱ ἀντίπαλοι διετήρησαν σχεδὸν ἵσας τὰς δυνάμεις των. ‘Ἄλλ.’ αἱ Ἀθῆναι ἔπαθον τὴν συμφορὰν νὰ χάσουν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τὸν μέγαν Περικλῆν ἀπὸ ἓνα καταστρεπτικὸν λοιμόν.

‘Αργότεροι οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὰς Συρακούσας καὶ κατατήσουν τὴν Σικελίαν. ‘Ἄλλ.’ οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τὸν Συρακουσίους καὶ οὕτω κατεστράφη καὶ ὁ στόλος καὶ ὁ στρατός των. Μετὰ τὴν συμφορὰν τῆς Σικελίας οἱ Ἀθηναῖοι ἔχασαν τὴν δύναμίν των.

Ἐν τούτοις ἔλαβον θάρρος καὶ ἔξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα, κατεσκεύασαν ἄλλον στόλον, ἐνίκησαν μάλιστα τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὰς νήσους Ἀργινούσας. ‘Άλλα καὶ οἱ Σπαρτιᾶται κατεσκεύασαν στόλον καὶ μὲ δόλον κατέστρεψαν τὸν Ἀθηναϊκὸν εἰς τοὺς Αἰγαίου Ποταμούς, ἐπλευσαν, εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας (404). Ἡ μεγάλη πόλις ἔπεσεν εἰς παρακμὴν καὶ μὲ τὴν παρακμὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐπῆλθε καὶ ὡς κατάπτωσις ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

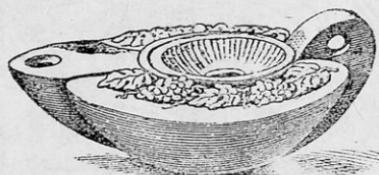
Ἡ Ἑλλὰς κατηνάλωσε τὰς δυνάμεις τῆς εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἡ ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους εἶχε φέρει τὴν νίκην, ἡ δὲ ἐλευθερία εἶχε φέρει τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀντιζηλία δύμως καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ των ἔφερε τὴν ἔξασθεντινος καὶ τὴν παρακμῆν.

ΚΕΦ. ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ. **‘Η ἡγεμονία τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν.**—Οταν ἐνικήθησαν αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τὴν Σφάρτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ σπουδαιότερα γεγονότα είναι δύο ἐκστρατείαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ ἐκστρατεία τῶν **Μυρίων** πρὸς βοήθειαν τοῦ Κύρου τοῦ Νεωτέρου (401 π. Χ.) καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου, ὁ δῆποιος (ἐσκέφθη νὰ κατακτήσῃ τὴν Περσίαν) (396 π. Χ.).

Ἡ ἡγεμονία τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο πολὺ σκληρὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Σπαρτιᾶται ἐφέρθησαν ὡς τύραννοι, καὶ διὰ τοῦτο αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔκαμαν ἐπαναστάσεις, ὅπως αἱ Ἀθῆναι μὲ τὸν **Θρασύβουλον** καὶ αἱ Θῆβαι μὲ τὸν **Πελοπίδαν**.

Τότε ἐνεφαγίσθησαν εἰς τὰς Θήβας δύο ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ δοποῖς μάλιστα ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ Ἐπαμεινώνδας ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Δεῦκτρα (371), καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Μαντίνειαν (362), δῶρο διωρέευθη. Μὲ τὴν ἀπόλειαν τοῦ μεγάλου ἔκείνου ἀνδρὸς παφίκμασαν καὶ αἱ Θήβαι.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὰς δυνάμεις αὐτῆς. Ἡ ἡγεμονία ἐπέδιασεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Θήβας. Ἡδη παρουσιάζεται εἰς νέος Ἑλληνικὸς λαός, οἱ Μακεδόνες, οἱ δοποῖοι ἀναλαμβάνοντα τὴν ἡγεμονίαν δῆμος τῆς Ἑλλάδος.

‘Η εν Ιοσῷ μάχη. — Περιφρήμων ἀρχιτευούς Ελληνικού φηγεθωτού, ἀναστολοφίου εἰς τὴν Πομπηῖαν.—
Δεῖξε εἶναι δὲ Δαρείος ἐπὶ ἄρματος, ἀριστερὰ δὲ Αλέξανδρος ἔφιππος.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Η ΕΛΛΗΝΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ
ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

α.—‘Η Νοτία Ἑλλάς και ἡ Μακεδονία.

β.—‘Ο Φίλιππος και οἱ Ἀθηναῖοι.

‘Η κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 360 π.Χ.—Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὄποιους ἔγινε βασιλεὺς εἰς τὴν Μακεδονίαν δὲ Φίλιππος Β’, κατὰ τὸ 360, αἱ ἔνδοξοὶ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εύρισκοντα εἰς κατάπτωσιν. Η λαμπρότης τῶν Ἀθηνῶν εἶχε σδύσει, ἀλλὰ και ἡ Σπάρτη, κατόπιν δὲ και αἱ Θῆραι εἶχον καταπέσει.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἑλλάς ἦτο διγγρημένη εἰς τρία Κράτη, σχεδὸν ίσοδύναμα, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης και τῶν Θηγῶν. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται πόλεις εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ κυριαρχήσουν, νὰ ἔχουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Καμμία δύως ἀπὸ αὐτὰς δὲν ἦτο ἀρκετὰ ίσχυρά, ὥστε νὰ νικήσῃ τὰς δύο ἄλλας και νὰ ἐνώσῃ εἰς ἐν Κράτος τὴν Ἑλλάδα. ‘Αλλ’ ἐκεῖνο, τὸ δραστικὸν οὔτε αἱ Ἀθηναῖ, οὔτε ἡ Σπάρτη κατώρθωσαν, ἔμελε νὰ κατορθώσῃ μία ἄλλη Ἑλληνικὴ δύναμις ἀπὸ τὸν Βερρᾶν, ἡ Μακεδονία.

‘Αδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑληνικὴ ‘Ιστορία, β’ ἑκδ.

16

α.—Οἱ παλαιοὶ χρόνοι τῆς Μακεδονίας

Τὸ Βόρειον μέρος τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἶμου.— Τὸ πρὸς Βορρᾶν μέρος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸ δποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον, εἰναι τόπος πολὺ δρεινὸς καὶ τραχύς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες διῆρουν τὸ μέρος αὐτὸν εἰς τρεῖς χώρας, τὴν Ἰλλυρίαν πρὸς δυσμάς, τὴν Θράκην πρὸς ἀνατολάς, εἰς δὲ τὸ μέσον καὶ νοτιώτερον τὴν Μακεδονίαν.

Ἡ πρὸς Βορρᾶν τῆς Ἡπείρου **Ιλλυρία**, ἡ ὅποια εἶναι χώρα ἄγονος καὶ σκεπασμένη ἀπὸ ὅρη (ταυτίζεται περίπου πρὸς τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν) δὲν ἀνέπτυξεν ἴστορικὸν βίον. Ἡ δὲ **Θράκη** ἔγινε τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας κατὰ τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους μὲ τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἦσαν δύομαστὰ τὰ Ἀνατολικὰ παράλια αὐτῆς, ὁ Εὔξεινος Πόντος, ὁ Βόσπορος, ἡ Προποντίς, ὁ Ἑλλήσποντος. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ Θράκη κατῳκεῖτο ἀπὸ βαρβάρους λαούς. Ἄλλο ἡ Μακεδονία ἦτο ἡ χώρα ἡ προωρισμένη διὰ μέγα μέλλον.

Ἡ Μακεδονία.— Πέραν τοῦ ὅρους Ὁλύμπου, πρὸς Β. τῆς Θεσσαλίας, ἐκτείνεται μία μεγάλη δρεινὴ χώρα. Πρὸς Α. ἔχει τὴν Θράκην, πρὸς Δ. φθάνει ἕως τὴν Ἡπειρὸν καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ χώρα αὕτη εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὰ δποῖα ἦσαν ἀλλοτε σκεπασμένα μὲ πυκνότατα δάση. Τὰ ὅρη περικλείουν πολλὰς πεδιάδας, αἱ δποῖα ἔχουν πολλὰ νερά καὶ μεγάλην εὐφορίαν.

Δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ **Ἄξιος** καὶ ὁ **Στρυμών**, διαρρέουν τὴν χώραν καὶ χύνονται ὁ μὲν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ὃπου εἶναι ἡ **Θεσσαλονίκη**, ὁ ἄλλος εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον. Πρὸς Α. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος εἶναι τὸ ὅρος **Παγγαῖον**, τὸ δποῖον ἀλλοτε εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος προοχωρεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν μία χερσόνησος, ἡ δποῖα διαιρεῖται εἰς τρεῖς γλώσσας. Ἡ χερσόνησος αὕτη δύομάζεται **Χαλκιδική**, διότι ἔκει εἶχον κτίσει πολλὰς ἀποκίας Χαλκιδεῖς. Εἰς τὴν μίαν ἔξ αὐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν, ὑψώνεται τὸ ὅρος **Ἀθως**, τὸ δποῖον εἶναι γεμάτον ἀπὸ σπουδαίατα πυκνατά μοναστήρια, τὸ περίφημον κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ σήμερον **Άγιον Όρος**.

Αι πόλεις τῆς Μακεδονίας.—Απὸ τὰς ἀρχαῖς πόλεις τῆς Μακεδονίας σφίζονται ἔως σήμερον ἡ **Βέρροια** καὶ ἡ **"Εδεσσα**, (τὰ Βοδενά). Ἡ **"Εδεσσα** ἦτο ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν μακεδόνων βασιλέων. Πλησίον εἰναι ἡ κατόπιν πρωτεύουσα **Πέλλα**, παρὰ τὰ σημερινὰ **Γιαννιτσά**, διπου ἔγινεν ἡ ἔνδοξος μάχη τοῦ 1913, κατόπιν τῆς δοποίας δὲ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθε καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν **Θεσσαλονίκην**. Ἡ μεγάλη δὲ αὕτη πόλις ἐκτίσθη ἀργότερα, ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Μακεδονίας καὶ ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Οι Μακεδόνες.—Αι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.—Οι Μακεδόνες ἦσαν ρωμαλέοι καὶ φιλοπόλεμοι, συγγενεῖς μὲ τοὺς Ἑλληνας, ἔγιναν δὲ τέλειοι Ἑλληνες, ὅτε ἥλθον εἰς στεγωτέραν σχέσιν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρχον πολυάριθμοι ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων, ἵδιως τῶν Ἀθηναίων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ **Ἀμφίπολις**, πλησίον τῶν ἐκδιολῶν τοῦ Στρυμόνος. Αἱ Ἑλληνικαὶ δὲ αὕται ἀποικίαι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διασώσουν τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἔξημερώσουν τοὺς κατοίκους, οἱ δοποίοι πρωτύτερα ἦσαν ἀπολίτιστοι.

Η παλαιοτέρα ιστορία.—Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν διηγημένοι εἰς πολλὰς φυλάς, ἐκάστη τῶν δοποίων εἶχε τὸν ἴδιον τῆς βασιλέα. Εἰς ἀπὸ τοὺς βασιλικούς οἰκους, δὲ ὅποιος ἐκκυρώθητο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλεῖδας, κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Οι βασικεῖς τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς Ηερσικοὺς πολέμους ἔγιναν ὑποτελεῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως. Μόνον δὲ Ἀλέξανδρος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δοπού συνέδη ἡ μεγάλη ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξου, εἶχε συνάψει φιλικὰς σχέσεις μὲ τὰς Ἀθήνας. Αὐτὸς ἐπήγε τὴν παραμονὴν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ ὅτι οἱ Πέρσαι ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των. Διὰ ταῦτα στενὸς σύνδεσμος συνήνωσε τὸν Ἀλέξανδρο γιὰ τοὺς Ἑλληνας, καὶ, ὅτε οὗτος ἔστειλεν ἶππους ν' ἀγωνισθοῦν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἔγιναν δεκτοὶ εἰς τὸ ἀγώνισμα. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἐθεωρεῖτο ως Ἑλλην.

Ο Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Μακεδονίαν.—Εἰς ἀλλοὺς βασιλεὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, δὲ Ἀρχέλαος, εἰργάσθη δραστηρίως διὰ νὰ κάμη ισχύρὸν τὸ βασίλειόν του καὶ διὰ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν του.

Ο Ἀρχέλαος ὑπεστήριξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν αὐλήν του ἐπροσκάλεσε περιφήμους Ἐλληνας ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας. Ο μέγας ποιητὴς Εὐδοιπίδης παρέμεινε πλησίον του, δὲ μέγις ζωγράφος Ζεῦξις διεκόσμησε τὸ παλάτιόν του καὶ τοὺς ναοὺς τῆς πρωτεύουσας του. Εἰς τὸν ἀπολίτιστον ἐκεῖνον τόπον εἰσήγαγεν δὲ Ἀρχέλαος τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ, ητοι τὴν τάξιν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην.

Ο βίος τῶν Μακεδόνων.—Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μακεδόνες ἔζων σχεδὸν ὅπως οἱ Ἐλληνες τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων. Καὶ τὸ πολιτευμά των ἦτο ὅμοιον μὲ τὰ πανάρχαια Ἐλληνικὰ πολιτεύματα τῆς Ἐλλάδος. Ο βασιλεὺς ἦτο ὁ στρατηγὸς τοῦ λαοῦ του, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ἀνώτατος ἵερεὺς καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστής. Εἶχε περὶ ἑαυτὸν τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δόποιοι ἦσαν ισχυροί, καὶ τοὺς δόποίους ὥφειλε ν' ἀκούῃ. Ο λαὸς εἶχε μείνει ἀμόρφωτος καὶ ἀξεστος. Ο βίος τῶν πόλεων εἶχεν δλίγον ἀναπτυχθῆ, οἱ περισσότεροι ἔζων εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ ἐφύλαττον τὰ πρόβατα εἰς τὰ βουνά.

Οἱ δὲ εὐγενεῖς ἦσαν οἱ μεγάλοι κτηματίαι, οἱ δόποιοι ἐπεργοῦσαν τὸν καιρὸν των εἰς τὸ νὰ κυνηγηροῦν καὶ νὰ κάμνουν πόλεμον κατὰ τῶν βαρδάρων. Ηὐχαριστοῦντο νὰ κάθηγαται εἰς τὰ συμπόσια καὶ νὰ πίνουν, πολλάκις δὲ ἤρχοντο εἰς ἔριδας καὶ συνεπλέκοντο πρὸς ἀλλήλους. Τόσον δὲ πολεμικοὶ ἦσαν, ὡστε ἐκεῖνος, δὲ δόποιος δὲν εἶχε φονεύσει ἀκόμη ἕνα κάπρον, δὲν ἦτο δεκτὸς νὰ κάθηται εἰς τὰ συμπόσια. Ἐννοεῖται διτοι σφοδροὶ ἐμφύλιοι ἀγῶνες ἐγίνοντο μεταξὺ τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Καὶ κατὴν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀρχελάου, ή δόποια ἦτο περισσότερον πολιτισμένη, ἡ κολούθησαν ταραχαὶ καὶ φόνοι. Διότι δὲ βιαστικὸς ἐκεῖνος πολιτισμὸς ἦτο ἀκόμη ἐπίπλαστος καὶ περιωρίζετο εἰς τὴν αὐλήν, δὲν εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς τὸν λαόν. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Άου αἰῶνος π. Χ. ή Μακεδονία διῆλθε πολὺ ταραχώδη ἐποχήν. Κοθὲν χρόνον πολὺ μηγστῆρες ἐμάχοντο διὰ τῶν διπλῶν καὶ τῆς βίας νὰ καταλάβουν τὸν θρόνον, οἱ γειτονικοὶ βάρδαροι

λαοὶ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Θράκης εἰσώρμησαν εἰς τὴν χώραν.
Απὸ τὴν ἐπικένδυνον αὐτὴν θέσιν ἔσωσε τὴν Μακεδονίαν ἡ ἥγο-
δος εἰς τὸν θρόνον Φιλίππου τοῦ Β'.

Ἡ ἀνατροφὴ καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ Φιλίππου.—Κυρίως
δὲ ἡ Μακεδονία ἐμεγάλωσεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Φιλίππου Β'.
Οτε ἦτο νέος ὁ Φίλιππος, εἶχεν ὅδηγηθῆ, ὡς εἰδομεν, βαρύρος
εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεὶ ἔμεινε τρία ἔτη καὶ ἀνετράφη κατὰ τὸν Ἑλ-
ληνικὸν τρόπον. Ἡ διαιρονὴ τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐτε-
λειοποίησε τὰ καλὰ προτερήματα αὐτοῦ. Εἰς τὰς Θήβας ὁ Φίλιπ-
πος ἔμαθε τὴν στρατιωτικὴν τέχνην μὲν ὅλους τοὺς χρησίμους νεω-
τερισμούς, τοὺς ὅποιους εἶχεν εἰσαγάγει δὲ Ἐπαμεινώνδας. Ἐμαθεν
ἐπίσης πῶς διεῖλει εἰς ἀρχῶν γὰρ φέρεται πρὸς τοὺς ὑπηκόους του
καὶ πρὸς τὸν ἔργον τοῦ ζένους λαούς, δηλαδὴ τὴν πολιτικήν, διπος λέγομεν
σήμερον. Ἐκτὸς τούτων ἐγνώρισε καὶ ποίᾳ ἦτο ἡ κατάστασις τῆς
Ἑλλάδος.

Ο Φίλιππος εἶχε τὴν ρώμην καὶ τὴν δραστηριότητα ἐνὸς Μα-
κεδόνος χωρικοῦ, εἶχε δὲ ὡς Ἑλλην μεθοδικὸν καὶ ἀνεπτυγμένον
πνεῦμα. Εἰς τὸν πόλεμον ἐδείκνυεν ἀνδρείαν καὶ καρτεριότητα,
εἰς δὲ τὸν καρδὸν τῆς εἰρήνης καλοὺς τρόπους καὶ μεγάλην πολι-
τικὴν σύνεσιν. Πρὸ παντὸς δὲ ἐγνώριζε νὰ κρύπτῃ τὰ σχέδιά του
καὶ νὰ περιμένῃ, νὰ μὴ βιάζεται εἰς τὸ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν πραγμα-
τοποίησίν των. Ἀνεδείχθη δὲ μεγαλύτερος πολιτικὸς τοῦ ἀρχαίου
κόσμου.

Τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ Φιλίππου.—Ολα, δια ἐδιδάχθη
ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὴν διαιρονὴν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ ἐχρησί-
μευσαν πολὺ διὰ τὸ μέλλον. Διότι ἦτο φιλόδοξος καὶ εἶχε μεγάλα
σχέδια, τὰ ὅποια ἦσαν τὰ ἔξτη:

1ον) Νὰ κάμη τὸ Κράτος του Κράτος Ἑλληνικόν, δηλαδὴ πο-
λιτισμένον, τὸ διποῖον γὰρ φθάνηται ἔως τὴν θάλασσαν.

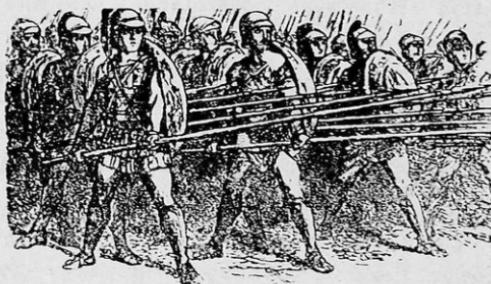
2ον) Νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ ὅλων τῶν βαρδάρων
γειτονικῶν λαῶν, καὶ

3ον) Νὰ ἐπιεύληῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας,
γὰ τοὺς ἑνώσῃ καὶ νὰ τοὺς ὅδηγήσῃ εἰς κοινὴν ἐκστρατείαν ἐναν-
τίον τῶν Περσῶν.

Ο Φίλιππος ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων
σχεδίων του μὲν ἀξιοθαύμαστον ἐπιμονὴν καὶ πολιτικὴν ἴκανότητα.

Τὰ πάντα μετεχειρίσθη πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του, τὴν δύναμιν, τὴν πανουργίαν, τὸ χρῆμα. Εἶχε δὲ ἡ Μακεδονία ἀφθόνους χρηματικοὺς πόρους καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ, τὰ ἔρια οἵσαν εἰς τὸ δρός Παγγαῖον.

Ο Μακεδονικὸς στρατός.—Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Φιλίππου ἦτο νὰ ἑτοιμάσῃ τὸ δργανὸν τῆς νίκης, δηλαδὴ τὸν στρατόν.

Η Μακεδονικὴ φάλαγξ.—Μακεδόνες ἐφορμῶντες.

Ἡ χωριστὴ δεξιὰ εἰκὼν παριστάνει πάνοπλον Μακεδόνα.

Ως πρότυπον ἔλαβεν δὲ Φίλιππος τοὺς Ἑλληνικοὺς στρατούς, καὶ ἰδίως τοὺς ἀρίστους, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηρῶν. Ἐκαμεν διμοῦς μεγάλας τελειοποιήσεις εἰς τὸν δπλισμὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν διοργάνωσιν.

Ἡ σπουδαιοτέρα κακινοτομία ἦτο ὅτι ἔκαμε τὸν στρατὸν μόνιμον, ἐνῷ οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοί, ἐκτὸς τοῦ Σπαρτιατικοῦ, ἀπετελοῦντο ἀπὸ στρατιώτας, οἱ δποιοὶ συγεκαλοῦντο μόνον ἐν καιρῷ πολέμου. Οἱ χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας ἔγιναν ἐξαίρετοι στρατιώται, οἱ δὲ φιλοπόλεμοι εὐγενεῖς ἔγιναν λαμπροὶ ἵππεῖς καὶ ἀξιωματικοί. Στρατιώταις καὶ εὐγενεῖς ἐξηγάγκασεν δὲ Φίλιππος εἰς αὐστηροτά-

την πειθαρχίαν, εἰς τακτικὰ γυμνάσια, εἰς μεγάλας καὶ κοπιώδεις πορείας.

Ο πυρὴν τοῦ στρατοῦ, ὁ δόποιος εὑρίσκετο πάντοτε ἔτοιμος, ἥτο τῇ φάλαγξ. Οἱ στρατιῶται ἥσαν ὠπλισμένοι μὲ περικεφαλαίαν, μικρὰν στρογγυλὴν ἀσπίδα, καὶ πολὺ μακρὰν λόγχην (6—7 μέτρων), ἥ δοποίᾳ ἐλέγετο σάρισσα. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης ἡ φάλαγξ εἶχε στενὸν μέτωπον καὶ μέγα βάθος, τὸ δόποιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 16 σειρὰς πολεμιστῶν. Αἱ πρώται ἐξ σειρῶν ἔκρατουν τὰς σαρίσσας προτεταμένας πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἔχθρου. Οὕτω κάθε στρατιώτης τῆς πρώτης σειρᾶς ἥτο προφυλαγμένος ἀπὸ 5 σαρίσσας τῶν σπισθεν αὐτοῦ. Οἱ ἄνδρες τῶν τελευταίων τάξεων ὑπεστήριζον τοὺς συντρόφους των καὶ ἀντικαθίστων τοὺς πληγωμένους τῶν πρώτων τάξεων. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ φάλαγξ ἐγίνετο ἐν ἀληθεῖς κινητὸν φρούριον, τὸ δόποιον ὑπεστήριζον σειρὰι λογχῶν καὶ τὸ δόποιον ἐσάρωνεν ὅλα ἐμπρός, ὅταν ἐπροχώρει εἰς δμαλὸν ἔδαφος.

Εἰς τὰ πλάγια τῆς φάλαγγος ἥτο τὸ εὐχίνητον πεζικόν, οἱ ἐλαφροὶ πελτασταὶ μὲ τὴν μικράν των ἀσπίδα, ἥ δοποίᾳ ἐλέγετο πέλτη, ὅμοιοι μὲ τοὺς Ἀθηναίους πελταστάς. Ἡσαν δὲ οὗτοι κατάλληλοι διὰ τὰς ταχείας κινήσεις. διὰ νῦν ἀναρριχῶνται λόφους, διὰ τὴν καταδίωξιν. Πολὺ δὲ ἴσχυρὸν ἥτο τὸ σῶμα τοῦ ἵππου. Οἱ ἵππεις ἥσαν σκεπασμένοι μὲ σιδηρᾶς πανοπλίας. Οἱ εὐγενεῖς ἵππεις ἐλέγοντο ἔταῖροι (φίλοι, σύντροφοι) καὶ ἔζων πλησίον τοῦ βασιλέως ὡς σωματοφύλακες αὐτοῦ.

Διὰ τὴν πολιορκίαν δὲ τῶν πόλεων κατεσκεύασεν ὁ Φίλιππος διαιφόρους μηχανάς, ἀλλας διὰ νὰ ρίπτουν πέτρας (πετροβόλους μηχανάς), ἀλλας διὰ νὰ κτυποῦν τὰ τείχη, πύργους κινητούς διὰ νὰ φένουν οἱ στρατιῶται ἕως τὰ τείχη, καὶ ἀλλα μηχανήματα.

Β.—Ο Φίλιππος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι.

Αἱ Ἀθηναῖαι.—Κατὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν σκοπῶν του ὁ Φίλιππος ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ πρώτον σχέδιον του ἥτο νὰ φάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ᾽ ἐκεὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἥ παραλίᾳ ἥτο γεμάτη ἀπὲ πλουσίας ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων. Ἡτο λοιπὸν ὁ Φίλιππος ὁ φυσικὸς ἔχθρὸς τῶν Ἀθηναίων, οἱ δόποιοι εἶχον τὴν δύναμιν νῦν ἀντισταθοῦν.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἀναλάβει μικρὸν κατὰ μικρὸν δυνάμεις μετὰ τὰς συμφορὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ησαν πάντοτε μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις. Εἶχον προσέτι ἀναδημιουργήσει τὸν πολεμικὸν στόλον των καὶ ἐπροσπάθουν νὰ ἐπανακτήσουν τὴν παλαιὰν κυριαρχίαν των. Ἡ μεγαλυτέρα δὲ προσοχὴ τῶν Ἀθηναίων ήτο πάντοτε ἐστρατιμένη πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Χαλκιδικήν. Διότι ἀπὸ μὲν τὸν Ἑλλήσποντον ἐλάμβανον τὸν σῖτον, εἰς δὲ τὴν Χαλκιδικήν εἶχον τὰς ἀποικίας των.

Πρὸς ἐπιδίωξιν ὅμως τῶν σχεδίων των οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον ἵκανον διρχηγούς, ὅπως κατὰ τὸν προηγούμενον αἰώνα τὸν Ηερικλῆν. Τὸ ἀποτέλεσμα ήτο ὅτι ὁ λαός, ὁ δύποτος εἶχε τὴν πραγματικὴν κυριερηνησιν, δὲν ἦξευρε νὰ κυριερηγῇ μόνος του καὶ δὲν ἦξευρε καλὰ τί ἔπρεπε νὰ ζητῇ. Ἐκεῖνο, τὸ δύποτον ἀπεφάσιζε τὴν μίαν ημέραν, τὸ κατεδίκαζε τὴν ἄλλην εἰς τὴν συγέλευσιν. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον τοὺς στρατοὺς ἔκείνους, οἱ δύποτοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀνδρας ἐλευθέρους καὶ οἱ δύποτοι εἶχον θριαμβεύσει εἰς τὸν Μαραθώνα καὶ τὴν Σαλαμίνα. Διότι εἶχον ἀρχίσει νὰ προσλαμβάνουν εἰς τὸν στρατὸν των μισθοφόρων, δηλαδὴ ξένους μὲ μισθόν. Ἐχρειάζοντο προσέτι πολλὰ χρήματα διὰ νὰ κινηθῇ ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος, δὲν εἶχον δὲ τώρα τοὺς πλουσίους φόρους τῶν συμπάχων καὶ τὰ χρήματα τὰ εὑρίσκον διὰ φορολογίας τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ λαός ἔδίσταζε γ' ἀποφασίση τὸν πόλεμον.

Ο Δημοσθένης καὶ ὁ Ισοχράτης.— Εἰς τὴν δύσκολον ἔκεινην περίστασιν, κατὰ τὴν δύποιαν ἥρχιζε νὰ ἐπικρέμαται ἐπάνω εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Βορρᾶν ἡ δύναμις τῆς Μακεδονίας, οἱ Ἀθηναῖοι ἐτελαντεύοντο μεταξὺ δύο ἀποφάσεων. Ἄλλοι ἥθελον τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Φιλίππον καὶ οὐλοὶ τὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀποφάσεις περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους ἐλαμβάνοντο εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις ταύτας ἥκούστο ἔκεινος, διὸ δύποτος εἶχε μεγαλυτέραν τέχνην εἰς τὸ νὰ διμιῃ, διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἰδίως ἥκμασαν οἱ ορήτορες.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἥκμαζε τότε ὁ μεγαλύτερος ρήτωρ τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Δημοσθένης, ὁ δύποτος ήτο ἀδιάλλακτος ἔχθρὸς τοῦ Φιλίππου. Ἄλλοι πάλιν Ἀθηναῖοι, ὅπως ὁ ρήτωρ Άισκίνης, ἰδίως δὲ ρητοροδιδάσκαλος Ισοχράτης, ὁ στρατηγὸς Φωκίων, ησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Φιλίππου. Οἱ Ισοχράτης ὠνειρεύετο τὴν συνένωσιν

ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἔχοντίον τῶν Περσῶν, ὑπεστήριξε δηλαδὴ μίαν **πανελλήνιον** πολιτικήν. Οἱ ἄλλοι ήσαν τόσον ὑπερήφανοι πατριώται, ὡστε δὲν κατεδέχοντο ποτὲ νὰ γίνῃ ἡ πατρίς των μία ἀπλῆ ἐπαρχία, ἕστω καὶ ἐνὸς μεγάλου Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡγάπων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πόλεως των, ἡ ὅποια ἦτο τὸ ἰδεικόν των κράτος. Ὁ πατριωτισμὸς των ἦτο πολὺ στενός, ἦτο ὅμως ὑπερήφανος, ἦτο ἀξιούσιος σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ. Ἡθελον γέναντησην ἡ πόλις των τὴν παλαιὰν δόξαν αὐτῆς καὶ γέναντησην τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὸν ὑπερήφανον αὐτὸν πατριωτισμὸν ἀπηθανάτισεν δὲ Δημοσθένης.

Οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους.—Μὲν ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα καὶ ἐπιμονὴν εἰργάσθη ὁ Δημοσθένης πρῶτον διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ μέγας ρήτωρ, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἔγινε, διὰ νὰ παλευμήσῃ διὰ τῶν φλογερῶν λόγων του τὸν Φίλιππον.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ σταδίου του ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος. Ἐμεινεν δραφανὸς ἀπὸ ἐνωρίς, ἔχασε τὴν περιουσίαν του, ἐδύσκολεύετο δὲ πολὺ εἰς τὴν ὅμιλίαν. Ὅτε παρουσιάσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ὅλοι ἐγέλασαν, διάτι ἦτο τραυλός. Μὲ τὴν ἴσχυρὰν ὅμως ἐπιμονὴν του ὅχι μόνον τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ διώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε γέναντησην δύναμιν λόγου, ὡστε νὰ συμπαρασύρῃ τὸν λαόν⁽¹⁾.

Εἰς τὸν Φίλιππον ἔβλεπεν ὁ Δημοσθένης τὸν ἐχθρὸν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Οὔτε μίαν στιγμὴν δὲν ἔπεισε νὰ παρακινῇ τοὺς συμπολίτας του γέναντησιοῦν ἔναντίον αὐτοῦ μὲ δόλας τὰς δυνάμεις των. Αὐτὸ τὸ θέμα ἔχουν δύο σειραὶ περιφήμων λόγων τοῦ Δημοσθένους, οἱ ὅποιοι δύνομάζονται **Φιλιππικοὶ** καὶ **Ολυνθιακοὶ** (ἀπὸ τὴν πόλιν Ὀλυνθον εἰς τὴν Χαλκιδικήν). Οἱ φλογεροὶ λόγοι καὶ ἡ ὁρμητικὴ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους πολλὰς φοράς ἔξυπνησαν τὸ θάρρος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔκαμψαν τὸν Φίλιππον γέναντησην. Ὁ Δημοσθένης τοὺς ἐνθυμίζει τὴν παλαιὰν δόξαν καὶ τοὺς ἔξορκούς εἰς τὸ δύνομα τῶν Μαραθωνομάχων. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ώραιότερα διδάγματα τῆς ἱστορίας ὁ ἀγὼν τῶν δύο αὐτῶν προσώπων, ἐκ τῶν

(1) Ο διεδάσκαλος ἀς ἀναφέρει τὰ περὶ Δημοσθένους θρυλούμενα (ἀπὸ τὸν Ηλούταρχον).

δποίων δ εἰς ήτο ώπλοσμένος μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ δ ἄλλος μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ξίφους.

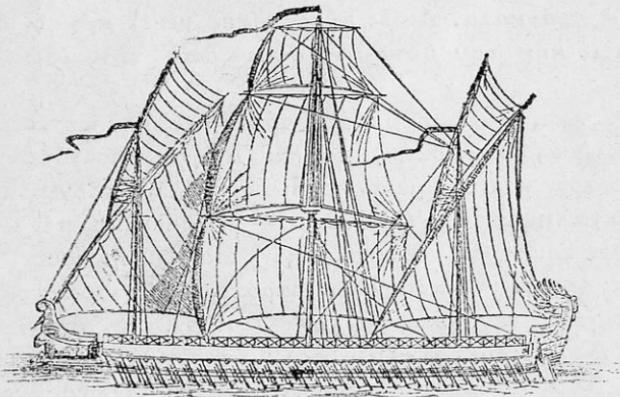
Ο Φίλιππος ἔκτείνει τὴν Μακεδονίαν ἔως τὴν Θάλασσαν.—Εἶκοι ἔν τη ἐχρειάσθη ὁ Φίλιππος διὰ τὰ κατορθώσῃ τὰ σχέδιά του (358—338). Δὲν ἐτόλμησε γὰρ συγκρουσθῆ κατὰ μέτωπον μὲ τοὺς Ἑλληνας, διότι ἐφοδεῖτο τὴν δύναμιν τῶν, ιδίως τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μὲ θαυμασίαν ὑπομονὴν καὶ σύνεσιν ἐξεμεταλλεύθη κάθε εὐκαιρίαν, διὰ νοὸν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς διποθέσεις τῶν. Μετεχειρίζετο καλῶς ὅσας πόλεις ἐξήτουν τὴν βοήθειάν του καὶ ἐφρόντιζε γὰρ εἶναι πάντοτε σύμμαχος μιᾶς πόλεως, ή δποία εὑρίσκετο εἰς πόλεμον ἐναγτίον μιᾶς ἀλληγ. Οὕτω κατώρθων μικρὸν κατὰ μικρὸν γὰρ ἔχῃ φίλους εἰς τὴν Ἑλλάδαν καὶ γὰρ ἐπεκτείνῃ τὸ Κράτος του.

Ἄφοῦ συνεπλήρωσεν ὁ Φίλιππος τὸ ἔργον του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔκαμε τὸ βασίλειόν του τὸ ἴσχυρότερον Κράτος του Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἥρχισε γὰρ καταβαίνη πρὸς τὴν θάλασσαν. Κατὰ πρῶτον τοῦ ἐκίνησαν τὴν δρεξιν τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου. Ἐπειτα εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν παραλιακὴν χώραν τοῦ Αίγαλου πελάγους διὰ γὰρ ἔχῃ διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ γὰρ συγκοινωνῇ μὲ τὰς ἀλλας χώρας. Ἡρχισε λοιπὸν τὰς κατακτήσεις, μίαν πρὸς μίαν, ἥρχισε γὰρ κυριεύη τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς παραλίας.

Ο ιερὸς πόλεμος.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Φωκεῖς ἔκαμαν τὴν ιεροσύλιαν γὰρ καλλιεργήσουν ἔνα ιερὸν ἀγρόν, δ δποῖος ἀνῆκεν εἰς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Οἱ Ἀμφικτίονες, οἱ δποῖοι εἶχον τὸ ιερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν, κατεδίκασαν τοὺς Φωκεῖς εἰς πρόστιμον. Οὕτοι οἱ δμως ἥργνήθησαν γὰρ πληρώσουν. Ἀμέσως ὁ Φίλιππος εὗρεν εὐκαιρίαν γὰρ δώσῃ τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν θεὸν καὶ ἐτρεξε μὲ στρατόν. Οἱ στρατιῶται τοῦ Φίλιππου ἐνδάδισαν εἰς τὴν μάχην ἔχοντες στέφανον δάφνης εἰς τὴν περικεφαλαίαν, διὰ γὰρ δεῖξουν δτι μάχονται ὑπὲρ τοῦ Ἀπόλλωνος. Οἱ ιερόσυλοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ιερὸς οὗτος πόλεμος, ὅπως ὠνομάσθη, ἐδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν εὐκαιρίαν γὰρ εἰσέλθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι οἱ Φωκεῖς ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Ἀμφικτιονικὸν συγέδριον καὶ η θέσις των ἐδόθη εἰς τὸν Φίλιππον.

Κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν κατέλαβεν ὁ Φίλιππος τὴν Θεσσαλίαν διὰ νὰ τὴν καθησυχάσῃ δῆθεν ἀπὸ ταραχᾶς. Ἔλαβε τότε εὐκαιρίαν καὶ ἔτρεξεν εἰς τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ κυριεύσῃ τὰ δύσδιατα αὐτὰ στεγά, τὰ ὅποια ἡσαν ἡ πύλη ἡ φέρουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ᾽ αἱ Ἀθῆναι εἶχον ὅπλισθη καὶ ἡσαν ἕτοιμοι νὰ κινήσουν ἐναντίον του, ὁ Φίλιππος ἐφοβήθη καὶ ἐσταμάτησε δι᾽ ὅλιγον χρόνον (352).

Ἡ σύγκρουσις μὲ τὰς Ἀθήνας. — Δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νῦν ἀπατηθῆναι κανεῖς διὰ τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ἡτο φανερόν,

Ἀθηναϊκὴ τειῆσης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους.

ὅτι ἐζήτει νὰ λάβῃ τὴν ἥγεμονιαν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ μεγάλαι πόλεις, αἱ ὅποιαι εἶχον ἀγωνισθῆ διὰ νὰ τὴν λάδουν, θὰ τὸ ἐπέτρεπον; Ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Θῆρας δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τίποτε, διότι αἱ Θῆραι εἶχον κατακέσει, ἡ δὲ Σπάρτη ἦτο πολὺ μακράν. Ἐμενον αἱ Ἀθῆναι, ὅπου ἦτο πολὺ φλογερὸν τὸ πατριωτικὸν αἰσθῆμα, καὶ ὅπου ὁ Δημοσθένης κατώρθωνε μὲ τὴν ὑπέροχον ρητορικὴν του νὰ τὸ κρατῇ πάντοτε ὑψηλά. Ο Δημοσθένης κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὴν πατρίδα του τὸ φρούριον τῆς «ἔλευθερίας τῆς Ἑλλάδος». Κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἔξεφώνησεν εἰς τὴν ἐκπλησίαν τοῦ Δήμου τὸν πρῶτον Φιλιππικόν:

«Πότε λοιπόν, Ἀθηναῖοι, πότε θὰ πράξετε τὸ καθῆκον σας; Ποῖον νέον γεγονός περιμένετε; «Οταν, μὰ τὸν Δία, μᾶς

βιάση ή ἀνάγκη. Ἄλλ' ἔγω διὰ τοὺς ἐλευθέρους ἀνθρώπους νομίζω ὅτι μεγαλυτέρᾳ ἀνάγκῃ εἶναι η αἰσχύνη ἐνεκα τῶν πραγμάτων. Ἡ θέλετε, εἴπετε μου, τοιγινοίζοντες εἰς τὴν ἀγοράν, νὰ ἐρωτᾶτε οἱ μὲν τοὺς δέ. «Ἐ λοιπόν, τί νέα ἔχομεν;». Καὶ τί νεώτερον θέλετε ἀπὸ τοῦτο, ὅτι Μακεδῶν ἀνὴρ καταπολεμεῖ τοὺς Ἀθηναίους καὶ διευθύνει τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος; «Ἀπέθανεν δὲ Φίλιππος; — Ὁχι, μὰ τὸν Δία. — Ἄλλ' εἶναι ἀσθενής;» Καὶ τί σᾶς ἐνδιαφέρει; Καὶ ἂν μάλιστα ἀπέθυνησκε, ταχέως σεῖς θὰ ἔκαμπατε ἀλλον Φίλιππον, ἀν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχετε τὸν νοῦν σας εἰς τὰ πράγματα. Διότι οὗτος ἔχει γίνει μέγας, ὅχι τόσον ἀπὸ ἰδικήν του δύναμιν, δσον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἀμέλειαν».

Ἡ ἐντύπωσις τοῦ λαοῦ ὑπῆρξε τόσον μεγάλη, ώστε ἐψήφισεν ἀμέσως πολεμικὴν παρασκευήν, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τότε εὑρέθησαν εἰς φανερὸν πόλεμον μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας (351).

Ἡ κατάληψις τῆς Ὀλύνθου. — Ὁ Φίλιππος εἶχε σταματήσει ὀλίγον καιρὸν διὰ νὰ ἀποκομίσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπροσποιείτο ὅτι ἐπολέμει ἐναντίον τῶν βαρδάρων τῆς Θράκης, ὅτε αἰγυδίως πηγαίνει καὶ πολιορκεῖ τὴν Ὀλυνθόν, τὴν σπουδαιοτέραν πόλιν τῆς Χαλκιδικῆς. Ἡ Ὀλυνθός ἔζητησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε δὲ Δημοσθένης ἔξεφώνγησε τοὺς Ὀλυνθιακούς του. Εἰς τοὺς περιφύμους τούτους λόγους εἶχε τὸ θάρρος νὰ διακηρύξῃ ἐμπρὸς εἰς τὸν λαὸν ὅλα τὰ σφάλματα, εἰς τὰ δποῖα οὗτος εἶχεν ὑποπέσει :

«Τώρα δὲ διατὸν κατήντησαν τὰ πράγματα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν;.... Διότι ἀλλοτε αὐτὸς δὲ λαὸς ἦτο κύριος τῶν πολιτευομένων καὶ δλων τῶν πραγμάτων, τώρα, τὸ ἐναντίον, οἱ πολιτευόμενοι εἶναι κύριοι, σεῖς δὲ δὲ λαὸς ἔχετε χάσει καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς συμμάχους σας καὶ εἴσθε ὡς ὑπηρέται, καὶ εἴσθε εὐχαριστημένοι ἀν σᾶς παρέχουν δωρεὰν εἰσιτήρια διὰ τὰ θέατρα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τις μέγια φρόνημα, ἀν συνηθίζῃ νὰ κάμνῃ μικρὰ πράγματα».

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς καὶ ὑπερηφάνους αὐτοὺς λόγους καὶ στέλλουν εἰς τὴν Ὀλυνθον στρατόν.

"Αλλ' ήτο πολὺ ἀργά. Ο Φίλιππος εἶχε κυριεύσει τὴν Ἰσχυρὰν πόλιν (348), καὶ προσέπι περὶ τὰς 30 ἄλλας παραλιακὰς πόλεις. Ή δὲ θαυμαστὰ διπλωματία τοῦ Φίλιππου συνεπλήρωσε τὸ ἔργον του. Κατώρθωσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἡγάληει πλέον (346). Ἀφῆκε καὶ ἐπέρασαν ἐξ ἔτη ἀκόμη καὶ αἰφνιδίως ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἡθελε νὰ κλείσῃ τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ λαμβάνουν σῖτον οἱ Ἀθηναῖοι. Τότε ὁ Δημοσθένης βροντᾷ μὲ τοὺς φλογερούς του λόγους, τρέχει ἀκούραστος παντοῦ διὰ νὰ εὕρῃ ἔχθρος τοῦ Φίλιππου. Εἰς τοὺς στρατοὺς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἀντιτάσσει ὁ Δημοσθένης τοὺς λόγους του, τόσην μεγάλην δύναμιν εἶχον. Διατρέχει τὴν Ηελοπόννησον, ἔπειτα τρέχει εἰς τὴν Θράκην καὶ πηγαίνει εἰς τὰ **Βυζαντιον**. Οἱ Ἀθηναῖοι στέλλουν ἴσχυρὸν στόλον, εὑρίσκουν συμμάχους. Ο στρατὸς τοῦ Φίλιππου νικᾶται ἀπὸ τὸ πατριωτισμὸν τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Φίλιππος ἀναγκάζεται ν ἀποσυρθῆ. Αἱ πόλεις τῆς Θράκης, αἱ ὅποιαι ἀπηλευθερώθησαν, ἔστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας χρυσοῦν στέφανον καὶ ὕδρυσαν ἐξ εὐγνωμοσύνης βωμοὺς εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν λαόν.

Πρόοδοι τοῦ Φίλιππου εἰς τὴν Ἑλλάδα.— "Αλλ' αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία νίκη τοῦ μεγάλου ρήτορος καὶ πατριώτου. Ο Φίλιππος παρεμόνει τὴν περίστασιν νὰ ἐπιπέσῃ πάλιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ εὑρε τὴν εὐκαιρίαν. Μία νέα ἱεροσυλία, τὴν ὅποιαν διέπραξαν αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ Λοκροί, γείτονες καὶ ἀντοὶ τῶν Δελφῶν, ἐπροκάλεσεν ἀλλον ἱερὸν ἱερὸν πόλεμον. Οἱ φίλοι, τοὺς ὅποιους εἶχεν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατώρθωσαν ν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ἡ τιμωρία τῶν Λοκρῶν.

Ο Φίλιππος κατέρχεται εἰς τὴν Θεσσαλίαν, διέρχεται τὰς Θερμοπύλας, ρίπτεται εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ ἀντὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν Λοκρῶν κυριεύει τὴν **Ἐλάτειαν**. Ἀπὸ ἐκεὶ κρατεῖ τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Θήρας καὶ τὴν Ἀττικήν.

Η τρομακτικὴ εἰδῆσις ἔφθασε νύκτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἄμεσως οἱ ἄρχοντες διατάσσουν νὰ σαλπίσουν αἱ σάλπιγγες ἀνὰ τὰς ὁδούς, ν ἀναφθούν πυρὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διά νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ ἀγρόται. Η πόλις εἶγαι γεμάτη ἀπὸ θύρων. Οἱ κάτοικοι ἔξυπνοι, μέγουν ἀγρυπνοι, καὶ τὰ ἔξημερώματα συναθρούζονται εἰς τὴν Ηνύχια, ἥπου ἐγίγοντα αἱ συγελεύσεις τοῦ λαοῦ. Ο κῆρυξ καλεῖ

νά σμιλήσῃ δυτικές θέλει. Ούδετες ἀναδοκίνει εἰς τὸ βῆμα καὶ ὅλοι στρέφουν τοὺς ὀφθαλμούς των πρὸς τὸν Δημοσθένην. Ὁ μέγας πατριώτης ὄρμαζε εἰς τὸ βῆμα καὶ ἔξεγερει μὲ τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν τοῦ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἀθηναίων λέγων εἰς αὐτοὺς τὶ ἐπιβάλλει ἡ τιμὴ των νὰ κάμουν. Ὁ πόλεμος ἐγαντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἀποφασίζεται καὶ συνάπτουν συμμαχίαν μὲ τοὺς Θηβαίους «νὰ πολεμήσουν μαζὶ διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν ἐλευθερίαν».

Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338). — Οἱ σύμμαχοι στρατοί, 35000 ἄνδρες, ἥγανθησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν. Ὁ Φίλιππος μὲ ισόπαλον σχεδὸν δύναμιν συνήντησεν αὐτοὺς εἰς τὴν Χαιρώνειαν, πλησίον τῶν Θηβῶν. Ὁ Δημοσθένης, ἀν καὶ ἡλικιωμένος, ἤτο σχεδὸν 50 ἔτῶν, ἐμάχετο καὶ αὐτὸς ὡς ἀπλοῦς ὁπλίτης.

Γενναίως ἐπολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι: ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Ὁ ἴδιος δὲ βασιλεὺς δόγματος τὸ σῶμα, τὸ ὄποιον ἤτο ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων, δὲ δὲ νεαρώτατος υἱός του Ἀλέξανδρος, (μόδις 17 ἔτῶν), τὸ σῶμα ἐναντίον τῶν Θηβαίων. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι νικηταὶ μὲ τὴν σφοδρότητα τῆς ἐπιθέσεως των. Ἄλλος δὲ πτέρυξ τοῦ Ἀλεξάνδρου τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Θηβαίους. Τότε δὲ Μακεδονικὴ φάλαγξ συντρίβει τὸν συμμαχικὸν στρατόν. Ὁ ἵερδος λόχος κασαστρέφεται ὀλόκληρος εἰς τὴν θέσιν του.

Μὲ τὴν ἡτταν εἰς τὴν Χαιρώνειαν κατελύθη ὅριστικῶς ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κρατῶν. Ἄλλος δὲ ἡττα αὕτη ὑπῆρξε διὰ τοὺς ἡττημένους δοχεὶ δλιγάτερον ἔνδοξος παρὰ διὰ τοὺς νικητάς. «Ἐις τὸν τάφον των (λέγει δὲ Παυσανίας) δὲν ἔχει γεφυρῇ ἐπιγραφή, διότι δὲ τύχη δὲν ἔφάνη εἰς αὐτοὺς ἀνταξία τῆς ἀνδρείας των, ἀλλ' ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἔστησαν ἕνα λέοντα, δὲ δόποιος ἐνθυμιζει τὴν γενναιότητα τῶν ἀνδρῶν». Ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς δὲ κολοσσιαῖος ἐκ μαρμάρων λέων τῆς Χαιρωνείας ἐδείχνυε εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς τὴν θυσίαν τῶν φογευθέντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος των (⁽¹⁾).

Ὥ Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων. — Αἱ Ἀθη-

(¹) Τὰ τεμάχια τοῦ κολοσσαίου λέοντος ἐσφέροντο σκορπισμένα καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὸν ἀνεστήλωσεν ἐσχάτως εἰς τὸ ίδιον μέρος.

γαι πέδείχθησαν μεγάλαι εἰς τὸ πένθος των. Ὄτε ἔμαθον τὴν καταστροφήν, ὑψώθησαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κινδύνου. Δαμβάνουν βιαστικὰ μέτρα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, ἀναθέτουν δὲ εἰς τὸν Δημοσθένην νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπιτάφιον λόγον πρὸς τιμὴν τῶν φονευθέντων εἰς τὴν μάχην. Ὁ μέγας ρήτωρ εὑρίσκει καὶ πάλιν λόγους φλογερούς διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἡττημένους, λόγους, οἱ ὅποιαι μᾶς συγκινοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον μετὰ δύο χιλιάδων ἔτη:

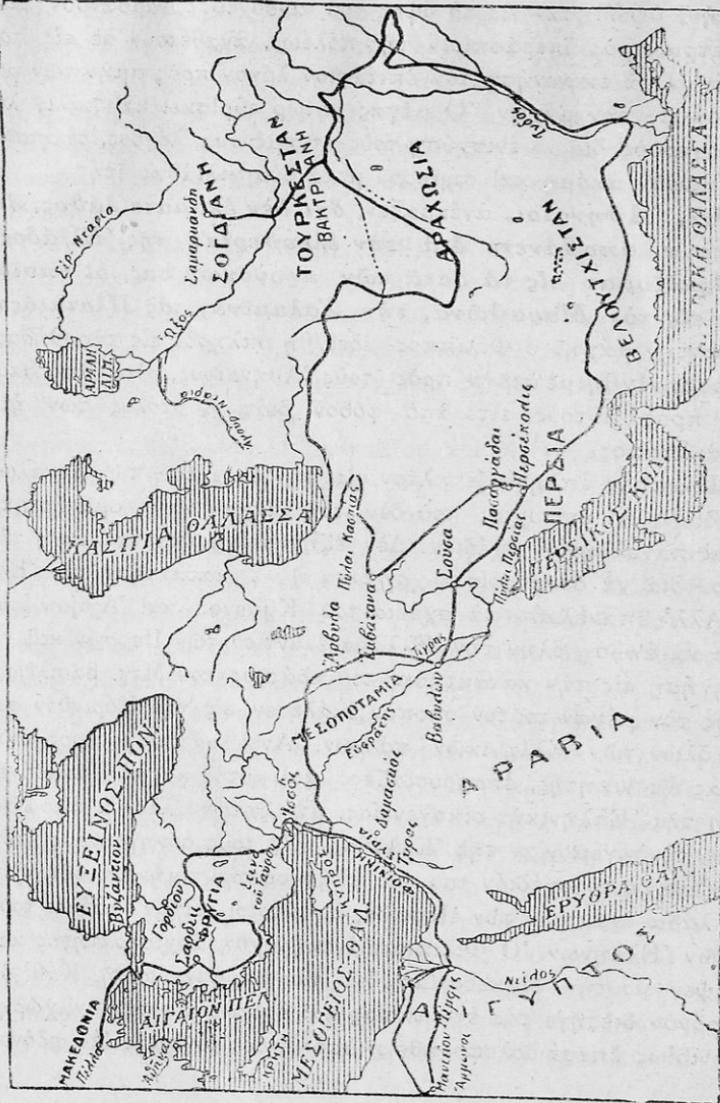
«*Οχι, Ἀθηναῖοι, ἀνέκραξεν, δχι δὲν ἔματε λάθος, δτι ἐτρέξατε ν' ἀποθάνετε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος!*

Οχι, δρκίζομαι εἰς τὰ δστὰ τῶν προγόνων σας, οἱ δποῖοι ἔπεσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς».

Μετὰ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος ἐδείχθη σκληρὸς εἰς τὰς Θήβας, ἀλλὰ προσηγένεχθη μὲν τιμὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, εἴτε ἀπὸ θαυμασμὸν πρὸς αὐτούς, εἴτε ἀπὸ φόβον, διότι ὁ στόλος των ἦτο ἀκόμη ἀνέπαφος.

Ο Φίλιππος ἐπλησίαζε πλέον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων του σχεδίων. Αἱ ἐπιτυχίαι του δὲν τὸν ἔκαμψαν νὰ λησμονήσῃ τὸ μέγα καὶ πανελλήνιον σχέδιον. Δὲν ἐζήτησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς γίνεταις του διὰ νὰ συναθροίσῃ χρήματα ἢ νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ ἐπανέλαβε τὰ σχέδια τοῦ Κίμωνος καὶ Ἀγησιλάου, ἐζήτησε νὰ ἐνώσῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κράτους τοῦ Μεγ. βασιλέως.

Πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον σκοπὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον συνέδριον ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἀντὶ νὰ φανῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ως νικητής, ἐπαρουσιάζετο καὶ αὐτὸς καὶ οἱ Μακεδόνες ως μέλη τῆς Ἑλληνικῆς οἰκουγενείας, μὴ ζητῶν ἄλλο τι παρὰ νὰ κάμῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς συνηγμένους Ἑλληνας ἐξέθηκε τὸ σχέδιό του καὶ ἐζήτησε τὴν τιμὴν νὰ διδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον καύσει τοὺς ναοὺς τῶν Ἑλλήνων. Ο Φίλιππος ἀνεκηρύχθη ἀρχιστράτηγος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ παρασκευασθῇ. Καθ' ὃν ὅμως χρόνον διεξῆγε τὰς ἑτοιμασίας καὶ ἐορτάς διὰ τὴν ἀναχώρησιν, αἰφνιδίως ἔπεισε δολοφονηθεῖς ὑπὸ ἐνὸς εὐγενοῦς Μακεδόνας (336).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

α'.—Ο 'Αλέξανδρος καὶ οἱ "Ελληνες.

β'.—Η κατάκτησις τῆς Περσίας.

γ'.—Η κατάκτησις τοῦ κόσμου.

α'. Ο 'Αλέξανδρος καὶ οἱ "Ελληνες.

Τὸ μέγα Ἑλληνικὸν σχέδιον.—Η μεγάλη ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀσίαν ὅτο παλαιὸν σχέδιον τῶν Ἑλλήνων, ὃς ἀντεκδίκησις διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν μεγάλων βασιλέων τῆς Περσίας καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἑλληνικῶν ιερῶν. Ἀμέσως μετὰ τὸν θρίαμβον ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἐλλάδος, ἐσκέφθησαν οἱ "Ελληνες νῦν ἀνεγείρουν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ τοὺς ναούς, «τοὺς ἐποίους ἔκαυσαν καὶ κατέχωσαν οἱ βάρδαροι».

Αἱ Ἀθηναὶ πρῶται εἶχον σχεδιάσει νῦν ἀναλάδουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἐλλάδος καὶ γὰρ κάμιουν τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν. Οἱ Περικλῆς εἶχε συγκαλέσει εἰς συνέδριον ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, διὰ νῦν ἀνεγείρουν τὰ πυρποληθέντα ιερὰ καὶ γὰρ ἔξακολουθήσουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν μὲν Ἀθηναίους ἀρχηγούς. Τὸν ὥστην σκοπὸν ἐπεχείρησεν δὲ Κίμων, ἔπειτα δὲ Ἀγγησίλαος, κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν δόπον εἶχεν δὲ Σπάρτη τὴν ἡγεμονίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν δόπον ἦ δέ αἱ τῆς ἀντεκδικήσεως διὰ τὰς ὕδρεις, ἔπειτα δὲ δέ αἱ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀσίας καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς, εἶχε γίνει δημοφιλῆς εἰς τὴν Ἐλλάδα. Οἱ Φίλιππος καὶ

·Δ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἑκδ.

δ Ἀλέξανδρος ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδείως τὴν ἰδέαν αὐτὴν διὰ
νὰ ἐπιτύχουν τὴν φιλοδοξίαν των καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειτα ἡ στιγμὴ ἣτο κατάλληλος. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Μυρίων
τοῦ Ξενοφῶντος, κατόπιν τοῦ Ἀγησιλάου, εἶχον δεῖξει τὴν ἀδυ-

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος.—Προτομή, ἀπό ἀρχαίων ἄγαλμα

ναμίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ὄλοι λοιπὸν οἱ Ἑλληνες ἀπὸ καὶ
ρὸν ἐπερίμεναν τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν μὲν εὐχαρίστησιν.

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος.—Ο υἱὸς τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξε
τόσον μέγας ἀνήρ, ὥστε τὸ ἔργον του ἤγοιξε νέαν σπουδαίαν ἐπο-
χὴν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡτο ἀκόμη 20 ἔτῶν, ὅτε
διεδέχθη τὸν πατέρα του, ὡς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἡτο δὲ
ώραιότατος ὁ διθυαλμός του ἤσαν γλυκεῖς καὶ ζωηροί, τὸ δέρμα
του λευκότατον, ἡ κόμη ἔανθη καὶ σγουρή. Ὁπως δὲ ὅλοι σὲ εύ-

γενετικής της Μακεδονίας, ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἡσκήθη εἰς τὴν ἵππασίαν, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς μάχας. Ἰππευεν ἔνα ἵππον, τὸν δποῖον ἔλεγον Βουκεφάλαν, μόνος δὲ αὐτὸς εἶχε κατορθώσει νὰ τὸν δαμάσῃ.

Ο Ἀλέξανδρος εἶχε προσέτι καὶ μεγάλα ἥθικὰ χαρίσματα. Ήτο δραστήριος, δὲν ἤξευρε τί εἶναι φόδος, δὲν τὸν ἐκούραζον οὔτε αἱ στερήσεις, οὔτε οἱ κίνδυνοι. Ἡ ψυχή του ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπέτα πρὸς ἡρωϊκὰς πράξεις, καὶ διὰ τοῦτο ἐθαύμαζε τὸν Ομηρον καὶ τοὺς ἡρωάς του, τὴν νύκτα μαζὶ μὲ τὸ ἐγχειρίδιον ἔθετε τὴν Ἰλιάδα εἰς τὸ προσκεφάλαιόν του. Ο ἀγαπητός του ἡρως ἦτο ὁ Ἀχιλλεύς, τὸν δποῖον ἐπέρασεν εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ο Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Αριστοτέλης.—Εἶχε δὲ διδάσκαλον τὸν μέγαν φιλόσοφον Αριστοτέλην. Ο μεγαλύτερος κατακτητὴς ἐγεννήθη, καθ' ὃν χρόνον ἔζη ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τοῦ κόσμου. Οτε ἐγεννήθη ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Φίλιππος ἔγραψεν εἰς τὸν Αριστοτέλην: «Μάθε ὅτι ἐγεννήθη εἰς ἐμὲ υέρος. Δοξάζω τοὺς θεούς, διότι μου ἔδωκαν τὸ πατεῖ αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη περισσότερον τοὺς δοξάζω, ὅτι ἠλθεν εἰς τὸν κόσμον τὸν καιρόν, ποσοῦς καὶ σύ».

Η διδασκαλία τοῦ Αριστοτέλους ἤγοιξεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπεράντους δρίζοντας. Ηὕησε τὴν δίψαν του πρὸς τὰς μεγάλας ἰδέας. Διὰ τοῦτο ἔγινεν εἰς δλα μέγας, ὑπῆρξε μεγαλόψυχος καὶ μεγαλόδωρος, καὶ ἡ μεγάλη ψυχὴ του ἦτο ἐκείνη, ἡ δποία τὸν ἔφερεν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου.

Εὐθὺς μάλις ἀνηλθεν εἰς τὸν θρόνον νεαρώτατος ἔδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ψυχὴν του. Εἴκοσιν ἐτῶν ἦτο ὅτε παρέλαβε τὴν βασιλείαν (336) καὶ εὑρεν αὐτὴν γεμάτην ἀπὸ ταραχῆς τόσον μεγάλας, ὥστε δλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐγείρει ὁ Φίλιππος μὲ τόσους κόπους, ἐκλονίζετο καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα. Ἀλλ' ἀμέσως ἔδειξεν ὁ Ἀλέλανδρος ὅτι ἦτο ὁ πραγματικὸς κύριος, κατώρθωσε δὲ ταχέως, μετὰ τὴν τιμωρίαν τῶν δολοφόνων τοῦ πατρός του, νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα.

Ο Ἀλέξανδρος ἀρχιστράτηγος τῶν Ελλήνων.—Μόλις ἐγνώσθη εἰς τὰς Αθήνας ὁ θάνατος τοῦ Φίλιππου, ἐκήρυξεν ὁ Δημοσθένης τὴν ἔλευθερίκην καὶ ὅλοι οἱ Ελληνες ἐπανεστάτησαν. Ο Ἀλέξανδρος φθάνει αἰφνιδίως μὲ τὸν στρατόν του καὶ ἀναγκά-

ζει ὅλους τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν του. Διευθύνεται ἀμέσως εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, καλεῖ γενικὴν συγέλευσιν καὶ ἀνακηρύσσεται ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν (336).

“Ολον τὸ πλῆθος εἰς τὴν Κόρινθον ἔτρεχε νὰ ἴδῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Μόνον εἰς ἀνθρωπος δὲν ἔκινήθη, καὶ ἡ ἀπάθειά του ἔξεπληξε τὸν νεαρὸν κατακτητήν. Ἡτο δὲ οὗτος ὁ

‘Ο Μέγας Ἀλέξανδρος ἔφιππος
(ἀρχαῖον ἄγαλμα).

κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης, ὁ ὅποιος εἶχεν ὡς οἶκον ἕνα πίθον καὶ ἔμενεν ἔξηπλωμένος εἰς τὸν ἥλιον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησε νὰ τὸν ἴδῃ, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν πίθον περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του. Ὁ Διογένης ἔμεινεν ἀτάραχος, καὶ εἰς τὴν ἑρώτησιν τοῦ βασιλέως τί χρειάζεται, τοῦ ἀπήντησε «Νὰ παραμερίσῃς ἀπὸ τὸν ἥλιον, βασιλεῦ!»

Μόλις ἐπέστρεψεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐδάδισεν ἐναντίον τῶν βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν πρὸς Βορρᾶν. Μετὰ πορείαν δέκα ἡμερῶν φθάνει εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αἴμου, ἐπειτα εἰς τὸν Δούναβιν, κατατροπώνει ὅλους τοὺς ἔχθρους καὶ

ἐπεκτείνει ἔως τὸν μέγαν ποταμὸν τὴν ἔξουσίαν του. Πρεσβεῖαι διαφόρων βαρβάρων λαῶν ἔρχονται νὰ τοῦ δώσουν δείγματα διποταγῆς.

Καθ' ὅν χρόνον εὑρίσκετο εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας, μανθάνει δὲ οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν πιστεύσαντες δὲ εἶχε φανευθῆ. Τὸ κέντρον τῆς ἀποστασίας ήσαν αἱ Θῆραι. Εἰς ἑπτὰ ἡμέρας καταφθάνει ὡς κεραυνὸς ἀπὸ τὴν Θράκην μὲν ἵσχυρὸν στρατόν. Οἱ Θῆραιοι ἡγωνίσθησαν γενναίως, ἀλλὰ συνετρίβησαν. Ἡ πόλις κατεστράφη δλόκληρος καὶ οἱ κάτοικοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Μόνον οἱ ναοὶ καὶ ἡ οἰκία τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Πιγδάρου ἐσώθησαν. Αἱ δὲ Ἀθῆναι ἔστειλαν πρεσβείαν νὰ συγχαρῇ τὸν φοιβερὸν κατακτητήν. Ἀφοῦ παρήλθεν ἡ ὀργὴ, ὁ Ἀλέξανδρος ἐσυγχώρησε καὶ ἐσεδάσθη τὴν πόλιν τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ Ἕλληνες εἶχον δριστικῶς διαμαχηθῆ. Οἱ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τὸν Ἑλλήνων εἰς τὴν Κόρινθον, δπως καὶ ὁ πατήρ του, ἀρχιστράτηγος αὐτῶν ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Οἱ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὰς παραμονὰς τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τὰς διηλθεν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ του καὶ λαμπρῶν συμποσίων καὶ πανηγύρεων διὰ τοὺς κόπους, τοὺς δποίους ὅλοι μαζὶ ἔμελλον νὰ συμμερισθοῦν. "Οταν δ' ἐπρόκειτο γ' ἀναχωρήσῃ, ἐμοίρασεν εἰς τοὺς φίλους πλούτην καὶ πόλεις καὶ χώρας. Τὸν ἥρωτησαν: «τι ἀφίνεις διὰ τὸν ἔκυτόν σου;» καὶ ἀπήγνησε: «τὴν ἐλπίδα».

Ω στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Αἱ προπαρασκευαί, τὰς ὁποίας εἶχε κάμει ἐ Φίλιππος, διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐχρησίμευσαν πολὺ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ δποίος συνεπλήρωσε καὶ ἔφερεν αὐτὰς εἰς πέρας.

Τὰ στρατεύματά του συνίσταντο κυρίως ἀπὸ Μακεδόνας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ὡς συμμάχους, ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ δποίοι δὲν εἶχον λάθει μέρος ἀπὸ ὑπερηφάνειαν. Συνίσταντο ἀπὸ 35.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεις. Οἱ μικρὸς αὐτὸς στρατὸς ἦτο ψυχὴ καὶ σώματι ἀφωσιωμένος εἰς τὸν στρατηγὸν του, στρατιῶται δὲ καὶ στρατηγοί, ἀνατεθραμμένοι εἰς τὸν πόλεμον, ἀπληγοῖς διὰ δόξαν καὶ διὰ λάφυρα, ἐπήγγαιον νὰ νικήσουν γ' ἀποθάνουν. Οἱ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο πολὺ ἵσχυρός, ἡ φοιβερὰ Μακεδονικὴ φάλαγξ εἶχε σιδηράν πειθαρχίαν καὶ ἀκαταδάμαστον θάρρος. Τὸ σπουδαιότερον δὲ εἶναι δὲ εἶχεν ἀρχηγὸν

τὸν Ἀλέξανδρον, τοῦ ὁποίου ἦτο ἀκράτητος ἢ ἀνδρεία καὶ δρμή, ἡ δὲ δημοτικότης καὶ ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα του ἐνέπνεεν εἰς τὸν στρατὸν τυφλὴν ἐμπιστούνγην.

Τὸ Περσικὸν Κράτος. Ἡ ἀδυναμία τῶν Περσῶν.

Τὸ Περσικὸν κράτος ἦτο 50 φορᾶς μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ 20 φορᾶς πυκνότερα κατωκημένον. Ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ στρατοῦ διέμεγας βασιλεὺς Δαρεῖος δικαιομανός, ἀπόγονος τοῦ Δαρείου ἔχεινου, διόποιος ἡθέλησε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀντέταξε πολυάριθμον, ἀλλ᾽ ἀδύνατον στρατόν. Διότι οἱ λαοί, οἱ ὁποίοι ἀπετέλουν αὐτόν, δὲν ἤσαν ἐλεύθεροι, ὅπως οἱ Ἑλλήνες, τοὺς ἔθαρυνεν ἢ τυραννία τῶν ἀρχηγῶν των. Οἱ δὲ σατράπαι κατεπίεζον τοὺς λαοὺς καὶ ἔζήτουν νὰ γίνουν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸν μέγαν βασιλέα.

Αἱ ἀτελείωτοι ὅμως ἐκτάσεις τοῦ μεγάλου Κράτους ἐτρόμαζον τοὺς Ἑλληνας. Πῶς νὰ ριψοκινδυνεύσουν τόσον μακρὰν ἀπὸ τὸν τέπον των; Ἀλλ᾽ ἡ ἀκαταδάμαστος δρμή τοῦ Ἀλεξάνδρου, διόποιος δὲν ἤξευρε τὶ θὰ εἰπῃ φόβος, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἀλύγιστος θέλησις καὶ ἡ ἐνθουσιώδης δρμητικότης αὐτοῦ ἐνίκησε τὰ πάντα. Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλείψωμεν ὅτι τὸν περιεστοίχιζον λαμπροὶ στρατηγοί, ὅπως δι Περδίκκας, δι Αυτίγονος, δι Πτολεμαῖος, δι Παρμενίων καὶ ἄλλοι. Πέριξ δὲ αὐτοῦ εἶχε διαρκῶς ἐπιλέκτους καὶ ἀφωσιωμένους φίλους, οἱ ὁποῖοι ἤσαν οἱ σωματοφύλακες, οἱ ἔταῖροι.

Ἡ καταπληκτικὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου περιλαμβάνει δύο περιόδους:

1ον) τὴν καταστρόφην τοῦ Ηερσικοῦ κράτους ἔως τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δι Ἀλέξανδρος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἥτο διάδοχος τοῦ Μελιτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Ἀγγειλάου, δι τελευταῖος γέρως τῶν Περσικῶν πολέμων.

2ον) τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας ἔως τὸν Ἰνδὸν ποταμόν. Κατὰ τὴν περίοδον αὗτὴν δι Ἀλέξανδρος δι Μακεδῶν εἶναι διάδοχος τῶν μεγάλων βασιλέων καὶ μέγας κατακτητής. Τὰ κατορθώματά του εἶνε μυθώδη καὶ τὸ ἔργον του ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν Περσῶν.

§.—Η κατάκτησις τοῦ Περσικοῦ κράτους

‘Η ἐν Γρανικῷ μάχη (334).—Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπέρασε τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ἤλθεν εἰς τὸ Ἰλιον, ὃπου εἶχον γίνει οἱ μεγάλοι ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων κατὰ τῶν Τρώων, τοὺς δποίους ἔφαλεν ὁ Ὁμηρος. Μόλις ἐπλησίασε τὸ πλοῖον, ὁ Ἀλέξανδρος ἔρριψε τὸ ἀκόντιόν του, τὸ δποίον ἐνεπήχθη εἰς τὴν γῆν· ἦτο τοῦτο σημεῖον, ὅτι ἐλάμβανε τὴν κατοχὴν τῆς χώρας. Ἐπήδησεν ἀμέσως εἰς τὴν ἔηράν, ἔκαμε θυσίαν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ εἰς τὸν ἀγαπητόν του ἥρωα Ἀχιλλέα, ἐστεφάνωσε τὸν τάφον του, ἐτέλεσεν ἀγῶνας μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὸν ἐμακάρισεν, ὅτι εἶχε τὴν τύχην νὰ ἐπιτύχῃ ἕνα Ὁμηρον ὄμνητὴν τῆς δόξης του.

Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Δαρείου εἶχον παρατάξει ἴσχυρὰς δυνάμεις εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμόν, μικρὸν ποταμὸν τῆς Τρῳάδος. Οἱ Πέρσαι συνηθροίσθησαν ἐκεῖ, ὃπου ἦσαν αἱ πύλαι, δηλαδὴ ἡ εἰσόδος τῆς Ἀσίας, διὰ γὰρ ἀγωνισθοῦν περὶ τῆς ἀρχῆς, περὶ τῆς ἐξουσίας. Τὸ ἱππικόν των ἦτο παρατεταγμένον εἰς τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ, τὸ πεζικὸν ὅπισθεν, ἦτο δὲ μέγα «τοῦ ποταμοῦ τὸ βάθος καὶ ἡ ἀνωμαλία καὶ ἡ τραχύτης τῶν πέραν ὁχθῶν». Ὁρμητικὸς πίπτει εἰς τὸν ποταμὸν ὁ Ἀλέξανδρος μὲ μερικοὺς ἵππεις, τὰ βέλη τῶν ἔχθρων δὲν τοὺς σταματοῦν, οὕτε τὸ ὅρμητικὸν ῥεῦμα, οὕτε οἱ ἀπόκρημνοι τόποι. Μόλις μὲ μέγαν ἀγῶνα κατορθώνει νὰ κρατήσῃ τοὺς τόπους, καὶ ἀμέσως συμπλέκεται μὲ τοὺς ἔχθροὺς πρὶν προφθάσῃ ἀκόμη νὰ λάβῃ ὁ στρατός του τάξιν μάχης. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Μακεδόνες διήρχοντο καθ’ ὅμαδας τὸν ποταμόν, οἱ Πέρσαι δὲν ἥδυνήθησαν νὰ ὑποστοῦν τὴν ὅρμητικὴν προσβολὴν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

Πολὺ ὀλίγοι Μακεδόνες ἐφονεύθησαν, ἀλλ’ ἔχασεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰκοσιπέντε ἑταίρους, ἔκαμε δὲ πρὸς μνήμην αὐτῶν χαλκοῦς ἀνδριάντας. Μεγάλην φροντίδα ἔλαβε διὰ τοὺς πληγωμένους ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς φονευθέντας στρατηγοὺς τῶν Περσῶν ἔδωκε τὰς τελευταίας τιμάς. Μὲ ὑπερηφάνειαν δὲ ἀνεκοίνωσεν ἀμέσως τὴν μεγάλην νίκην εἰς τοὺς Ἐλληνας καὶ ἴδιαιτέρως εἰς τοὺς Ἀθηναίους, εἰς τοὺς δποίους ἐστειλε 300 ἀσπίδας τῶν αἰχμαλώτων μὲ τὴν φιλοτιμοτάτην ἐπιγραφήν: «Ἀλέξανδρος ὁ οὗδες τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ

“Ελληνες, ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων, ἀπὸ τοὺς βαρδάρους, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὴν Ἀσίαν» (334).

Ἡ κατάκτησις τῶν παραλίων ἐπαρχιῶν.—Μετὰ τὴν μεγάλην εἰς τὸ Γρανικὸν ποταμὸν νίκην ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐθέλησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ Κύρου τοῦ Νεωτέρου, ὃ δόποιος ἐπροχώρησε κατ’ εὐθεῖαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Σπουδαιότερον ἐνόμισε νὰ γίνῃ πρωτύτερος κύριος τῶν παραλίων ἐπαρχιῶν. Διότι τότε θὰ ἔξησφάλιζε τὰς συγκοινωνίας του μὲ τὴν Μεσόγειον καὶ μὲ τὴν Ἑλλάδα, θὰ εἰχεν ἔξησφαλισμένα τὰ νῶτα, καὶ δὲν θὰ ἐφοδείτο ἐπανάστασιν ὅπισθεν αὐτοῦ.

Ἡ κατάκτησις αὕτη τῶν παραλίων χωρῶν, ἡ ὅποια ὑπῆρξεν ἀρκετὰ δύσκολος, διήρκεσε τρία ἔτη (ἀπὸ τὸ ἔκαρ 334 ἕως τὸ ἔκαρ τοῦ 331). Ἡ πρώτη μάχη εἰς τὸν Γρανικὸν ἔφερεν εὐθὺς ἀμέσως μεγάλην μεταβολὴν πραγμάτων ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξανδροῦ. Αἱ Σάρδεις καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπετάγησαν εἰς τὸν νικητήν.

Ἄμεσως ὁ Ἀλέξανδρος ἔξησφαλούθησε τὴν πορείαν του πρὸς Βορρᾶν, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν κεντρικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Φρυγίαν, καὶ συνήθροισε τὸν στρατόν του εἰς τὴν πόλιν Γόρδιον τῆς Φρυγίας. Ἐκεὶ ὑπῆρχε μία ἀμάχη, ἡ ὅποια ἦτο δεμένη μὲ ἀναριθμήτους κόμιδους. Ὑπῆρχε δὲ παλαιὸς χρησμός, κατὰ τὸν δόποιον ὅποιος κατώρθωνε νὰ λύσῃ τὸν Γόρδιον δεσμόν, ὅπως ἐλέγετο, θὰ ἐγίνετο κύριος τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔκοψε διὰ τοῦ ξίφους του τὸν Γόρδιον δεσμὸν καὶ οὕτως ἔδειξεν εἰς δλους, ὅτι εἰς αὐτὸν ἀγῆκεν ἡ ἔξουσία του κόσμου.

Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη (333).—Οἱ μέγας βασιλεὺς εἶχε συνθροίσει πολυάριθμον στρατόν, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν Συρίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδάρισεν ἐναντίον του, καὶ τὸν συνήντησε πρὸς Νότον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι τῆς νήσου Κύπρου. Ἐκεὶ εἶναι μία πεδιάς, ἡ ὅποια ἐλέγετο Ἰσσός, καὶ διαρρέεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἰσσόν. Τὸ μέρος, ὅπου συνηντήθησαν οἱ δύο στρατοί, εἶναι σπουδαῖον στρατηγικὸν σημεῖον· μία πολὺ στενὴ πεδιάς, μόλις 5 χιλιόμετρα πλατεῖα, περικλείεται ἀπὸ τὸ ὅρος καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσσικὸν κόλπον. Ἡ στενὴ αὕτη πεδιάς εἶναι ἡ δόδος, ἡ ὅποια φέρει ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ τῶν στενῶν τοῦ ὅρους Ταύρου εἰς τὴν

Συρίαν, ἐκεῖ δὲ καταλήγει· ή δῆδε ἀπὸ τὸν Εὐφράτην διὰ μέσου τῶν στενῶν τοῦ Λιβάνου.

Εἰς τὴν στενὴν αὐτὴν πεδιάδα εἰχεὶ συναθροίσει· ὁ Δαρεῖος πολυάριθμον στρατὸν (400.000 πεζοὺς καὶ 100.000 ἵπποις). Ὁ μέγας βασιλεὺς ἔταξε τὸ ισχυρότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς συνεχῆ γραμμὴν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἕως τὸ ὅρος οὔτως, ὥστε αἱ δύο πτέρυγες νὰ ἔχουν τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ὅρος ὡς στηρίγματα· τὸ ἔδιον ἔκαμε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔχωρις δὲ ὁ ποταμὸς τοὺς δύο στρατούς. Ὅπισθεν τῆς παρατάξεως τῶν Περσῶν ἦτο τὸ μέγα πλήθος τῶν πολεμιστῶν τοῦ Δαρείου. Ἡ φάλαγξ τοῦ Ἀλεξανδρου ὅρμῃ δρομαίως, διαδαίνει τὸν ποταμὸν καὶ συμπλέκεται· μὲ τοὺς ἔχθρούς. Ὁ ἔδιος ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιπέδων του. Ὁ Δαρεῖος τρέπεται πρῶτος εἰς φυγὴν καὶ τότε δῆλοι ἀρχῖτουν νὰ φεύγουν, γενικὴ ἀταξία καὶ καταστροφὴ ἐπακολουθεῖ. Οἱ φυγάδες καταπατῶνται· εἰς τὸν στενώτατον ἔκεινον χῶρον ἀπὸ τὰ κατόπιν φεύγοντα πλήθη. Λέγεται διὶ 100.000 Πέρσαι ἐσφάγγησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔχασε παρὰ μόνον 500 ἄνδρας.

Ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Ολόκληρον τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἔπεσεν εἰς χειρας τοῦ νικητοῦ μὲ δῆλα τὰ πλούτη καὶ σκεύη. Καὶ αὐτὴν ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου, ἡ βασιλισσα, ἡ μήτηρ, τὰ τέκνα καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς ἔγιναν αἰχμάλωτοι τοῦ νικητοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος προσγεγέθη μὲ μεγαλοψυχίαν πρὸς τὴν αἰχμάλωτον βασιλικὴν οἰκογένειαν.

Εἰς ὅλην δὲ τὴν ἐκστρατείαν ἐδείκνυεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν μεγάλην ψυχὴν του. Καθ' ὃν χρόνον κατέβαινε πρὸς τὴν Συρίαν, ἐλούσθη ἰδρωμένος εἰς τὸν ποταμὸν Κύδον καὶ κατελήφθη ἀπὸ σφοδρὸν πυρετόν. Ὁ ἴατρός του Φίλιππος τοῦ ἔδωκε νὰ πίῃ ισχυρὸν φάρμακον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβεν ἐπιστολὴν φίλου του, ὁ ὁποῖος τὸν εἶδοποίει νὰ προσέχῃ τὸν ίατρόν, διότι οὗτος ἦτο πληρωμένος ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὴν προδοσίαν, ἐδείχε δὲ τὴν ἐμπιστούνην πρὸς τὸν ίατρόν του, διότι ἔπιε τὸ φάρμακον χωρὶς νὰ διστάσῃ καὶ συγχρόνως διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ίατρόν.

Κατάκτησις τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αιγύπτου.—Ιδρυσις τῆς Ἀλεξανδρείας.—Ἀντὶ νὰ ριφθῇ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς κα-

ταδίωξιν τοῦ Δαρείου ἐπροτίμησε νὰ καθυποτάξῃ διὰ μεγαλυτέρων ἀσφάλειαν καὶ τὰς ἄλλας παραλίας χώρας, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἰγύπτον. Ἐπροχώρησε κατὰ μῆκος τῆς παραλίας διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Φοινίκην, τὴν παλαιὰν χώραν τῶν ἐμπόρων. Αἱ πόλεις ἥνοιγον τὰς πύλας ἐνώπιόν του. Μόνον ἡ Ισχυρὰ **Τύρος**, ἡ ἀποία ἡτο κτισμένη ἐπάνω εἰς ἕνα βράχον πλησίον τῆς ἀκτῆς, ἀντέταξεν ἐπίμονον ἄμυναν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφερε καὶ στόλον, διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν. Ἐπὶ τέλους μετὰ ἐπτὰ μῆνας οἱ Μακεδόνες ἐκυρίευσαν τὴν Τύρον.

Ἐπειτα ὁ Ἀλέξανδρος κατέλαβε καὶ ἄλλας πόλεις βασίζων πρὸς Νότον. Ἡ Ιερουσαλὴμ τοῦ ἔκαμε καλὴν ὑποδοχήν. Κατόπιν ἐβάδισε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἥθιεν εἰς τὴν Μέριμφιν, καὶ ἐπειτα κατῆλθε τὸν μέγαν ποταμὸν Νεῖλον ἔως τὴν παραλίαν. Ἐκεὶ ὑπάρχει μιὰ μικρὰ νῆσος **Φάρος**, ἡ ἀποία σχηματίζει μὲ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν λαμπρὸν λιμένα. Ἐκεὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔκτησε μίαν νέαν πόλιν τὴν **Ἀλεξάνδρειαν**. Ὁ Ἰδιος δὲ διέγραψε τὸ σχῆμα τῆς πόλεως σύμφωνα μὲ τὸν τόπον (Πλούταρχος).

Ο τόπος ἡτο ἔξαιρετικῶς ἐπίκαιρος, διότι ἔκειτο εἰς τὰς ἐκδολὰς τοῦ Νείλου, ὅπου ὁ μέγας ποταμὸς σχηματίζει τὸ Δέλτα (τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου). Πολὺ γρήγορα ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔμελλε νὰ γίνη ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας, μέσα εἰς τὴν ἔρημον, ὑπῆρχε τὸ Μαντείον τοῦ θεοῦ **Ἀμμωνος**, τὸ δόποτον ἐσέθοντο πολὺ ὅχι μόνον οἱ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑλληνες. Ὁ Ἀλέξανδρος πρὶν ἀφῆσῃ τὴν Αἰγύπτον, ἥθιλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ περίφημον Ἱερόν, καὶ ἐπήγενε εἰς αὐτὸ διὰ μέσου τῆς ἄμμου τῆς ἔρημου. Οἱ Ἱερεῖς τὸν ἀπεκάλεσαν **υἱὸν τοῦ Ἀμμωνος**, δπως ὧνομάζοντο καὶ οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Η τιμὴ αὕτη γίρεσεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἐ ὅποιος ἐδείκνυε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς θεοὺς τῶν λαῶν, τοὺς δποίους κατέκτα.

Ο Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Περσίαν.—Η ἐν Γαυγαμήλοις μάχη (331).—Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν παραλίων χωρῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἥδυνατό, ἀφοῦ ἥδη ἡτο ἔξησφαλισμένος, νὰ βασίσῃ κατὰ τοῦ κέντρου τῆς Περσικῆς δυνάμεως.

Ο Δαρείος ἐτρόμαξε καὶ ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ εἰς συνεγγοήσεις πρὸς συνθηκολόγησιν. Ἄλλο ὁ Ἀλέξανδρος, θέλων νὰ εἶναι ὁ μόνος κύριος, δπως εἰς ἥλιος μόνον φωτίζει τὸν κόσμον, δὲν ἔδειχθη

νὰ μοιράσῃ τὴν Ἀσίαν μὲ τὸν Δαρεῖον. Διέρχεται πάλιν τὴν Συρίαν, φθάνει εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ διαβαίνει χωρὶς ἐμπόδιον τοὺς ποταμοὺς Τίγρητα καὶ Εὐφράτην. Ὁ μέγας βασιλεὺς εἶχε κάμει κολοσσαίας παρασκευάς καὶ εἶχε συναθροίσει τεράστιους στρατὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ Ἐγαπημμένων πεζοὺς καὶ 40.000 ἵππεις, εἶχε προσέτι πολλὰ ἄρματα καὶ ἐλέφαντας. Ὁ Ἀλέξανδρος παρέταξε μόνον 40.000 πεζοὺς καὶ 7.000 ἵππεις. Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου συνεκεντρώθη εἰς τὴν πεδιάδα Γαυγάμηλα, παρὰ τὴν πόλιν Ἀρ-θηλα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἀπέναντι. «Ολο-κληρος ἡ πεδιάς ἐφωτίζετο ἀπὸ τὰ πυρά τῶν βαρβάρων καὶ μέ-γας θόρυβος φωνῶν ἥκούετο, ὡς ἂν προήρχετο ἀπὸ ἀχανῆς πέλα-γος» (Πλούταρχος). Ὁ Δαρεῖος ἦλπιζεν ὅτι θὰ ἥδυνατο νὰ περι-κυκλώσῃ τοὺς Ἑλληνας μὲ τὰ ἀμέτρητα πλήθη του. Ἄλλ' ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ πεθαρχία τῆς Μακεδονικῆς φάλαγγος ἐνίκησαν τὸ πλῆθος. Καὶ ἔδω, διπλαὶς καὶ εἰς τὸν Γρανικὸν καὶ εἰς τὴν Ἰσσόν, ὁ Ἀλέ-ξανδρος μὲ τοὺς ἀτρομήτους ἑταίρους αὐτοῦ ἐφεραν τὴν νίκην. Οἱ Πέρσαι προσβαλλόμενοι κατὰ μέτωπον ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ συμπαρέσυραν τὸν Δαρεῖον μὲ τὰ καλύτερα στρατεύματά του. Ὁ μέγας βασιλεὺς ἐψυχεν εἰς τὴν ὁρεινὴν χώραν τῆς Μηδίας.

·Ο· Ἀλέξανδρος κατακτᾷ τὰς Περσικὰς πρωτευόσας.

— Η συνέπεια τῆς ἐν Γαυγαμήλοις μάχης ἦτο ἡ κατάληψις τῶν πρωτευουσῶν τῶν μεγάλων βασιλέων. Ὡς κυρίαρχος καὶ ἐν θριάμβῳ εἰσέρχεται ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Βασιλῶνα, καὶ ἔπειτα καταλαμ-βάνει διαδοχικῶς καὶ τὰς ἄλλας πρωτευόσας, τὰ Σοῦσα, τὴν Περ-σέπολιν, τὰς Πασαργάδας, τέλος τὰ Ἐκβάτανα.

Τότε ὥρμησεν εἰς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, δ ὅποιος εἶχε φύγει πρὸς βορρᾶν. Εἰς ἔνδεκα ἡμέρας διέτρεξε 480 χιλιόμετρα. Φθάνει εἰς τὰς Κασπίας πύλας, ἐξακολουθεῖ μὲ δλίγους ἵππεις ἡμέραν καὶ νύκτα τὴν καταδίωξιν, τέλος κατορθώνει νὰ λάβῃ τὸ πτῶμα του, διότι τὸν εἶχε φονεύσει εἰς σατράπης. Ὁ Ἀλέξανδρος τιμωρεῖ τὸν διολοφόνον καὶ στέλλει τὸ πτῶμα τοῦ ἀτυχοῦς μονάρχου νὰ ταφῇ μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν Περσέπολιν. Ὅτε δὲ Δαρεῖος κατετέθη εἰς τοὺς τάφους τῶν μεγάλων βασιλέων, τότε δὲ Μακεδῶν ὥρως ἐφάγη, εἰς τὰ σμματα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ὡς δέ μόνος νόμιμος κύριος τοῦ Περσικοῦ κράτους, ὡς δέ μόνος κληρονόμος καὶ διάδοχος αὐτῶν.

Διὰ τοὺς Ἑλληνας ὅμως δὲ Ἀλέξανδρος ἦτο δὲ ἐκδικητὴς τῶν

θεῶν καὶ τῶν ναῶν, τοὺς ὄποιους εἶχε καύσει ὁ Ξέρξης. Εἰς τὰς παλαιάς πρωτευούσας τῶν μεγάλων βασιλέων δὲ Ἀλέξανδρος εὑρεν ἀπὸ αἰώνας συσσωρευμένους ἀμυθήτους θησαυρούς, χρῆμα ἀμέτρητον, ἀφθονα πολύτιμα ἀντικείμενα. Ἀπὸ τὰς Σουσας ἔστειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς Ἐλληνικὰ ἀγάλματα, τὰς ὄποια εἶχεν ἀρπάσει ὁ Ξέρξης. Ἐπυρπόλησε δὲ τὴν Περσέπολιν, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν Βορρᾶν τῶν Περσῶν πρὸς τὰς Ἐλληνικὰ ιερά. Οὕτως ήταν Ἐλάμβανεν ἐκδίκησιν, δὲ Ἀλέξανδρος δὲ Μακεδῶν ἐλάμβανε τὴν πραγματικὴν κατοχὴν τοῦ ἀπεράντου Κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν.

γ.—**Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀσίας (330—325).**

Ἡ συγένεια τῆς ἴστορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅμοιαζει μὲ τὰ μυθικὰ κατορθώματα τῶν ἥρωών, μὲ τοὺς ὄποιους τὸν παρέθαλλον αἱ ἀρχαῖοι. Διότι τρέχει ὡς ἀστραπὴ εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις, ἔωρις νὰ γνωρίζῃ οὕτε κόπον, οὕτε ἐμπόδια. Εἶναι ηδη ὁ διάδοχος τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου, οἱ ὄποιοι: ήσαν κατακτηταὶ καὶ ἀποφασίζει νὰ ἔξαχολουθήσῃ τὰς μεγάλας κατακτήσεις των. Ἀναλαμβάνει λοιπὸν νέαν σειρὰν ἐκστρατειῶν εἰς τὰς μακρινὰς χώρας τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, διήρκεσαν δὲ αἱ ἐκστρατεῖαι αὗται πέντε ἔτη (330—325).

Ἡ κατάκτησις τῆς κεντρικῆς Ἀσίας.—Τότε ἀρχίζει τὸ θαυμαστότερον μέρος τῆς καταπληκτικῆς ἴστορίας του, αἱ κατακτήσεις εἰς τὰς δρεινὰς καὶ ἀξένους χώρας πρὸς Α. τῆς Κασπίας θαλάσσης. Εἰσεχώρησεν εἰς χώρας σχεδὸν ἀδιαδάτους, δησού θάδυσκολεύοντο νὰ βαδίσουν καὶ οἱ σημερινοὶ στρατοὶ τόσον καλά διωργανωμένοι καὶ μὲ τόσα τέλεια μηχανικὰ μέσα.

Ἐπροχώρησε πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἔφθασεν εἰς μίαν χώραν πολὺ δρεινήν, ή ὄποια ἐλέγετο **Ἀραχωσία** (τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν). Ἐκεῖ είναι τὸ μέγα δροπέδιον τοῦ **Ισάν** καὶ ἡ χώρα ἡ λεγομένη **Ἄρτα**, ἀπὸ τὴν ἐποίαν οἱ ἀνθρωποι τῆς Ἰγδοευρωπαϊκῆς φυλῆς ὠνομάσθησαν καὶ **Ἄριοι λαοί**.

Ἐπειτα ἤρχισε νῦν ἀναβαίνη πρὸς Βορρᾶν. Μὲ πολὺν κόπον διῆλθεν ὑψηλὰ ὅρη γεμάτα χιόνις (τὸν Ἰνδικὸν Καύκασον τῶν ἀρχαίων),

καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν **Βακτριανήν**, ἔπειτα εἰς τὴν **Σογδιανήν**, (τὸ σημερινὸν Τουρκεστάν). Ἐκεῖ ἔφθασεν ἐμπρὸς εἰς τὸν μέγαν ποταδὸν **Ὄξον** καὶ ἀμόρη μακρύτερα εἰς τὸν **Ταξάρτην**.

Ο Ἀλέξανδρος ἐνόρσε τὴν μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα τῶν χωρῶν ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἡθέλησε νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ ἐκπολιτίσῃ διὰ νὰ είναι ὡς ἐνωτικὸν σημείον μεταξὺ τῆς Ἰ. Εγγύς καὶ τῆς Ἀπω. Ἀνατολῆς.

Ο Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἰνδικήν.—Ἄφοῦ ἐέησφάλισε τὴν κατάκτησιν ὅλης τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἐστράφη πρὸς Ἀνατολὰς διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς **Ἰνδίας**. Ἡ μακρινὴ αὔτη χώρα τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἡ χώρα τῶν θρύλων, ἐκτάκτως πλουσία, γεμάτη ἀπὸ θαυμάσια πράγματα.

Μὲ στρατὸν 120.000 ἀνδρῶν, συγκείμενον ἀπὸ Ἑλληνας καὶ Πέρσας, εἰσῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν **Πενταποταμίαν**, τὴν ὁποίαν ποτίζει ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς καὶ πολλοὶ παραπόταμοι αὐτοῦ (327). Εἰς γεννατοῖς Ἰνδὸς ἥγειρων, ὁ Πῶρος, τὸν ἐπερίμενεν ὅπισθεν ἐνὸς μεγάλου ποταμοῦ. Ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου καὶ ἡ μάχη ἐναντίον τοῦ Πώρου ἐίναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πολεμικὰ κατορθώματα τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ Ἰνδοὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ Πῶρος συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἀλλ᾽ ἔγινε φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μὲ πολὺ δυσκόλους πορείας ἐπροχώρησε πάλιν ὁ κατακτητὴς εἰς τὸν ἀνατολικότερον ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους, τὸν Υφασιν. Ήρεν τὸν ἡ τοῦ κοιλάς τοῦ Γάγγου, νέαι χώραι καὶ νέαι περιπέτειαι. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ προχωρήσῃ. Ἀλλ᾽ οἱ Μακεδόνες του δὲν ἡθέλησαν νὰ ὑπάγουν μακρύτερα, εἰχον κουρασθῆ πλέον. Ὁκτὼ ἔτη ἐδάδιξον διαρκῶς ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων, τὰ ὅπλα των εἰχον σκουριάσει, τὰ ἐνδύματά των ἤσαν ράκη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξωργίσθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν σκηνήν του τρεῖς ἡμέρας, χωρὶς νὰ ἴδῃ καὶ χωρὶς νὰ δμιλήσῃ εἰς κανένα. Τέλος ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς χαρᾶς τοῦ στρατοῦ διέταξε τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Δύσιν.

Η ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου (326).—Ο Ἀλέξανδρος κατήλθε τὸν Ἰνδὸν μὲ στόλον 800 πλοίων. Εἰς τὰς ὅχθας καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐδάδιξεν ὁ στρατός, οἱ δὲ ἐγχώριοι κάτοικοι γεμάτοι ἐκπληγῆσιν καὶ θαυμασμῷ προσέτρεχον νὰ ἴδουν καὶ νὰ χαιρετίσουν

τὸν θριαμβευτήν. Οὕτως ἔφθασαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Ἰνδοῦ, ὅπου δὲ Ἀλέξανδρος ἔχωρίσθη ἀπὸ τὸν στόλον. Ὁ στρατὸς διηγούνθη πρὸς Δυσμὰς διὰ τῆς Γεδρωσίας (τοῦ σημερινοῦ Βελουτχιστάν). Διῆλθε διὰ μιᾶς φρικώδους ἐρημίας, ἐθάδισεν 60 ἡμέρας ἐπάνω εἰς φλογερὰν ἄμμον, χωρὶς νὰ εὑρίσκῃ οὔτε τροφήν, οὔτε ὕδωρ. Οἱ ἡρωῖκοι στρατιῶται, οἱ δόποιοι τόσας φοράς εἰς τὰς μάχας εἶχον περιφρονήσει τὸν θάνατον, τώρα κατεβλήθησαν ἀπὸ τὴν πειναν, τὴν δίψαν καὶ τὸ κλῖμα. Μὲ μεγαλόψυχον καὶ εὕθυμον διάθεσιν συνεμερίσθη δὲ Ἀλέξανδρος ὅλας τὰς στερήσεις καὶ τοὺς κινδύνους μὲ τοὺς δλίγους στρατιώτας του, οἱ δόποιοι ἐσώθησαν.

Εἰς δὲ τὸν στόλον δὲ Ἀλέξανδρος ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ διαπλεύσῃ τὴν «μεγάλην θάλασσαν» ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ἕως τὸν Περσικὸν κόλπον, ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εύφρατου καὶ τοῦ Τίγρητος, διότι ἦθελε νὰ ἔξερεν γάρ την διάθεσιν τοῦ μέρη. Ἡ θαλασσία αὕτη πορεία ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος.

Εἰς τὴν Βαθυλῶνα ἐπερίμενον τὸν Ἀλέξανδρον πρέσθεις ἀπὸ δλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, διὰ νὰ τὸν χαιρετήσουν. Ἀδιάκοποι ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις ἔζεκούρασαν τὸν στρατόν. Αἱ καταπληκτικαὶ δημως πορείαι, αἱ παντοειδεῖς στερήσεις καὶ οἱ φοβεροὶ κόποι, προσέτι δὲ ἡ ἀκοίμητος δραστηριότης τοῦ πνεύματός του ἔφθειραν τὴν λοχυρὰν φύσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἰφγίδιος πυρετὸς κατέλαβεν αὐτὸν καὶ εἰς δλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν, πρὶν φθάσῃ ἀκόμη τὰ 33 ἔτη (323).

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.— Ἀπὸ τὴν πρώτην θριαμβευτικὴν εἰσοδόν του εἰς Βαθυλῶνα δὲ Ἀλέξανδρος εἶχε βάλει εἰς ἐνέργειαν μέγα σχέδιον, τὸ δόποιον καὶ ἔζηκολούθησε μὲ ἐπιμονὴν δσον ἔζησεν. Ἡθελε νὰ κατορθώσῃ τὴν συμφιλίωσιν γικητῶν καὶ νικημένων, τὴν συνέγωσιν τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Ἀσιατῶν εἰς ἕνα λαόν. Τὸ πρῶτον δὲ μέσον, τὸ δόποιον μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο, ἥσαν οἱ γάμοι Ἐλλήνων μὲ γυναῖκας τοῦ τόπου. Οἱ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἥδη νυμφευθῆ τὴν ὥραίν Περσίδα Ρωξάνην, τώρα δὲ νυμφεύεται καὶ μίαν κόρην τοῦ Δαρείου, πολλοὺς δὲ ἀξιωματικούς του ἐνύμφευσε μὲ κόρας Περσῶν μεγιστάγων, παρεκίνει δὲ καὶ τοὺς στρατιώτας του νὰ νυμφεύωνται Ἀσιάτιδας.

Κατόπιν δὲ Ἀλέξανδρος ἔζήτησε νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἐκατὸν τὴν Περσικὴν ἀριστοκρατίαν, διδών εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς Πέρσας λαμπρὰς θέσεις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Ἐσχημάτισε

προσέτι ἐκλεκτὸν σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 30.000 νεαροὺς Πέρσας. Διὰ γ' ἀναγνωρισθῇ δὲ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὡς **Μέγας Βασιλεὺς**, ὡς **Βασιλεὺς τῶν βασιλέων**, παρεδέχθη τὰ Περσικὰ ἔθιμα, ἐνεδύθη τὰ ἐνδύματα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας καὶ ἐζήτει νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Ἡ ἀντίδρασις.— Μὲ τοὺς τρόπους τούτους ὁ Ἀλέξανδρος ἐλύπησε πολὺ τοὺς Ἑλληνας, οἱ δοποῖοι ἥθελον νὰ εἰναι οἱ νικηταὶ καὶ ἡγάπων τὴν ἐλευθερίαν εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε ἦτο ἀκατανόητον εἰς αὐτοὺς νὰ προσκυνῇ τις ζῶντα ἄνθρωπον, ὃσον μέγας καὶ ἂν εἴναι, δὲν ἥδυναντο δὲ νὰ ἐννοήσουν τοὺς πολιτικοὺς λόγους, οἱ δοποῖοι: ἔκαμψαν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ περιποιηται τοὺς Πέρσας. Ἐδείκνυον ἔκπληξιν καὶ λύπην βλέποντες τὸν ἀγαπητὸν βασιλέα των νὰ περιβάλλεται μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐνὸς Ἀσιανοῦ μονάρχου. Καὶ πρότερον εἶχον ἀρχίσει δυσαρέσκειαι, ἀκόμη καὶ συνωμοσίαι. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος ἤναγκάσθη νὰ φανῇ πολὺ αὐτηρός, νὰ τιμωρήσῃ, νὰ θανατώσῃ μάλιστα παλαιοὺς φίλους καὶ πολεμιστάς.

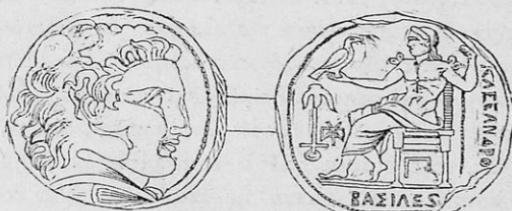
Τὰ σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου.— Τὸ μέγια σχέδιον, τὸ δοποῖον ἐπεδίωξεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἦτο νὰ κάμη τὴν Περσίαν ἐνωτικὸν δεσμὸν μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Κίνας μὲ ἔνα κοινὸν πολιτισμόν, τὸν Ἑλληνικόν. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία του δὲν ἦτο κατακτητική, ἀλλ' ἔκπολιτιστική. Ὁ στρατός του παρηκολουθεῖτο ἀπὸ σοφούς, οἱ δοποῖοι ἐμελέτων τὰ νέα πράγματα, ποὺ ἔδιλεπον, ἀπὸ μηχανικούς, οἱ δοποῖοι κατεσκεύαζον δρόμους, ἀπὸ ἀρχιτέκτονας, οἱ δοποῖοι ἔκτιζον νέας πόλεις. Εἶναι ἔκπληκτικὸν ὅτι γ' τόσον ταχεῖα πορεία του ἀφῆκε τόσον διαρκῆ ἵχνη, διότι αἱ πόλεις, τὰς δοποίας ἔδρυσεν ὁ κατακτητής, ἐπὶ αἰῶνας ἥκμασαν, καὶ μερικαὶ ἀκόμη καὶ σήμερον ἀκμάζουν. Διὰ τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ τῶν ὁδῶν, τὰς δοποίας κατεσκεύασεν, ἔδωκε τεραστίαν ὥθησιν εἰς τὸ ἐμπόριον. Πολυάριθμοι ἐμπόροι ἥρχισαν νὰ διατρέχουν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, τὰ ἀπειρά πλούτη τῶν μεγάλων βασιλέων, τὰ δοποία ἐκυκλοφόρησαν, ἔφεραν κολοσσιάλιαν οἰκονομικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀνθησιν.

Πρωτεύουσα τοῦ παγκοσμίου Κράτους, τὸ δοποῖον ἐζήτει νὰ έρθησῃ ὁ Ἀλέξανδρος, θὰ ἦτο γ' Βασιλών. Διὰ τοῦτο ἥρχισε νὰ ἐκτελῇ μεγάλα ἔργα πρὸς διαρρύθμισιν τῆς κοίτης τοῦ Εύφρατου, διὰ νὰ κάμη κολοσσιάλιαν ἐμπορικὴν ὁδόν, γ' δοποία νὰ θέτῃ εἰς

συγκοινωνίαν τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ ἐκεῖθεν μὲ τὴν Ἰνδίαν. Ἐσκέφθη ἐπίσης νὰ ἔξασφαλίσῃ ἀπὸ εὐθείας συγκοινωνίαν μεταξὺ τοῦ Εύφρατου καὶ τοῦ Νείλου, καὶ πρὸς τοῦτο παρεσκεύαζεν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀραβίαν, ὅτε τὸν κατέλαβεν αἰφνιδίως ὁ θάνατος.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Εἶχε δὲ καὶ ἄλλα μεγάλα σχέδια, τὰ ὅποια δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς. Φαίνεται ὅτι ἐσχεδίαζε νὰ διέλθῃ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἴτε διὰ τοῦ Βορρᾶ (διὰ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης, τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Δουνάδεως), εἴτε διὰ τοῦ Νότου (διὰ τῆς παραλίας τῆς Λιβύης καὶ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν). Τὸ ἔργον του ἔμειγεν ἀτελές, ἀλλὰ καὶ οὕτως εἶναι ἐπιληκτικόν, ἔσχεν ἀποτελέσματα μόνιμα καὶ ἡγοιξεν ἀπεράντους δρίζοντας εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἡ κοσμοῦστοροικὴ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν αὕτη: ὅτι, ἐμψυχούμενος ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἥνοιξε τὴν Ἀνατολὴν ἕως τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ ὅτι ἔκαμε παγκόσμιον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. **Ο σημερινὸς Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς** ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν διάδοσιν ταύτην τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ.

Νόμισμα τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Εἰς τὴν μίαν ὅψιν ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

—

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ.— ΑΙ ΣΥΡΑΚΟΥΣΑΙ

—————

Κατά τοὺς χρόνους, κατά τοὺς ὅποίους ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτα τὴν Ἀνατολήν, αἱ πολυάριθμοι Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι, ιδίως τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος, εἶχον φθάσει εἰς ὑψηλὴν ἀκμήν. Γνωρίζομεν, δτι καὶ αἱ ἀποικίαι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Ἐλληνικοῦ ὄνδρατος ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους, ἔξηκολούθησαν δὲ γὰρ ἀκμάζουν εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ἐν Ισχυρὸν Ἐλληνικὸν Κράτος, τὸ δόποῖον εἶχεν ἰδρυθῆ εἰς τὴν Δύσιν, τὸ **Κράτος τῶν Συρακουσῶν**.

Αἱ Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι. — "Ολαι ἐν γένει: αἱ πόλεις, τὰς ὁποίας ἔκτισαν οἱ Ἐλληνες εἰς τὸν Εὖξεινον Πόντον καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, δλαι ἡκμασαν. Πολὺ ἀκμαῖαι ἦσαν: ἡ **Κυρήνη** εἰς τὰ Βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἡ ὅποία ἐγένενησε σπουδαίους ἄνδρας, καὶ ἡ **Μασσαλία** εἰς τὴν Γαλατίαν, ἡ ὅποία ἔφθασεν εἰς μέγαν πλοῦτον. Περισσότερον ἀπὸ δλας ἡκμασαν αἱ πολυάριθμόταται Ἐλληνικαὶ πόλεις τῆς Σικελίας. Οἱ **Τάρας** ἔγινε πλουσιωτάτη ναυτικὴ πόλις. Οἱ **Κροτωνιαῖς** ἤγωνίζοντο διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Νοτίου Ἰταλίας. Οἱ Κροτωνιαῖς τὴν φιλοσοφίαν, Ὁ δὲ Σύνθαρις εἶχεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν της 25 πόλεις καὶ ἡδύνατο γὰρ ἔξοπλίση 300.000 ἄνδρας. Ἀλλὰ τὰ μεγάλα πλούτη διέφθειραν τοὺς κατοίκους αὐτῆς καὶ οἱ Συρακοῦται ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν μαλθακότητά των.

Η δύναμις τῶν Συρακουσῶν. — "Η μεγαλυτέρα πόλις ἔγιναν αἱ Συρακοῦσαι ἀπὸ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐνίκησαν, ως εἴδομεν, τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὴν Ἰμέραν. Καὶ αἱ Ἀθῆναι

έπισης ἔγιναν μεγάλαι μετὰ τὴν νίκην αὐτῶν ἐναντίον τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σαλαμῖνα κατὰ τὸ ̄διον ἔτος (480 π. Χ.). "Οπως οἱ Ἑλληνες, οἱ κατοικουντες τὴν Ἑλλάδα, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, διμοίως καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Δύσεως ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους, καὶ ἀπὸ τότε ἥρχισαν νῦν απτύσσωνται ἐλευθέρως καὶ πολὺ ταχέως.

Τὴν μεγάλην ταύτην νίκην τῆς Ἰμέρας κατήγαγεν δὲ **Γέλων**, δὲ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὰς Συρακούσας. Ὡς ἔγα ἐκ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Καρχηδονίους ἦτο νὰ καταργήσουν τὰς ἀνθρωπίνας θυσίας. Ὁ Γέλων ἔγινε τύραννος, δηλαδὴ βασιλεὺς, τῶν Συρακουσῶν καὶ ἐμεγάλωσε τὴν πόλιν. Ὁ δὲ ἀδελφός του **Ιέρων**, δὲ ὁποῖος τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, ἡγάπα τὰ γράμματα. Ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του μεγάλους ποιητὰς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τὸν Πίνδαρον, τὸν Αἰσχύλον, καὶ ἄλλους.

Αἱ Συρακούσαι εἶχον φθάσει εἰς τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε ἀπέκρουσαν, ώς εἴδομεν, τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηγαίων. Ἀπὸ τότε ἔγιναν ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἡσαν ἡ πρωτεύουσα ἐνδὲ ἴσχυροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὴν Σικελίαν. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Σικελίας, διλόκηρος σχεδὸν ἡ νῆσος, ἀπετέλουν τὸ Κράτος τῶν Συρακουσῶν.

Οἱ νόμοι τῶν Συρακουσίων.— Ἀργότερα συνέβησαν ταραχαὶ μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο παρεκάλεσαν ἔνα συμπολίτην των, τὸν Διοκλῆ, νὰ τοὺς κάμη νόμους. Δὲν γνωρίζομεν καλῶς τοὺς νόμους τοῦ Διοκλέους, ἀλλὰ πόσον θὰ ἦσαν ἐξαίρετοι νόμοι δεικνύει ὁ θάνατός του, δὲ ὁποῖος εἶναι πρὸς αἰωνίαν τιμῆν γενέτο. Διὰ νὰ φέρῃ ἡσυχίαν εἰς τὴν πόλιν ὁ Διοκλῆς ἔκαμε καὶ ἔνα νόμον, δὲ ὁποῖος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς πολίτας ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν ἀγοράν μὲ δπλα. Μίαν φοράν, ὅτε ἐγύριζεν ὁ Διοκλῆς ἀπὸ ἐκστρατείαν, ἐγίνετο στάσις εἰς τὴν ἀγοράν, ἔτρεξε δὲ ἀμέσως νὰ τὴν καθησυχάσῃ, χωρὶς νὰ σκεφθῇ δτι ἦτο ὡπλισμένος. «Διοκλῆ, τοῦ φωνάζουν οἱ ἔχθροί του, σὺ δὲ ̄διος παραβαίνεις τοὺς νόμους σου. — Οχι, ἀπήντησε, τοὺς ἐπικυρώνω». Ἐξήγαγε τὸ ξίφος καὶ διεπέρασε τὸ στήθος του. Οἱ Συρακούσιοι τὸν ἑτίμησαν ως ἥρωα, ἀνήγειραν πρὸς τιμήν του ἡρῷον, αἱ περισσότεραι δὲ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Σικελίας παρεδέχθησαν τοὺς νόμους του.

ΑΙ έπιδρομαι τῶν Καρχηδονίων.—Οι Καρχηδόνιοι ἔζητον πάντοτε νὰ κατακτήσουν τὴν μεγάλην καὶ εὐφορον νῆσον. Ἐστειλαν πολλὰς φορὰς στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀλλ' οἱ Συρακούσιοι ἐπολέμουν πάντοτε μὲ γενναιότητα ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων καὶ ὑπερησπίζοντο τὴν ἐλευθερίαν των. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐπιδρομὴ τῶν Καρχηδονίων ἔγινε τὸ 410 ὥπο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀννίβα (τοῦ πρεσβυτέρου), ἐγγόνου τοῦ Ἀμίλχα, τὸν ἐποῖον εἶχε νικήσει δ Γέλων εἰς τὴν Ἰμέραν. Ὁ Ἀννίβας ἐκυρίευσε τὴν Ἔγεσταν, τὸν Σελινοῦντα, τὸν Ἀκράγαντα, κατέστρεψεν ἐκ θεμελίων τὰς πλουσίας αὐτὰς Ἐλληνικὰς πόλεις καὶ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἡ καταστροφὴ ἵδιως τοῦ Ἀκράγαντος, ἡ δποία ἦτο μεγάλη πόλις, ἔρριψε τὸν τρόμον εἰς τὰς Συρακούσας. Συνεκλήθη συγέλευσις τοῦ λαοῦ καὶ κανεὶς δὲν ἐτόλμα γὰρ δμιλήσῃ. Τότε ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ μέσον δ Διονύσιος, δ δποίος ἦτο υἱὸς ἐνὸς δυνηλάτου, καὶ ἡγόρευσε πρὸς τὸν λαὸν μὲ τόσον θάρρος, ὡστε τὸν ἐξέλεξαν ἀμέσως στρατηγόν. Οὕτως ἔλαθε δύναμιν δ Διονύσιος καὶ ἔγινε τύραννος. Φοδούμενος δημως μήπως χάσῃ τὴν ἔξουσίαν, ἐλάμβανε πολλὰς προφυλάξεις καὶ κατεπίεζε τοὺς συμπατριώτας του⁽¹⁾.

Ο Διονύσιος ἐλάμβανε μὲν ἔκτακτα μέτρα, διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ κάθε ἐπάναστασιν τοῦ λαοῦ ἐναντίον του, δὲν παρηγέλεις δημως τὸ καθῆκον του, καὶ ἡγωνίσθη γενναῖως διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Καρχηδονίους ἀπὸ τὴν Σικελίαν. Μία ναυτικὴ ἐκστρατεία των, κατὰ τὴν δποίαν ἥλθον μὲ τὸν στόλον των ἔως τῶν λιμένα τῶν Συρακουσῶν, ἀπεκρούσθη μὲ πλήρη ἐξολόθρευσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου των (394).

Ο υἱός του Διονύσιος δ Νεώτερος ὑπῆρξε σκληρὸς τύραννος καὶ ἔξειδιώχθη ὑπὸ τῶν Συρακουσίων ἀποσταλεῖς εἰς Κόρινθον, ὃπου ἔζησε μὲ τοὺς θηγαυρούς του ὡς ἀπλοῦς ἴδιώτης (343).

Ο Τιμολέων.—Οι Συρακούσιοι δὲν ἦθελον πλέον γὰρ ἔχουν τυράννους, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κόρινθον, ἡ δποία ἦτο

(1) **Τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους.**—Περίφημον ἔγινεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐν ἀνέκδοτον, τὸ δποίον δεικνύει τοὺς φόβους του. Εἰς αὐλοκόλαξ, δ Δαμοκλῆς, τὸν ἔγκωμαίας πάντοτε διὰ τὴν εὐτυχίαν του. Ο Διονύσιος τὸν ἐκάλεσεν εἰς ἔην πλούσιον γεῦμα. Αἰφνιδιως δ Δαμοκλῆς βλέπει νὰ κρέμαται ἀπὸ τὴν στέγην ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλήν του ἐν ξίφος ἔξηρτημένον διὰ μᾶς κλωστῆς. Ἐχασεν ἀμέσως ἐληγη τὴν σρεεῖν καὶ τὴν χαράν του.

μητρόπολίς των, τὸν στρατηγὸν Τιμολέοντα, διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὴν πόλιν τῶν. Ὁ Τιμολέων ἦτο ἀνὴρ πολὺ ἐνάρετος καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἔφερε δὲ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὰς Συρακούσας. Κατόπιν εἰργάσθη νὰ φέρῃ τὴν τάξιν καὶ εἰς ὅλην τὴν Σικελίαν, ἐκέρδισε δὲ καὶ μίαν λαμπρὰν νίκην ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Τότε ἐθεώρησεν, ὅτι τὸ ἔργον του ἐτελείωσε, παρηγήθη ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔξοχήν. Ὅλοι δημοσιοί οἱ Συρακούσιοι τὸν ἐσέδειντο ὡς πατέρα, δὲν ἔκαμψαν τίποτε σπουδαῖον χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Ήτο διὰ τοὺς Συρακουσίους τὸ κόσμημα τῆς πόλεως, δποιος ξένος ἥρχετο, τὸν ὀδήγουν διὰ νὰ τὸν ἴδῃ, διότι τὸν ἐνόμιζον ὡς τὸ θαυμαστότερον πρᾶγμα, τὸ δποιὸν εἶχον νὰ τοῦ ἐπιδείξουν.

‘Ο πολιτισμὸς εἰς τὰς Συρακούσας.—Μὲ τὸ ἐμπόριόν των αἱ Συρακούσαι συνήθοισαν ἀναρίθμητα πλούτη, ἔγιναν δὲ πολυάνθρωπος πόλις, θὰ εἴχον περισσοτέρους ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους. Ή δὲ πόλις ἦτο λαμπροτάτη, μὲ πολλὰ ὡραῖα μνημεῖα, μὲ μεγάλας πλατείας, μὲ λιχυρότατα τείχη καὶ δύο θαυμασίους λιμένας. Οἱ τύραννοι τῶν Συρακουσῶν ἤγαπων τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ποιηταί, φιλόσοφοι καὶ καλλιτέχναι κατήγοροι ἀπὸ τὰς Συρακούσας, ἢ ἔζησαν εἰς αὐτάς, καὶ ἐλάχιμπρυναν τὴν πόλιν καὶ ἐν γένει τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Νόμισμα τῆς Σμύρνης

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ο ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΛΛΗΝΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

323 — 301 π. Χ.

Τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου συνήλθον οἱ εὐγενεῖς τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ σκεφθοῦν τὶ θὰ κάμουν. Ὁ κατακτητὴς ἀπέθνησκε χωρὶς διάδοχον, διότι ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του δὲν ἦτο κανεὶς ἄξιος νὰ τὸν διαδεχθῇ καὶ τέκνον δὲν εἶχεν. Ἡτο δὲ ἀπέραντον τὸ Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος, τὸ δποῖον εἶχεν ἑδρύσει. Ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Ἰνδόν, ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὰς ἐρήμους τῆς Σαχάρας.

Οἱ Ἀλεξανδροὶ ἀποθνήσκων εἶχε δώσει τὸν δακτύλιον, δ ὅποιος ἦτο καὶ σφραγὶς αὐτοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Περδίκκαν. Οὗτος δέ, στηριζόμενος εἰς τοῦτο, ἀνέλαβε τὴν ἡρχὴν ὡς ἐπίτροπος (ἀντιθαυμίευς) τοῦ νεοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δ ὅποιος ἔμελλε νὰ γεννηθῇ. Τὴν δὲ διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἀνέλαβον οἱ ἐπιφανέστεροι στρατηγοί. Ἀλλ ὁ Περδίκκας δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Οἱ δοξασμένοι σύντροφοι τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς μάχας ἐζήτουν δ καθειστὰς διὰ τὸν ἔκατόν του ἔξουσίαν. Τὸν θάνατον λοιπὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπηκολούθησαν ἀτελείωτοι ταραχαὶ καὶ πόλεμοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων.—Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ δποῖοι διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τοῦ ἀπεράντου κράτους, ὡνομάσθησαν εἰς τὴν ιστορίαν Διάδοχοι, καὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον ἀλλήλων ποτὸς θὰ λάθῃ μόνος τὴν ἔξουσίαν. Οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων διήρκεσαν πολλὰ ἔτη καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν

Ἀδ. Ἀδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία, β' ἑκδ.

18

Άνατολήν. Κατά τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἔξωλοθρεύθησαν ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκα ἔλαβε τὴν ἀντιθαυματεῖαν δὲ Ἀντίπατρος, τὸν ὃποιον εἶχεν ἀφίσει δὲ Ἀλέξανδρος ὡς διοικητὴν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καθὼς ὃν χρόνον ἔκαμψε τὰς κατακήσεις του εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλ᾽ η ἔξουσία τοῦ Ἀντιπάτρου περιωρίζενο μόνον εἰς τὴν Εύρωπην, διότι εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ διάδοχοι ἥρχισαν πάλιν νὰ πολεμοῦν ἐναντίον ἀλλήλων.

Ο Ἀντίγονος.—Ἄπὸ τοὺς στρατηγούς, οἱ ὃποιοι ἔμειναν, δὲ τολμηρότερος καὶ φιλοδοξότερος ἦτο δὲ Ἀντίγονος. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλικοῦ οίκου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀφοῦ ἐκέρδισε πολλὰς σπουδαίας νίκας, ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλεύς. Τότε καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔβαλαν εἰς τὴν κεφαλὴν διάδημα ὡς βασιλεῖς καὶ αὐτοί. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας δὲ Ἀντίγονος ἔγινεν δὲ λισχυρότερος, ἦτο κύριος ὅλης τῆς Ἀσίας ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἕως τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶχεν ἀπειρα πλούτη καὶ μέγαν στρατόν, ἀν καὶ πολὺ γέρων, ἦτο γεμάτος ζωήν. Εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν δὲ Ἀντίγονος ὠνειρεύετο νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ Κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τὴν ιδικήν του κυριαρχίαν.

Ἄλλοι οἱ ἄλλοι στρατηγοί, οἱ ὃποιοι, καὶ αὐτοὶ μιμούμενοι τὸν Ἀντίγονον, ἔκατονς βασιλεῖς, ἐννόησαν τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ καὶ συνεμάχησαν ὅλοι ἐναντίον του. Εἰς τὴν Ιψόν, πόλιν τῆς Φρυγίας, συνήρθη μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὃποίαν δὲ Ἀντίγονος ἔχασε καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν ζωήν του (301 π. Χ.).

Ο διαμελισμὸς τοῦ κράτους.—Τότε τὸ Ἐλληνομακεδονικὸν κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου διεμελίσθη δριστικῶς εἰς τέσσαρα μεγάλα βασίλεια. Οἱ νικηταὶ ἔμειναν ὡς βασιλεῖς: δὲ Πτολεμαῖος εἰς τὴν Αἴγυπτον, δὲ Δυσίμαχος εἰς τὴν Θράκην, δὲ Σέλευκος εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ δὲ Κάσσανδρος, δὲ νίδις τοῦ Ἀντιπάτρου, εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἄλλοι οἱ πόλεμοι ἔξηκολούθησαν πάλιν καὶ διήρκεσαν πολλὰ ἔτη ἀκόμη. Τέλος κατά τὸ 280 ἀπέμειναν δριστικῶς πλέον τρία μεγάλα βασίλεια, ἀργότερα δὲ ἔγιναν καὶ ἄλλα πολλὰ μικρότερα. Τὰ τρία μεγάλα Βασίλεια, εἰς τὰ ὃποια ἔβασιλευσαν πολὺν χρόνον Ἐλληνες βασίλεις, ήσαν:

1. Τὸ Βασίλειον τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Εὐρώπην.
2. Τὸ Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου.
3. Τὸ Βασίλειον τῆς Συρίας εἰς τὴν Ἀσίαν.

‘Ο Λαμπιακὸς πόλεμος.—Μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦ
εῖδησις, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεκίνησαν πά-
λιν ἐπανάστασιν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Ὁ μέγας ρήτωρ Δημο-
σθένης ἦτο πάντοτε ἐκεῖνος, ὃ δόποιος ἐγένετο ὅλους διὰ τὸν
ἀγώνα, ἦτο γέρων πλέον, ἀλλὰ τὸ θάρρος του ποτὲ δὲν τὸν εἶχεν
ἐγκαταλείψει. Οἱ Ἀθηναῖοι συνεμάχησαν μὲν ἄλλας Ἑλληνικὰς πό-
λεις καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Ὁ γενναῖος στρα-
τηγὸς τῶν Ἀθηναίων **Λεωσθένης** ἐνίκησε τὸν διοικητὴν τῆς Μα-
κεδονίας Ἀντίπατρον καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Λα-
μίαν, ὅπου τὸν ἐποιείρκησε (διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὠνομάσθη **Λα-
μιακός**, 323 π. Χ.). Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐφονεύθη ὁ Λεω-
σθένης καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὸν μόνον ἵνανδόν ἀρχηγόν της. Ὁ
Ἀντίπατρος κατώρθωσε νὰ καταστείῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ οἱ
Ἀθηναῖοι ἡγαγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν βαρεῖς δρους, καὶ ιδίως Μα-
κεδονικὴν φρουράν εἰς τὴν πόλιν των.

Τὸ τέλος δύο μεγάλων Ἀθηναίων.—Μεταξὺ τῶν κατα-
δικασθέντων εἰς θάνατον ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὃ δόποιος ἐπρό-
φθασε καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν νῆσον Πόρου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεὶ κατεδίω-
χθη. Τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν δόποιαν ἐπληγίαζον οἱ Μακεδόνες
στρατιῶται, ἔπιε κώνυμειον διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χειρας των (322).
Τοιούτον τέλος εἶχεν ὁ μέγας ρήτωρ, τοῦ δόποιου ἡ μνήμη ἔμεινεν
ἀθάνατος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διότι ποτὲ δὲν ἀπηλπίσθη διὰ τὴν
ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του.

Μετ’ ὅλιγα ἔτη ἀπέθανε καὶ εἰς ἄλλος μέγας πολίτης τῶν
Ἀθηνῶν, ὁ γέρων στρατηγὸς **Φωκίων**. Ὅτοι ἐνδοξος στρατηγός,
πρὸ παντὸς ἀνθρωπος ὀνομαστὸς διὰ τὴν χρηστότητά του. Ἔζησε
μὲ μεγάλην πτωχείαν καὶ διῆγε βίον πολὺ σκληρόν. Εἰς τὸν πόλε-
μον ἐδάδιξε πάντοτε πρῶτος, γυμνόπους καὶ χωρὶς ἴματον, ὀνομά-
ζετο δὲ «Φωκίων ὁ χρηστός». Τόσην δὲ τιμὴν εἶχον πρὸς αὐτὸν
οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε τὸν ἐξέλεξαν 45 φορᾶς στρατηγόν. Ἄλλ’ ὁ
Ἀστακὸς ἐκεῖνος λαός, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ισχύοντας Μακε-
δονας, κατεδίκασε τὸν γέροντα πλέον Φωκίωνα εἰς θάνατον. Ὁ
Φωκίων ἔπιε τὸ κώνυμειον μὲ τὴν ιδίαν γαλήνην, μὲ τὴν δόποιαν

είχε πίει τὸ δηλητήριον αὐτὸς ἀλλοτε δὲ Σωκράτης, χωρὶς νὰ εἰπῃ οὐδὲν παράπονον ἐναυτίον τῶν συμπολιτῶν του. Εἰς δὲ τὸν υέδν του παρήγγειλεν ὡς τελευταῖαν Θέλησίν του «γὰ μὴ φυλάξῃ καρμίλαν μνησικακίαν διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν Ἀθηναίων». Οἱ Ἀθηναῖοι ταχέως μετεμελήθησαν διὰ τὴν ἀσεβῆ πρᾶξιν των καὶ ἀνήγειραν ἀργότερα ἄγαλμα εἰς τὸν ἐνάρετον ἄνδρα καὶ ἐτίμησαν παντοιοτρόπως τὴν μνήμην του.

Τὰ θλιβερὰ αὐτὰ γεγονότα συμπίπτουν μὲ τὴν μεγάλην παρακμὴν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἀρχίζουν ἔριδες μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, καταπίπτει δὲ καὶ ἡ ἡθικὴ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις, τόση μεγάλη ἦτο ἡ ζωτικότης τῆς Ἑλλάδος, ὥστε πάλιν οἱ Ἑλληνες ἔκαμπαν ἀργότερα πολλὰς ἡρωϊκὰς προσπαθείας διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ή Ἑλλὰς ἔξακολουθεῖ ἴδιας τὸν ἔνδοξον ιστορικὸν βίον αὐτῆς εἰς τὰς μεγάλας χώρας τῆς Ἀγατολῆς.

Σκύθης τοξότης.

Οι αρχαῖοι ἔξυμνουν δέκα ώς τοὺς μεγαλυτέρους ρήτορας, ἥσαν δὲ ὅλοι Ἀθηναῖοι. Οἱ ἐπιφανέστεροι εἰναι δὲ **Δυσίας**, δὲ **Αἰσχίνης**, δὲ **Ισοκράτης**, ὅλους δὲ ὑπερέβη δὲ μέγιστος ρήτωρ τοῦ κό-

"Αγαλμα τῆς καλῆς ἐποχῆς. — Ο δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος. Οι καλλιτέχναι δέσουν ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἀγαλμάτων αὐτῶν. Τὸ δὲ σῶμα ἔχει ὅλην τὴν συμμετρίαν τοῦ σώματος ἐνὸς ὡραίου ἀνδρός."

ομου, δὲ **Δημοσθένης** (ἀπέβιτε τὸ 322). Ἀπὸ τὰ πρότυπα τῶν ἀρχαίων ἔδιδάχθη καὶ δὲ περίφημος Ρωμαῖος ρήτωρ **Κικέρων** καὶ ὅλοι δοσοι διεκρίθησαν κατόπιν ἔως τοὺς ἴδικούς μας χρόνους.

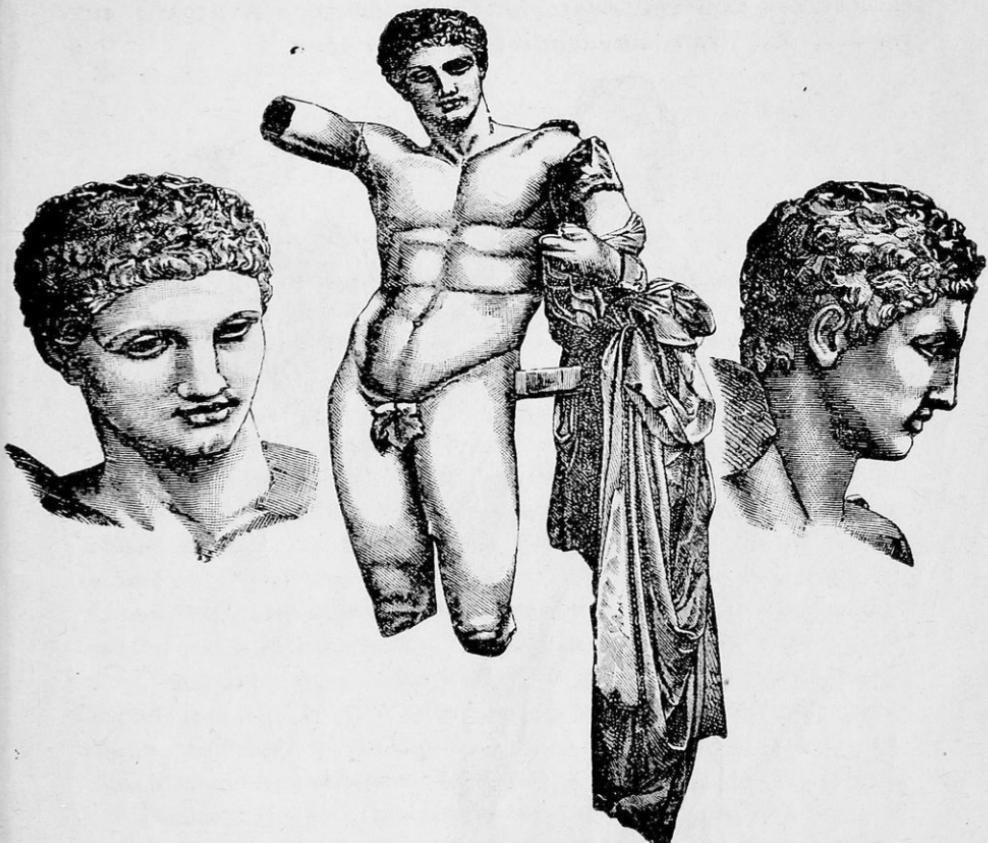
Αἱ ἐπιστῆμαι.— Οἱ παλαιότεροι σοφοί, ιδίως ὁ Θαλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ἔκαμψαν σπουδαίας ἀνακαλύψεις εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Ὁ Θαλῆς προεῖπε μίαν ἔκλειψιν ἡλίου, ὁ Πυθαγόρας ἐδίδαξεν ὅτι ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη. Κατὰ τὸν 4ον δὲ αἰώνα ἀνεπτύχθησαν περισσότερον ἀλλά ἐπιστῆμαι, δὲ Ἀριστοτέλης κατέταξεν αὐτὰς εἰς συστήματα.

Ἐπίσης προώδευσε καὶ ἡ γεωγραφία. Ὁ Εὔδοξος (κατὰ τὸ 360) ἐθεώρει καὶ αὐτὸς τὴν γῆν, δπως καὶ ήμετος σήμερον, ώς σφαιραν καὶ τὴν διήρει εἰς πέντε ζώνας. Πρῶτος δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέδειξεν ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαῖρα, διότι παρετήρησεν ὅτι ἡ σκιὰ αὐτῆς εἰς τὴν σελήνην κατὰ τὴν ἔκλειψιν εἶναι πάντοτε σφαιρική. Ἐπίσης καὶ ἡ ἴατρικὴ ἐπιστήμη ἐδημιουργήθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἰπποκράτης ἀπὸ τὴν νῆσον Κῶ θεωρεῖται ώς ὁ ἰδρυτής αὐτῆς (ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ηελιοποννησιακοῦ πολέμου).

Ἡ τέχνη.— Κατὰ τὸν 5ον καὶ κατὰ τὸν 4ον αἰώνα ἡ τέχνη δὲν εἶχε τελειοποιηθῆ μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (ἐκτὸς τῆς Σπάρτης) ἰδρύθησαν ὥρατοι ναοὶ καὶ ἀγάλματα. Οἱ μεγάλοι γλύπται τοῦ 5ου αἰώνος ἦσαν ὁ Μύρων, δὲ Πολύκλειτος ὁ Ἀργετός καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ δόλους Φειδίας. Εἰς τὰ ἀγάλματά των ἔξεινοντο ἡ γαλήνη καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Ὄλυμπίων θεῶν, συνηγωμένη μὲν ἀνυπέρβλητον τελείωτητα ώς πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Κατόπιν, τὸν 4ον αἰώνα, ἤκμασαν δὲ Σκόπτας καὶ ὁ Πραξιτέλης. Καὶ οἱ δύο εἰργάσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔθαυμάζοντο δὲ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των καὶ ἀπὸ τοὺς μετέπειτα. Ὁ Πραξιτέλης ἔδωκεν εἰς τὰ ἀγάλματά του κομφότητα καὶ χάριν, ἔκαμψε δὲ ἀληθινὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὅποια καὶ σήμερον κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Περίφημος δὲ ἦτο καὶ δὲ Λύσιππος, δὲ ποιοῖς κατεσκεύαζεν ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον, ἦτο δὲ τόσον σπουδαῖος, ώστε εἰς αὐτὸν μόνον δὲ Ἀλέξανδρος ἐπέτρεψε τὴν ἀπεικόνισίν του.

Κατὰ τὸν 4ον αἰώνα ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἡ ζωγραφική, τὴν ὁποίαν ὅμινος δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, διότι δὲν διεσώθη οὐδὲν ἔργον ἀρχαίου ζωγράφου ἔως σήμερον. Διεσώθησαν δημοσίες ὥραιατας ζωγραφίαι τῶν ἔπειτα χρόνων, τῶν χρόνων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξανδρού. Ἐννοοῦμεν δὲ εἰς πόσην τελείωτη

θὰ είχον φθάσει οἱ φημιζόμενοὶ ἀρχαῖοι ζωγράφοι, ώς ὁ Ζεῦξις, ὁ Παρράσιος, ὁ Ἀπελλῆς, ἀπὸ τὰς ζωγραφίας αἱ ὅποιαι ἔγινοντο κατόπιν, καὶ ἀπὸ ὅσα οἱ ἀρχαῖοι μὲ θαυμασμὸν λέγουν περὶ τῶν ζωγραφιῶν των. Ὁ Ἀπελλῆς ἦτο ὁ εύνοούμενος ζωγράφος τοῦ

‘Ο περίφημος Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους.—Εἰναι ἀπὸ τὰ ὥραιά·
τερα σιφζόμενα ἀγάλματα (σφέζεται εἰς τὴν Ὀλυμπίαν)

Ἀλεξάνδρου, ὅπως ὁ Λύσιππος ἦτο ὁ εύνοούμενος γλύπτης αὐτοῦ.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης τὰ ὅποια παρήγαγεν ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια κατὰ τὸν δον καὶ ἐπειτα κατὰ τὴν 4ον αἰώνα π. Χ. Μετὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἑλληνισμὸς

ξέλαβεν ἀπέραντον στάδιον δράσεως, ὅχι πλέον εἰς τὴν περιωρισμένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ο δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ δόποις ἐδημιουργήθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀνυπέρβλητον σημεῖον τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν ὅν καὶ τὸν αἰῶνα, τώρα, μετὰ τὰς νίκας τοῦ Ἀλεξάνδρου, διαδίδεται εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἐπειτα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν καὶ γίνεται **παγκόσμιος πολιτισμός**.

Ο Περσεὺς κρατῶν τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης. — Κάλλιστον ἀγαλμα τοῦ τέσσερας αἰῶνος (συνήθως θεωρεῖται ώς ἡ Ἀπόλλων, καὶ λέγεται Ἀπόλλων τοῦ Μπελβεδέρε).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ Ε' ΚΑΙ Δ' ΑΙΩΝΟΣ

Κατά τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, τὸν δὸν αἰῶνα, ἡκμασαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν ἀλλην Ἐλλάδα τὰ μεγαλύτερα πνεύματα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τέον αἰῶνα, μολονότι εὑρίσκετο ἡ Ἐλλὰς εἰς πολιτικὴν παρακμὴν, δὲν ἔπαυσεν ὅμως νὰ εὑρίσκεται εἰς μεγάλην ἀκμὴν πολιτισμοῦ.

Ἡ φιλοσοφία.—Ἐνῷ κατὰ τὸν δὸν αἰῶνα καὶ πρωτύτερα ἡ ποίησις εἶχε φθάσει εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν, κατόπιν, τὸν τέον αἰῶνα, διεκρίθησαν οἱ Ἐλληνες ἰδίως εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ρητορικὴν. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν πάντοτε ἡ ἀθάνατος πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, τώρα ἦσαν ἡ κατ' ἔξοχὴν πόλις τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς. Ὁτε ἡκμαζεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ Περικλῆς, ἥρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἐλλάδος σοφοὶ ἀνθρώποι, οἱ δοποῖοι ἐσπούδαζον τὴν φύσιν καὶ τὸν ἀνθρωπὸν. Ἀπὸ μετριοφροσύνην δὲ δὲν ἐλέγοντο σοφοί, ἀλλὰ φίλοι τῆς σοφίας, φιλόσοφοι. Ἀλλὰ καὶ δτε κατέπεσαν αἱ Ἀθῆναι, ἔπειτα δὲ ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐλευθερίαν των, ἔξηκολούθησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἔως τὴν ὁριστικὴν νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ (σχεδὸν ἐπὶ 10 αἰῶνας), νὰ εἰναι ἡ ἔδρα τῆς φιλοσοφίας. Εἶχον σχηματισθῆ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ὡρισμέναι φιλοσοφικαὶ διδασκαλίαι. Οὕτως ἀπετελέσθησαν αἱ περίφημοι **Φιλοσοφικαὶ Σχολαὶ** τῶν Ἀθηνῶν, αἱ δοποῖαι ἐφώτισαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὰ ὑψηλὰ ζητήματα τῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλας Ἐλληνικὰς πόλεις ἀνεφάνησαν καὶ φιλόσοφοι, οἱ δοποῖοι ἥσχολοῦντο νὰ εύρουν τὸν καλύτερον τρόπον διὰ νὰ ἔη εὐτυχὴς ὁ ἀνθρωπὸς, κατεγίνοντο διηλασθῆ μὲ πρα-

κτικὰ ζητήματα, ίδίως μὲ τὴν ἡθικὴν, καὶ ἐλέγοντο σοφισταί. Κατὰ τὸν δον αἰῶνα οἱ σοφισταὶ ἦσαν σπουδαῖοι ἄνδρες, μὲ γνώσεις μεγάλας, δπως ὁ Γοργίας, ὁ Πρωταγόρας. "Οτε δμως ἤρχισαν νὰ καταπίπτουν αἱ Ἀθῆναι, οἱ σοφισταὶ κατεγίνοντο εἰς μικρὰ πράγματα καὶ ἔχασαν τὴν ἀξίαν τῶν.

‘Ο Σωκράτης (περὶ τὸ 400).—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Τριάκοντα τυράννων, δηλαδὴ εἰς ἐποχὴν παρακμῆς, ἔζη εἰς τὰς Ἀθῆνας εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἄνδρας τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ **Σωκράτης**. ‘Ο περίφημος διὰ τὴν ἀρετὴν του σοφὸς οὗτος ἔτρωγεν δλίγον, δὲν ἐφόρει οὔτε σανδάλια, οὔτε χιτῶνα, παρὰ ἕνα παλαιὸν μανδύαν. Πολλὰς φοράς οἱ φίλοι: του ἥθέλησαν νὰ τοῦ δώσουν χρήματα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐδέχθη ἀπὸ κανένα βοηθειαν.

‘Ο Σωκράτης ἦτο πολὺ ἀσχημος, δ βίος του δμως ἦτο τέσσον ὥραιος, ὥστε ὁ σοφὸς οὗτος δίδει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τέλειον παράδειγμα ἑνὸς καλοῦ πολίτου καὶ χρηστοῦ ἀνθρώπου. “Ολην τὴν ἡμέραν ἐγύριζεν εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰς παλαιότερας, εἰς τοὺς δρόμους καὶ συνωμίλει μὲ τοὺς νέους, ἢ συζήτησις δὲ ἦτο μία εὐγενῆς διδασκαλία. Ἐδίδασκε πολλὰς εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἰδέας, ἔλεγε δὲ πάντοτε τὸ ρητὸν «γνῶθι σαυτόν». Ἡθελε νὰ εἰπῃ, δτι πρῶτα πρέπει νὰ γνωρίζῃς καλὰ τὸν ἔαυτόν σου καὶ ἔπειτα νὰ ζητῇς νὰ ἔννοήσῃς καὶ τοὺς ἀλλους. Κυρίως ἡ διδασκαλία του εἶχεν ὡς θέμα τὰ ἡθικὰ ζητήματα. ‘Ο ἀνθρωπος, ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, δφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς ποιὸν εἶναι τὸ καλόν, τὸ δίκαιον, ἢ ἀληθεια, διὰ νὰ πράττῃ τὸ καλόν, ν ἀποφεύγῃ τὸ κακὸν καὶ νὰ δδηγήται τοισυτρόπως εἰς τὸν ἐνάρετον βίον. Ἐδίδασκε προσέτι δτι ἦψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, καὶ δτι ὑπεράνω ὅλων ὑπάρχει θεία πρόνοια. Αἰῶνας λοιπὸν πρὶν ἐμφανισθῇ δ χριστιανισμός, δ δποῖος ἀνεμόρφωσε τὴν ἀνθρωπότητα, δ Σωκράτης εἶχε διδάξει χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ εἶχεν αἰσθανθῆ δτι ὑπάρχει εἰς μόνος θεός.

‘Ο Σωκράτης εἶχεν ἀποκτήσει ἀφωσιωμένους μαθητὰς καὶ φίλους. Μερικοὶ δμως ἐνόμισαν, δτι διδάσκει τὴν ἀσέδειαν πρὸς τοὺς θεούς, τὸν κατήγγειλαν καὶ τὸ διδαστήριον τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Εἰς πλούσιος φίλος του ἥθέλησε νὰ τὸν σώσῃ, ἀλλ ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη, εἶπεν δτι δ πολίτης δφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. “Εμεινεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἔπιε τὸ κώνυμεν. “Εως τὴν τελευταίαν του στιγμὴν ἐδίδασκεν ἐν μέσῳ τῶν

φίλων καὶ μαθητῶν του, ἀπέθανε δὲ μὲ τὴν γαλήνην ἐνὸς μεγάλου καὶ ἔναρέτου ἀνδρός.

‘Ο Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.—Οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν διδασκαλίαν του, οἱ σπουδαιότεροι δὲ τούτων ήσαν ὁ Εὐνοφῶν καὶ ὁ Πλάτων.

‘Ο Πλάτων ἐτελειοποίησε τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου εἰς θαυμάσια συγγράμματα, εἰς τὰ ὅποια ἔδωκε μορφὴν διαιλόγου.¹⁾ Ἐδιδασκεν εἰς αὐτὰ δτὶ ἡ πραγματικότης δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, εἰς αὐτά, τὰ ὅποια βλέπομεν, ἀλλ’ εἰς τὰς *ἰδέας*, αἱ ὅποιαι εἶναι αἰώνιοι τύποι αὐτῶν. Ἀπὸ τὰς *ἰδέας* προέρχεται πᾶν ἀγαθόν, ἀληθὲς καὶ ωραῖον. Οἱ *διάλογοι*, εἰς τοὺς ὅποιους ἔκθετει τὰ διδάγματά του, μᾶς παρέχουν καὶ σύμμερον τὴν ὑψίστην ἡθικὴν διδασκαλίαν. ‘Ο Πλάτων ἐδίδασκεν εἰς τὴν *Ἀκαδημίαν*, διὰ τοῦτο δὲ ἡ *Σχολὴ* τὴν ὅποιαν ἴδρυσεν, ὡνομάσθη *Ἀκαδημία* (ἀπέθανε τὸ 348).

Κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πλάτωνα ὁ μαθητής του *Ἀριστοτέλης* (ἔζη περὶ τὸ 350) ἔλεγεν δτὶ ἡ πραγματικότης δὲν ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς *ἰδέας*, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, πρέπει δὲ γὰ μανθάνωμεν ταῦτα διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πείρας (διὰ τῆς *ἐμπειρίας*). Ἐσπούδασε λοιπὸν πᾶν εἰδος γνώσεως, καὶ αὐτὸς ἔβαλε τὰ θεμέλια σχεδὸν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν. ‘Ο *Ἀριστοτέλης* ὑπῆρξεν δὲ μεγαλύτερος σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ τὰ διδάγματά του δὲ ἐτράφη κατόπιν ὁ κόσμος καθ’ ὅλου τὸν Μεσαίωνα ἔως τοὺς Νεωτέρους χρόνους (¹).

‘Η Ιστορία.—Τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπειτα χρόνων προσείλκυσαν πολλοὺς ἐπιφανεῖς συγγραφεῖς εἰς τὸ ν΄ ἀφγυγγηθῶσιν αὐτά, καὶ οὕτω παρήχθησαν σπουδαῖοι ιστορικοί, εἰς τοὺς ὅποιους ὄφειλομεν τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας. Τὴν ἀρχὴν ἔκαμεν ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Μικρὰν *Ἀσίαν*, ἔζησεν δῆμος εἰς τὰς *Ἀθήνας* κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς καὶ ἀνέγνωσε μάλιστα εἰς τοὺς *Ἀθηναίους* τὰς ιστορίας του. ‘Ο *Ἡρόδοτος* ὡνομάσθη ὁ *πατὴρ τῆς ιστορίας* καὶ ἀφγυγγήθη μὲ μεγάλην ἀφέλειαν καὶ χάριν τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν.

(¹) ‘Ο *Ἀριστοτέλης* ἐδίδασκεν εἰς τὸ *Λύκειον*. Ἀπὸ τὴν *Ἀκαδημίαν*, ὃπου ἐδίδασκεν ἐ Πλάτων, καὶ ἀπὸ τὸ *Λύκειον* τοῦ *Ἀριστοτέλους*, ἔλαβον τὸ σημερινὸν ὄνομα τὰ ἀνώτερα ἐπιστημονικά καὶ ἐκπαιδευτικά ίδρυματα.

Κατὰ πολὺ διμως ὑπερέδη τὸν Ἡρόδοτον δὲ Ἀθηναῖος Θουκυδίδης, δὲ ποιοὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲν ἀνυπέρβλητον ἀλήθειαν καὶ ἀκριβειαν εἰς τὰς περιγραφὰς καὶ τὰς κρίσεις αὗτοῦ. Ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ τὸ ἀθάνατον ἔργον του, ἔγραψε δὲ τὴν συνέχειαν δὲ Ἀθηναῖος πάλιν Εενοφῶν εἰς τὰ Ἑλληνικά του. Ὁ Εενοφῶν συνέγραψε καὶ ἄλλα ἔργα, τὰ δύοια ἀναγινώσκονται μὲν πολλὴν εὐχαρίστησιν (τὴν Ἀνάβασιν, τὴν Κύρου Παιδείαν κ.λ.).

Οἱ ρητορεῖς. — Ἡ οητορικὴ τέχνη εἰς τὰς Ἀθηναῖς ἔφθασεν εἰς τὸ ὅψιστον σημείον τῆς τελειότητος αὐτῆς. Διότι οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δύοιοι εἶχον λεπτὸν αἰσθημα, ἡγάπων πολὺ τοὺς ὥραίους λόγους, τὸ δὲ πολίτευμά των τοὺς ἔδιδε τὴν εὐκαιρίαν γ' ἀκούουσιν συχνὰ ρήτορας εἰς τὴν Ἀγοράν. Οἱ ὑψηλόφρονες λόγοι μεγάλων ρητόρων ἐνέπινεον εἰς αὐτοὺς ἐνθουσιασμόν, δὲ ποιοὶς τοὺς παρεκίνησεν εἰς μεγάλας πράξεις. Γνωρίζομεν πόσην ἐπιδολὴν εἶχεν δὲ Περικλῆς μὲν τὴν ἦρεμον καὶ αὐστηρὰν διμιλίαν του, καὶ δημοσθένης μὲν τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν του.

Ἀργότερα δὲ ή ρητορικὴ ἔφθασεν εἰς τόσην μεγάλην τελειότητα, ὥστε ἔγινε τέχνη μὲ κανόνας, ή δύοια ἐδιδάσκετο ἀπὸ διδασκάλους, ιδίως ἀπὸ σοφιστάς. Ἐχρη-

"Αγαλμα ἀρχαϊκὸν (λέγεται Ἀπόλλων). — Ἡ τέχνη ἀκόμη δὲν εἶχε προσέχηνη ἀκόμη δὲν εἶχε προμόνον διὰ τὴν Ἀγοράν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ οδεύση. Τὸ σῶμα ἡτο Ἑγδικαστήρια, διότι δὲν ὑπῆρχον τότε ιδιαιτέροι δικηγόροι, ἀλλ' ὁ ἀπολογούμενος ὥφειλε νὰ εἴπῃ δὲν ιδιος τὴν ἀπολογίαν του, τὴν δύοιαν τοῦ ἔγραφον οἱ διδάσκαλοι τῆς ρητορικῆς, οἱ ρητοροδιδάσκαλοι..

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Η ΕΛΛΗΝΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. **Ο Φίλιππος καὶ οἱ Ἀθηναῖες.**—Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας **Φίλιππος Β'** ἔκαμε τὴν χώραν του μεγάλην, διωργάνωσεν αὐτήν, ἐδημιούργησεν ισχυρὸν στρατὸν καὶ ἥρχισε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του. Αἱ πρόσδοι τοῦ Φίλιππου ἀνησύχησαν πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δοποῖ, ἢν καὶ εἶχον καταπέσει, διετήρουν πάντοτε τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμιν τῶν. Οἱ ἀγῶνες τῶν μάλιστα ἐναντίον τοῦ Φίλιππου τοὺς ἐδόξασαν, διότι καὶ πάλιν αὐτοὶ ἀνεδείχθησαν ὑπερασπισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ο μέγας ὡήτωρ **Δημοσθένης** ἐνθουσιάζε τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς φλογεροὺς λόγους του.

Παφ' ὅλας δημοσιεύεται τῶν, ἐπὶ τέλους οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς συμμάχους των Θηβαίους ἐνικήθησαν εἰς τὴν **Χαιρώνειαν** (338). Ο Φίλιππος ἀνεκηρύχμη ἀρχιστράτηγος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, φιλοδοξῶν νὰ ἐκτελέσῃ μέγα σχέδιον, νὰ διδηγήσῃ τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ Περσικὸν Κράτος.

ΚΕΦ. ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. **Ο Μέγας Ἀλεξανδρος.**—Τὰ μεγάλα δημοσιεύεται τοῦ Φίλιππου τὰ ἔξετέλεσε καὶ τὰ ὑπερέβη μάλιστα ὃ νίδις τοὺς **Ἀλέξανδρος**. Μὲ στρατὸν 40.000 διέβη εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ νὰ κατατήσῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Η Περσία ήτο 50 φορᾶς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Μέγας βασιλεὺς εἶχε στρατὸν 20 φορᾶς περισσό.

Η δραματικὴ προέλασις τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξε σειρὰ μεγάλων νικῶν μὲ ταχύτητα κεραυνοῦ. Οι Πέρσαι κατετροπώθησαν εἰς τὸν **Γρανικόν**, τὴν **Ισοδόν** καὶ τὰ **Γανγάμηλα**. Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ Ἀλεξανδρος κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον καὶ ἴδρυσε τὴν **Ἀλεξάνδρειαν**. Κατόπιν ἐκυρίευσε τὰς πρωτευούσας τῶν βασιλέων τῆς Περσίας καὶ ἔγεινεν αὐτὸς μέγας βασιλεὺς (331).

Ἄλλα δὲν ἡθέλησεν ἀκόμη νὰ σταματήσῃ τὰς κατακτήσεις του. Προχωρεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας, πρὸς Α. τῆς Κασπίας θαλάσσης, εἰς τὴν Βακτριανήν, τὴν Σογδιανήν (τὸ Τουρκεστάν) ἕως τὸν ποταμὸν **Ὦξον**, ἀκόμη καὶ ἔως τὸν **Ιαξάρτην**, παντοῦ πολεμεῖ διαφόρως καὶ ἴδρυει

“**Αδαμαντίου ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ιστορία**, β' ἔκδ.

19

Ἐλληνικὰς πόλεις. Ἐπειτα εἰσέρχεται εἰς τὰς Ἰνδίας, φθάνει εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, νικᾷ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα Πῶδον καὶ καθυποτάσσει ὀλόκληρον τὴν Πενταποταμίαν (327). Τότε διέταξε τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Περσίαν, κατεσκεύασε δὲ καὶ μέγαν στόλον. Καὶ ὁ μὲν στόλος διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὡκεανοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν στρατὸν διὰ ἔηρας. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα διοργανώνει τὸ ἀπέραντον Κράτος τους καὶ σχεδιάζει μεγάλα ἔργα. Αιφνιδίως διώκει τὴν ἡσθένησεν ἀπὸ σφραγίδον πυρετὸν καὶ ἀπέθανεν (323 π. X.).

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξανδροῦ ἔζησεν ἐπὶ αἰῶνας. Οἱ Ἐλληνες ἐσκορπίσθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ὃπου διεδόθη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ Ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμός.

ΚΕΦ. ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ. Ὁ διαμελισμὸς τοῦ Κράτους.—Τὸ ἀπέραντον Ἐλληνομακεδανικὸν κράτος, τὸ δποῖον ἰδρυσεν ὁ Ἀλεξανδρος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καταπτητοῦ διεμοιράσθη εἰς πολλὰ κράτη. Οἱ ἐπιφανεῖς στρατηγοὶ τούς ἐπολεμησαν ἐναντίον ἀλλήλων ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔμεινε μόνος κύριος. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν ὁ Ἀντίγονος, ὁ δποῖος κατώρθωσε νὰ ἰδρύσῃ τὸ μεγαλύτερον κράτος εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ’ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ συνηνθήσαν ἐναντίον τους καὶ τὸν ἐνίκησαν εἰς μίαν μεγάλην μάχην εἰς τὴν Ἰψὸν (301 π. X.), ὃπου ὁ Ἀντίγονος ἔχασε καὶ τὸ βασίλειον καὶ τὴν ζωήν του. Οσοι στρατηγοὶ ἐσώθησαν διεμοιράσθησαν τὸ ἀπέραντον Κράτος.

Τότε ἰδρύθησαν τέσσαρα μεγάλα Ἐλληνικὰ βασίλεια. Ἀργότερα ἔγιναν καὶ ἄλλοι πόλεμοι, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ μέγα Ἐλληνομακεδονικὸν Κράτος διεμελίσθη εἰς πολλὰ μικρὰ καὶ τρία μεγάλα Ἐλληνικὰ βασίλεια: 1) τῆς Μακεδονίας, 2) τῆς Αιγύπτου καὶ 3) τῆς Συρίας.

Ἡ δὲ παλαιὰ Ἐλλὰς ἔπεισεν εἰς μεγάλην κατάπτωσιν. Διότι οἱ ἴσχυροι τῆς Μακεδονίας ἔζήτουν πότε ὁ εἰς πότε ὁ ἄλλος νὰ λάβουν τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Αἱ Ἐλληνικαὶ δὲ πόλεις ἔχασαν τὴν δύναμιν των.

ΚΕΦ. ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ. Τὸ κράτος τῶν Συρακουσῶν.—Κατὰ τοὺς χρόνους ἔκεινους αἱ Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι εἰς τὴν Δύσιν εἶχον φθάσει εἰς μεγάλην δύναμιν. Ἡ σπουδαιότερα ἦσαν αἱ Συρακούσαι, αἱ δποῖαι ἔγιναν πρωτεύοντα ἔνος ἴσχυροῦ Ἐλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ Συρακούσιοι ὑπερησπίσθησαν γενναίως τὴν Σικελίαν ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Πρῶτος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους ὁ τύραννος αὐτῶν Γέλων (380), αὐτὸς δὲ ἤρχισε νὰ κάμη μεγάλας τὰς Συρακούσας. Ἐπίσης καὶ ὁ τύραννος Διονύσιος ὁ Πρεσβύτερος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους (394). Κατόπιν διώκει τοὺς Συρακούσιους ὑθέλησαν ν’ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἔφερε δὲ τὴν εἰρήνην εἰς αὐτοὺς ὁ Κορινθίος Τιμολέων. Αἱ Συρακούσαι ἔγιναν πολὺ μεγάλη πόλις καὶ ἔργων μεγάλην λάμψιν εἰς τὸν πολιτισμόν.

ΚΕΦ. ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ. Ὁ Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς τὸν 5ον καὶ 4ον αἰώνα.—Ο 5ος π. X. αἰῶνες εἶναι ὁ αἰών, κατὰ τὸν δποῖον αἱ Ἀθῆναι ἐλαυνούμενα εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Αἱλλα καὶ

κατόπιν, τὸν 4ον αἰῶνα, ἔλαμψαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ορητορική. Μετά τούς παλαιοὺς φιλοσόφους ἡκμασαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ σοφισταί. Κατά τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν Τριάκοντα τυφάνων ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Σωκράτης, ὁ ὅποιος ἔδωκε μὲ τὸν βίον καὶ τὸν θάνατόν του τὸ ὑψιστὸν παράδειγμα χρηστοῦ ἀνδρὸς καὶ πολίτου. Οἱ δύο δὲ μεγάλοι φιλόσοφοι, τῶν ὅποιων τὰ διδάγματα φωτίζουν καὶ σήμερον τὴν ἀνθρωπότητα, είναι ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ορητορικὴν αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν τὸ σχολεῖον τοῦ κόσμου. Οἱ ἀρχαῖοι ἡρώιθμοι δέκα ἐπιφανεῖς ορητορας, ὁ μέγιστος δὲ ἦτορ ὁ Δημοσθένης.

Ἐξηκολούθησε δὲ καὶ ἡ τέχνη ν' ἀκμάζῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπιφανεῖς γλύπται τοῦ 4ον αἰῶνος ἡσαν ὁ Πραξιτέλης καὶ ὁ Λύσιππος, ζωγράφος δὲ ὁ Ἀπελλῆς. Αἱ Ἑλληνικαὶ δὲ πόλεις ἐκοσμοῦντο πάντοτε μὲ λαμπροὺς ναοὺς καὶ ἀγάλματα. Ἐπειτα, μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξανδρου, ἀπὸ τὸν 3ον αἰῶνα π.Χ. ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἡκμασεν ἰδίως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, διόπου ἐξηκολούθησεν ἡ ἔνδοξος Ἑλληνικὴ ιστορία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΡΙΘΜΗΣΙΣ—ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ—ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΑ

Η χριστιανική.—Οι Ελληνες μετεχειρίζοντο ώς άριθμούς τά γράμματα του ἀλφαριθμού, παρεισάγοντες και τοια ιδιαίτερα σημεῖα, τὸ $\varsigma=6$, τὸ $\zeta=90$, και τὸ $\Psi=900$.

Τὰ ἐννέα πρῶτα γράμματα δεικνύουν τὰς μονάδας, τὰ ἐννέα ἑπόμενα τὰς δεκάδας κλπ. Τὸ γράμμα, τὸ δποῖον χρησιμεύει ώς ἀριθμός, τονίζεται δεξιά. Τὰ ιδια γράμματα χρησιμεύουν και διὰ τὰς χιλιάδας, ἀλλὰ τότε τονίζονται ἀριστερά και κάτωθεν.—**Η λέξις μύριοι** σημαίνει 10.000, διαν τὸν δὲ τονίζεται μυρίοι, σημαίνει ἀπειροί.

Η χρονολογία.—Η κοινὴ χρονολογία εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡσαν αἱ Ὀλυμπιάδες, δηλαδὴ περιόδοι, αἱ δποῖαι περιελάμβανον 4 ἔτη. Ἐλεγον π. χ. τὸ α', τὸ β' ἔτος τῆς 5ης, τῆς 7ης Ὀλυμπιάδος. Ἡρχίζεται δὲ ἡ τοιαύτη χρονολογία ἀπὸ τὸ ἔτος 776 π. Χ. διότι ἀπὸ τότε ἥρχισαν ν' ἀναγράφουν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν τοὺς νικητάς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἀπὸ τότε ἀρχίζουν οἱ πραγματικοὶ ἴστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἔτος περιλαμβάνει 12 μῆνας. Ορχίζεται δὲ τὸ ἔτος μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ἀρχοντος ἢ ιερέως, ὁ δποῖος ἐλέγετο διὰ τοῦτο ἐπώνυμος. Ο μέγας ἴστορικὸς Θουκυδίδης χρονολογεῖ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακού πολέμου μὲ τὴν ιέρειαν τῆς Ἡρας εἰς τὸ Ἀργος, τὸν Ἐφορον τῆς Σπάρτης και τὸν Ἀρχοντα τῶν Ἀθηνῶν. Ο συνηθέστερος ὄρισμὸς τοῦ ἔτους ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ Ἐπωνύμου ἀρχοντος τῶν Ἀθηνῶν.

Μέτρα.—Τὸ κύριον ὄδοιπορικὸν μέτρον ἦτο τὸ στάδιον (περίπου 185 μέτρα). Προκειμένου δὲ περὶ μεγάλων ἀποστάσεων ἀνέφερον ἐνίστε τὸν Περσικὸν παρασάγγην, ὁ δποῖος ἦτο 30 στάδια (6 χιλιόμετρα περίπου).

Τὸ στάδιον διηγεῖτο εἰς πλέθρα, και τὸ πλέθρον εἰς πόδας (ὁ ποὺς ἦτο περίπου τὸ $1\frac{1}{2}$ τοῦ μέτρου).

Σταθμὰ και νομίσματα.—Τὰ σταθμὰ και τὰ νομίσματα εἰχον τὸ ίδιον ὄνομα:

Τάλαντον, ώς βάρος περίπου 26. 200 γραμμάρια,—ώς νόμισμα, περίπου 6.000 δραχμάς.

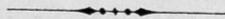
Μνᾶ, τὸ 60ὸν τοῦ ταλάντου (περίπου 100 δραχμ.),—ώς βάρος περίπου 436 γραμμάρια.

Δραχμή. τὸ 6.000ὸν τοῦ ταλάντου (περίπου 1 δραχμ.),—ώς βάρος περίπου 4 γραμμάρια.

Οβολός, ώς βάρος 72 γραμμάρια· ώς νόμισμα 0,15 τῆς δραχμῆς (15 χρυσᾶ λεπτά).

Ἡ νομίσματικὴ μονάς, ώς λέγομεν, ἦτο ἡ **δραχμή**, ώς καὶ σύμερον, ἡ δραχμῆς εἰς 6 **δριπούς**, διαθείεις εἰκόνη 15 χρυσᾶ λεπτὰ περίπου. Ἐκατὸν δραχμαὶ ἔκαμναν μίαν μνᾶν, ἐξ χιλιάδες δραχμαὶ ἔκαμναν ἐν τάλαντον.

Τὰ νομίσματα ἦσαν συνήθως ἀργυρᾶ. Ἐκόπτοντο δὲ εἰς ἔργαστήρια τοῦ Κράτους (ἀργυροκοπεῖα), καὶ οἱ κυβδηλοποιοὶ ἐτιμωροῦντο αὐστηρῶς. Ὡς χρυσοῦν δὲ νόμισμα ἔκυκλοφόρουν οἱ **Δαρεικοὶ** (μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Δαρείου, ἥξενον 20 Ἀττικὰς δραχμάς). Τὸ Ἀθηναϊκὸν νόμισμα ἦτο τὸ μᾶλλον διαδεδομένον, ἢτο ώς διεθνὲς νόμισμα, ἔφερε δὲ εἰς τὴν μίαν ὅψιν τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς εἰς δὲ τὴν ἄλλην γλαῦκα, ἡ δραχμῆς σύμβολον τῆς Ἀθηνᾶς ὡς θεᾶς τῆς σοφίας. Ἐχουν σωθῆ πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα ἔως σήμερον καὶ εἰναι διαμαστὴ ἡ καλλιτεχνικὴ τελειότης τῶν παραστάσεών των. Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἔκυκλοφόρουν εἰς τὸν κόσμον τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα, τὰ δραχμαὶ ἦσαν καὶ χρυσᾶ. Ἡσαν δὲ ταῦτα πραγματικὸν διεθνὲς νόμισμα.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

‘Η ιστορία του Έλληνικού λαοῦ κατά τὴν ἀρχαιότητα εἶναι αὐτὴ ἡ ιστορία του πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Η ἀρχαία Έλληνική ιστορία συγκεντρώνεται εἰς τρία μεγάλα γεγονότα. Είναι δὲ ταῦτα οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, δὲ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ἡ Μακεδονικὴ κοσμοκρατορία. Τὰ τρία μεγάλα αὐτὰ γεγονότα διεδέχθησαν ἄλληλα εἰς πολὺ μικρὸν διάστημα χρόνου. Διότι ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἔως τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξανδροῦ δὲν ἐπέρασαν οὔτε δύο αἰῶνες (500 - 323 π. Χ.). ‘Αλλ’ οἱ δύο ἐκεῖνοι αἰῶνες ὑπολογίζονται εἰς τὴν ιστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος πόλὺ περισσότερον παρὰ αἱ χιλιάδες ἑτῶν τῆς ιστορίας τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν.

Η Έλληνικὴ ιστορία παρέχει πολλὰ καὶ ὑπέροχα διδάγματα. Τὸ μέγιστον εἶναι τὸ θέαμα ἐνὸς μικροῦ καὶ πτωχοῦ λαοῦ, ὃ δποῖος διὰ τοῦ κόπου κατορθώνει νὰ γίνῃ μέγας. Μέγα δὲ δίδαγμα εἶναι αἱ νίκαι τῶν Έλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἔταν ἡσαν ἥγωμένοι, καὶ τὸ ἀντίστροφον ἢ καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ο βίος δὲ ὅλων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος παρέχει εἰς ἡμᾶς ἐξαίρετα διδάγματα.

Κατὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο διάστημα παρήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀθάνατα ἔργα, τὰ δποῖα ἔμειναν ἔως σήμερον τέ-

λεια παραδείγματα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν τέχνην ἔφθασσαν οἱ "Ἐλλῆνες εἰς ἀνυπέρβλητον τελειότητα, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας ἔγιναν οἱ ἀληθινοὶ διδάσκαλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Μὲ ἔνα λόγον, εἰς τὴν Ἑλλάδα διεμορφώθησαν ὅλαι αἱ μεγάλαι ἴδεαι, αἱ δόποιαι εἶναι βάσις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ μας. Πρώτη ἡ Ἑλλὰς ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους. Τὸ μεγαλύτερον κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον ὅτι παρήγαγον μεγάλους συγγραφεῖς, μεγάλους καλλιτέχνας, μεγάλους ρήτορας, ἀλλ' ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὄποιον ἔως τότε ἐβασίλευεν ἡ κτηνώδης δύναμις, τὰς μεγάλας ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἰσότυπος ὅλων ἀπέναντι τῶν νόμων. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων καθιεστὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπαραίτητον διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῶν παρελθόντων χρόνων. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἱστορία ὅχι μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὡς κοινὴ ἱστορία ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Με την έργων της Μουσικής
Με την την μελοδία της φωνής

Τρόπος

— · · —

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

2000—1500	<i>Κρητομυκηναϊκός πολιτισμός.</i>
1500	<i>Ακμὴ τῶν Μυκηνῶν.</i> Μυκηναϊκός πολιτισμός.
1200—1000	Ἐπιδρομή τῶν Δωριέων. Ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.
800	Ο Ὄμηρος.— <i>Ο Δυκοῦρος</i> εἰς τὴν Σπάρτην.
800—600	Ἀποικισμός εἰς τὴν Μεσόγειον.
600	Ο Σόλων εἰς τὰς Ἀθήνας.
510	Πτῶσις τῶν Πεισιστρατιδῶν.

Ε' ΑΙΩΝ

Οἱ Μηδικοὶ πόλεμοι.

500	Καθυπόταξις τῶν Ἰώνων.
490	Μαραθών.
480	Θερμοπύλαι καὶ Σαλαμίς.
480—430	Ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία.
450	Περικλῆς.— <i>Ο Χρυσοῦς αἰών.</i>
431—404	Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Δ' ΑΙΩΝ

404—371	Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.
404	Ἡ ἀνάβασις τῶν Μυρίων.
396	Ο Ἀγησίλαος εἰς τὴν Ἀσίαν.
371—362	Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν.
371	Ἐπαμεινώνδας. Ἡ ἐν Λεύκτῳ μάχη.
362	Ἐπαμεινώνδας. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη.
359—336	Ο Φίλιππος τῆς Μακεδονίας. Ο Δημοσθένης.

- 338 Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη.
 336—323 Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. Κατάκτησις τῆς Ἀσίας.
 334 Ἡ ἐν Γρανικῷ μάχη.
 333 Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη.
 331 Ἡ ἐν Γαυγαμήλοις μάχη.
 323 Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα.
 301 Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη. Διαμελισμὸς τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

ΤΕΛΟΣ